

ΤΑ «ΔΙΚΑΙΑ» ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ
ΚΑΙ
Η ΕΝΟΤΗΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Μελέτη κανονική και ιστορική
μέ ἀφορμή τό ούκρανικό ἐκκλησιαστικό ζήτημα

Μέρος Α΄

«ΠΡΩΤΕΙΟΝ» ΚΑΙ «ΕΚΚΛΗΤΟΝ»
ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΙΕΡΟΥΣ ΚΑΝΟΝΑΣ

ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΟΣΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

Όκτώβριος 2019

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ – ΠΕΡΙΛΗΨΗ	9
Ποῖα τὰ ἀληθῆ προνόμια	17
Κεφ. 1ο	
Η ΚΑΝΟΝΙΚΗ ΠΑΡΑΚΑΤΑΘΗΚΗ	
1.1. Ἡ ἰσοτιμία τῶν ἀποστολικῶν Ἐκκλησιῶν.	19
1.1.1. Τὰ «πρεσβεῖα τιμῆς».	20
1.1.2. Οἱ ὑπερόριες χειροτονίες.	23
1.2. Ἡ ἰσοτιμία τῶν «πρεσβεῖων τιμῆς»	24
1.3. Ἡ τάξις (ἀκολουθία) τῶν «πρεσβεῖων τιμῆς»	26
1.3.1. Ἕνας «παγκόσμιος πρῶτος» (παρερμηνεῖα τοῦ λδ' ἀποστολικοῦ κανόνος).	27
1.4. Τὰ ὑπερμητροπολιτικά δίκαια.	30
1.5. Οἱ κανόνες γ', δ' καί ε' τῆς Σαρδικῆς περὶ τῆς ἐκκλήτου.	33
1.6. Οἱ κανόνες λστ' καί ρλδ' τῆς Καρθαγένης περὶ τῆς ἐκκλήτου.	36
1.7. Ὁ θεσμός τῆς Πενταρχίας, ἡ ἰσοτιμία τῶν θρόνων.	38
1.7.1. Ὁ γ' κανὼν τῆς Β' Οἰκουμενικῆς.	39
1.7.2. Ἡ ἔκταση τῆς τιμῆς καὶ ἐξουσίας τοῦ Ρώμης.	40
1.7.3. Τό καθεστῶς τῆς «βαρβαρικῆς».	42
1.7.4. Ὁ κη' κανὼν τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς.	42
1.7.5. Λατινικὲς αἰτιάσεις κατὰ τοῦ κη' κανόνος.	44
1.7.6. Τό ἀνατολικό Ἰλλυρικό.	46
1.7.7. Ἡ κανονικὴ σημασία τοῦ κη' κανόνος.	48
1.7.8. Ἀντιχαλκηδόνιες αἰτιάσεις κατὰ τοῦ γ' τῆς Β' καὶ τοῦ κη' τῆς Δ'.	49
1.7.9. Ἀπαντήσεις στὶς ἀντιχαλκηδόνιες καὶ λατινικὲς αἰτιάσεις.	51
1.8. Ἡ ἔννοια τῆς δικαστικῆς προσφυγῆς στὸν θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως (κανόνες θ' καὶ ιζ' τῆς Δ').	52
1.8.1. Ὁ θ' κανὼν τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου.	53
1.8.2. Ἡ ἔννοια «ἑξαρχος τῆς Διοικήσεως».	57
1.8.3. Ὁ ιζ' τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς καὶ ἡ ἐνόριος ἐκκλήτος.	59

- 1.8.4. Οί κανόνες κε', λστ' καί λη' τῆς Πενθέκτης: ἡ Πενταρχία
ὀριστικοποιεῖται. 61

Κεφ. 2ο

ΤΟ «ΠΡΩΤΕΙΟΝ» ΚΑΙ ΤΟ «ΕΚΚΛΗΤΟΝ» ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ. ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

- 2.1. Ἀπό τήν μεταποστολική ἐποχή μέχρι καί τήν ἐποχή
τῆς Πενταρχίας. 65
- 2.1.1. Ὁ σεβασμός στίς ἀποφάσεις τῆς Ἐκκλησίας τῆς
Σινώπης (ὁ αἵρεσιάρχης Μαρκίων). 65
- 2.1.2. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Γαλλίας ἐπικρίνει τόν Πάπα τῆς
Ρώμης (ἅγιος Εἰρηναῖος Λουγδούνου). 66
- 2.1.3. Ἡ Ἀλεξάνδρεια προσβάλλει τά δίκαια τῆς Κων/πόλεως
στήν σύνοδο τῆς Δρυός (ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος). 67
- 2.1.4. Τά στοιχεῖα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑπεροψίας. Λύση ἡ
οἰκουμενική σύνοδος. 69
- 2.1.5. Συνόδους συγκαλεῖ μόνο ὁ Ρώμης; 70
- 2.1.6. Τό ἡγετικό κέντρο στήν Ἐκκλησία. 72
- 2.1.7. Ὁ θρόνος τῆς Ρώμης ἐνοποιεῖ τίς Ἐκκλησίες; 73
- 2.1.8. Ἡ ὑπερόριος ἐκκλητος ἀντίκειται στόν ε' τῆς Α'. 74
- 2.2. Οἱ παραβιάσεις τῆς ἰσοτιμίας τῶν θρόνων τῆς Πενταρχίας. 75
- 2.2.1. Προσβάλλονται τά δίκαια τῆς Κων/πόλεως στήν
Ληστρική (Διόσκορος Ἀλεξανδρείας). 75
- 2.2.2. Ἡ δεύτερη προσβολή ἀπό τόν Τιμόθεο Αἴλουρο. 75
- 2.2.3. Ἡ τρίτη προσβολή (τό ἀκακιανό σχίσμα). Ἡ οἰκου-
μενική λύση του. 76
- 2.2.4. Οἱ ὄψιμοι μονοφυσίτες ἡγέτες. 77
- 2.2.5. Ὁ τύραννος Φωκᾶς προσβάλλει τά δίκαια
τῆς Κων/πόλεως. 80
- 2.2.6. Ὁ πάπας Νικόλαος Α'. Ὁ πάπας Ἀδριανός Β'.
Ἡ κατά Φωτίου σύνοδος. 80
- 2.2.7. Ἡ ρωμαϊκή καθέδρα πηγὴ ἐκκλησιαστικότητος; 85
- ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ (τοῦ Α' μέρους) 89

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ ἅγια Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία μας, ἡ Μία, Ἁγία Καθολική καί Ἀποστολική, ἔχει τό πλήρωμα τῆς ἁγιαστικῆς θείας Χάριτος καί τῆς θείας ἐμπειρίας. Ἔχει τόν Κύριο καί Θεό μας Ἰησοῦ Χριστό ὡς αἰώνια καί μοναδική Κεφαλή της. Πορεύεται διά τῶν αἰώνων ἐν μέσῳ τῆς κοσμικῆς συγχύσεως καί τῶν πονηριῶν τοῦ μισοκάλου, ἀλλ' ἐπειδή ἔχει στό πηδάλιο τόν Δεσπότη Χριστό, «κλυδωνίζεται, ἀλλ' οὐ καταποντίζεται» καί ἐπειδή ἔχει τήν «νοητήν Πυξίδα» τῶν Ἱερῶν Κανόνων, εὐθυγραμμίζει ὅ,τι κατά καιρούς συμβαίνει νά παρεκκλίνη τῆς εὐθείας. Καί τοῦτο χάριν τῆς περιποθήτου ἐνότητός Της, πού διασαλεύεται συχνά λόγῳ τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας.

Στίς ἡμέρες μας ἡ Ἐκκλησία κλυδωνίζεται καί ἡ ἐνότης της δοκιμάζεται ἀπό τό λεγόμενο οὐκρανικό ἐκκλησιαστικό ζήτημα. Ἡ μονομερής ἀπό τήν μία πλευρά χορήγηση αὐτοκεφαλίας σέ σχισματικές ομάδες (πού προῆλθαν ἀπό καθρημένους καί ἀχειροτονήτους), καί ἡ ἐξ ἀντιδράσεως διακοπή τῆς εὐχαριστιακῆς κοινωνίας ἀπό τήν ἄλλη πλευρά, ἐπειδή ἔγιναν χωρίς προηγούμενη συμφωνία ὄλων τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν, ἐμβάλλουν σέ μεγάλη ἀγωνία πολλούς Ὁρθοδόξους πιστούς. Ὁ βαθύς διχασμός καί τό ἐνδεχόμενο σχίσμα βρίσκονται στήν κορυφή τοῦ προβλήματος. Σοβαρά ποιμαντικά προβλήματα ἀνακύπτουν ἤδη στίς ἐνορίες τῆς Ὁρθοδόξου Διασποράς, μέσα στίς ἴδιες τίς οἰκογένειες (λόγῳ διαφορετικῆς καταγωγῆς τῶν συζύγων), στό Ἅγιον Ὅρος ἐπίσης, καί μεταξύ τῶν πιστῶν σέ ὅλες τίς Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες.

Πονοῦμε γιά τήν διχοστασία καί προσευχόμαστε «ὑπέρ εὐσταθείας τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν». Ὅλες τίς τοπικές Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες τίς ἀγαποῦμε καί τίς τιμοῦμε, διότι ὅλες εἶναι μαρτυρικές καί ἁγιοτόκες. Καί πολύ περισσότερο τήν Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία τῆς Κων/πόλεως πού μᾶς ἀνατρέφει ἐν Χριστῶ.

Μπροστά στόν κίνδυνο σχισμάτων ὅμως, τό συμφέρον τῆς καθόλου Ἐκκλησίας, δηλαδή ἡ ἐνότης, εἶναι προτιμώτερο οἰουδήποτε ἄλλου συμφέροντος τῶν ἐπί μέρους Ἐκκλησιῶν.

Τό ἀνά χεῖρας κείμενο γεννήθηκε ἀπό πόνο καί ἀγάπη γιά τήν Ἐκκλησία. Οἱ μοναχοί δέν διδάσκουμε στήν Ἐκκλησία· ἔχουμε κληθῆ νά μετανοοῦμε καί, μόνον ἂν χρειασθῆ, νά τήν βοηθοῦμε τό κατά δύναμιν, ὥστε νά πορεύεται μέ ἐνότητα ἐν Χριστῶ καί ἐν Ἀληθείᾳ. Ὁ λόγος μας εἶναι πενιχρός, ὅμως μέ ἀγάπη καί βαθύ σεβασμό διατυπωμένος. Χάριν τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας. Εἶναι μία «κραυγή γιά τήν ἐνότητα», τώρα πού μέ τό λεγόμενο οὐκρανικό ζήτημα ἡ ἐνότης κινδυνεύει.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ - ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Α. Ἡ ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἀσυγκρίτως βαθύτερη καί ιερότερη ἀπὸ κάθε ἄλλη μορφή εὐγενοῦς καί ἐπαινετῆς ἐνότητος στὸν γήινο καί κτιστὸ κόσμον μας. Ἡ Ἐκκλησία ζῆ ἐν μέσῳ τοῦ παρόντος κόσμου, ἀλλὰ τὸ εἶναι Τῆς δὲν εἶναι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. Ἡ ἐνότης Τῆς ἀνήκει στὸ εἶναι Τῆς, πού εἶναι ὑπερφυές· εἶναι ἡ κοινωμία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος: εἴμαστε «ἐν σῶμα καί ἐν πνεῦμα, καθὼς καί ἐκλήθημεν ἐν μιᾷ ἐλπίδι τῆς κλήσεως ἡμῶν» (πρβλ. Ἐφ. 4, 3).

Αὐτὸ πού μᾶς συνδέει καί μᾶς ἐνώνει στὴν Ἐκκλησία δὲν εἶναι κάποιοι παράγοντες ψυχολογικῆς ἢ κοινωνιολογικῆς φύσεως, ἀλλὰ εἶναι ὁ Χριστός, εἶναι τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, πού μᾶς κάνουν ἐν Σῶμα τοῦ Χριστοῦ καί μεταξύ μας ἐν¹.

Οἱ ἅγιοι Πατέρες ἐποδύρονται γιὰ τὴν ἀπώλεια τῆς μεταξύ μας εἰρήνης καί ἀγάπης ὡσάν γιὰ τὴν ἀπώλεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. «Διότι ἂν δὲν ἔχωμεν τὸν σύνδεσμον τῆς ἀγάπης καί ἐὰν δὲν εἰρηνεύωμεν ἀνάμεσόν μας, βέβαια θέλωμεν χάσομεν τὴν ἔνωσιν, ὅπου μᾶς ἐχάρισε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον», σχολιάζει ὁ ἱερός Θεοφύλακτος Βουλγαρίας².

Δὲν μπορούμε ἐπομένως καί σήμερον νὰ ἀδιαφοροῦμε, ὅταν βλέπουμε νὰ σχίζεται καί πάλι ὁ ἄρραφος χιτῶνας τοῦ Χριστοῦ καί νὰ φυγαδεύεται ἡ ἐνότης τῶν τοπικῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν μας. Τὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ ἐμφανίζεται διηρημένο,

¹ Αὐτὸ ζήτησε ὁ Κύριος ἀπὸ τὸν Πατέρα στὴν ἀρχιερατικὴ του προσευχή: «ἵνα πάντες ἐν ὧσιν, καθὼς σύ, πάτερ, ἐν ἐμοὶ κάγω ἐν σοί, ἵνα καί αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ὧσιν, ἵνα ὁ κόσμος πιστεῦῃ ὅτι σύ με ἀπέστειλας. κάγω τὴν δόξαν ἣν δέδωκάς μοι δέδωκα αὐτοῖς, ἵνα ὧσιν ἐν καθὼς ἡμεῖς ἐν, ἐγὼ ἐν αὐτοῖς καί σύ ἐν ἐμοί, ἵνα ὧσιν τετελειωμένοι εἰς ἕν». Ὁ Μέγας Ἀθανάσιος περιγράφει τὴν ἐνότητα τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας ὡς μία ἀδιάσπαστη ἐνότητα, κατὰ τὴν ὁποία ὁ Χριστὸς μᾶς ἐνώνει δίδοντάς μας τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, τὴν Θεῖα Χάρη Του: «Ἐρωτῶ ἵνα καί αὐτοὶ γένωνται ἐν, κατὰ τὸ ἐν ἐμοὶ σῶμα, καί κατὰ τὴν αὐτοῦ τελείωσιν· ... Οἱ γὰρ πάντες, ἐκ τοῦ αὐτοῦ μεταλαμβάνοντες [Πνεύματος], ἐν γινόμεθα σῶμα, τὸν ἕνα Κύριον ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς» (*Κατὰ ἀρειανῶν*, ΡG 26, 369). Καί ἐπίσης ὁ ἴδιος μέγας Ἅγιος στὴν ἐνότητά μας δίδει νόημα τριαδολογικό: «Ἐπειδὴ γὰρ ὁ Λόγος ἐστὶν ἐν τῷ Πατρὶ, τὸ δὲ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Λόγου δίδεται, θέλει λαβεῖν ἡμᾶς τὸ Πνεῦμα, ἵνα, ὅταν ἐκεῖνο λάβωμεν, τότε ἔχοντες τὸ Πνεῦμα τοῦ Λόγου τοῦ ὄντος ἐν τῷ Πατρὶ, δόξωμεν καί ἡμεῖς διὰ τὸ Πνεῦμα ἐν γίνεσθαι ἐν τῷ Λόγῳ, καί δι' αὐτοῦ τῷ Πατρὶ. Τὸ δὲ, ὡς ἡμεῖς, ἐὰν λέγη, οὐδὲν ἕτερον πάλιν ἐστὶν, ἢ ἵνα ἡ γινόμενη τοιαύτη τοῦ Πνεύματος χάρις εἰς τοὺς μαθητὰς ἀδιάπτωτος καί ἀμεταμέλητος γένηται» (ἐνθ' ἄνωτ. ΡG 26, 376).

² Ἁγ. Νικοδήμου Ἀγιορείτου, *Ἑρμηνεία εἰς τὰς ἸΔ' Ἐπιστολάς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου*, τόμ. 2^{ος}, ἔκδ. Ὁρθόδοξος Κυψέλη, Θεσ/νίκη 1990, σελ. 428. Βλ. Βλαοίου Φειδᾶ, *Προὔποθέσεις διαμορφώσεως τοῦ Θεσμοῦ τῆς Πενταρχίας τῶν πατριαρχῶν*, Ἀθῆναι 1969, σελ. 19.

ή ευχαριστιακή κοινωνία έχει διαρραγή, τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας ἔχουν χάσει τὴν ἐνότητα τοῦ Πνεύματος καὶ τὴν κοινωνία τοῦ ἑνός Σώματος καὶ τοῦ ἑνός Ποτηρίου, καὶ –τό ἀκόμη ὀδυνηρότερο- ὀλόκληρες Ἐκκλησίες ἔχουν χάσει τὸν σύνδεσμο τῆς ἐν Χριστῷ εἰρήνης καὶ ἐνότητος.

Β. Εἶναι ἱστορικῶς ἀποδεδειγμένο καὶ ἱεροκανονικῶς τεκμηριωμένο ὅτι οἱ τοπικές Ἐκκλησίες χάνουν τὴν ἐνότητά τους, τὴν ὁμόνοια καὶ τὴν εἰρήνη τους, ὅταν συμβῆ νὰ πληγωθοῦν τὰ λεγόμενα «δίκαια τῶν Ἐκκλησιῶν». Ἔτσι ὀνομάζονται τὰ ἐκκλησιαστικά προνόμια, τὰ ὁποῖα καθεμία τοπική Ἐκκλησία ἔχει λάβει μὲ ἱερούς Κανόνες καὶ τὰ διατηρεῖ μὲ ἐπιμέλεια στὶς σχέσεις της μὲ τίς ἄλλες τοπικές Ἐκκλησίες, προκειμένου νὰ ζῆ στὴν κοινωνία τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν ἐν εἰρήνῃ καὶ ἀγάπῃ Χριστοῦ. Ὅταν αὐτὰ τὰ «δίκαια» παραβιάζονται, δημιουργοῦνται ἐντάσεις καὶ ἀκαταστασίες, φυγαδεύεται ἡ ὁμόνοια καὶ διασπᾶται ἡ ἐνότης, γιὰ τὴν ὁποία προσευχήθηκε ὁ Κύριος («ἵνα πάντες ἐν ᾧσιν»), καὶ εὐχεται ἡ Ἐκκλησία καθημερινῶς («ὑπὲρ εὐσταθίας τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς τῶν πάντων ἐνώσεως»). Ἀνάμεσα στὰ «δίκαια τῶν Ἐκκλησιῶν» τὸ πιὸ σημαντικό εἶναι νὰ μὴ ἐπεμβαίῃ μίᾳ τοπική Ἐκκλησία στὰ ἐσωτερικά ζητήματα μιᾶς ἄλλης τοπικῆς Ἐκκλησίας («εἰσπήδηση»).

Ὅταν θεωροῦμε τὰ «δίκαια τῶν Ἐκκλησιῶν» μὲ ἀγιοπνευματικό φρόνημα, δέν τὰ κατανοοῦμε μὲ νομικό πνεῦμα καὶ δέν τὰ σχετίζουμε μὲ ἰσορροπίες ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν δυνάμεων, ἀλλὰ βλέπουμε τὸ οὐσιαστικό θεολογικό καὶ ἀγιοπνευματικό περιεχόμενό τους. Τὰ «δίκαια τῶν Ἐκκλησιῶν» δέν εἶναι ἐγωιστικές ἀπαιτήσεις ὠρισμένων τοπικῶν Ἐκκλησιῶν, στὶς ὁποῖες ἀντιπαρατίθενται οἱ ἐπίσης ἐγωιστικές ἀπαιτήσεις ἄλλων τοπικῶν Ἐκκλησιῶν· ἀντίθετα, εἶναι ιδιότητες πού ἔχουν δοθῆ στὶς τοπικές Ἐκκλησίες ἀπὸ τοὺς Ἱερούς Κανόνες γιὰ νὰ ὑπηρετοῦν τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ τὴν κοινωνία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στὴν Ἐκκλησία.

Ἡ Ἐκκλησία ἀναφέρεται σὲ «δίκαια τῶν Ἐκκλησιῶν», ὄχι μὲ τὴν ἔννοια τῶν σημερινῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων, διεθνῶν δικαίων κ.λπ., τὰ ὁποῖα εἶναι ἀνθρωποκεντρικά μεγέθη, ἀλλὰ μὲ χριστοκεντρικό περιεχόμενο· ὁ Χριστός εἶναι ἡ δικαιοσύνη ἡμῶν (Α΄ Κορ. 1, 30), αὐτός πού εἶναι ἡ μοναδική ἀόρατη ἐν ταύτῳ καὶ ὄρατή Κεφαλή τῆς Ἐκκλησίας. Τὰ ὠνόμασε «δίκαια», ἐπειδὴ ὑπηρετοῦν τὸν ἴδιο σκοπὸ πού ὑπηρετεῖ ἡ «δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ», δηλαδή τὴν ἐν Χριστῷ ἀνακαίνιση τῆς πεπτωκυίας φύσεως καὶ τὴν σωτηρία τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ.

Ὡς ἐκ τούτου τὰ «δίκαια τῶν Ἐκκλησιῶν» στὴν Ὁρθόδοξη Παράδοσή μας ἔχουν μίᾳ ἱερότητα. Ἔτσι γίνεται κατανοητό τὸ γεγονός ὅτι δέν «ἀρπάζονται» ἀπὸ τίς τοπικές Ἐκκλησίες, ἀλλὰ προσφέρονται σὲ αὐτές ὡς κανονικά προνόμια ἀπὸ τὴν

καθ' ὅλου Ἐκκλησία. Ἡ αὐτοκεφαλία π.χ., δηλαδή τό ἀνεπηρέαστον στίς χειροτονίες καί τίς κρίσεις τῶν ἐπισκόπων καί στήν ἐσωτερική διοίκηση, δέν εἶναι μία κοσμικοῦ τύπου «ἐκκλησιαστική ἀνεξαρτησία» πού κερδίζεται μέ ἐκκλησιαστική ἐπανάσταση, ἀλλά χορηγεῖται ἀπό τήν καθ' ὅλου Ἐκκλησία ὡς τεκμηριωμένη μαρτυρία της περὶ τοῦ ὅτι ἡ συγκεκριμένη τοπική Ἐκκλησία ἔχει πληρότητα ἀγιαστικῆς Χάριτος καί πληρότητα κοινωνίας μέ τίς ὑπόλοιπες τοπικές Ἐκκλησίες. Ὅταν ἡ καθ' ὅλου Ἐκκλησία ἀδυνατῇ νά μαρτυρήσῃ γιά τήν διπλή αὐτή πληρότητα τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας πού ζητεῖ αὐτοκεφαλία (λόγω αἰρέσεως, κανονικῶν κωλυμάτων ἢ πολιτικῶν σκοπιμοτήτων), παραχώρηση αὐτοκεφαλίας εἶναι ἀδιανόητη. «Οὐ γάρ ἔστιν ἀκαταστασίας ὁ Θεός ἀλλά εἰρήνης» (Α' Κορ. 14, 33), γεγονός πού δέν τό καταλαβαίνουν οἱ κοσμικοὶ φορεῖς, οἱ κρατικές ἐξουσίες καί ἄλλες δυνάμεις πού ἀναποφεύκτως ἐμπλέκονται στά ἐκκλησιαστικά πράγματα. Αὐτοὶ βλέπουν τήν Ἐκκλησία ὡς ἐγκόσμιο καθίδρυμα, τήν ἀντιμετωπίζουν ὡς χῶρο ἐγκοσμίων ἐπιδιώξεων, ἐνδιαφέρονται γιά τά δικά τους συμφέροντα καί ὄχι γιά τήν εἰρήνην στήν Ἐκκλησία. Ἡ Ἐκκλησία βλέπει τήν δομή, τήν ὀργάνωση καί τήν διοίκησίν της ὡς καρπό τῆς ἐπιστασίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Γ. Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες ἐκφράζουν τήν βούληση τῆς Μιᾶς Ἁγίας Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, δηλαδή τό θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὄχι μόνο γιά κάθε ἓνα μέλος τῆς Ἐκκλησίας ξεχωριστά ἀλλά καί γιά τίς ἴδιες τίς τοπικές Ἐκκλησίας ὡς σύνολο. Γι' αὐτό ὀρίζουν «σῶζεσθαι ἐκάστη ἐπαρχία καθαρὰ καί ἀβίαστα τά αὐτῇ προσόντα δίκαια» (Γ' Οἰκουμενική Σύνοδος, η' Κανόν).

Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες ἀποτελοῦν τό ἐχέγγυο, ὥστε νά μή προσβάλλωνται τά «δίκαια» κάποιων Ἐκκλησιῶν ἀπό κάποιες ἄλλες καί νά μή προκαλοῦνται ἔτσι ἀναταραχές καί διχοστασίες στήν Ἐκκλησία· ὑπηρετοῦν μάλιστα καί τήν ἀποκατάσταση τῶν προσβεβλημένων «δικαίων», ὅταν αὐτά παραβιάζωνται. Ἡ παρερμηνεία τῶν Ἱερῶν Κανόνων εἶναι ἡ καταλυτικῆς σημασίας αἰτία παραβιάσεως τῶν «δικαίων» τῶν Ἐκκλησιῶν καί τῆς σχισματικῆς ἀκαταστασίας πού ἀκολουθεῖ.

Ἀναφερόμενος στήν τήρηση τῶν Ἱερῶν Κανόνων ὡς προϋπόθεση τῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εὐταξίας, ὁ μακαριστός Καθηγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Γρηγορίου, Ἀρχιμανδρίτης Γεώργιος Καψάνης, ἐπισημαίνει τό δυστυχές γεγονός τῆς ἐνίστη παρακάμψεως καί ἀθετήσεώς τους: «Παρά τήν ἐμμονήν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τήν κανονικὴν παράδοσιν αὐτῆς δέν ἐλλείπουν καί εἰς τόν χῶρον της αἰ περιπτώσεις, καθ' ἃς ἡ νοσηρὰ βούλησις μὴ ἀναγεννημένων ἐκπροσώπων της περιφρονεῖ τήν θεανθρωπίνην βούλησιν τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἐκφράζουν αὐτὴν οἱ Ἱεροὶ Κανόνες, καί ἐπιδιώκει τήν παρά τούς κανόνας διευθέτησιν τῶν ἐκκλησια-

στικῶν πραγμάτων ἢ καί τήν διαστρέβλωσιν τῶν Κανόνων πρὸς ἰδιοτελεῆ χρῆσιν αὐτῶν». Καί παραθέτοντας ἓνα χαρακτηριστικό ἀπόσπασμα τοῦ ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου ἀπὸ τὸ Πηδάλιον ὁ π. Γεώργιος ἐξαίρει τὸ γεγονός, ὅτι ἡ τήρηση τῶν ἱερῶν Κανόνων ἐξασφαλίζει στήν Ἐκκλησία συνοχή καί εὐκοσμία καί τήν καθιστᾷ ἀντίτυπο τῆς οὐρανίου κατὰ τὸν ἱερό Διονύσιο τὸν Ἀρεοπαγίτη ἱεραρχίας: «(Ἡ Ἁγία Τριάς) καί τὸν δεύτερον τοῦτον καί νοητὸν κόσμον τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας κατασκευάσασα, μέ τοὺς ἱερούς τούτους καί θείους Κανόνας συνέστησεν αὐτὸν καί συνέπηξε· ἐξ ὧν ἡ τῶν Πατριαρχῶν ἀποτίκτεται εὐταξία, ἡ τῶν Ἀρχιερέων ἀρμονία, ἡ τῶν ἱερέων κοσμιότης, τῶν Διακόνων ἡ σεμνοπρέπεια, τῶν Κληρικῶν ἡ σεβασμιότης, τῶν Μοναχῶν ἡ εὐρυθμία... καί καθολικῶς εἶπεῖν, ἐκ τῶν ἱερῶν τούτων Κανόνων ἡ κάτω ἐκκλησιαστικὴ ἱεραρχία γίνεται μίμημα καί ἐκσφράγισμα τῆς οὐρανίου ἱεραρχίας. Καί αἱ δύο ὁμοῦ ἱεραρχίαι ἀποκαθιστῶνται μία, ἓν μέλος ἀνακρουομένη ἐναρμόνιόν τε καί πάγχορδον... Κατὰ τήν θεολογικὴν κρίσιν τοῦ Ἁγ. Νικοδήμου ... τελικὸς σκοπὸς τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας καί τῆς οὐρανίου ἱεραρχίας εἶναι ἡ δόξα τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ»³.

Δ. Εἶναι ἱστορικῶς βεβαιωμένο ὅτι στίς μεταξὺ τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν σχέσεις οἱ μονομερεῖς ἐνέργειες δέν δικαιώνονται ἀπὸ τήν καθόλου Ἐκκλησία. Ἡ ἐπέμβαση τοῦ Ρώμης Νικολάου Α΄ στὰ ἐσωτερικά τῆς Ἐκκλησίας τῶν Κων/πόλεως τὸν 9^{οῦ} αἰῶνα κατακρίθηκε ἀπὸ τήν ἐπὶ Φωτίου οἰκουμενικὴ Σύνοδο τοῦ 879, καί ἡ ἀκοινωνησία πού μονομερῶς ἐπέβαλε ὁ Διόσκορος Ἀλεξανδρείας στὸν Ρώμης Λέοντα, τὸν κατέστησε ὑπόλογο ἐνώπιον τῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου. Στήν καθόλου Ἐκκλησία ἀνήκει τὸ δικαίωμα νά διαχειρίζεται τέτοια σοβαρὰ «διορθόδοξα» προβλήματα.

Ἡ ἐνότης τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν κινδυνεύει (ἐνίοτε καί λεληθότως), ὅταν προβάλλεται ἓνα «πρωτεῖον ἐξουσίας», ὅπως ἐκεῖνο τῶν παπῶν τῆς Ρώμης Νικολάου Α΄ καί Εὐγενίου Δ΄. Τὰ πιὸ ἐντονα χαρακτηριστικά τοῦ «πρωτείου ἐξουσίας» ἐνός θρόνου, ὅπως ἔδειξε ἡ ἱστορία, εἶναι ὁ δικαιοδοσιακὸς ἐπεκτατισμὸς, ἡ ἀπαίτηση δικαιώματος ἐκκλήτου πέραν ἐκείνου πού ὀρίζουν οἱ ἱεροὶ Κανόνες, ἡ ἀπαίτηση νά εἶναι κριτὴς πάντων, τὸ νά μὴ ὑπόκειται σέ κρίση ἄλλων, τὸ νά ὑπερέχη τῶν ἄλλων θρόνων, καί τὸ νά ἐκφράζη τήν ὑπεροχὴ του ὡς ἀναγκαῖα ἐκκλησιαστικὴ διακονία («ὑποχριστιανίζον κώδιον» ὠνόμαζε τήν προσχηματικὴ αὐτὴ 'διακονία'

³ Ἀρχιμ. Γεωργίου Καψάνη, *Ἡ Ποιμαντικὴ Διακονία κατὰ τοὺς Ἱερούς Κανόνας*, Πειραιεύς 1976, σελ. 77-79. Ὡς συνέχεια τοῦ παραθέματος ἐκ τοῦ Πηδαλίου ὁ π. Γεώργιος σημειώνει διευκρινιστικά: «Οὕτως ἡ ἐκκλησιαστικὴ εὐταξία δέν εἶναι μία ἐξωτερικὴ πειθαρχία ἐνός ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ, ἀλλ' ἡ διὰ τῆς ἐπιγείου Ἐκκλησίας φανέρωσις τῆς οὐρανίου Ἐκκλησίας ἐν ἐνότητι καί τάξει λατρευούσης τὸν Θεόν» (σελ. 78).

του πάπα της Ρώμης ο Μελέτιος Πηγᾶς). Τό «πρωτεῖον ἐξουσίας» προσβάλλει τήν ἰσοτιμία τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν, ὀδηγεῖ σέ ἀκοινωνησία καί σέ ὀριστικά σχίσματα μεταξύ Ἐκκλησιῶν, ἐπιφέρει πολιτικές διαιρέσεις καί ἐθνικές συμφορές, καί -τό χειρότερο- γεννᾷ θεολογικές ἐκτροπές γιά νά νομιμοποιήσῃ τό σχίσμα. Τά μεγάλα σχίσματα στήν Ἀνατολή καί στήν Δύση (μονοφυσιτικό καί λατινικό), οἱ αἱρέσεις πού παράλληλα ἐδραιώθηκαν στίς γεωγραφικές ἐκεῖνες περιφέρειες, καί οἱ συμφορές πού τά ἀκολούθησαν, εἶναι ἰσχυρές μαρτυρίες.

Τόν ἐκκλησιαστικό διχασμό, τόν ὁποῖο προκάλεσε ἡ οὐκρανική κρίση, μπορεῖ νά διορθώσῃ ἡ καθόλου Ἐκκλησία. Μέ γνώμονα τήν ὀρθή καί ἀδιαφιλονίκητη ἐρμηνεία τῶν Ἱερῶν Κανόνων πού ἀφοροῦν τό «πρωτεῖο», τό «ἐκκλητο» καί τήν «συνοδικότητα στίς πανορθόδοξες ἀποφάσεις» μπορεῖ νά θεωρήσῃ τό πρόβλημα στήν σωστή του διάσταση, νά ἀποβλέψῃ στήν ἀγιοπνευματική ἐνότητα τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ καί ὄχι σέ περιστασιακές ἀνάγκες. Ἔχοντας δηλαδή τήν ἀποκλειστική ἀρμοδιότητα καί τήν οἰκουμενική ἐξουσία ἡ καθόλου Ἐκκλησία:

α) Νά χορηγήσῃ, ἐφ' ὅσον τό κρίνη σωστό, τό αὐτοκέφαλο στήν κανονική Ἐκκλησία τῆς Οὐκρανίας.

β) Νά βοηθήσῃ τίς σχισματικές ὁμάδες νά ἐπανέλθουν στήν κοινωνία τῆς Ἐκκλησίας, μέ τόν τρόπο πού ρητῶς ὀρίζουν οἱ Ἱεροί Κανόνες.

γ) Νά θεραπεύσῃ τίς μακροχρόνιες ἀμφοτέρωθεν ἐθνοφυλετικές προλήψεις προβάλλοντας τήν ἀγιοπνευματική ἐμπειρία τῶν μεγάλων θεωμένων Ἀγίων τῆς κοινῆς μας Ὁρθοδοξίας (ἀγίου Νεκταρίου Αἰγίνης, ὁσίου Σεραφεῖμ τοῦ Σάρωφ κ.λπ.).

δ) Νά ἀποκαταστήσῃ τήν εὐχαριστιακή κοινωνία μεταξύ τῶν Ἐκκλησιῶν αἶροντας τυχόν δογματικά αἵτια (σχέσεις μέ τούς οὐνίτες τῆς Οὐκρανίας κ.λπ.). Καί,

ε) Νά προσφέρῃ ἔτσι στό πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας τήν περιπόθητη εἰρήνη.

Στήν μελέτη πού μέ σεβασμό καί ἀγάπη καταθέτουμε στήν συνέχεια, καταγράψαμε τήν ἐρμηνεία τῶν Ἱερῶν Κανόνων καί ἀνάλογα ἱστορικά στοιχεῖα πού βεβαιώνουν τρία τινά:

α) Τήν ἰσοτιμία τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν (**ἄρνηση παντός εἴδους ἀντικανονικοῦ πρωτείου στήν Ἐκκλησία**). Διευκρινίζεται διά πολλῶν ὅτι τά «πρεσβεῖα τιμῆς» εἶναι τά προνόμια τοῦ «πρώτου» (προκαθημένου) μιᾶς τοπικῆς Ἐκκλησίας (ὅπως ὀρίζει ὁ λδ' ἀποστολικός κανών) ἐν σχέσει πρὸς τούς συνεπισκόπους του στήν ἴδια τοπική Ἐκκλησία, καί ὄχι τυχόν ἐξαιρέτα προνόμια τοῦ ἐνός «πρώτου» ἐν σχέσει πρὸς τούς «πρώτους» τῶν ἄλλων τοπικῶν Ἐκκλησιῶν· ὅτι τά πρεσβεῖα τιμῆς τῶν «πρώτων» εἶναι ἴσα καί διαφέρουν «κατά μόνην τήν τάξιν τῆς προαριθμήσεως καί

της υπαριθμώσεως»· ότι δέν υπάρχει αξιακή διαβάθμιση τῶν πρεσβείων τιμῆς τῶν «πρώτων» ἀλλά μόνο ἡ πρωτοκαθεδρία στίς συνόδους καί οἱ συντονιστικές ἀρμοδιότητες πού ἀπορρέουν ἀπό αὐτήν· ὅτι ἡ παρερμηνεία τῆς ἐννοίας τῶν πρεσβείων τιμῆς ὡς διαβαθμισμένης ἀξίας τῶν θρόνων εἶχε ὀδηγήσει στό παπικό πρωτεῖο, ἂν καί αὐτό δέν εἶχε φανῆ ἐξ ἀρχῆς στήν ἀκραία μορφή του.

β) Τήν κανονικῶς δεδομένη στούς ἐκκλησιαστικούς θρόνους ἔκταση τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐκκλήτου (ἤτοι μόνο ἐντός τῶν δικαιοδοσιακῶν τους ὁρίων). Τό ἐκκλητον καί ἡ σημασία του εἶναι στό ἐπίκεντρο τῆς μελέτης μας, διότι ἡ παρερμηνεία τοῦ ἐκκλήτου εἶχε γίνει στό παρελθόν τό μέσον ἐκφράσεως καί ἐφαρμογῆς τοῦ οἰουδήποτε ἀντικανονικοῦ πρωτείου. Παρατίθεται ὡς πρῶτο παράδειγμα ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρώμης, ἡ ὁποία ἀξίωσε τό ἐκκλητον ἀπό ὅλη τήν Ἐκκλησία προβάλλοντας παρερμηνευμένους τούς κανόνες τῆς Σαρδικῆς. Ὡς γνωστόν οἱ Κανόνες τῆς Σαρδικῆς ἀπονέμουν στόν Ρώμη τό δικαίωμα νά δέχεται ἐκκλήτους προσφυγές ἀπό κληρικούς τῆς δικῆς του δικαιοδοσίας καί μόνον. Συναφῶς τονίζεται ὅτι οἱ κανόνες τῆς Καρθαγένης προσδιορίζουν ὡς ἐνόρια τήν ἔκταση τῆς ἐκκλήτου προσφυγῆς καί ἀπαγορεύουν στόν Ρώμη τήν ὑπερόρια ἄσκηση ἐκκλήτου. Διευκρινίζεται ἐπίσης ὅτι ὁ θ' Κανὼν τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἀναφέρεται σέ ἐκδίκαση ὑποθέσεων ἀπό τόν θρόνο τῆς Κων/πόλεως (ὄχι κατόπιν ἐκκλήτου προσφυγῆς), καί μόνον ἐπισκόπων καί κληρικῶν τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου· ὅτι ὁ Κανὼν δέν παρέχει στόν θρόνο τῆς Κων/πόλεως δικαίωμα ἀποδοχῆς καί ὑπερορίου ἐκκλήτου, τό ὁποῖον κατά τόν ἅγιο Νικόδημο (Πηδάλιον) «μόνον δεκτόν [ἦτο] τοῖς Λατίνοις καί Λατινόφροσιν». Διευκρινίζεται ἀκόμη ὅτι ὁ ιζ' Κανὼν τῆς Δ' ὀρίζει βεβαίως ἐκκλητον προσφυγή στόν θρόνο τῆς Κων/πόλεως ἀλλά ὅπωςδήποτε «ἐνόριο» (ἐντός τῆς πατριαρχικῆς δικαιοδοσίας). Καί,

γ) Τό γεγονός ὅτι ἡ οἰκουμενική (πανορθόδοξη) σύνοδος εἶναι ὁ μόνος ἀσφαλῆς καί θεοφιλῆς τρόπος ἐπιλύσεως μεζόνων ἐκκλησιαστικῶν προβλημάτων, χωρίς δηλαδή νά θίγωνται τά δίκαια τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν. Περιγράφεται τό πῶς ἡ ὑπεροψία τοῦ ἀλεξανδρινοῦ κατ' ἀρχήν θρόνου, θιγεῖσα ἀπό τήν προβολή τοῦ ἀναβαθμιζομένου θρόνου τῆς Κων/πόλεως (Θεόφιλος, Διόσκορος, Τιμόθεος Αἴλουρος)· καί ἐπίσης τό πῶς γιά τόν ἴδιο λόγο ἡ ἀλαζονεία τοῦ ρωμαϊκοῦ κατόπιν θρόνου (Φίληξ Γ', Γελάσιος Α', Νικόλαος Α', Εὐγένιος Δ') ἔναντι τῶν τεσσάρων ἀνατολικῶν θρόνων, ὠδήγησαν στά ὀδυνηρά σχίσματα (μονοφυσιτικό καί λατινικό) καί στίς αἰρέσεις πού τά ὀριστικοποίησαν.

Πιστεύουμε ότι, μέ τήν ταπεινή μελέτη πού ακολουθεῖ, ἐπιτελοῦμε ὀφειλετικῶς τό χρέος μας ἔναντι Αὐτῆς πού μᾶς ἀνεγέννησε ἐν Χριστῷ καί μᾶς προετοιμάζει μέ ὑπομονή γιά τήν Βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, δηλαδή ἔναντι τῆς ἀγίας μας Ἐκκλησίας, καί χάριν τῆς ἐνότητός Της.

Ποῖα τὰ ἀληθῆ προνόμια

«Καί ἄλλοι πολλοί, καί Πατριάρχαι καί Ἀρχιεπίσκοποι, καί κάποιοι ἀπλῶς Ἐπίσκοποι εἶπαν γιά τόν ἑαυτό τους μερικά ὑπερβολικά, ὅπως θά φανερώσῃ αὐτό τό σύγγραμμα [σ.σ. ἡ Δωδεκάβιβλος]. Ἔτσι καί κάποιοι Πατριάρχαι τῆς Ρώμης εἶπαν γιά τόν ἑαυτό τους πολλά βαρύγδουπα καί ὑπέρογκα καί σέ ἐπιστολές καί ἄλλα συγγράμματά τους. Ὅμως ἡ Καθολική Ἐκκλησία περί αὐτῶν, δηλαδή τῶν Πατριαρχῶν καί Παπῶν καί λοιπῶν Ἐπισκόπων, φρονεῖ ὅτι ἔχουν μόνο ἐκεῖνα τὰ προνόμια, τὰ ὁποῖα [ἡ ἴδια] τοὺς ἔδωσε διά τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καί τῆς «συνήθειας», καί τίποτε περισσότερο. Ὅσα οἱ ὁποιοιδήποτε Ἐπίσκοποι οἰκειοποιήθηκαν παρά Κανόνας, τὰ θεωρεῖ παράνομα καί ἄθεσμα. «Συνήθεια» βεβαίως ἐννοοῦμε ἐκείνη τήν πρακτική, ἡ ὁποία στίς Οἰκουμενικές Συνόδους ἤ ἔγινε πράξη, ἤ ἔγινε ἀποδεκτή, ἤ βεβαιώθηκε. Ὅσα πάντως λέχθηκαν ἤ ἔγιναν ἀπό κάποιους -ἀκόμη καί ἂν αὐτοί οἱ κάποιοι εἶναι Πατριάρχαι καί Πάπαι-, χάριν ἄλλων ἢ ἀπό φόβο, ἢ γιά ἐξυπηρέτηση, ἢ ἀπό ἀπαιδευσία, ἢ ἀπό ἀμάθεια, ἢ ἀπό ἀφέλεια, ἢ ἀπό προσχηματισμένη καί ἀνεξέταστη γνώμη, ἢ ἀπό παραδρομή, ἢ ἀπό ἀπρόσεκτη ἐντύπωση πῶς ἔτσι ἔχουν τὰ πράγματα καί ἐπίσης, ὅσα κάποιοι εἶπαν γιά τοὺς ἑαυτοὺς τους, ἢ ἐπειδὴ νόμιζαν πῶς ἔτσι εἶναι, ἢ ἐπειδὴ εἶχαν τήν δύναμη, ἢ ἀπό ἀλαζονία γιά τοὺς ὑψηλοὺς τους θρόνους, ἢ ἐπειδὴ ἔκαναν δικά τους [σ.σ. προνόμια] ἐκεῖνα πού ἢ κατ' οἰκονομίαν ἢ ἐπάνω στόν ἀγῶνα ἢ σέ καιρό ἀνάγκης εἶπαν ἢ ἔπραξαν οἱ Πατέρες καί ὅσα κάποιοι ἔγραψαν ἢ εἶπαν [σ.σ. ἀπευθυνόμενοι] πρὸς ὁποιαδήποτε πρόσωπα ἢ Οἰκουμενικές Συνόδους, καί μάλιστα ἢ ἰδιωτικῶς, ἢ οἱ ἅγιοι Πατέρες ἢ οἱ Οἰκουμενικές Συνόδοι τὰ ἀποσιώπησαν χωρίς νά τὰ ἀποδεχθοῦν ἢ νά τὰ ἀπορρίψουν, ἐπειδὴ εἶχαν ὑπ' ὄψιν τους ἕνα κυοφορούμενο σχίσμα, ἢ ὑποπτεύονταν ἕνα σκάνδαλο πού θά ἔδινε λαβή στοὺς αἰρετικούς νά καυχηθοῦν, ἢ νά ὑποβοηθήσουν ἢ νά προωθήσουν τίς αἱρέσεις· ἂν λοιπόν αὐτά καί τὰ παρόμοια κάποιοι τὰ ἐκλαμβάνουν ὡς δικά τους προνόμια, ἐμεῖς δέν τὰ θεωροῦμε παράδοση ἢ ἐκκλησιαστικό ἔθος».

Δοσίθεος, πατριάρχης Ἱεροσολύμων (1641-1707)

(Δωδεκάβιβλος, Α', ια', στ')

Κεφ. 1ο.

Η ΚΑΝΟΝΙΚΗ ΠΑΡΑΚΑΤΑΘΗΚΗ

1.1. Ἡ ἰσοτιμία τῶν ἀποστολικῶν Ἐκκλησιῶν.

Τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς στό ὑπερῶο τῆς Ἱερουσαλήμ ἡ Ἐκκλησία φανερώθηκε ὡς σῶμα Χριστοῦ. Ἡ κοινότης τῶν Δώδεκα Ἀποστόλων μετὰ τῆς Μητρὸς τοῦ Κυρίου καὶ τῶν πιστευσάντων ἦσαν ἡ Ἐκκλησία, τῆς ὁποίας μοναδική Κεφαλὴ ἦταν ὁ Κύριος Ἰησοῦς, ὁ Χριστός, ὅπως μαρτυρεῖ ὁ ἀπόστολος Παῦλος: «καὶ αὐτόν ἔδωκε κεφαλὴν ὑπὲρ πάντα τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἣτις ἐστὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ» (Εφ. 1, 22-23). Διὰ τοῦ κηρύγματος τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ἡ Ἐκκλησία διεσπάρη σὲ ὅλη τὴν οἰκουμένη. Οἱ ἐπίσκοποι τῶν πρώτων Ἐκκλησιῶν (Κλήμης Ῥώμης, Ἰγνάτιος Ἀντιοχείας, Πολύκαρπος Σμύρνης, Εἰρηναῖος Λουγδούνου), συνήθως ἄμεσοι διάδοχοι τῶν ἀποστόλων, εἶχαν τὸ κύρος τοῦ ἀποστολικοῦ ἀνδρὸς ποὺ διέσωζε αὐθεντικά τὴν ἀποστολικὴ παρακαταθήκη καὶ τελοῦσε τὴν μία Εὐχαριστία στό ὄνομα τοῦ Κυρίου⁴. Ὅλες μαζί οἱ τοπικὲς Ἐκκλησίαι ἦταν τὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ καθεμία ἀπὸ αὐτὲς Σῶμα Χριστοῦ. Ὅλες ἰσότιμες στὴν ἁγιαστικὴ Χάρη, ὅλες πλήρεις τῶν θείων χαρισμάτων, ὅλες πολυτοκες εἰς Χριστόν διὰ τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος, καὶ ὅλες μαζί ἐπίσης μία κοινωνία Πνεύματος Ἁγίου, μία ποιμνὴ Ἰησοῦ Χριστοῦ, μία «φυτεία τοῦ Πατρὸς». Μόνον οἱ αἱρέσεις καὶ τὰ σχίσματα⁵ ἀπετέλεσαν κοινότητες ποὺ δὲν εἶναι φυτεία Πατρὸς, κατὰ τὸν ἅγιον ἱερομάρτυρα Ἰγνάτιο τὸν Θεοφόρο⁶. Καθεμία ἀπὸ τίς τοπικὲς Ἐκκλησίαι ὡς νύμφη Χριστοῦ γεννᾷ τέκνα ἐν Χριστῷ, ἐνῶ οἱ αἰρετικὲς ἔκκλησιαι ὡς παλλακίδες, κατὰ τὸν ἱερόν Ἐπιφάνιο Κύπρου⁷, εἶναι ἄγονες καὶ ἄκαρτες διὰ τὸν Χριστόν.

⁴ Ἀγ. Ἰγνατίου Θεοφόρου, *Πρὸς Φιλαδελφεῖς*, Ἐπιστολὴ 6, παράγρ. 4: «Θαρρῶν γράφω τῇ ἀξιοθέῳ ἀγάπῃ ὑμῶν, παρακαλῶν ὑμᾶς μὴ πίστει καὶ ἐνὶ κηρύγματι καὶ μὴ εὐχαριστία χρῆσθαι· μία γὰρ ἐστὶν ἡ σὰρξ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ καὶ ἐν αὐτοῦ τὸ αἷμα τὸ ὑπὲρ ἡμῶν ἐκχυθέν (εἷς γὰρ ἄρτος τοῖς πᾶσιν ἐθρύφθη καὶ ἐν ποτήριον τοῖς ὅλοις διενεμήθη), ἐν Ουσιασθήριον πάση τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ εἷς ἐπίσκοπος ἅμα τῷ πρεσβυτερίῳ καὶ τοῖς διακόνοις, τοῖς συνδούλοις μου».

⁵ Ὁ ἀπόστολος Παῦλος εὐρισκόμενος στὴν Μίλητο προεῖτε ὅτι «εἰσελεύσονται μετὰ τὴν ἄφιξίν μου λύκοι βαρεῖς μὴ φειδόμενοι τοῦ ποιμνίου, καὶ ἐξ ὑμῶν αὐτῶν ἀναστήσονται ἄνδρες λαλοῦντες διειστραμμένα τοῦ ἀποσιπᾶν τοὺς μαθητὰς ὁπίσω αὐτῶν (Πράξ. 20, 29-30).

⁶ Ἀγ. Ἰγνατίου Θεοφόρου, *Πρὸς Φιλαδελφεῖς*, Ἐπιστολὴ 6, παράγρ. 3: «Ἀπέχεσθε οὖν τῶν κακῶν βοτανῶν, ἅστινας Ἰησοῦς Χριστὸς οὐ γεωργεῖ, ἀλλ' ὁ ἀνθρωποκτόνος θῆρ, διὰ τὸ μὴ εἶναι αὐτοὺς φυτεῖαν Πατρὸς, ἀλλὰ σπέρμα τοῦ πονηροῦ».

⁷ Ἀγ. Ἐπιφανίου Κύπρου, *Πανάριον* 3, 501: «Ἐκκλησία γὰρ ἐστὶν ἀπὸ μιᾶς πίστεως γεγεννημένη, τεχθεῖσα δὲ διὰ Πνεύματος Ἁγίου, μία τῇ μόνῃ καὶ μία τῇ γεγεννηκυῖα. καὶ ὅσαι μετὰ ταύτην ἦλθον καὶ πρὸ αὐτῆς, παλλακίδες ὠνομασμένοι, αἵτινες τὸ πᾶν οὐκ ἀλλότριαι γεγέννηται διαθήκης καὶ

Ἡ ισότιμη ἀύθεντία τοῦ ἀποστολικοῦ ἀξιώματος⁸ δημιούργησε μέ ἀπόλυτα φυσικό τρόπο, καί εἶχε ὡς ἀπόλυτη φυσική συνέπεια, τήν ἰσοτιμία τῶν ἀποστολικῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν. Ἡ ἰσοτιμία αὐτή ἀπετέλεσε τήν βάση, ὥστε νά θεσμοθετηθοῦν μετέπειτα (ὅταν αὐτή διασαλεύθηκε) διά τῶν ἱερῶν κανόνων τά «δίκαια τῶν Ἐκκλησιῶν». Ἡ προσπάθεια τῆς λατινικῆς Δύσεως, νά θεμελιώσῃ ἕνα παπικό πρωτεῖο ἐξουσίας ἐπί τῆς δῆθεν ὑπεροχῆς τοῦ ἀποστολικοῦ ἀξιώματος τοῦ Πέτρου ἔναντι τοῦ ἀξιώματος τῶν ὑπολοίπων ἀποστόλων (πετρίνιο λειτούργημα), βρέθηκε ἀντιμέτωπη μέ τήν ἰσχυρή ἀντίσταση τῶν ὑπολοίπων Ἐκκλησιῶν ποῦ τόνιζαν τήν ἰσότητα τοῦ ἀποστολικοῦ ἀξιώματος.

1.1.1. Τά «πρεσβεῖα τιμῆς».

Οἱ τοπικές ἐκκλησίες τῶν μητροπόλεων τῆς ρωμαϊκῆς οἰκουμένης, σύμφωνα μέ «ἀρχαῖον ἔθος» ποῦ ἀναπτύχθηκε σὺν τῶ χρόνῳ ἀπό τήν μεταποστολική ἐποχή καί ἐντεῦθεν καί ἔλαβε ἰσχύν δικαίου, ἀπέκτησαν πρωτοκαθεδρία, κῦρος καί προνόμια («πρεσβεῖον τιμῆς») ἔναντι τῶν μικρότερων ὁμόρων ἐπισκοπῶν ποῦ προέκυψαν ἀπό τήν περαιτέρω διάδοση τοῦ εὐαγγελίου. Τό κῦρος τῆς μητροπολιτικῆς ἔδρας ἀφοροῦσε κυρίως στήν ἐμπιστοσύνη τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιφερείας στήν ἀκεραιότητα τῆς μητροπόλεως στήν ἀποστολική πίστη, δηλαδή στήν μαρτυρία Ἰησοῦ Χριστοῦ. Δευτερευόντως τά προνόμια ἀφοροῦσαν στήν πρωτοκαθεδρία καί στίς ἀπορρέουσες ἀπό αὐτήν εὐθῦνες καί ὑποχρεώσεις τοῦ ἐπισκόπου τῆς μητροπολιτικῆς ἔδρας κατά τίς ἐπισκοπικές συνελεύσεις τῆς ἐπαρχίας (εἴτε γιά τήν χειροτονία καί κρίση ἐπισκόπων εἴτε γιά τήν ἐπίλυση προβλημάτων καί τήν καταδίκη αἱρέσεων).

Τά «πρεσβεῖα τιμῆς», ὅπως ὀρίζονται καί κατοχυρώνονται ἀπό τούς κανόνες λδ' καί λε' ἀποστολικούς καί θ' τῆς Ἀντιοχείας, προϋποθέτουν καί συνιστοῦν τό λεγόμενο μητροπολιτικό σύστημα διαρθρώσεως τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν. Οἱ ἱεροί αὐτοί κανόνες καθορίζουν τίς σχέσεις τοῦ μητροπολίτου μιᾶς ἐπαρχιακῆς συνόδου πρὸς τούς συνεπισκόπους του στήν συγκεκριμένη ἐκκλησιαστική περιφέρεια. Σύμφωνα μέ τόν λδ' ἀποστολικό κανόνα⁹, ὁ «πρῶτος» μεταξύ τῶν ἐπισκόπων τῆς

κληρονομίας, μή πεπρωκισμένοι δὲ ὑπὸ τοῦ Λόγου καί μή δεξάμενοι ὑποδοχὴν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος».

⁸ «Ὡστε με... εὐαγγελίζεσθαι οὐχ ὅπου ὠνομάσθη Χριστός, ἵνα μή ἐπ' ἀλλότριον θεμέλιον οἰκοδομῶ, ἀλλὰ καθὼς γέγραπται, οἷς οὐκ ἀνηγγέλη περὶ αὐτοῦ ὄφονται, καί οἱ οὐκ ἀκηκόασιν συνηήσουσι» (Ρωμ. 15, 20). Πρβλ. καί Γαλ. 2, 6-9.

⁹ «Τούς Ἐπισκόπους ἐκάστου ἔθνους, εἰδέναι χρὴ τὸν ἐν αὐτοῖς πρῶτον, καί ἡγεῖσθαι αὐτόν ὡς κεφαλὴν, καί μηδὲν τι πράττειν περιττόν ἄνευ τῆς ἐκείνου γνώμης· μόνα δὲ πράττειν ἕκαστον, ὅσα τῆ

ἐπαρχιακῆς συνόδου ἔχει τὸ «πρεσβεῖον τιμῆς» καὶ θεωρεῖται κεφαλὴ τῆς συνόδου, προεδρεῖ αὐτῆς καὶ ἔχει διοικητικὴ ἐξουσία. Ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης ἐρμηνεύων τὸν Κανόνα γράφει: «καὶ νὰ νομίζωσιν [οἱ λοιποὶ ἐπίσκοποι] αὐτὸν ὡς κεφαλὴν ἰδικὴν των»¹⁰. Ἡ ἔννοια τῆς «κεφαλῆς» πρέπει νὰ νοηθῆ μετὰ τὴν διευκρίνιση ὅτι οἱ ἐπίσκοποι ἀναγνωρίζουν τὸν μεταξύ τους «πρῶτον» στὴν συνοδική μεταξύ τους σχέση, διότι κατὰ τὴν ἐπισκοπικὴ καὶ ἀρχιερατικὴ ἀξία ὅλοι οἱ ἐπίσκοποι εἶναι ἴσοι πρὸς τὸν «πρῶτον» καὶ μεταξύ τους. Κάθε ἕνας ἀπὸ τοὺς ἐπισκόπους, κατὰ τὸν λδ' κανόνα, μπορεῖ νὰ ἐνεργῆ μετὰ αὐθεντία τὰ ἐπισκοπικὰ του καθήκοντα ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς δικῆς του περιφερείας (χειροτονίες κληρικῶν καὶ διοίκηση τῶν τοπικῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων). Ὅτι ὅμως ἀφορᾶ θέματα ποὺ ὑπερβαίνουν τὰ ὅρια τῆς ἐπισκοπῆς (πᾶν «περιττόν» τὸ ὀνομάζει ὁ κανόνας, ὅπως χειροτονία ἢ καταδίκη ἐπισκόπου, κοινὰ διοικητικὰ θέματα), πρέπει νὰ γίνεται μετὰ τὴν σύμφωνη γνώμη τοῦ «πρῶτου», καὶ μάλιστα μετὰ ἀπόφαση τῆς ἐπαρχιακῆς συνόδου (ὁ λζ' ἀποστολικὸς ὀρίζει νὰ γίνωνται δὶς τοῦ ἔτους συνελεύσεις τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐπαρχίας). Ἀλλὰ καὶ ὁ «πρῶτος», σύμφωνα μετὰ τὸν λδ' ἀποστολικὸ κανόνα, δὲν πρέπει νὰ ἐνεργεῖ τίποτε «περιττόν» χωρὶς τὴν σύμφωνη γνώμη ὄλων τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐπαρχίας. Εἰς ἐπίρρωσιν τῆς κανονικῆς αὐτῆς ἐντολῆς τοῦ λδ' ἀποστολικοῦ ἔρχεται καὶ ὁ «περὶ Ἀγαπίου καὶ Βαγαδίου τῶν ἐπισκόπων» β' κανὼν τῆς ἐν Κων/πόλει τοπικῆς συνόδου (τοῦ ἔτους 394). Ὁ Βαγάδιος εἶχε καθαιρεθῆ ἀπὸ δύο μόνο ἐπισκόπους τῆς ἐπαρχίας του, γεγονός ποὺ προεκάλεσε ἀναστάτωση καθὼς «ἐζήτησαν νὰ ἐπισκοπεύσουν καὶ οἱ δύο ἐν ταύτῳ εἰς τὴν ἐπισκοπιὴν Βόστρης»¹¹. Ἡ ἐντολὴ τοῦ κανόνος, ὁ ὁποῖος ἔχει ἀποκτήσει οἰκουμενικὴ ἰσχὺ ἀπὸ τὸν β' τῆς ΣΤ', εἶναι νὰ συνέρχεται ὀλόκληρη εἰ δυνατόν ἡ ἐπαρχιακὴ σύνοδος, ἢ οἱ περισσότεροι τῆς συνόδου γιὰ τὴν καθάρση ἐπισκόπου¹².

αὐτοῦ παροικία ἐπιβάλλει, καὶ ταῖς ὑπ' αὐτὴν χώραις. Ἀλλὰ μηδὲ ἐκεῖνος ἄνευ τῆς πάντων γνώμης ποιεῖτω τι. Οὕτω γὰρ ὁμόνοια ἔσται, καὶ δοξασθήσεται ὁ Θεός, διὰ Κυρίου ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι, ὁ Πατήρ, καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα» (Κανὼν λδ' ἀποστολικός, Πηδάλιον, ἔκδ. Ρηγοπούλου, Θεσ/νίκη 1982, σελ. 36).

¹⁰ Πηδάλιον, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 37. Βλ. καὶ Ἱερομ. Λουκᾶ Γρηγοριάτου, Ἐπαρχιακὴ τιμὴ καὶ ἡ ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν πρώτην χιλιετίαν, σὺν τόμῳ «Πρωτεῖον». Συνοδικότης καὶ Ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας (Πρακτικὰ Θεολογικῆς Ἡμερίδος), Πειραιεύς 2011, σελ. 47-71.

¹¹ Ἁγίου Νικοδήμου, Προλεγόμενα εἰς τὴν τοπικὴν σύνοδον τοῦ 394, Πηδάλιον, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 461.

¹² Πηδάλιον, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 462: «Ὅριζομεν μὴ χρῆναι πρὸς τὸ ἐξῆς, μήτε παρά τριῶν, μήτε γε παρά δύο, τὸν ὑπεύθυνον Ἐπίσκοπον δοκιμαζόμενον καθαιρεῖσθαι· ἀλλὰ πλείονος συνόδου ψήφῳ, καὶ εἰ δυνατόν, πάντων τῶν ἐπαρχιωτῶν, καθὼς καὶ οἱ ἀποστολικοὶ κανόνες διωρίσαντο, ἵνα τῆ τῶν πολλῶν ψήφῳ ἀκριβεστέρα ἢ κατάκρισις τοῦ ἀξίου καθαιρέσεως δεικνύηται, παρόντος καὶ κρινομένου».

Συχνά γίνεται λόγος για «πρεσβεΐα τιμῆς» μέ ἐσφαλμένη ἔννοια, ὡσάν νά ἀφοροῦν τίς σχέσεις τῶν προκαθημένων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν μεταξύ τους, ὡσάν δηλαδή νά ὑπάρχη ἱεράρχισή σέ μείζονα καί ἐλάσσονα «πρεσβεΐα τιμῆς». Λανθασμένα π.χ. χρησιμοποιεῖται ἡ φράση: «ὁ δεῖνα προκαθήμενος ὑπερέχει κατά τά πρεσβεΐα τιμῆς». Ἡ ὀρθή ἔννοια τῶν πρεσβεΐων τιμῆς, ὅπως προελέχθη, ἀναφέρεται στήν προέχουσα θέση τοῦ «πρώτου» τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας ἐν σχέσει πρὸς τοὺς συνεπισκόπους του στήν ἐπαρχία του, καθὼς αὐτοῖ τοῦ ἀναγνωρίζουν τό «πρεσβεῖον τιμῆς», νά εἶναι δηλαδή ἡ κεφαλή τους. Στήν κατανόηση τῆς ἀκριβοῦς ἐννοίας τῶν «πρεσβεΐων τιμῆς» (καί ἐπομένως στήν ἄρση τῆς παρανοήσεως των ὡς διαβαθμισμένης ἱεραρχίας «πρεσβεΐων τιμῆς» τῶν προκαθημένων τῶν Ἐκκλησιῶν) βοηθεῖ καί ἡ ἐρμηνεία τοῦ λθ' κανόνος τῆς Πενθέκτης¹³, ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται στό «πρωτεῖο τιμῆς» τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς Νέας Ἰουστινιανῆς. Ὁ κανόνας αὐτός διορίζει νά μένουν ἀκέραια τά «δίκαια» (ἦτοι προνόμια) τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, ὅπως τά εἶχε παραχωρήσει σέ αὐτήν ὁ ἡ' κανόνας τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, εἰς καιρόν ἀκριβῶς κατά τόν ὁποῖον ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Ἰωάννης ἀνεχώρησε ἀπό τήν Κύπρο μαζί μέ τοὺς ἐπισκόπους καί τόν λαό του ἐπί Ἰουστινιανοῦ τοῦ Ρινοτήτου λόγω τῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν καί μετεκόμισαν στήν περιοχή τοῦ Ἑλλησπόντου. Ὁ κανόνας παρέχει στήν Νέα Ἰουστινιανούπολη (ὄπου ἡ προσωρινή ἔδρα τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κύπρου στόν Ἑλλησπόντο) τό προνόμιο «τό δίκαιον ἔχειν τῆς Κωνσταντινουπόλεως». Ὁ καθένας θά διερωτηθῆ πῶς εἶναι δυνατόν ἡ ἔδρα ἐνός φιλοξενουμένου ἀρχιεπισκόπου νά ἔχει «τό δίκαιον τῆς Κων/πόλεως». Ποιό ἦταν τό δίκαιον τῆς Κων/πόλεως, μέ τό ὁποῖο θά ἐξισωνόταν τό προνόμιο τῆς Νέας Ἰουστινιανουπόλεως; Ἡ ἐρμηνεία εἶναι ἡ ἐξῆς: Ὅπως ὁ θρόνος τῆς Κων/πόλεως εἶχε τό «πρεσβεῖον τιμῆς» ἐναντι τοῦ Ἡρακλείας καί τῶν λοιπῶν μητροπολιτῶν τῆς δικαιοδοσίας του (αὐτή εἶναι ἡ πραγματικὴ ἔννοια τοῦ ὄρου), ἔτσι καί ἡ Νέα Ἰουστινιανούπολις θά ἔχει «πρεσβεῖον τιμῆς» ἐναντι τοῦ μητροπολίτου Κυζίκου, ὡστε ὄχι μόνο νά προεδρεύῃ τῶν ἰδικῶν του Κυπρίων ἐπισκόπων καί νά χειροτο-

¹³ «Τοῦ ἀδελφοῦ καί συλλειτουργοῦ ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ τῆς Κυπρίων νήσου προέδρου, ἅμα τῶ οἰκείῳ λαῶ, ἐπί τήν Ἑλλησπόντιον ἐπαρχίαν... τῆς εἰρημένης μεταστάντος νήσου, προνοία τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ... συνορῶμεν, ὡστε ἀκαινοτόμητα φυλαχθῆναι τά παρά τῶν ἐν Ἐφέσω τό πρότερον συνελθόντων Θεοφόρων Πατέρων τῶ θρόνῳ τοῦ προγεγραμμένου ἀνδρός παρασχεθέντα προνόμια, ὡστε τήν νέαν Ἰουστινιανούπολιν τό δίκαιον ἔχειν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καί τόν ἐπ' αὐτῇ καθιστάμενον Θεοφιλέστατον Ἐπίσκοπον, πάντων προεδρεύειν τῶν τῆς Ἑλλησποντίων ἐπαρχίας, καί ὑπό τῶν οἰκείων Ἐπισκόπων χειροτονεῖσθαι, κατά τήν ἀρχαίαν συνήθειαν. Τά γάρ ἐν ἐκάστη Ἐκκλησίᾳ ἔθῃ καί οἱ Θεοφόροι ἡμῶν Πατέρες παραφυλάττεσθαι διεγνώκασιν, τοῦ τῆς Κυζικηνῶν πόλεως Ἐπισκόπου ὑποκειμένου τῶ προέδρῳ τῆς εἰρημένης Ἰουστινιανουπόλεως...» (λθ' τῆς ΣΤ').

νήται από αυτούς, αλλά και σε περίπτωση ανάγκης να χειροτονῆ καί τόν μητροπολίτη Κυζίκου¹⁴.

Σύμφωνος μέ τό πνεῦμα καί τό γράμμα τοῦ λδ' ἀποστολικοῦ εἶναι ὁ θ' κανών τῆς Ἀντιοχείας¹⁵, ὅπως σημειώνει ἐρμηνευτικῶς ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης: «Ἀπαράλλακτος σχεδόν μέ τόν λδ' ἀποστολικόν εἶναι καί ὁ παρῶν κανών, καί κατά τά λόγια καί κατά τό νόημα»¹⁶. Σκοπός τῶν κανόνων αὐτῶν εἶναι ἡ ἄρμονία στίς σχέσεις μεταξύ τῶν ἐπισκόπων καί τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν, ἡ ὁμόνοια καί ἡ ἐνότης ἐν Χριστῷ.

1.1.2. Οἱ ὑπερόριες χειροτονίες.

Ὡς συνέπεια τοῦ λδ' ἀκολουθεῖ ὁ λε' ἀποστολικός κανών¹⁷, ὁ ὁποῖος ὀρίζει κανονικές ποινές γιά ὅσους χειροτονοῦν ὑπερορίως καί παραβιάζουν ἔτσι τά δίκαια τῶν ἐκκλησιῶν, στίς ὁποῖες ἐνήργησαν παρά Κανόνας. Σύμφωνα μέ τόν λε' κανόνα καθαιροῦνται καί ὁ ἐπίσκοπος πού θά ἐπιχειρήσῃ «παρ' ἐνορίαν» (ὑπερόριες) χειροτονίες καί οἱ χειροτονηθέντες ἀπό ἐκεῖνον. Πίσω ἀπό τόν κανόνα αὐτόν, σύμφωνα μέ τήν ἐρμηνεία τοῦ ἁγίου Νικοδήμου, εὐρίσκεται ἡ ἐκκλησιαστική ἀρχή, ὅτι σέ ἕνα καί τόν αὐτόν τόπο πρέπει νά ὑπάρχει ἕνας ἐπίσκοπος: «Διατί μέ τοῦτον τόν τρόπον [σ.σ. τῆς ὑπερορίου χειροτονίας] φαίνεται πῶς εἶναι εἰς ἕνα καί τόν αὐτόν τρόπον δύο ἐπίσκοποι ἐνταυτῷ, ἡ δύο μητροπολίται, τό ὁποῖον εἶναι παράνομον, καί ἐμποδισμένον ἀπό τόν η' τῆς Α' Συνόδου καί ἀπό τόν ιβ' τῆς Δ'»¹⁸.

¹⁴ Βλ. Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, Β', σελ. 396-397.

¹⁵ «Τούς καθ' ἐκάστην ἐπαρχίαν Ἐπισκόπους εἰδέναι χρή τόν ἐν τῇ Μητροπόλει προεσιῶτα Ἐπίσκοπον, καί τήν φροντίδα ἀναδέχεσθαι πάσης τῆς ἐπαρχίας, διά τό ἐν Μητροπόλει πανταχόθεν συντρέχειν πάντας τούς πράγματα ἔχοντας, ὅθεν ἔδοξε καί τῇ τιμῇ προηγεῖσθαι αὐτόν, μηδέν τε πράττειν περιττόν τοῦς λοιπούς Ἐπισκόπους ἄνευ αὐτοῦ, κατά τόν ἀρχαῖον κρατήσαντα τῶν Πατέρων ἡμῶν Κανόνα, ἡ ταῦτα μόνα, ὅσα τῇ ἐκάστου ἐπιβάλλει παροικία καί ταῖς ὑπ' αὐτήν χώραις. Ἐκαστον γάρ Ἐπίσκοπον ἐξουσίαν ἔχειν τῆς ἑαυτοῦ παροικίας διοικεῖν τε καί τήν ἐκάστῳ ἐπιβάλλουσιν εὐλάβειαν, καί πρόνοιαν ποιεῖσθαι πάσης τῆς χώρας τῆς ὑπό τήν ἑαυτοῦ πόλιν, ὡς καί χειροτονεῖν Πρεσβυτέρους καί Διακόνους, καί μετὰ κρίσεως ἕκαστα διαλαμβάνειν, περαιτέρω δέ μηδέν πράττειν ἐπιχειρεῖν, δίχα τοῦ τῆς Μητροπόλεως Ἐπισκόπου, μηδέ αὐτόν, ἄνευ τῆς τῶν λοιπῶν γνώμης» (ὁ θ' τῆς Ἀντιοχείας).

¹⁶ Ἐρμηνεία εἰς τόν θ' τῆς Ἀντιοχείας, Πηδάλιον, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 411.

¹⁷ «Ἐπίσκοπον μή τολμᾶν ἔξω τῶν ἑαυτοῦ ὄρων χειροτονίας ποιεῖσθαι, εἰς τὰς μή ὑποκειμένας αὐτῷ πόλεις, καί χώρας. Εἰ δέ ἐλεγχθεῖ τούτο πεπειηκῶς, παρά τήν τῶν κατεχόντων τὰς πόλεις ἐκείνας ἡ τὰς χώρας γνώμην, καθαιρεῖσθαι καί αὐτός καί οὐς ἐχειροτόνησεν» (ὁ λε' ἀποστολικός).

¹⁸ Ἐρμηνεία στόν λε' ἀποστολικό Κανόνα, Πηδάλιον, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 39. Στήν Οὐκρανία, ἐνόσω οἱ οἰσισματικοί ὡς καθηρημένοι δέν ἐννοοῦντο οὔτε ἐξελαμβάνοντο ὡς κανονικοί ἐπίσκοποι τῆς Ἐκκλησίας, δέν ὑπῆρχαν «δύο ἐπίσκοποι στήν ἴδια ἐπαρχία». Ἐφ' ὅσον ὁμως ἀναγνωρίζονται

Τήν θεμελιώδη κανονική αυτή ἀρχή, πού ἀπαγορεύει τίς ὑπερόριες ἐνέργειες τῶν ἐπισκόπων, παρέβησαν κατά τήν περίοδο τῶν διωγμῶν καί τῶν ἀρειανικῶν αἵρέσεων μεγάλοι πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως ὁ Μέγας Ἀθανάσιος καί ὁ Μέγας Βασίλειος. Ἐγνώριζαν ὅτι παρέβαιναν τόν ἐκκλησιαστικό κανόνα καί ὅτι ἐνεργοῦσαν κατ' οἰκονομίαν, γιά νά μή κατακλύσῃ τήν Ἐκκλησία ἡ αἵρεση. Ἡ Ἐκκλησία, μόλις ἀνέθαλε ἡ ἐλευθερία, ἀνεκαίνισε τά δίκαια τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν καί ἀπηγόρευσε τίς ὑπερόριες παρεμβάσεις μέ τόν β' Κανόνα τῆς Β' Οἰκουμενικῆς: «τούς ὑπέρ διοίκησιν ἐπισκόπους ταῖς ὑπερορίοις ἐπαρχίαις μή ἐπιέναι, μηδέ συγγέειν τὰς Ἐκκλησίας».

1.2. Ἡ ἰσοτιμία τῶν «πρεσβείων τιμῆς»

Κατά τήν μεταποστολική ἐποχή ἡ ἰσοτιμία τῶν πρώτων ἀποστολικῶν τοπικῶν ἐκκλησιῶν εἶναι προφανῆς καί δεδομένη στήν συνείδηση τῆς Ἐκκλησίας. Χαρακτηριστική τῆς ἰσοτιμίας τῶν ἐπισκόπων τῆς περιόδου αὐτῆς (κατά τόν β' αἰῶνα) εἶναι ἡ διαφορετική ἀλλά ἰσόκυρη ἄποψη τοῦ ἁγίου Πολυκάρπου Σμύρνης ἔναντι ἐκείνης πού εἶχε ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης Ἀνίκητος γιά τήν ἡμερομηνία ἐορτασμοῦ τοῦ Πάσχα. Ἡ Ἀσία ἐόρταζε τό Πάσχα τήν 14^η τοῦ μηνός Νισάν, ἀνεξάρτητα ἀπό τήν ἡμέρα τῆς ἐβδομάδος, ἐνῶ ἡ Ρώμη ἐόρταζε τό Πάσχα μόνο ἐν ἡμέρᾳ Κυριακῇ μετά τήν ἐαρινή ἰσημερία, χωρίς ὅμως αὐτή ἡ διαφορά νά ἐμποδίζῃ τήν μυστηριακή κοινωνία.

Καθώς σὺν τῷ χρόνῳ γύρω ἀπό τίς ἐκκλησίες τῶν μεγάλων ρωμαϊκῶν πόλεων δημιουργήθηκαν ἐκκλησιαστικές περιφέρειες μέ πολλές ἐπαρχίες, τό «ἀρχαῖον ἔθος» (ἡ μακρά συνήθεια), καθιέρωσε φυσιολογικά καί ἐκ τῶν πραγμάτων τήν ἰσοτιμία τῶν ἐπισκόπων τῶν μητροπολιτικῶν περιφερειῶν καί τῶν ἐπαρχιακῶν τους συνόδων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τῆς ἰσοτιμίας τῶν ἐπαρχιακῶν συνόδων εἶναι ἡ διαφορετική ἀλλά ἰσόκυρη συνοδική γνώμη τοῦ ἁγίου Φιρμιλιανοῦ Καισαρείας ἔναντι τῆς συνοδικῆς γνώμης τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης Στεφάνου σχετικά μέ τό βάπτισμα τῶν αἰρετικῶν (γ' αἰῶνας). Στήν Ἀσία ἀναβάπτιζαν τούς αἰρετικούς πού ἐπέστρεφαν στήν Ἐκκλησία, ἐνῶ στήν Ρώμη τούς ἔχριαν μόνο μέ ἅγιο Μῦρο. Ἡ ἰσοτιμία τῆς γνώμης τῶν δύο πλευρῶν ἔγκειται στό ὅτι ἐπί διακόσια περίπου χρόνια δέν συμφώνησαν στό θέμα τοῦ ἀναβαπτισμοῦ. Τό θέμα τακτοποιήθηκε μόνο μέ τήν αὐθεντία τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου (κανὼν ζ' τῆς Β').

παράλληλες ἱεραρχίες στήν ἴδια γεωγραφική περιφέρεια, δημιουργεῖται προφανές σχῆμα («δύο ἐπίσκοποι στόν ἴδιο τόπο»).

Τὴν ἰσοτιμία τῶν συνόδων τῶν μητροπολιτικῶν περιφερειῶν ἀκολούθησε χρονολογικά ἡ ἰσοτιμία τῶν συνόδων τῶν ὑπερμητροπολιτικῶν διοικήσεων καί, μετὰ τὴν Σύνοδο τῆς Χαλκηδόνος, ἡ ἰσοτιμία τῶν συνόδων τῶν πατριαρχικῶν ἐδρῶν τῆς Πενταρχίας.

Ἡ ἰσοτιμία τῶν ἐπαρχιακῶν συνόδων σημαίνει τὴν ἰσοτιμία τῶν «πρώτων» ἐπισκόπων (Μητροπολιτῶν, Ἀρχιεπισκόπων, Πατριαρχῶν) μεταξύ τους, τὴν ἰσοτιμία δηλαδή τῶν «πρεσβείων τιμῆς» ποὺ ἀπολαύουν στὴν ἐκκλησιαστικὴ τους περιφέρεια. Ἡ ἰσοτιμία τῶν «πρεσβείων τιμῆς» ἦταν ἀδήριτος ἐκκλησιολογικὴ ἀνάγκη καί κατέστη στὴν συνέχεια κανονικὴ ἀπαίτηση. Ὁ Δοσίθεος Ἱεροσολύμων, ἀναλύοντας διεξοδικῶς τὴν ὑπόθεση τοῦ ἐορτασμοῦ τοῦ Πάσχα καί τὴν διαφωνία τῶν Ἐκκλησιῶν Ρώμης καί Ἀσίας, ἀναφέρει πειστικῶς τὸν λόγο τοῦ σεβασμοῦ τῆς ἰσοτιμίας τῶν «πρώτων». Ὁ λόγος τῆς ἰσοτιμίας ἐγκτεται στό ὅτι καθεμίᾳ ἀπὸ τίς Ἐκκλησίες εἶχε ἀδιαμφισβήτητα θεμελιωμένη τὴν ἀποψη τῆς στὴν ἀποστολικὴ παράδοση¹⁹.

¹⁹ Γράφει κατ' ἀρχὴν γιὰ τὴν πρώτη φάση τῆς διαφωνίας: «Ἀνίκητος καί Πολύκαρπος καί περὶ ἄλλων τινῶν μερικὰ σχόντες πρὸς ἀλλήλους [ἔχοντας καί κάποιες ἄλλες διαφωνίες], εὐθύς εἰρήνευσαν, καί περὶ τούτου τοῦ κεφαλαίου [τοῦ Πάσχα] μὴ φιλεριστήσαντες πρὸς ἑαυτοὺς [χωρὶς νὰ φιλονεικήσουν μεταξύ τους]. καί γάρ οὐδ' Ἀνίκητος τὸν Πολύκαρπον πεῖσαι ἠδύνατο μὴ τηρεῖν, ἄτε μετὰ Ἰωάννου μαθητοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, καί τῶν λοιπῶν Ἀποστόλων οἷς συνδιέτριψεν ἀεὶ τετηρηκότα, ἥτοι τὴν τεσσαρεσκαίδεκάτην τῆς Σελήνης, καί ἐορτάζειν ἐν αὐτῇ τὸ Πάσχα εἰωθότα· οὐδ' αὖ ὁ Πολύκαρπος τὸν Ἀνίκητον ἔπεισε τηρεῖν, λέγοντα τὴν **συνήθειαν τῶν πρό αὐτοῦ πρεσβυτέρων [ἐπισκόπων Ρώμης] ὀφείλει κατέχειν**, ἵνα δηλονότι ἐν ἡμέρᾳ Κυριακῇ ἐορτάζῃ τὸ Πάσχα, καί μὴ ἐν ἄλλῃ ἡμέρᾳ, καί ταύτη, τῇ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ τῆς Σελήνης· τούτων οὖν οὕτως ἐχόντων, ἐκοινώνησαν ἑαυτοῖς, καί ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ παρεχώρησεν ὁ Ἀνίκητος τὴν εὐχαριστίαν τῷ Πολυκάρπῳ, κατ' ἐντροπὴν δηλονότι [ἀπὸ σεβασμοῦ καί τιμῆς δηλαδή], καί μετ' εἰρήνης ἀπ' ἀλλήλων ἀπηλλάγησαν πάσης τῆς Ἐκκλησίας εἰρήνην ἐχόντων τῶν τηρούντων, καί μὴ τηρούντων, Εὐσέβιος βιβλίῳ πέμπτῳ, κεφαλαίῳ εἰκοστῷ ἕκτῳ» (Δοσιθέου Ἱεροσολύμων, *Δωδεκάβιβλος*, Α', ια', α', ἔκδ. Ρηγοπούλου 1982, σελ. 100). Καί συμπληρώνει γιὰ τὴν δευτέρη φάση τῆς μακροχρόνιας διαφωνίας: «Ἡθροίοθη καί ἐν Ἀσίᾳ σύνοδος ἐπισκόπων πενήτηκοντα, ὧν ἡγεῖτο ὁ Ἐφέσου Πολυκράτης, ἥτις διουχυρίζετο χρῆναι τὸ αὐτοῖς παραδοθὲν παρὰ τῶν ἐν Ἀσίᾳ διδασκάντων καί κοιμηθέντων Ἀποστόλων καί πρεσβυτέρων ἔθος φυλάττειν· ἔγραψε δέ ὁ Πολυκράτης πρὸς τὸν Ρώμης Βίκτορα ἐπιστολὴν βεβαιῶν τὴν μέχρις αὐτοῦ ἐλθοῦσαν περὶ τοῦ Πάσχα παράδοσιν, ἐν ᾗ λέγει, ἡμεῖς ἀραδιούργητον [ἀμετάβλητον] τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα, ἥτοι τὴν τεσσαρεσκαίδεκάτην τῆς Σελήνης, φυλάττομεν, μηδὲν προστιθέντες ἢ ἀφαιρούμενοι, καί γάρ παραδεδώκασιν ταύτην οἱ Ἀπόστολοι **Φίλιππος καί Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, καί ἕτεροί τινες ἐκείνων μαθηταί**, ἥτοι Πολύκαρπος, Θρασεάς, Σάγγαρις, Παπίριος, καί Μελίτων ὁ εὐνοῦχος, καί ἄλλοι ἐπίσκοποι· ἀλλ' ὁ πάπας Βίκτωρ φυσιωθεὶς, ἀφώρισε τὰς τῆς Ἀσίας Ἐκκλησίας, ὡς τάχα τῆς κοινῆς ἀποδιῶσταμένης ἐνώσεως, καί ὑποπιπτούσας τούτου γε ἔνεκα αἰρέσει, καί διὰ γραμμάτων αὐτάς ἐποίησεν ἀκοινωνήτους· ἀλλ' οὐκ ἠρέσκετο ταῦτα τοῖς λουτοῖς προεσιῶσι τῶν Ἐκκλησιῶν, ὅθεν ἀντιταρεκελεύοντο καί ἀντεπρόστατον αὐτῷ φρονεῖν τὰ τῆς ἀγάπης καί τὰ τῆς ἐνώσεως πρὸς τοὺς Ἀσιανούς» (Δοσιθέου Ἱεροσολύμων,

Τό πνεῦμα τῶν ἱστορικῶν κειμένων (Εἰρηναῖος Λουγδούνου, Εὐσέβιος Καισαρείας), στά ὅποια παραπέμπει ὁ Δοσίθεος Ἱεροσολύμων, εἶναι πασιφανές: Οἱ ἐπαρχιακές σύνοδοι εἶναι ἰσότιμες μεταξύ τους καί πρὸς τήν σύνοδο τοῦ Ρώμης, καί οἱ προκαθήμενοι αὐτῶν ἦσαν ἐπίσης ἴσοι καί μεταξύ τους καί πρὸς τόν Ρώμη. «Ἐν τούτοις σημείωσαι πρῶτον, ὅτι ἴσος κατά πάντα τῷ Βίκτορι ἦν ὁ Πολύκαρπος, ἐν οὐδενί γάρ τῶν χριστιανοφρόνων νοῖ ἦν τότε τουτί τό ἀντίχριστον καί τοῖς χριστωνύμοις ἀντίξοον πρωτεῖον τοῦ Πάπα», σημειώνει μέ ἐνάργεια ὁ Δοσίθεος.

Ἡ μετά ταῦτα οἰκουμενική λύση τῆς διαφωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν περὶ τῆς ἡμερομηνίας ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα στήν Νίκαια (Α' Οἰκουμενική σύνοδος) δέν συνιστᾶ κατάλυση τῆς ἰσοτιμίας τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν ἀλλά ἐπιβεβαίωσή της. Ὅλες μαζί οἱ Ἐκκλησίες συναποφασίζουν τήν ὀριστική λύση τοῦ προβλήματος μέ τό νά ἑορτάζεται τό Πάσχα ἐν ἡμέρᾳ Κυριακῇ. Μόνο οἱ σχισματικοί Τεσσαρεσκαιδεκατῖται ἀρνοῦνται τήν οἰκουμενική ἀπόφαση τῆς Ἐκκλησίας, συνεχίζουν νά ἑορτάζουν τό Πάσχα τήν 14^η τοῦ μηνός Νισάν καί ἀποκόπτονται ἀπό τό σῶμα της.

Οἱ παποκεντρικές ἐρμηνεῖες γύρω ἀπό γεγονός, πού ἀφοροῦν τό ζήτημα τοῦ Πάσχα καί βεβαιώνουν δῆθεν τήν ὑπεροχή τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης ἔναντι τῶν ἐπισκόπων ἄλλων Ἐκκλησιῶν, ἀνασκευάζονται πλήρως ἀπό τόν ἱερό Δοσίθεο Ἱεροσολύμων στήν Δωδεκάβιβλο. **Οὐδεμία Ἐκκλησία, ἔστω καί ἂν αὐτή εἶναι ἡ «προκαθήμενη τῆς ἀγάπης» Ρώμη, δικαιούται νά ἐπιβάλλη ἀπόψεις καί λύσεις μέ τίς ὁποῖες δέν συμφωνοῦν οἱ ἄλλες Ἐκκλησίες.** Τυχόν διαφωνίες μεταξύ αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν ἐπιλύονται μέ οἰκουμενική σύνοδο ἢ ἀνάλογη οἰκουμενική ἀπόφαση. Οἱ τοπικές Ἐκκλησίες νομίμως (κατά τούς ἱερούς Κανόνες) μποροῦν νά τονίζουν καί νά διεκδικοῦν τά δίκαια πού τούς ἀναλογοῦν, μέχρις ὅτου μία ἀπόφαση τῆς καθόλου Ἐκκλησίας δώσει τήν ὀριστική λύση· ἐξυπνοεῖται βεβαίως ὅτι χάριν τῆς διασαλευθείσης τυχόν ἐνότητος καί τῆς εἰρήνης πρέπει νά σπεύδουμε σέ μία οἰκουμενική ἀπόφαση τῆς Ἐκκλησίας, ὥστε τά νομιζόμενα καί διεκδικούμενα δίκαια νά ἀποκτήσουν κανονική ἐπιβεβαίωση.

1.3. Ἡ τάξις (ἀκολουθία) τῶν «πρεσβείων τιμῆς»

Ὁ λδ' ἀποστολικός κανὼν, ἂν καί ἀφορᾷ τήν σχέση τοῦ μητροπολίτου πρὸς τούς περί αὐτόν ἐπισκόπους κατά τήν ἐποχή πού ἴσχυε τό μητροπολιτικό σύστημα,

Δωδεκάβιβλος, ἐνθ' ἄνωτ., Α', ια', γ', ἔκδ. Ρηγοπούλου 1982, σελ. 102). Ἡ ἀκοινωνησία δηλαδή τοῦ Ρώμης Βίκτορος πρὸς τίς Ἐκκλησίες τῆς Ἀσίας, ἐπειδή δῆθεν μέ τόν ἑορτασμό τοῦ Πάσχα χωριστά ἀπό τίς Ἐκκλησίες τῆς Δύσεως εἶχαν πέσει σέ ἀῖρεση, δέν ἄρесе οτούς προκαθήμενους ἐπισκόπους τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν, οἱ ὁποῖοι τόν προέτρεπαν καί τοῦ ἔλεγαν προστακτικά νά δείξη ἀγάπη καί νά ἐνωθῇ μέ τούς ἐπισκόπους τῆς Ἀσίας.

δηλαδή μέχρι τον ε' αιώνα (οι κανόνες της Α' Οικουμενικής Συνόδου προϋποθέτουν αυτό το σύστημα διαρθρώσεως των εκκλησιαστικών περιφερειών), εφαρμόζεται διαχρονικώς μέχρι σήμερα για να περιγράψει τις σχέσεις των μητροπολιτών προς τον αρχιεπίσκοπο μιας αυτοκεφάλου εκκλησίας, ή των μητροπολιτών προς τον πατριάρχη καθενός των παλαιφάτων και των νεοσυστάτων πατριαρχείων²⁰. Ο αρχιεπίσκοπος ή ο πατριάρχης είναι ο «πρώτος» και ή «κεφαλή» των αρχιερέων της συνόδου, της οποίας προεδρεύει έχοντας όλες τις αρμοδιότητες και εξουσίες που άπορρέουν από την πρωτοκαθεδρία του στην σύνοδό του.

1.3.1. Ένας «παγκόσμιος πρώτος» (παρερμηνεία του λδ' αποστολικού).

Πρόσφατα αναφάνηκε παρερμηνεία του λδ' κανόνος, και αυτή άφορᾶ την σχέση των προκαθημένων (πατριαρχῶν και αρχιεπισκόπων) των σημερινῶν αυτοκεφάλων εκκλησιῶν μεταξύ τους. Σύμφωνα με την παρερμηνεία αυτή, βάσει δήθεν του λδ' κανόνος κάποιος μεταξύ των προκαθημένων πρέπει να θεωρηῆται ὡς «πρώτος» και «κεφαλή» των ὑπολοίπων. Η παρερμηνεία αυτή συγχέει την ἔννοια της πρωτοκαθεδρίας του «πρώτου τῆ τάξει» μεταξύ ἰσοτίμων προκαθημένων με την ἔννοια της πρωτοκαθεδρίας του «πρώτου-κεφαλῆς» της δεῖνος ἐπαρχιακῆς συνόδου, και εφαρμόζεται στό Κείμενο τῆς Ραβέννας (2007). Στο κείμενο αυτό ἡ ἔννοια τῆς «κεφαλῆς», πού ὀρθῶς εφαρμόζεται στόν «πρώτο» τῆς ἐπαρχιακῆς συνόδου («περιφερειακό επίπεδο») μεταφέρεται ἐσφαλμένως και στό λεγόμενο «παγκόσμιο επίπεδο», για να δικαιολογηθῆ ἕνας «παγκόσμιος πρώτος». Ἀλλά «παγκόσμιος πρώτος», ὡς κεφαλή των «πρώτων» τῆς καθόλου Ἐκκλησίας, δέν μπορεί να ὑπάρχη²¹. Οἱ ἀρμοδιότητες του «πρώτου» τῆς ἐπαρχιακῆς συνόδου δέν

²⁰ Οἱ σύγχρονες ἀναφορές στόν λδ' κανόνα, σχετικές με τό σημερινό σύστημα διαρθρώσεως των αυτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν εἶναι πολλές, ἀλλά ἡ πλέον ἀντιπροσωπευτική εἶναι ἐκείνη του Κεμένου τῆς Ραβέννας (2007), διότι ἀφορᾶ κείμενο πού ἐπεξεργάζεται διορθόδοξη ἐπιτροπή.

²¹ Ο καθηγητής Ἰω. Καλογήρου (*Ἐννοια τῆς οἰκουμενικότητος τῆς Ὀρθοδοξίας ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἐθνικὰς αυτοκεφάλους Ἐκκλησίας*, Ἐπιστημονική Ἐπετηρίς Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ., τόμ. 19, εἰδικόν τεῦχος, σελ. 202-204, ὑπόσημ. 1) ἐπικρίνουν τήν ἰδέα μιᾶς παγκοσμίου ὀρατῆς κεφαλῆς στήν Ἐκκλησία σχολιάζει τήν ἰδέα του Αfanassieff, ὅτι «ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία... καταφωρᾶται ὡς ἀσυνειπῆς πρὸς ἑαυτήν με τό να δέχεται μὲν εἰς τό ἐν αὐτῇ σύστημα των Ἀυτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν ὀρατὴν κεφαλὴν, τὸν πρῶτον ἐκάστης Ἐκκλησίας, ἀλλά να μὴ δέχεται ὀρατὴν κεφαλὴν, εἰς τὴν ὄλην Ἐκκλησίαν, τὸν Πάπαν (ἢ ἐξ ἄλλου, με τό να δέχεται –τοῦτο δέν λέγει ρητῶς ὁ Αfanassieff, ἀλλ' ἐννοεῖται ὡς ὑφιστάμενον εἰς τὴν σκέψιν του– ἀναγκαστικῶς “κεφαλὴν” τῆς ὄλης Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην)». Καί συνάγει ἐν τῆλει τό συμπέρασμα ὅτι «οὐδέποτε εἶναι δυνατόν να ἔχη θεῖον ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ οὐσιαστικόν, δογματικόν, πρωτεῖον, διότι τοῦτο συνεπάγεται οὐσιώδεις ἐκκλησιολογικὰς ἀλλοιώσεις [...] Τό κατ' ὀρθόδοξον ἀντίληψιν ἀπαιτούμενον ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ Ἐκκλησίᾳ πρωτεῖον εἶναι πάντοτε πρωτεῖον τιμῆς».

μπορεῖ νά ἀποδοθοῦν στὸν «πρωτοκάθεδρο» μεταξύ τῶν ἰσοτίμων «πρώτων» τῶν ἐπαρχιακῶν συνόδων. Ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης μέ πολλή σαφήνεια διερμηνεύει ὅτι «πρωτεῖο» ἐπὶ παγκοσμίου ἐπιπέδου, πέραν τῆς πρωτοκαθεδρίας (στήν σειρά τῆς τάξεως) μεταξύ ἴσων προκαθημένων, δέν ὑπάρχει στήν Ἐκκλησία. Οἱ προκαθήμενοι τῶν Ὁρθοδόξων τοπικῶν Ἐκκλησιῶν εἶναι ἰσότιμοι κατὰ τὰ «πρεσβεῖα τιμῆς» καί διαφέρουν μόνο κατὰ τήν «τάξιν (ἀκολουθίαν) τῆς τιμῆς»: «Ὁ μὲν ἀνωτέρω κανὼν ... διορίζεται, καί λέγει, ὅτι ὁ Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχης νά ἔχη **τά προνόμια τῆς τιμῆς** μετὰ τὸν Πάπian, καί Πατριάρχην τῆς Ρώμης, ἐπειδὴ καί αὐτὴ ἡ Κωνσταντινούπολις δηλ. εἶναι καί ὀνομάζεται Νέα Ρώμη. Ἡ δέ μετὰ πρόθεσις, ἐνταῦθα δέν δηλοῖ τό τοῦ χρόνου ὕστερον, καθὼς τινες λέγουσι μετὰ τοῦ Ἀριστηνοῦ, ἀλλ' οὔτε ὑποβιβασμόν καί ἐλάττωσιν, καθὼς οὐκ ὀρθῶς ἐρμηνεύει ὁ Ζωναρᾶς (ἐπειδὴ, μέ τό νά ἦναι μετὰ τὸν Κωνσταντινουπόλεως ὁ Ἀλεξανδρείας, μετὰ δέ τὸν Ἀλεξανδρείας ὁ Ἀντιοχείας, καί μετὰ τὸν Ἀντιοχείας ὁ Ἱεροσολύμων, κατὰ τὸν λστ' τῆς ΣΤ', ἔσονται τέσσαρα εἶδη ὑποβιβασμοῦ τιμῆς, καί ἀκολουθῶς **πέντε διάφοροι τιμαί** μία τῆς ἄλλης ἀνωτέρα, ὅπερ ἐναντίον ἐστί πάση τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, καί μόνον δεκτόν τοῖς Λατίνοις καί Λατινόφροσιν), ἀλλά δηλοῖ ἰσότητα τιμῆς, καί τάξιν, καθ' ἣν ὁ μὲν ἐστί πρῶτος, ὁ δέ, δεύτερος. Ἰσότητα μὲν τιμῆς, διατί καί οἱ ἐν Χαλκηδόνι Πατέρες, κανόνι κη', λέγουσιν, ὅτι οἱ ρν' οὗτοι ἐπίσκοποι τὰ ἴσα πρεσβεῖα τῷ τῆς παλαιᾶς Ρώμης δεδώκασι τῷ τῆς Νέας Ρώμης, καί οἱ ἐν Τρούλλῳ, κανόνι λστ', λέγουσι **τῶν ἴσων τῷ Ρώμης ἀπολαύειν πρεσβείων τὸν Κωνσταντινουπόλεως**²². Τάξιν δέ, διατί καί ἐκεῖνοι καί τοῦτοι ἐν τοῖς αὐτοῖς κανόσι δεύτερον μετὰ τὸν Ρώμης λέγουσι τὸν Κωνσταντινουπόλεως, **οὐχὶ δεύτερον τῇ τιμῇ, ἀλλὰ δεύτερον τῇ τάξει τῆς τιμῆς**»²³. Περί αὐτοῦ ἐπίσης ὁ Δοσίθεος Ἱεροσολύμων σαφέστερα γράφει: «πολλαί αἱ μείζους παροικίαι, πολλαί αἱ Ἐκκλησίαι, πολλοί οἱ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἡγεμόνες, καί Πρόεδροι, καί Ἄρχοντες, οὐδεὶς δέ ἐστὶν ἐν αὐτοῖς Ἡγεμῶν τῶν Ἡγεμόνων, ἢ Πρόεδρος τῶν Προέδρων, ἢ Ἄρχων τῶν Ἀρχόντων· ὥστε ἐκ τούτων τῶν Ἀρχόντων καί Ἡγεμόνων καί Προέδρων εἷς ἐστί καί ὁ Ρώμης, ἰσότιμός τε καί

²² Παρερμηνεύεται δυστυχῶς ἡ ἔννοια τῆς ἰσοτιμίας τῶν ἴσων πρεσβείων Ρώμης καί Κων/πόλεως. Ἐνῶ ἔπρεπε νά σημαίνει ὅτι οἱ δύο θρόνοι ἔχουν ἴση τιμὴ καί μεταξύ τους καί μετὰ τῶν λοιπῶν πατριαρχῶν, ἐκλαμβάνεται μέ τήν ἔννοια ὅτι οἱ δύο αὐτοὶ θρόνοι, ἰσότιμοι ὄντες, ὑπερέχουν ἀμφοτέρω ἐξ ἴσου κατὰ τήν τιμὴ τῶν πρεσβείων τῶν τριῶν ἄλλων πατριαρχικῶν ἐδρῶν τῆς Πενταρχίας. Ὁ καθηγητὴς Βλάσιος Φειδᾶς ἀναφέρεται σέ «ἐξαιρέτα προνόμια» ὠρισμένων Θρόνων ἀλλὰ αὐτὰ ὀρθῶς δέν τὰ περιορίζει μόνο στοὺς θρόνους τῆς Ρώμης καί τῆς Κων/πόλεως ἀλλὰ τὰ ἀποδίδει καί τοὺς λοιποὺς θρόνους (*Προϋποθέσεις διαμορφώσεως τοῦ θεσμοῦ τῆς Πενταρχίας τῶν πατριαρχῶν*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 185-229).

²³ Βλ. ἐρμηνεία στὸν γ' τῆς Β', *Πηδάλιον*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 157-158.

ισοδύναμος, καί οὐδέν πλέον»²⁴. Μεταξύ τῶν Προέδρων τῶν αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν οὐδεὶς μείζων, ἀλλὰ μόνον ἕνας πρωτοκάθεδρος, ὁ ὁποῖος κατὰ τοὺς

²⁴ Δοσιθέου Ἱεροσολύμων, *Δωδεκάβιβλος*, Β', β', θ', ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 283. Στὴν σύγχρονη βιβλιογραφία καὶ ἀρθρογραφία ἐμφανίζεται σύγχυση μεταξύ τῆς ἐννοίας τῆς κανονικῆς θεσπισμένης «ἱεραρχίας» (ἀκολουθίας, σειρᾶς) στὴν τάξη τῶν «πρεσβείων τιμῆς» καὶ τῆς ἐννοίας τῆς κανονικῆς ἐπίσης θεσπισμένης «ἰσοτιμίας» τῶν «πρεσβείων τιμῆς». Παραλείποντας τίς ἄλλες ἀναφορές, σημειώνουμε ἐνδεικτικῶς ὅτι ὁ μακαριστὸς Μητροπολίτης Σάρδεων Μάξιμος στὴν κλασικὴ κανονικο-ἱστορικὴ μελέτη του, μετὰ ἀπὸ ἰκανὴ ἀνάπτυξη τοῦ θέματος καὶ διευκρίνηση ὅτι «ὄντολογικῶς πάντες οἱ ἐπίσκοποι καὶ ἀρχιεπίσκοποι ἐκαστῆς ἐκ τῶν τοπικῶν ἐκκλησιῶν εἶναι ἀπολύτως ἰσότιμοι, ... ἐνῶ κατὰ τὴν διεκκλησιαστικὴν κανονικὴν τάξιν τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, πρὸς τὴν ὁποῖαν σχετίζεται ἡ ἐννοία τοῦ "αὐτοκεφάλου", οἱ ἐπίσκοποι δὲν εἶναι ἰσότιμοι», γράφει: «Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀεὶποτε ἐγνώριζε τὸν πρῶτον ἐπίσκοπον ἐν ἐκάστη περιφερείᾳ (Ἀρχιεπίσκοπον, Μητροπολίτην, Πατριάρχην), ὅπως γνωρίζει καὶ τὸν πρῶτον ἐπίσκοπον καὶ ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ Ἐκκλησίᾳ. Τοιοῦτος, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ σχίσματος, ἀναφαίνεται ὁ Κωνσταντινουπόλεως» (Μητροπολίτου Σάρδεων Μάξιμου, *Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐν τῇ Ὁρθόδοξῃ Ἐκκλησίᾳ*, Ἀνάλεκτα Βλατάδων 52, Θεσσαλονίκη 1989, σελ. 7). Ἡ σύγχυση τῶν ἐννοιῶν, περὶ τῆς ὁποίας ἐδῶ κάνουμε λόγο, βρίσκεται στὴν δευτερεύουσα πρόταση «ὅπως γνωρίζει καὶ τὸν πρῶτον ἐπίσκοπον ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ Ἐκκλησίᾳ» καὶ ἔγκειται στὸ ὅτι δὲν διευκρινίζεται ὑπὸ ποῖαν ἀκριβῶς ἐννοία γνωρίζει ἡ Ἐκκλησία στὴν περίπτωσιν αὐτῆ τὸν «πρῶτον». Διαλευκαίνοντας τὸ ζήτημα σημειώνουμε ὅτι ὁ «πρῶτος» σὲ κάθε αὐτοκέφαλη ἐκκλησιαστικὴ δικαιοδοσία (περιφερειακὸ ἐπίπεδο λέγεται στὴν σύγχρονη ἀκαδημαϊκὴ ὀρολογία) ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τοὺς συνεπισκόπους του ὡς «κεφαλή» τους καὶ ἔχει τὴν πρωτοκαθεδρία καὶ τίς ἐξουσίες πού ἀπορρέουν ἀπὸ αὐτὴν στὰ ὄρια τῆς δικαιοδοσίας του, ἐνῶ ὁ «πρῶτος» ἐπίσκοπος ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ Ἐκκλησίᾳ (παγκόσμιον ἐπίπεδο στὴν ἀκαδημαϊκὴ ὀρολογία) δὲν εἶναι «κεφαλή» (ὑπὸ τὴν ἐννοία τοῦ λδ' ἀποστολικοῦ) τῶν συμπροκαθημένων του, ἀλλὰ εἶναι ἀπλῶς πρῶτος στὴν ἀκολουθία (τάξη, σειρά) τῶν ἴσων πρεσβείων τιμῆς τῶν προκαθημένων τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, πρωτοκάθεδρος δηλαδή μεταξύ ἴσων στίς διορθόδοξες συνόδους. Ὑπὲρ τῆς ἰδέας ἐνός παγκοσμίου «πρώτου» ὡς συντονιστικοῦ κέντρου στὴν Ἐκκλησία ἔχει ἐκφρασθῆ ἡ ἐξῆς γνώμη: ὁ ἡγούμενος Μονῆς ὡς πρόεδρος τοῦ ἡγουμενοσυμβουλίου ἢ ὁ ἀρχιεπίσκοπος ὡς πρόεδρος τῆς Ἱεραρχίας μιᾶς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας, ἢ ὁ πατριάρχης ὡς πρόεδρος τῶν Προκαθημένων ἐκφράζουν πρὸς τὰ ἔξω τίς ἀποφάσεις τοῦ σώματος τοῦ ὁποίου προεδρεύουν, διότι εἶναι ἡ «κεφαλή» τῶν σωμάτων αὐτῶν. Ἀλλὰ αὐτὴ ἡ ἄποψη, σημειώνουμε ἐμεῖς, δὲν εἶναι ἀκριβῆς. Διότι, ὁ ἡγούμενος στὴν Μονὴ του καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος στὴν τοπικὴ Ἐκκλησία του εἶναι «κεφαλαί» τῶν ἀντιστοίχων διοικητικῶν σωμάτων καὶ ἐπομένως ἐκφράζουν τίς συνοδικές ἀποφάσεις των μὲ τοὺς γνωστούς τύπους «ὁ Καθηγούμενος (τάδε) καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφοί» ἢ «ὁ (δεῖνα) Ἀρχιεπίσκοπος, Πρόεδρος». Μεταξύ ὁμως τῶν ἴσα φερόντων πρεσβεῖα τιμῆς προκαθημένων τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν ὁ πρωτοκάθεδρος ἐνεργεῖ καὶ ἐκφράζεται πρὸς τὰ ἔξω ὄχι ὡς κεφαλή τοῦ σώματος τῶν προκαθημένων (**Κεφαλή τῶν προκαθημένων εἶναι μόνον ὁ Χριστός**) ἀλλὰ ὡς ἔχων σὲ αὐτό (τὸ σῶμα τῶν Προκαθημένων) τὴν παραχωρηθεῖσα ἀπὸ τοὺς λοιπούς προκαθημένους ἀρμοδιότητα συντονισμοῦ καὶ ἐκφράσεως τῶν κοινῶν ἀποφάσεων καὶ βεβαίως συνυπογράφει, ὅπως ἀκριβῶς καὶ συναποφασίζει. Τὸ παράδειγμα τῆς λειτουργίας τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος τοῦ Ἁγίου Ὁρους εἶναι χαρακτηριστικὸ καὶ ἐκφράζει τὸ πνεῦμα τῆς λειτουργίας τοῦ σώματος τῶν προκαθημένων καὶ τὸν τρόπο ἐκφράσεως πρὸς τὰ ἔξω τῶν κοινῶν ἀποφάσεων. Μεταξύ τῶν εἴκοσι

ιερούς Κανόνες εἶναι τώρα (μετά τό σχίσμα τοῦ 1054 καί τήν δογματική ἔκπτωση τῆς Ρώμης) ὁ Κων/πόλεως.

1.4. Τά ὑπερμητροπολιτικά δίκαια.

Μέ τούς κανόνες σί' καί ζ' τῆς Α' ἀνανεώνεται τό «ἀρχαῖον ἔθος» τῆς ὑπερμητροπολιτικῆς δικαιοδοσίας τῶν μεγάλων ἐδρῶν Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καί Ἱεροσολύμων (Αἰλίας) κατά τό πρότυπο τῶν προνομίων τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης²⁵, δηλαδή εὐρύτερης τῶν ὑπολοίπων μητροπολιτικῶν ἐδρῶν (Καίσαρειας, Ἐφέσου, Ἡρακλείας κ.λπ.). Ταυτοχρόνως πρός τήν ἀνανέωση τῶν ὑπερμητροπολιτικῶν δικαίων τῶν τριῶν θρόνων, μέ τόν ἴδιο Κανόνα γίνεται καί ἡ ἐπικύρωση τῶν πρεσβείων τιμῆς τοῦ «πρώτου» τῶν ὑπολοίπων μητροπολιτικῶν ἐδρῶν (μή τελουσῶν ὑπό πατριάρχη). Ἡ βούληση τῆς Α' Οἰκουμενικῆς συνόδου ἦταν νά ἐπικυρωθοῦν τά δίκαια («πρεσβεῖα τιμῆς») ὅλων τῶν μητροπολιτικῶν ἐδρῶν (ὄχι μόνο τῶν ὑπερμητροπολιτικῶν). Ὁ σί' κανών ὀρίζει: «Ὅμοίως... καί ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις, τά πρεσβεῖα σώζεσθαι ταῖς Ἐκκλησίαις», καί ἐρμηνεύει ὁ ἅγιος Νικόδημος: «Οὐ

Ἱερῶν Μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους ὑπάρχει «τάξις» (μέ πρώτη στήν σειρά τήν Ἱερά Μονή Μεγίστης Λαύρας), ὅπως ἐπίσης καί μεταξύ τῶν Ἀντιπροσώπων τῶν Ἱερῶν Μονῶν στήν Ἱερά Κοινότητα ὑπάρχει ἀντίστοιχη τάξις καί σειρά, στήν ὁποία πρῶτος εἶναι ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Μεγίστης Λαύρας, ἀλλά αὐτό τό γεγονός δέν δίνει ὑπερέχουσα θέση στόν πρωτοκάθεδρο Ἀντιπρόσωπο οὔτε διαφοροποιεῖ τήν ὑπογραφή του ἔναντι τῶν ὑπογραφῶν τῶν λοιπῶν Ἀντιπροσώπων: ὅλοι μαζί συνυπογράφουν «Ἀπαντες οἱ ἐν τῇ κοινῇ Συνάξει Ἀντιπρόσωποι... τῶν Ἐἴκοσιν Ἱερῶν Μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους Ἄθω» καί σέ ἕκτακτες περιπτώσεις θέτουν τίς ἰσότητες ὑπογραφῆς τους κατά τήν σειρά τῆς τάξεως τῶν Ἱερῶν Μονῶν. Αὐτό τό τελευταῖο οἰκονομικό ἐκφράσεως καί ὑπογραφῆς συναντᾶται στά Πρακτικά τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ὅπου τηρεῖται μέ ἀκρίβεια καί εὐλάβεια ἡ «τάξις» τῶν πρεσβείων τιμῆς, ἀλλά ὅλοι συνυπογράφουν κατά τόν ἴδιο τρόπο. Ὁ συντονιστικός ρόλος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἀπαραίτητος στό σύγχρονο σύστημα διαρθρώσεως καί συνεργασίας τῶν τοπικῶν (αὐτοκεφάλων) Ἐκκλησιῶν, ἐφ' ὅσον δέν ὑπάρχει πλέον ὁ καθοριστικός ρόλος τοῦ ρωμαίου (βυζαντινοῦ) αὐτοκράτορα, δέν ἔχει τήν ἔννοια μιᾶς «παγκοσμίου κεφαλῆς» στήν Ἐκκλησία. Ταυτοχρόνως ὁμως δέν πρέπει νά ἀμφισβητηῖται ἡ κανονικῶς θεσπισμένη πρωτοκαθεδρία του. Στήν πρό τοῦ Μεγ. Κωνσταντίνου περίοδο πάντως οἱ τοπικές Ἐκκλησίες ἀνεγνώριζαν τήν ἀύθεντία σέ συγκεκριμένα πρόσωπα (προκαθημένους Ἐκκλησιῶν), ὅπως στόν Μέγα Ἀθανάσιο, στόν Μέγα Βασίλειο, στόν Ἰούλιο Ρώμης, στόν Διονύσιο Ἀλεξανδρείας παλαιότερα.

²⁵ Βλ. σχετικῶς καί τοῦ Δοσιθέου Ἱεροσολύμων: «ἐπεὶ δέ τῶν μεγίστων πόλεων τῶν ὑπερεχουσῶν τῶν ἄλλων πόλεων οἱ Ἐπίσκοποι, οἷον ἡ Ρώμη, ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἡ Ἀντιόχεια καί ἡ Ἱερουσαλήμ, διαφόρων ἔνεκεν αἰτιῶν ἐν ὥρᾳ χρείας, ἢ ἀνάγκης ἐνήργουν πολλά καί ἐν ἐτέραις Ἐπαρχίαις, καί κατ' ὀλίγον τοῦτο νομισθὲν μή εἶναι ἐνέργειαν παρ' ἐνορίαν, ἀλλά δικαίως γινομένην, ἡ τοιαύτη συνέχεια τῶν ἐνεργειῶν κατήντησεν εἰς ἔθος, ὥστε τούς Ἐπισκόπους τούτους ὡς ἀπό νομίμου καί κανονικοῦ αἰτίου ἐξουσιάζειν τῶν περὶ αὐτούς Ἐπαρχιῶν τε καί Διοικήσεων... ἰότε δέ προσεγένετο ἐκάστη τοιαύτη πόλις τό ἔθος τοῦτο, ἄδηλόν ἐστι» (Δωδεκάβιβλος, Β', γ', α', ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 290).

μόνον δέ τά προνόμια τῶν Πατριαρχῶν τούτων ὁ παρῶν Κανῶν προστάζει νά σώζωνται, ἀλλά ἀκόμη καί τά προνόμια τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν καί ἐκκλησιῶν, τῶν ὑποκειμένων εἰς τούς μητροπολίτας. Τόσον τούς Πατριάρχας ὄντας, ὅσον καί τούς μή ὑποκειμένους Πατριάρχαις, τότε καί νῦν²⁶, δηλ. τούς αὐτοκεφάλους, οἷον Ἀσίας,

²⁶ Ὁ ἅγιος Νικόδημος ἔχει ὑπ' ὄψιν καί τήν ἐκκλησιαστική κατάσταση τῆς ἐποχῆς του. Ὅπως προελέχθη, τό «πρωτεῖον τῆς ἀκολουθίας τῆς τιμῆς» (σειρά τῶν προκαθημένων στή Δίπτυχα, στήν ὁποία πρῶτος μετά τό μεγάλο σχίσμα τοῦ 1054 εἶναι ἀναμφισβήτητα καί ἀπαραίτητα ὁ Κωνσταντινουπόλεως) δέν ταυτίζεται μέ τό «πρωτεῖον τῆς τιμῆς», τό ὁποῖο εἶναι κατά τούς Κανόνας ἴσο γιά ὅλους τούς προκαθημένους τῶν αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν. Ἡ ἰσότης τοῦ «πρεσβεῖου τιμῆς» τῶν προκαθημένων τῶν αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν εἶναι δεδομένη ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς φύσεως καθεμιᾶς τοπικῆς Ἐκκλησίας ὡς τῆς καθ' ὅλου Ἐκκλησίας ἐν τόπῳ φανερουμένης. Ὅλες εἶναι ἐξίσου Ἐκκλησίες Χριστοῦ, ἰσότητες, ἰσόψηφες, ἰσοδύναμες. Ὅλες ἀναγνωρίζουν στόν προκαθήμενό τους τό «πρωτεῖον τῆς τιμῆς». Τό πρωτόθρονον ὡστόσο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κων/πόλεως στήν σειρά τῶν Διπτύχων καί σέ ἐπίπεδο διορθόδοξης συνεργασίας δέν μπορεῖ νά προσβληθῇ οὔτε νά μειωθῇ ἀπό τό γεγονός τῆς ἰσοτιμίας τῶν τοπικῶν αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, ἐπειδή γιά κανονικούς λόγους οἱ τοπικές Ἐκκλησίες ἀποδίδουν τήν πρωτοκαθεδρία στόν Ὁρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Γιά ὅσους τελοῦν βεβαίως ὑπό τήν δικαιοδοσία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἰσχύει εἰδικώτερα, διαχρονικῶς καί ἀναμφιλέκτως, ὁ λόγος τοῦ Νουεχίου Λαοδικείας στήν Δ' Οἰκουμενική Σύνοδο: «Ἡ δόξα τοῦ Ὁρόνου Κωνσταντινουπόλεως δόξα ἡμῶν ἐστὶ· τῆς γάρ ἐντεῦθεν τιμῆς καί ἡμεῖς μετέχομεν, ἐπειδή καί τὰς μερίμνας ἡμῶν ἀναδέχεται» (ΛΑΟ II, 1, 3, 97). Εἶναι ὁπωσδήποτε ἄλλης (μὴ ἐκκλησιολογικῆς) τάξεως τό γεγονός ὅτι ἡμεῖς τιμοῦμε τόν ἐκάστοτε Οἰκουμενικό μας Πατριάρχη ὡς τόν Κυρηναῖο τῆς πονεμένης Ρωμιοσύνης, καί τό Οἰκουμενικό μας Πατριαρχεῖο ὡς τόν Θεσμό πού ἐοίκησε τόν ζυγὸ τοῦ Γένους σέ καιρούς δυσχεμέρους. Βεβαίως καί οἱ ἄλλοι Ὁρθόδοξοι λαοὶ νοιώθουν μέ παρόμοιο τρόπο τόν δικό τους Πατριάρχη καί τήν τοπική τους Ἐκκλησία. Ἀλλά αὐτά, ἂν καί εἶναι ἱερά πράγματα, δέν εἶναι θέματα πού ἄπτονται τῆς φύσεως τῆς Ἐκκλησίας, τῆς ἐνότητος, τῆς ἀποστολικότητος καί τῆς καθολικότητός της.

Λέγεται ἐπίσης ὅτι ἡ αὐτοκεφαλία ἢ ἡ πατριαρχική ἀξία τῶν νεωτέρων αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν ἀπομένει νά ἐπικυρωθῇ ἀπὸ οἰκουμενική (πανορθόδοξο) σύνοδο, σύμφωνα μέ τό προηγούμενο τῆς ἐπικυρώσεως τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου ἀπὸ τήν Γ' Οἰκουμενική Σύνοδο. Αὐτό δέν εἶναι κακό· ἀντιθέτως εἶναι πολὺ καλό. Ὅμως ἐνδέχεται νά κατανοῆται κακῶς: ὅτι δηλαδή νομιμοποιεῖται κάποια τοπική Ἐκκλησία νά χορηγήσῃ μονομερῶς αὐτοκεφαλία σέ τμῆμα ἄλλης δικαιοδοσίας καί νά δικαιολογῇ στήν συνέχεια τήν ἀντικανονικὴ τῆς ἐνέργεια μέ τήν προσδοκία ὅτι μία μέλλουσα οἰκουμενική (πανορθόδοξος) σύνοδος θά τήν ἐπικυρώσῃ. Ἔτσι ὁμως τίθεται σοβαρὸ θέμα προσβολῆς τῶν «δικαίων» ἄλλων Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, περὶ τὰ ὁποῖα ἀσχολεῖται ἡ παρούσα μελέτη. Θεωροῦμε ὅτι μόνον ὅσες αὐτοκεφαλίες δέν ἔχουν γίνει ἀποδεκτές πανορθόδοξως τῆ συμφωνία τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν, αὐτές χρειάζονται ἐπικύρωση Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ἡ αὐτοκεφαλία π.χ. τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου ἐπικυρώθηκε ἀπὸ τήν Οἰκουμενική Σύνοδο τῆς Ἐφέσου τό 431, ἐπειδή ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀντιοχείας τήν ἀμφισβητοῦσε. Ἡ οἰκουμενικὴ κρίση καί ἀπόφαση τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἀναγκαῖα σέ θέματα διαμφισβητούμενα, τὰ ὁποῖα θέτουν σέ δοκιμασία τήν ἐνότητά της καί τήν εἰρήνη τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν. Ἐάν καί σήμερα ὑφίστανται ἀμφισβητήσεις ὠρισμένων αὐτοκεφαλῶν καί ἡ μέχρι τώρα συμφωνία τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν εἶναι τυπικὴ χάριν τῆς εἰρήνης

Πόντου, Θράκης, Κύπρου, Ἀφρικῆς καί τῶν ἄλλων (ἀγκαλά καί ἄλλοι λέγουσιν, ὅτι, ἄλλας ἐπαρχίας ὀνομάζει ὁ Κανὼν ἐδῶ, συνεπιτυγμένως τὰς διοικήσεις, τὰς ὑποκει- μένας τοῖς ἄλλοις δυσὶ Πατριάρχεις, τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καί τῶ Ἱεροσολύ- μων, καί Μητροπολίτας νά ὀνομάζη μόνον τοὺς Πατριάρχας. Ἄλλ' ἡ πρώτη ἐρμηνεία κρείττων ἐστί, καί ὅρα τόν Δοσίθεον ἐν τῇ Δωδεκαβίβλῳ)²⁷. Ἡ ἰδιαίτερη αὐτῆ ὑπερ- μητροπολιτικὴ «ρύθμιση» ἐπικυρώνεται ἀπὸ τὴν Οἰκουμενικὴ σύνοδο, ἐπειδὴ οἱ προκαθήμενοι τῶν ὑπερμητροπολιτικῶν αὐτῶν ἐδρῶν εἶχαν νά διαδραματίσουν σπουδαῖο ρόλο στὴν ἀντιμετώπιση τῶν χρονονίζοντων προβλημάτων ποὺ εἶχε δημι- ουργήσει ἡ ἀρειανὴ αἵρεση.

Ὅπως ἔχει ἤδη λεχθῆ, ὁ «πρῶτος» μιᾶς μητροπολιτικῆς περιφερείας (ὁ Κορίνθου π.χ., ὁ Καισαρείας, ὁ Ἐφέσου κ.λπ.) ἔχει τὰ «πρεσβεῖα τιμῆς» μεταξὺ τῶν συνεπισκόπων του στὴν συγκεκριμένη περιφέρεια καί εἶναι κεφαλὴ τῆς δικῆς του ἐπαρχιακῆς συνόδου. Ὁ ἐπίσκοπος ὅμως τῆς Ρώμης, τῆς πρωτεύουσας τοῦ κράτους, εἶχε καί ὑπερμητροπολιτικὴ ἐξουσία ποὺ ἐκτεινόταν σὲ συγκεκριμένες μητροπολιτι- κές ἐπαρχίες τῆς Ἰταλίας γύρω ἀπὸ τὴν Ρώμη, χωρὶς νά ὑπερβαίνει αὐτὰ τὰ ὅρια. Δέν ἐκτεινόταν π.χ. στὴν ἐκκλησία τῶν Μεδιολάνων ἢ στὴν ἐκκλησία τῆς Καρθαγένης²⁸. Κατὰ τόν ἴδιο τρόπο, μέ τοὺς στ' καί ζ' κανόνες τῆς Α' προσδιορίζονται γιὰ τίς μεγάλες ἑδρες Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καί Ἱεροσολύμων ὑπερμητροπολιτικά δίκαια καί ἡ ἀνάλογη ἐξουσία μέ συγκεκριμένη ἔκταση ποὺ προσδιορίζεται ἐπα- κριβῶς²⁹.

καί τῆς εὐχαριστιακῆς ἐνότητος καί ὄχι οὐσιαστικῆ, ἡ τελικὴ ἀπόφαση οἰκουμενικῆς (πανορθόδο- ξου) συνόδου εἶναι ἀπαραίτητη γι' αὐτές τίς συγκεκριμένες περιπτώσεις.

²⁷ Πηδάλιον, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 130-131.

²⁸ Ὁ καθηγητὴς Βλάσιος Φειδᾶς γράφει: «Ἡ σχέσις τοῦ Θρόνου τῶν Μεδιολάνων πρὸς τόν Θρόνον τῆς Πρεσβυτέρας Ρώμης ἐν τῇ Δύσει ἦτο σχέσις πλήρους διοικητικῆς αὐτονομίας καί δὴ καί ἀνταγωνισμοῦ ἐπιρροῆς» (*Προϋποθέσεις διαμορφώσεως τοῦ θεομοῦ τῆς Πενταρχίας τῶν πατριαρχῶν*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 176). Ὁ Δοσίθεος Ἱεροσολύμων γράφει περὶ τῆς ὑπερμητροπολιτικῆς δικαιο- δοσίας τοῦ Ρώμης: «τόν μὲν Ρώμης, πάσης Δύσεως [ἐξουσιάζειν]» (*Δωδεκάβιβλος*, Β', γ', α', ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 290), ἀλλὰ διευκρινίζει ἐπίσης ὅτι ἦταν περιορισμένη στὰ περὶχωρα τῆς Ρώμης: «ὅτι δὲ ὅροις ἦν περιοριστὴ, καί οὐκ ἐξετείνετο ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ ἡ ἐξουσία τοῦ Ρώμης, ἐκ τούτου δεῖκνυται...» (*Δωδεκάβιβλος*, Β', γ', δ', ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 295)· καί: «σημειωτέον δὲ ὅτι ἐν ταῖς ἄνωθεν λατινικαῖς τοῦ Κανόνος ἐρμηνείαις, πέριξ τῆς πόλεως τόπους ἃ τε τὴν χώραν καλουμένην Πικηνῶν καί τὴν Τουσκίαν, καί τὸ Λάτιον καί τὴν Οὐαλερίαν, αἵτινες καί λατινιστὶ ἐκλήθησαν Σουβουρβικάραι ἢ Σουμπουρμικάραι χῶραι, ἃ τε πᾶσαν τὴν Δύσιν ἐννοεῖν δεῖ, οὐ διαφερόμεθα· ἀρκεῖ γάρ ὅτι καί τοῦ Ρώμης ἡ ἐξουσία ἐντὸς ἐνορίας ἐστί» (*Δωδεκάβιβλος*, Β', γ', ε', ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 298).

²⁹ Ὁ Βαλααμὼν ἐν Ράλλη-Ποιτῆ, *Σύνταγμα τῶν Θεῶν καί Ἱερῶν Κανόνων*, τόμ. Β', σελ. 129. Πηδάλιον ἐρμηνεία τοῦ στ' Α'.

Είναι σαφές από τούς ι. κανόνες καί από τά πρακτικά τῶν Συνόδων ὅτι ἡ ὑπερμητροπολιτική δικαιοδοσία ἐξασφάλισε διοικητικά προνόμια στόν ἀρχιεπίσκοπο ἔναντι τῶν μητροπολιτῶν καί ἐπισκόπων τῆς δικαιοδοσίας του (π.χ. τό δίκαιον τοῦ Ἀλεξανδρείας κατά τήν Δ΄ Οἰκουμενική Σύνοδο), ἀλλά δέν προσέδιδε κάποιον ἐξαιρετο δικάϊωμα ἔναντι τῶν μητροπολιτῶν ποῦ δέν ἦσαν στά ὅρια τῆς ὑπερμητροπολιτικῆς του δικαιοδοσίας (ποῦ δέν ἦσαν δηλαδή «ὑποκείμενοι πατριάρχαις», ὅπως σημειώνει ὁ ἅγιος Νικόδημος). Τό «πρεσβεῖον τιμῆς» ἀφοροῦσε τίς σχέσεις τῶν ἐπισκόπων τῆς μητροπολιτικῆς περιφερείας πρός τόν μητροπολίτη τους, ἢ τίς σχέσεις τῶν μητροπολιτῶν τῆς ὑπερμητροπολιτικῆς (πατριαρχικῆς) περιφερείας πρός τόν ἀρχιεπίσκοπο (πατριάρχη) της, καί ὄχι τίς σχέσεις τῶν μητροπολιτικῶν καί ὑπερμητροπολιτικῶν αὐτοκεφάλων ἐδρῶν μεταξύ τους. Ὁ Ἀντιοχείας π.χ. κατά τήν Δ΄ Οἰκουμενική Σύνοδο εἶχε «πρεσβεῖον τιμῆς», ἦταν δηλαδή διοικητικῶς μείζων, ἔναντι τῶν δικῶν του μητροπολιτῶν Βεροίας ἢ Τύρου, ἀλλά ἐξάπαντος ἦταν ισότιμος ὄχι μόνο ἔναντι τοῦ Ρώμης, τοῦ Κων/πόλεως, τοῦ Ἀλεξανδρείας καί τοῦ Ἱεροσολύμων, ποῦ ἦσαν πατριάρχαι, ἀλλά ἐπίσης καί ἔναντι τοῦ Ἐφέσου, τοῦ Καισαρείας ἢ τοῦ Θεσσαλονίκης, ποῦ ἦσαν μητροπολίται, οἱ ὅποιοι ἀπλῶς παρεκάθηντο στίς συνόδους μετά τούς πατριάρχες.

1.5. Οἱ κανόνες γ΄, δ΄ καί ε΄ τῆς Σαρδικῆς περί τῆς ἐκκληΐου.

«Ἐκκλητος» εἶναι ἡ σήμερα λεγομένη ἔφεσις, ἡ προσφυγή δηλαδή σέ μεῖζον δευτεροβάθμιο δικαστήριον, ἐφ΄ ὅσον ἕνας ἀπό τούς διαδίκους νομίζει ὅτι ἀδικήθηκε ἀπό τό πρωτοβάθμιο δικαστήριον. Οἱ κανόνες γ΄, δ΄ καί ε΄ τῆς Σαρδικῆς³⁰

³⁰ Ὁ γ΄ τῆς Σαρδικῆς: «... Ὡσαύτως προνοητέον, ὥστε, ἐάν ἐν τινι ἐπαρχίᾳ Ἐπισκόπων τις, ἀντικρυς ἀδελφοῦ ἑαυτοῦ καί συνεπισκόπου πρᾶγμα σχοίη, μηδένα ἕτερον ἐκ τούτων ἀπό ἐτέρας ἐπαρχίας Ἐπισκόπους ἐπιγνώμονας ἐπικαλεῖσθαι. Εἰ δέ ἄρα τις Ἐπισκόπων ἐν τινι πράγματι δόξη κατακρίνεσθαι, καί ὑπολαμβάνει ἑαυτόν μή σαθρόν, ἀλλά καλόν ἔχειν τό πρᾶγμα, ἵνα καί αὐθις ἢ κρίσις ἀνανεωθῆ, εἰ δοκεῖ ὑμῖν, τῆ ἀγάπῃ Πέτρου τοῦ Ἀποστόλου τήν μνήμην τιμήσωμεν, καί γραφήναι παρά τούτων τῶν κρινάντων Ἰουλίῳ τῷ Ἐπισκόπῳ Ρώμης, ὥστε διά τῶν γειτόνων τῆ ἐπαρχία Ἐπισκόπων, εἰ δέοι, ἀνανεωθῆναι τό δικαστήριον καί ἐπιγνώμονας αὐτός παράσχοι. Εἰ δέ μή συστῆναι δύνανται τοιοῦτον εἶναι τό πρᾶγμα, ὡς παλινδικίας χρήζειν, τά ἅπαξ κεκριμένα μή ἀναλύεσθαι, τά δέ ὄντα βέβαια τυγχάνειν».

Ὁ δ΄ τῆς Σαρδικῆς: «Ἐάν τις Ἐπίσκοπος καθαιρεθῆ τῆ κρίσει τούτων τῶν Ἐπισκόπων, τῶν ἐν γεινία τυγχάνοντων, καί φάσκη πάλιν ἑαυτῷ ἀπολογίας πρᾶγμα ἐπιβάλλειν, μή πρότερον εἰς τήν καθέδραν αὐτοῦ ἕτερον ἀποκαταστῆναι, ἐάν μή ὁ τῆς Ρωμαίων Ἐπίσκοπος ἐπιγνούς, περί τούτου ὄρον ἐξενέγκῃ».

Ὁ ε΄ τῆς Σαρδικῆς: «Ἦρσεν, ἵνα εἴ τις Ἐπίσκοπος καταγγελοεῖη, καί συναθροισθέντες οἱ Ἐπίσκοποι τῆς ἐνορίας τῆς αὐτῆς, τοῦ βαθμοῦ αὐτόν ἀποκινήσωσι, καί ὥσπερ ἐκκαλεσάμενος καταφύγη ἐπί τόν μακαριώτατον τῆς Ρωμαίων ἐκκλησίας Ἐπίσκοπον, καί βουληθεῖς αὐτοῦ

αναφέρονται ακριβῶς στήν ἔκκλητο προσφυγή ἐπισκόπων πρός τόν ἐπίσκοπο Ρώμης, καί γι' αὐτό εἶναι πολύ σημαντικές οἱ παρατηρήσεις τῶν κανονολόγων ἐπ' αὐτῶν.

Ἡ σύνοδος τῆς Σαρδικῆς, ὅσον ἀφορᾷ τό δογματικό της ἔργο, δέν ἔφερε τήν ἐνότητα στήν Ἐκκλησία. «Σχίσμα δέ μεταξύ καί διαίρεσις τῶν πατέρων τῆς Ἀνατολῆς καί τῆς Δύσεως ἠκολούθησε, καί ἀλλήλοις οὐ συνεφώνησαν», σημειώνει ὁ ἅγιος Νικόδημος στά *Προλεγόμενα* στήν Σύνοδο τῆς Σαρδικῆς³¹. Οἱ δύο μερίδες συνήλθαν χωριστά (οἱ δυτικοί στήν Σαρδώ, Σόφια, καί οἱ ἀνατολικοί στήν Φιλιππούπολη) καί ἀνεθεμάτισαν τούς ἀρχηγούς τῆς ἄλλης μερίδος³². Οἱ μέν δυτικοί ἀρχιερεῖς ὑποστήριξαν καί ἐπαναβεβαίωσαν τήν ἐν Νικαίᾳ Σύνοδο, δικαίωσαν τούς ἐξορίστους Παῦλο Κων/πόλεως καί Ἀθανάσιο Ἀλεξανδρείας καί συνήργησαν διά τῶν βασιλέων νά ἀποκατασταθοῦν οἱ ἅγιοι στούς θρόνους τους· οἱ ἀνατολικοί ἀρχιερεῖς ἀντιθέτως ὡς ἀρειανίζοντες (ὄχι ὅμως ὄλοι) παρέβλειψαν τό ὁμοούσιον καί τήν Σύνοδο τῆς Νικαίας καί ἀνεθεμάτισαν τούς ἀκραίους ἀρειανούς.

Τό κανονικό ὅμως ἔργο τῆς συνόδου τῆς Σαρδικῆς ἔγινε ἀποδεκτό ἀπό τήν Ἐκκλησία. Οἱ εἴκοσι (20) κανόνες τῆς δυτικῆς συνόδου ἰσχύουν, καθῶς ἐπικυρώθηκαν «ἀορίστως μέν ἀπό τόν α' τῆς Δ' καί α' τῆς Ζ', ὠρισμένως δέ ἀπό τόν β' τῆς ΣΤ', καί διά τῆς ἐπικυρώσεως ταύτης οἰκουμενικήν τρόπον τινα ἀναλαμβάνουσι δύναμιν»³³. Οἱ κανόνες γ', δ' καί ε' τῆς Σαρδικῆς ἀναφέρονται στήν δυνατότητα ἐνός ἐπισκόπου, ὁ ὁποῖος ἔχει καταδικασθῆ πρωτοβαθμίως ἀπό ἐπισκόπους τῆς ἐπαρχίας του, ἢ καί δευτεροβαθμίως ἀπό μείζονα σύνοδο πλησιοχώρων ἐπισκόπων, νά τύχη ἀναψηλαφήσεως τῆς ὑποθέσεώς του ἀπό τόν Πάπια τῆς Ρώμης μετά ἀπό δεύτερη ἔφεση. Κατ' ἀκρίβειαν, ἀπό μέν τόν γ' Κανόνα οἱ δικασταί τοῦ

διακοῦσαι, δίκαιόν τε εἶναι νομίση ἀνανεώσασθαι αὐτοῦ τήν ἐξέτασιν τοῦ πράγματος, γράφειν τούτοις τοῖς Ἐπισκόποις καταξίωση τοῖς ἀγχιστεύουσι τῇ ἐπαρχία, ἵνα αὐτοί ἐπιμελῶς καί μετὰ ἀκριβείας ἕκαστα διερευνήσωσι, καί κατά τήν τῆς ἀληθείας πίστιν, ψηφον περί τοῦ πράγματος ἐξενέγκωσιν. Εἰ δέ τις ἀξιῶν καί πάλιν αὐτοῦ τό πρᾶγμα ἀκουσθῆναι, καί τῇ δεήσει τῇ ἑαυτοῦ τόν Ρωμαίων Ἐπίσκοπον κρίνειν δόξη ἀπό τοῦ ἰδίου πλεουροῦ πρεσβυτέρους ἀποστεῖλαι, ἵνα ἢ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ αὐτοῦ Ἐπισκόπου· ὅπερ ἂν καλῶς ἔχειν δοκιμάση καί ὀρίση δεῖν ἀποσταλεῖναι τοῦς μετά τῶν Ἐπισκόπων κρινοῦντας, ἔχοντάς τε τήν αὐθεντίαν τούτου παρ' οὗ ἀπεστάλησαν, καί τοῦτο θετέον. Εἰ δέ ἐξαρκεῖν νομίσοι πρός τήν τοῦ πράγματος ἐπίγνωσιν καί ἀπόφασιν τοῦ Ἐπισκόπου, ὅπερ ἂν τῇ ἐμφρονεστάτῃ αὐτοῦ βουλή καλῶς ἔχειν δόξη».

³¹ Πηδάλιον, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 444.

³² «Μετά δέ ταύτην τήν Σύνοδον οὐκ ἔτι ἀλλήλοις ὡς ὁμοδόξοις ἐπεμίγνυντο, οὐδέ ἐκοινωνοῦν» (Σωζομενοῦ, *Ἱστορία Ἐκκλησιαστική*, 3, 13). Βλ. καί Δοσιθέου Ἱεροσολύμων, *Δωδεκάβιβλος*, Β', σ', σ', ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 381).

³³ Προλεγόμενα στήν σύνοδο τῆς Σαρδικῆς, Πηδάλιον, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 446.

πρωτοβαθμίου δικαστηρίου προτρέπονται να απευθυνθούν στον Ρώμη (από ευλάβεια και τιμή προς τον απόστολο Πέτρο) για να όριση δευτεροβάθμιο δικαστήριο από πλησιοχώρους επισκόπους· από δέ τον δ' όρίζεται γενικώς ο Ρώμη να λαμβάνη γνώση τής απόφάσεως του δευτεροβαθμίου δικαστηρίου και να έκφέρη τήν κρίση, προτού ή καθέδρα του κατακριθέντος επισκόπου πληρωθῆ από άλλον επίσκοπο· και από τον ε' όρίζεται ή δυνατότητα δευτέρου έκκλήτου προς τον Ρώμη και ή δι' απέσταλμένων του τρίτη κρίση τής υποθέσεως, όποτε ή κρίση καθίσταται τελεσίδικη (εἴτε ή υπόθεση δεχθῆ δεύτερη αναψηλάφηση, ἤτοι τρίτη κρίση, από τούς απέσταλμένους του Πάπα μαζί μέ τούς πλησιοχώρους επισκόπους, εἴτε ο Πάπας επικυρώσει τήν απόφαση του δευτεροβαθμίου δικαστηρίου).

Τό πνεῦμα τῶν τριῶν αὐτῶν κανόνων ἔχει διαχρονικῶς παρεξηγηθῆ. Ἀπό τούς Λατίνους, πού ὑπερασπίζονται τό πρωτεῖο του Πάπα τῆς Ρώμης καί τήν ἐξουσία του ἐφ' ὅλης τῆς Ἐκκλησίας, ἔχει ὑποστηριχθῆ ὅτι οἱ τρεῖς αὐτοὶ κανόνες επικυρώνουν τήν «ἐκκλητον» προσφυγή επισκόπων ἀπό ὅλες τίς ἐκκλησιαστικές δικαιοδοσίες πρὸς τόν επίσκοπο τῆς Ρώμης. Ἡ ἐρμηνεία αὐτῆ ἀπορρίφθηκε ἀπὸ τίς Ἐκκλησίες στήν Δύση καί στήν Ἀνατολή. Ἡ Σύνοδος τῆς Καρθαγένης ἀμφισβήτησε καί ἀπέκρουσε εὐθέως τήν βάσει δῆθεν τῶν ε' καί ιδ' Κανόνων τῆς Σαρδικῆς ἀπαίτηση τοῦ Ρώμης Ζωσίμου νά δέχεται τήν «καθόλου ἐκκλητον πάσης τῆς Ἐκκλησίας», τούς ὁποίους θεωροῦσε καί, ψευδῶς κατὰ τόν ἅγιο Νικόδημο τόν Ἀγιορείτη, προέβαλε πρὸς τήν σύνοδο τῆς Καρθαγένης ὡς Κανόνες τῆς ἐν Νικαίᾳ Ἀ' Οἰκουμενικῆς. Ἀπό τήν Ἀνατολή ὁ Ἀττικός Κων/πόλεως καί ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, ἀποστέλλοντας στόν Καρθαγένης τά γνήσια ἀντίγραφα («αὐθεντικά ἴσα») τῆς ἐν Νικαίᾳ, ἀπέδειξαν ὅτι εἶναι λάθος τοῦ Ρώμης νά ἐπιζητῆ τήν ἐκκλητον τῆς καθόλου Ἐκκλησίας βάσει Κανόνων τοπικῆς συνόδου (δηλαδή τῆς Σαρδικῆς) πού περιορίζει τήν ἐκκλητον στήν συγκεκριμένη δικαιοδοσία τοῦ Ρώμης. Σέ αὐτήν τήν στάση τῶν δυτικῶν καί ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν στηριζόμενος ὁ ἅγιος Νικόδημος σημειώνει: «Ταῦτα μέν πάλαι ἐποίησαν ἐπὶ τῆς ἐν Καρθαγένη Συνόδου, καί ἕως τήν σήμερον δέ, δέν παύουν οἱ παπισταί νά προβάλλουν ὅτι ὁ γ', δ' καί μάλιστα ὁ ε' κανὼν τῆς παρούσης συνόδου διορίζουν διὰ τήν καθόλου ἐκκλητον τοῦ Πάπα. Ὅτι δέ περὶ τῆς ἐκκλήτου μόνον τῶν ὑποκειμένων τῷ Ρώμης οἱ ἀνωτέρω κανόνες διορίζουν, φανερόν εἶναι ἐκ τῶν ἀκολουθῶν ἐπιχειρημάτων...»³⁴. Καί προσθέτει χαριέντως: «Ὡστε ὅποιος θέλει νά σώζωνται καί νά τιμῶνται οἱ κανόνες οὗτοι, δέν θέλει τούς βιάσει νά τούς κάμη καθολικούς καί οἰκουμενικούς [σ.σ. νά δίδουν τό ἐκκλητον ὅλης τῆς Ἐκκλησίας σέ ἓνα πατριάρχη], διατί οὐδέ αὐτά τά πράγματα

³⁴ Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 445, ὑποσημ. 1.

συγχωροῦσι τοῦτο νά γένη. Ἀλλά καθώς περί τοῦ Ρώμης οἱ κανόνες οὗτοι διορίζουσιν, ἔτσι καί περί τῶν ἄλλων τεσσάρων Πατριαρχῶν, καί ὁ καθείς ἐξ αὐτῶν ἠμπορεῖ νά τούς μεταχειρισθῇ διά τά ἀνήκοντα πράγματα, καί τάς ἐκκλήτους τῶν ὑποκειμένων εἰς τήν ἐδικήν του Πατριαρχίαν, ἐπειδή οἱ κανόνες οὗτοι δέν ἀναφέρουσιν ὅλας τάς ἐκκλήτους καί διοικήσεις τῶν Ἐκκλησιῶν εἰς τόν Ῥωμαϊκόν θρόνον· τοῦτο γάρ εἶναι πράγμα καί ἀδύνατον, καί ἀλλότριον τῆς Ἐκκλησίας»³⁵. Ὑπό τήν ἔννοια αὕτη οἱ τρεῖς αὐτοί κανόνες παρεχώρησαν στόν ἐπίσκοπο Ρώμης τό δίκαιον νά δέχεται τό ἔκκλητον ἀπό τούς ἐπισκόπους τοῦ Ἰλλυρικοῦ καί τῆς Ἰταλίας (τήν ἐποχή ἐκείνη ὄχι ὅλης τῆς Δύσεως, ὅπως φαίνεται ἀπό τά κατωτέρω)³⁶.

1.6. Οἱ κανόνες λστ' καί ρλδ' τῆς Καρθαγένης περί τῆς ἐκκλήτου.

Ἀπό τούς κανόνες αὐτούς³⁷ γίνεται σαφέστατο τό κῦρος πού ἔχουν στήν καθόλου Ἐκκλησία τά «δίκαια τῶν Ἐκκλησιῶν», ἐν προκειμένῳ τό δικαίωμα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀφρικῆς νά τελεσιδικοῦν οἱ ὑποθέσεις πού ἀφοροῦν τούς τιμωρημένους κληρικούς τῆς ἐντός τῶν δικαιοδοσιακῶν τῆς ὁρίων καί νά μή ὑπόκεινται σέ ὑπερόρια κρίση. Ὁ κανὼν ἀφορᾷ καί τούς κληρικούς καί τούς ἐπισκόπους. Πρωτοβαθμίως τήν ὑπόθεση τοῦ κληρικοῦ κρίνει ὁ ἐπίσκοπος καί δευτεροβαθμίως

³⁵ Λυτόθι.

³⁶ Οἱ παρόντες κανόνες τῆς Σαρδικῆς δίνουν τό δικαίωμα δευτέρας ἐκκλήτου πρὸς τόν Ρώμης, ἀλλά ἐκ μόνον τῶν ὑποκειμένων στήν δικαιοδοσία του καί μόνον πρὸς αὐτόν. Δέν Θεμελιώνεται κάποιο ὑπερόριο ἔκκλητον. Ὁ Βαλσαμῶν σχολιάζοντας τόν δ' καί τόν ε' Κανόνα τῆς Σαρδικῆς λέγει ὅτι καί ὁ Κων/πόλεως ἔχει τό δικαίωμα νά δέχεται παρομοίως πρὸς τόν Ρώμης τήν ἔκκλητον, ἐπειδή ἀπό ἱεροῦς Κανόνες ἔλαβε τά ἴσα προνόμια (Ράλλη-Ποτλῆ, *Σύνταγμα...*, τόμ. Γ' σελ. 237 καί 242). Τό ἔκκλητον δηλονότι πρὸς τόν Κων/πόλεως εἶναι κατὰ τόν Βαλσαμῶνα ἐνόριο.

³⁷ Ὁ λστ' τῆς Καρθαγένης: «Ἦρσεν, ἵνα οἱ Πρεσβύτεροι καί Διάκονοι, καί οἱ λουτοί κατώτεροι Κληρικοί, ἐν αἷς ἔχουσιν αἰτίαις, ἐάν τά δικαστήρια μέμφωνται τῶν ἰδίων Ἐπισκόπων, οἱ γείτονες Ἐπίσκοποι ἀκροάσωνται αὐτῶν, καί μετὰ συναινέσεως τοῦ ἰδίου Ἐπισκόπου, τά μεταξύ αὐτῶν διαθῶσιν οἱ προσκαλούμενοι παρ' αὐτῶν Ἐπίσκοποι. Διό, εἰ καί περί αὐτῶν ἔκκλητον παρέχει νομίσῳσι, μή ἐκκαλέσωνται εἰς τά πέραν τῆς Θαλάσσης δικαστήρια, ἀλλά πρὸς τούς πρωτεύοντας τῶν ἰδίων ἐπαρχιῶν, ὡς καί περί τῶν Ἐπισκόπων πολλάκις ὤριεται. Οἱ δέ πρὸς περαματικά δικαστήρια διεκκαλούμενοι, παρ' οὐδενός ἐν τῇ Ἀφρικῇ δεχθῶσιν εἰς κοινωνίαν».

Ὁ ρλδ' τῆς Καρθαγένης: «Ἦρσεν ἵνα, Πρεσβύτεροι, Διάκονοι καί οἱ λουτοί κατώτεροι Κληρικοί ἐν αἷς ἔχουσιν αἰτίαις, ἐάν περί τῆς ψήφου τούς ἰδίους Ἐπισκόπους μέμφωνται, οἱ γεινιῶντες Ἐπίσκοποι τούτων ἀκροάσωνται καί τά μεταξύ τούτων περατώσωσιν οἱ παρ' αὐτῶν κατὰ συναίνεσιν τῶν ἰδίων αὐτῶν Ἐπισκόπων προσλαμβανόμενοι. Ἐάν δέ καί ἀπ' αὐτῶν ἐκκαλέσασθαι Θελήσωσι, μή ἐκκαλέσωνται, εἰ μή πρὸς τάς τῆς Ἀφρικῆς Συνόδους, ἢ πρὸς τούς πρωτεύοντας τῶν ἰδίων αὐτῶν ἐπαρχιῶν. Πρὸς δέ τά πέραν τῆς θαλάσσης ὁ βουλούμενος ἐκκαλεῖσθαι, ἀπό μηδενός ἐν Ἀφρικῇ δεχθεῖν εἰς κοινωνίαν».

σύνοδος πλησιοχώρων επισκόπων μαζί με τόν οἰκεῖο ἐπίσκοπο. Ἐάν χρειασθῆ προσφυγή σέ ἀνώτερο δικαστήριο, αὐτό θά εἶναι ἡ σύνοδος ὄλων τῶν ἐπισκόπων τῆς Ἐπαρχίας ὑπό τόν προκαθήμενόν της, ὁπότε καί τελεσιδικεῖ ἡ ὑπόθεση ἐντός τῆς δικαιοδοσίας τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας. Ὁ κανὼν εὐθαρσῶς ἀρνεῖται στούς κληρικούς νά προσφεύγουν μέ ἔκκλητον πέραν τῶν ὁρίων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Καρθαγένης (στόν ἐπίσκοπο τῆς Ρώμης ἢ καί σέ ἐκκλησιαστικά δικαστήρια τῆς Ἰταλίας, ὅπως σημειώνει ὁ ἅγιος Νικόδημος). Μάλιστα μέ αὐστηρότητα διαμηνύει σέ κληρικούς πού ἄσκησαν τέτοια ἔφεση, ὅτι δέν θά γίνουν δεκτοί σέ ἐκκλησιαστική κοινωνία στήν Ἀφρική. Ὁ λστ' καταλήγει: «Οἱ δέ πρός περαματικά δικαστήρια διεκκαλούμενοι [ένν. τῆς Ρώμης καί ἐν γένει τῆς Ἰταλίας], παρ' οὐδενός ἐν τῇ Ἀφρικῇ δεχθῶσιν εἰς κοινωνίαν». Παρομοίως καταλήγει καί ὁ ρλδ' κανὼν τῆς Καρθαγένης.

Ἡ ἀπαίτηση τῶν παπῶν τῆς Ρώμης Ζωσίμου, Βονιφατίου καί Κελεστίνου νά ὑπερισχύσῃ ἡ δική τους κατόπιν ἐφέσεως δικαιοδική ἀπόφαση ὑπέρ κάποιου ὀνόματι Ἀπιαρίου, πρεσβυτέρου τῆς ἐπισκοπῆς Σίκκης τῆς Ἐκκλησίας τῆς Καρθαγένης, ὁ ὁποῖος καταδικάσθηκε ἀπό τόν οἰκεῖο ἐπίσκοπο (πρωτοβαθμίως) καί ἀπό σύνοδο ἐπισκόπων τῆς Καρθαγένης (δευτεροβαθμίως) γιά κανονικά καθαιρετικά τῆς ἱερωσύνης παραπτώματα, δέν ἔγινε ἀποδεκτὴ ἀπό τοὺς ἐπισκόπους τῆς Καρθαγένης.

Οἱ κανόνες αὐτοὶ ἐνισχύονται καί ἀπό τίς ἐπιστολές τῆς συνόδου τῆς Καρθαγένης πρός τόν Πάπα Βονιφάτιο (διάδοχο τοῦ ἀποθανόντος Ζωσίμου) καί πρός τόν Πάπα Κελεστῖνο³⁸, τίς ὁποῖες σχολιάζοντας ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης γράφει: «Ἡ σύνοδος αὕτη... ἀπέδειξε ψευδόμενον τόν Ζώσιμον, καί ἀκολούθως ψευδεπίπλαστον τὴν παρ' αὐτοῦ ζητουμένην ἔκκλητον τῶν μὴ ὑποκειμένων αὐτῷ ἐπισκόπων, καί πρεσβυτέρων, καί διακόνων. Διό καί τὴν ἔκκλητον ταύτην τὴν εἰς τόν Ῥώμης, ἵνα κατὰ κράτος ἀποβάλλῃ εἰς τό μετὰ ταῦτα, οὐ μόνον περὶ τούτου ἐπίτηδες ἐξέθετο τοὺς δύο κανόνας, τόν λστ' καί ρλδ', ἀλλὰ δὴ καί εἰς τόν Καιλεστῖνον προστακτικῶς γράφει: "Ἐκβιβαστάς τοίνυν κληρικούς ὑμῶν [δηλαδή ἐξαρχία μέ ἐντολές σας], τινῶν αἰτούντων μὴ θέλετε ἀποστέλλειν, μήτε παραχωρεῖν, ἵνα μὴ τόν καπνώδη τύφον τοῦ κόσμου δόξωμεν εἰσάγειν τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ, ἣτις τό φῶς τῆς ἀπλότητος, καί τῆς ταπεινοφροσύνης τὴν ἡμέραν, τοῖς τόν Θεόν ἰδεῖν ἐπιθυμοῦσι προσφέρει»³⁹. Καί στό σχόλιό του στόν λστ' τῆς Καρθαγένης ὁ ἅγιος Νικόδημος λέγει: «Ἀπό τόν παρόντα κανόνα, ἀ' [πρῶτον] μέν καταβάλλεται ἀπό αὐτά τά θεμέλια ἢ ὄφρῦς καί τό γαυρίαμα τῆς μοναρχίας τοῦ

³⁸ Πηδάλιον, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 538-541.

³⁹ Πηδάλιον, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 542.

Πάπα, ὅστις αὐχεῖ καί φαντάζεται, ὅτι εἰς αὐτόν ἐδόθησαν ὅλαι αἱ ἔκκλητοι τῶν ἐν τῇ οἰκουμένῃ Ἐκκλησιῶν. Διότι ἀνίσως ὁ παρῶν κανὼν ἐμποδίζει τὸ νὰ ἐκκαλοῦνται οἱ τῆς Ἀφρικῆς ἐπίσκοποι πρὸς τὰ ἀντίπερα τῆς θαλάσσης, καί γειτονεύοντα σχεδὸν εἰς αὐτούς τῆς Ἰταλίας καί τοῦ Ῥώμης κριτήρια, πόσω μᾶλλον ἐμποδίζει τὸ νὰ ἐκκαλῶνται εἰς τὸν Ῥώμης οἱ εἰς μακρυνότερους εὐρισκόμενοι τόπους;...»⁴⁰.

Οἱ κανόνες λστ' καί ρλδ' τῆς Καρθαγένης ἔχουν ἐπικυρωθῆ ἀπὸ τὴν Πενθέκτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδο καί ἐπομένως ἔχουν οἰκουμενικὴ ἰσχύ. Μὲ τοὺς κανόνες αὐτοὺς τίθενται τὰ θεμέλια τῆς ὀρθῆς λειτουργίας τοῦ δικαιώματος τῆς ἐκκλήτου, δηλαδή, **ἐφ' ὅσον ἡ τελεσιδικία δέν ἐπιτυγχάνεται στὰ ὄρια μιᾶς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας, ἡ ὑπόθεση νὰ ἐξετάζεται ὀριστικῶς καί ἀμετακλήτως ἀπὸ Οἰκουμενικὴ σύνοδο.** Ὁ ἱ. Δοσίθεος Ἱεροσολύμων ἐκ τῶν Πρακτικῶν τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου συμπεραίνει μεταξύ πολλῶν: «σημείωσαι δέκατον τρίτον, ὅπου ἡ Σύνοδος ἀναιρεῖ ἰδίως τοῦ Ῥώμης τὴν ἐξουσίαν, γράφουσα τῷ Κελεστίνῳ ὅτι ἡ πρώτη Σύνοδος ὥρισε θεωρεῖν τὸν Μητροπολίτην τὴν κρίσιν, καί διδόναι τὸ ἔσχατον πέρασ τῶν ὑποθέσεων τῶν Ἐπισκόπων τὸν Μητροπολίτην [σ.σ. μετὰ τῆς ἐπαρχιακῆς συνόδου], ὅπερ ἡ τετάρτη ἔδωκε τοῖς Πατριάρχαις, καί **ἂν χρεια γένηται Ἐκκλήτου, γίνεσθαι Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, καί οὐ τὸν Ῥώμης, ἢ ἄλλον Πατριάρχην ἔχειν τοιαύτην δύναμιν**»⁴¹.

1.7. Ὁ θεσμός τῆς Πενταρχίας, ἡ ἰσοτιμία τῶν θρόνων.

Ὅταν τὸ 330 ἡ Κωνσταντινούπολις ἐγκαινιαζόταν ὡς ἡ νέα πρωτεύουσα τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, ἡ ὑπερμητροπολιτικὴ δικαιοδοσία τῶν ἐδρῶν Ῥώμης, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καί Ἱεροσολύμων ἦταν ἤδη δεδομένη καί κανονικῶς κατωχυρωμένη ἀπὸ τοὺς στ' καί ζ' κανόνες τῆς Α' Οἰκουμενικῆς συνόδου. Ὁ ἐπίσκοπος τῆς πολίχνης τοῦ Βυζαντίου, ὁ ὁποῖος μέχρι τότε τελοῦσε ὑπὸ τὴν μητροπολιτικὴ ἐξουσία τοῦ Ἡρακλείας, χρειαζόταν πλέον κῦρος καί προνόμια ἐν σχέσει πρὸς τὸν Ἡρακλείας καί τοὺς λοιποὺς ἐπισκόπους τῆς διοικήσεως τῆς Θράκης. Ἡ θριαμβευτικὴ νίκη τῆς Ὀρθοδοξίας κατὰ τοῦ Ἀρειανισμοῦ στήν Β' Οἰκουμενικὴ σύνοδο προσέδωσε στήν καθέδρα τῆς Κων/πόλεως ἀξιοζήλευτη ὑπεροχὴ καί ἰσχύ. Ἡ ἔδρα τοῦ ἐπισκόπου τῆς πρωτευούσης γινόταν ὅλο καί πιό ἐπίζηλη. Ὁ Ὀρθόδοξος αὐτοκράτωρ ἔπρεπε νὰ ἔχει συνεργό καί σύμμαχο τὸν Ὀρθόδοξο ἐπίσκοπο τῆς πρωτευούσης, στὸν ὁποῖο προσέτρεχαν ἐπίσκοποι ἀπὸ ὅλη τὴν αὐτοκρατορία γιὰ ποικιλία ὑποθέσεων.

⁴⁰ Πηδάλιον, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 482, ὑποσημ. 1.

⁴¹ Δωδεκάβιβλος, Γ', α', στ', ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 138.

Ἡ ἀπολύτως φυσική αὐτή ἐξέλιξη γιὰ τὴν ἐπισκοπική ἔδρα τῆς πρωτεύουσας ἔμελλε νὰ λάβει καὶ κανονική κατοχύρωση μὲ τὸν γ' κανόνα τῆς Β' Οἰκουμενικῆς καὶ μὲ τοὺς θ', ιζ' καὶ κη' τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς συνόδου.

1.7.1. Ὁ γ' κανὼν τῆς Β' Οἰκουμενικῆς.

Μὲ τὸν γ' κανόνα τῆς Β' Οἰκουμενικῆς συνόδου ὀρίζονται τὰ κανονικά πρεσβεῖα τιμῆς τοῦ θρόνου τῶν Κων/πόλεως καὶ ἡ τάξις τους: «Τὸν μὲν τοι Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον ἔχειν τὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς μετὰ τὸν τῆς Ρώμης ἐπίσκοπον, διὰ τὸν εἶναι αὐτὴν Νέαν Ρώμην». Ὁ ἐπίσκοπος τῆς Κων/πόλεως ἀποκτᾶ, κατ' ἀρχήν, «πρεσβεῖα τιμῆς» ἔναντι τοῦ μητροπολίτου Ἡρακλείας, στὸν ὁποῖον ἀπομένει ψιλὴ μητροπολιτικὴ ἀξία. Τὰ «πρεσβεῖα τιμῆς» τοῦ Κων/πόλεως ἦταν μία λογική, ὀρθὴ καὶ ἀπαραίτητη ἀναδιάταξη τῆς διοικητικῆς δομῆς στὸ ἐσωτερικὸ τῆς πρώην μητροπολιτικῆς περιφερείας Ἡρακλείας. Δέν παραμένουν ὅμως ἀπλὴ τιμὴ, ἀλλὰ ἀκολουθοῦνται καὶ ἀπὸ τὴν ἀντίστοιχη διοικητικὴ ἐξουσία. Ὁ Δοσίθεος Ἱεροσολύμων τὰ χαρακτηρίζει «πατριαρχικὴ ἀξία». Γράφει: «Ὅθεν ἤρξατο καὶ τὰ πρεσβεῖα τιμῆς ἀπαιτεῖν καὶ πρεσβεῖα ἐξουσίας κατὰ τὸ ἴδιον τῆς ἐξουσίας, ἦνπερ εἶχον οἱ λοιποὶ Πατριάρχαι, καὶ διὰ τοῦτο ὁ ἅγιος Ἀμβρόσιος ἔγραψε, φησὶν ὁ Σωζόμενος, Νεκταρίω τῷ προΐσταμένῳ Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως ἀφελέσθαι Γεροντίου τὴν Ἱερωσύνην, καὶ μὴ παριδεῖν αὐτὸν ὑβρισμένον, καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν»⁴². Ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης σημειώνει τὰ ἐξῆς χαρακτηριστικὰ τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἐξουσίας ποὺ δόθηκαν στὸν Κων/πόλεως ἀπὸ τὸν γ' κανόνα τῆς Β': «Τινὲς μὲν οὖν λέγουσιν, ὅτι τιμὴν μόνον δίδωσιν εἰς τὸν Κωνσταντινουπόλεως ὁ παρῶν κανὼν, ὕστερον δὲ ἡ κατεπειγουσα χρεῖα δέδωκεν αὐτῷ καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ χειροτονεῖν τοὺς ἐν τῇ Ἀσίᾳ, καὶ Πόντῳ καὶ Θράκῃ Μητροπολίτας. Ἡ δὲ ἐν Χαλκηδόνι Σύνοδος ἐν τῇ πρὸς Λέοντα ἐπιστολῇ λέγει, ὅτι ἐξ ἀρχαίου ἔθους εἶχεν αὐτὸς τὴν τοιαύτην τοῦ χειροτονεῖν ἐξουσίαν, ἐβεβαίωσε δὲ μόνον ταύτην ὁ κη' τῆς αὐτῆς δ' Συνόδου»⁴³. Τὸ «ἀρχαῖον ἔθος», καρπὸς «κατεπειγούσης χρεῖας», δημιουργήθηκε μὲ τίς ἀναγκαῖες προσφυγές τῶν ἐπισκόπων τῶν τριῶν Διοικήσεων στὸν Κων/πόλεως. Ὁρθώτατα συνδυάζει ὁ ἅγιος Νικόδημος τίς δύο ἐρμηνεῖες («Τινὲς μὲν οὖν λέγουσιν... Ἡ δὲ ἐν Χαλκηδόνι Σύνοδος»). Τὸ γράμμα τοῦ γ' κανόνος ὀρίζει μόνον «πρεσβεῖα τιμῆς» καὶ «τάξιν τῆς τιμῆς». Τὸ πνεῦμα ὅμως τοῦ κανόνος περιλαμβάνει καὶ τὴν ἀντίστοιχη ἐξουσία⁴⁴, ἡ ὁποία πηγάζει ἀπὸ τὰ πρεσβεῖα τῆς

⁴² Δωδεκάβιβλος, Γ', δ', ζ', ἔκδ. Ρηγοπούλου 1982, σελ. 52-53.

⁴³ Ἐρμηνεία τοῦ γ' Κανόνος τῆς Β', Πηδάλιον, ἐνθ' ἄνωτ., 158.

⁴⁴ Ὁ Δοσίθεος Ἱεροσολύμων σχολιάζει τὴν ἔννοια τοῦ «πρεσβεῖου τῆς τιμῆς» ὡς πατριαρχικῆς ἀξίας καὶ χωρὶς τινὸς ἀκόμη ἐξουσίας: «ὅθεν ἡ δευτέρα Οἰκουμενικὴ δέδωκε τῷ Κωνσταντινου-

τιμῆς καί ἐκτείνεται στά ὄρια τῆς διοικήσεως τῆς Θράκης (πρῶην ὑπό τόν Ἡρακλείας). Ἡ ἐξουσία τοῦ χειροτονεῖν μητροπολίτας στίς διοικήσεις Ἀσίας καί Πόντου (δηλαδή πέραν τῶν ὁρίων τῆς διοικήσεως τῆς Θράκης) εἶναι ἡ «ἐξ ἀρχαίου ἔθους» (ὅπως λέγουν οἱ πατέρες τῆς Χαλκηδόνος πρὸς τόν Ρώμη) ἀποκτηθεῖσα ἐθιμικῶς δικαίῳ κατὰ τὰ πρό τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς ἐβδομήντα χρόνια (381-451) καί κυρωθεῖσα ἀπό τόν κη' κανόνα τῆς Δ'⁴⁵.

1.7.2. Ἡ ἔκταση τῆς τιμῆς καί ἐξουσίας τοῦ Ρώμης.

Τό πρότυπο τῆς τιμῆς καί τῆς ἐξουσίας τοῦ δόθηκε μέ τόν γ' κανόνα τῆς Β' στόν ἐπίσκοπο τῆς Κων/πόλεως, ἦταν ἡ τιμή καί ἡ ἐξουσία τοῦ ἐπισκόπου τῆς Ρώμης, γιά τόν λόγο ὅτι ἡ Κων/πολις ἔγινε πλέον πρωτεύουσα τοῦ Κράτους καί τιμήθηκε μέ βασιλεία καί σύγκλητο. Ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ρώμης κατὰ τήν ἐποχή ἐκείνη εἶχε ὑπερμητροπολιτική ἐξουσία ἐπί μόνον τῶν γειτονικῶν πρὸς τήν Ρώμη μητροπολιτικῶν ἐπαρχιῶν (*loca suburbicaria*), ὄχι ὅμως καί ἐπί τῶν πέραν τούτων διοικήσεων τῆς Καρθαγένης, τῶν Μεδιολάνων, τῆς Γαλλίας⁴⁶. Ὁ γ' κανὼν τῆς Β', ἀκολουθώντας τό πρότυπο αὐτό, δέν ἔσπευσε νά δώσῃ στόν Κων/πόλεως ὑπερμητροπολιτική ἐξουσία ἐπί τῶν διοικήσεων τῆς εὐρύτερης περιοχῆς ἀλλά διοικητική ἐξουσία ἐπί τῶν ἐπαρχιῶν τῆς (πρῶην ὑπό τόν Ἡρακλείας) διοικήσεως τῆς Θράκης. Ὁ β' κανὼν ἄλλωστε τῆς ἰδίας συνόδου βοήθει οὐσιαστικά στήν

πόλεως πρεσβεῖα τιμῆς, ἅτινα ὡς εἴρηται καί μόνον συνιστῶσι τό πατριαρχικόν ἀξίωμα, καί γάρ μόνον τῆς τιμῆς τό πρεσβεῖον ἔχων ὁ Κωνσταντινουπόλεως προηγεῖτο τῶν Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς, καί τοι γε ἐχόντων ἐκείνων καί τὰ πρεσβεῖα τῆς ἐξουσίας» (*Δωδεκάβιβλος*, Β', γ', ια', ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 307).

⁴⁵ Στό σημεῖο αὐτό εἶναι χαρακτηριστική ἡ «διαμάχη» μεταξύ τῶν Ἀσιατικῶν ἐπισκόπων καί τῶν κληρικῶν τῆς Κων/πόλεως κατὰ τήν ιβ' συνδρία τῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου «περὶ Στεφάνου καί Βασσιανοῦ», Μητροπολιτικῶν Ἐφέσου. Εἶχε γίνει γενικῶς δεκτὴ ἡ ἀπόφαση τῆς συνόδου νά «ἀποκηνηθοῦν» (γίνουσι ἐκπιτωτοὶ) ἀμφότεροι ὡς παρὰ κανόνας χειροτονηθέντες καί νά χειροτονηθῆ ἄλλος ἐξ ὑπαρχῆς καί κανονικῶς, ἀλλά ἔμενε ὡς ἐκκρεμότης ἂν ὁ νέος Μητροπολίτης εἴπρεπε νά χειροτονηθῆ ἀπό τοὺς ἐπισκόπους τῆς Ἀσιατικῆς Διοικήσεως σύμφωνα μέ τοὺς ἰσχύοντες Κανόνες ἢ ἀπὸ τόν ἀρχιεπίσκοπο τῆς Κων/πόλεως κατὰ τό «ἔθος». Ἡ σύνοδος ἐπ' αὐτοῦ ἀκριβῶς δέν ἔλαβε ὀριστικὴ θέση οὔτε στήν ιβ' οὔτε στήν ιγ' συνεδρία. Ἡ λύση δόθηκε μέ τήν ψήφισιν τοῦ κη' Κανόνος. Βλ. σχετικά Βλασίου Φειδᾶ, *Προϋποθέσεις διαμορφώσεως τοῦ θεσμοῦ τῆς Πενταρχίας τῶν πατριαρχῶν*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 183-185).

⁴⁶ Τήν ἀνεξαρτησία τῶν ἐπισκόπων Μεδιολάνων καί δυτικοῦ Ἰλλυρικοῦ ἀπὸ τόν Ρώμη ἐπιβεβαιώνει καί ὁ ἀρειανίζων προσανατολισμὸς τοῦ Μεδιολάνων Λύξεντιου καί τῶν ἐπισκόπων τῆς περιοχῆς Παννονίας Οὐάλη καί Οὐρσακίου (Σωζομενοῦ, *Ἱστορία Ἐκκλησιαστικῆς*, 3, 13). Βλ. καί Μητροπολίτου Σάρδεων Μαξίμου, *Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ...*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 220, ὑποσημ 1.

έρμηνεία τοῦ γ' κανόνος, καθὼς ἤδη περιορίζει τὴν ἐξουσία τῶν ἀρχιεπισκόπων τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς Ἀντιοχείας ἐντὸς συγκεκριμένων γεωγραφικῶν ὁρίων, ὅπως τὰ ὥρισαν οἱ κανόνες τῆς Α' Οἰκουμενικῆς συνόδου, καὶ ἐπίσης ἐξασφαλίζει καὶ κατοχυρώνει τὰ δίκαια τῶν μητροπολιτῶν τῶν διοικήσεων Ἀσίας καὶ Πόντου μέ τὸ δόγμα «τούς ὑπὲρ διοίκησιν ἐπισκόπους ταῖς ὑπερορίοις ἐκκλησίαις μὴ ἐπιέναι, μηδέ συγγέειν τὰς ἐκκλησίας»⁴⁷. Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα ἀπηγορευμένης ὑπὲρ διοίκησιν ἐπεμβάσεως μνημονεύει ὁ δ' τῆς Β', ὁ ὁποῖος καταδικάζει τὴν χειροτονία τοῦ Μαξίμου τοῦ Κυνικοῦ γιὰ τὸν θρόνο τῆς Κων/πόλεως ἀπὸ τὴν ομάδα τῶν ἀλεξανδρινῶν ἐπισκόπων ὑπὸ τὸν Ἀλεξανδρείας Τιμόθεο. Καὶ ὁ στ' τῆς Β' παρομοίως ἐνισχύει τὴν ἔννοια τῆς «αὐτοδιοικήσεως» (ἐλευθέρως ἀπὸ ἔξωθεν ἐπεμβάσεις) τῶν συνόδων τῶν μὴ ὑπαγομένων σὲ ὑπερμητροπολιτικὴ δικαιοδοσία ἐκκλησιαστικῶν Διοικήσεων, ἐφ' ὅσον «προστάζει ἡ ἀγία Σύνοδος, ὅτι οὗτοι [σ.σ. οἱ κατήγοροι ἐπισκόπων γιὰ ἐκκλησιαστικὰ παραπτώματα], πρῶτον μὲν νὰ παρασταίνουν τὰ ἐγκλήματα τοῦ κατηγορουμένου ἐπισκόπου ἔμπροσθεν εἰς τὴν Σύνοδον ὅλων τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης. Εἰ δὲ ἡ Σύνοδος τῆς ἐπαρχίας δὲν ἠμπορεῖ νὰ διορθώσῃ τὴν τοιαύτην ὑπόθεσιν τῶν ἐγκλημάτων, τότε οἱ κατήγοροι νὰ ἀναβιβάζουν τὴν κρίσιν εἰς μεγαλητέραν σύνοδον τῶν ἐπισκόπων τῆς διοικήσεως, καὶ ἐκεῖ νὰ λαμβάνῃ τέλος ἡ ὑπόθεσις» (ἐρμηνεία τοῦ ἀγίου Νικοδήμου)⁴⁸.

⁴⁷ Ὁ ἱστορικὸς Σωκράτης εἶναι σαφὴς ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὀριοθέτηση τῶν δικαιοδοσιῶν ὑπὸ τοῦ γ' κανόνος τῆς Β': «Τότε δὴ καὶ ὄρον ἐκφέρουσιν, ὥστε τὸν Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον 'τὰ πρεσβεῖα ἔχειν τῆς τιμῆς μετὰ τὸν Ῥώμης ἐπίσκοπον, διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν νέαν Ῥώμην'. Ἐβεβαίωσάν τε αὐτοῖς τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν· καὶ πατριάρχας κατέστησαν διανεμῆμενοι τὰς ἐπαρχίας, ὥστε τοὺς ὑπὲρ διοίκησιν ἐπισκόπους ταῖς ὑπερορίοις ἐκκλησίαις μὴ ἐπιβαίνειν· τοῦτο γὰρ πρότερον διὰ τοὺς διωγμοὺς ἐγένετο ἀδιαφόρως. Καὶ κληροῦται Νεκτάριος μὲν τὴν μεγαλόπολιν καὶ τὴν Θράκην· τῆς δὲ Ποντικῆς διοικήσεως Ἑλλάδιος ὁ μετὰ Βασιλείου Καισαρείας τῆς Καππαδοκῶν ἐπίσκοπος, Γρηγόριος ὁ Νύσσης ὁ Βασιλείου ἀδελφὸς (Καππαδοκίας δὲ καὶ ἦδε πόλις,) καὶ Ὀτρήτιος ὁ τῆς ἐν Ἀρμενίᾳ Μελιτηνῆς τὴν πατριαρχίαν ἐκληρώσατο. Τὴν Λοιανὴν δὲ λαγχάνουσιν Ἀμφιλόχιος ὁ Ἰκονίου, καὶ Ὀπιτιμος ὁ Ἀντιοχείας τῆς Πισιδίας. Τὰ δὲ κατὰ τὴν Λίγυπτον Τιμοθέω τῷ Ἀλεξανδρείας προσενημῆθη. Τῶν δὲ κατὰ τὴν ἀνατολὴν ἐκκλησιῶν τὴν διοίκησιν τοῖς αὐτῆς ἐπισκόποις ἐπέτρεψαν, Πελαγίω τε τῷ Λαοδικείας καὶ Διοδώρῳ τῷ Ταρσοῦ, φυλάξαντες τὰ πρεσβεῖα τῆ Ἀντιοχείων ἐκκλησία, ἅπερ τότε παρόντι Μελιτίῳ ἔδοσαν. Ὅρισαν δὲ, ὥστε εἰ χρεῖα καλέσοι, τὰ καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ἵνα ἡ τῆς ἐπαρχίας σύνοδος διοικῆ. Τούτοις καὶ ὁ βασιλεὺς ἐγένετο σύμφηφος. Ἡ μὲν οὖν σύνοδος τοιοῦτον ἔσχε τέλος» (Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία 5, 8).

⁴⁸ Πηδάλιον, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 161. Ὑποσημειώνει ὁ ἅγιος Νικόδημος ὅτι σὲ ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις (ὅπως τῶν Παύλου Κων/πόλεως, Ἀθανασίου Ἀλεξανδρείας καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσσοστόμου) ἐζητήθη σύγκληση οἰκουμενικῆς συνόδου, ἐπειδὴ οἱ κρινόμενοι ἦσαν κεφαλαὶ τοπικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ οἱ κρίνοντες ἦσαν ἐχθρικοὶ ἀπέναντί τους. Αὐτὴ ἡ τελευταία παρατήρηση τοῦ ἀγίου Νικοδήμου ἐρμηνεύει τὸν κανονικῶς ὀρθὸ τρόπο λειτουργίας τῆς ἐκκλήτου, ὅταν τὸ πρόβλημα

1.7.3. Τό καθεστώς τῆς «βαρβαρικῆς».

Ὁ ἴδιος ἐπίσης β' κανῶν τῆς Β' καθώρισε σέ ἕνα πρῶτο στάδιο καί τό καθεστώς τῆς «βαρβαρικῆς», δηλαδή προσδιώρισε τήν ἐκκλησιαστική αὐθεντία, ἡ ὁποία θά ἔπρεπε νά ἀσχοληθῆ μέ τά ζητήματα πού ἀναφύονται σέ Ἐκκλησίες ἐκτός τῶν ὁρίων τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Καί αὐτή ἡ διάταξη βοηθεῖ στήν κατανόηση τῆς ἐκτάσεως τῶν προνομίων, τά ὁποῖα παρεχώρησε ὁ γ' κανῶν τῆς Β'. Τά θέματα πού ἀφοροῦν τίς ἐκκλησίες «ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἔθνεσι» ὀφείλουν, κατὰ τόν κανόνα, νά διευθετοῦνται σύμφωνα μέ τήν κρατοῦσα μέχρι τότε παράδοση, δηλαδή νά προσφέρεται βοήθεια ἀπό πλησιοχώρους ἐπισκόπους. Ἔτσι π.χ. κατὰ τούς προηγηθέντας χρόνους προβλήματα στήν Ἀρμενία διευθετοῦντο ἀπό τόν Καισαρείας ἢ τόν Ἀντιοχείας. Ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης γράφει σχετικῶς: «Αἱ δέ Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ αἱ εὐρισκόμεναι μέσα εἰς ἔθνη βάρβαρα, εἰς τὰς ὁποίας, ἢ οὔτε τόσοι πολλοί ἐπίσκοποι δέν εὐρίσκοντο, ὥστε ὁποῦ νά ἐξαρκοῦσιν εἰς Συνόδου συμπλήρωσιν, ἢ ἦτο ἀνάγκη νά ὑπάγη τινάς ἐκεῖ ἐλλόγιμος ἐπίσκοπος διά νά ἐπιστηρίξη τούς χριστιανούς εἰς τήν πίστιν, αὗται, λέγω, αἱ ἐκκλησίαι, πρέπει νά οἰκονομοῦνται κατὰ τήν ἐπικρατήσασαν συνήθειαν τῶν Πατέρων. Δηλαδή πρέπει οἱ πλησιοχώροι, καί ἀξιολογώτεροι ἐπίσκοποι νά πηγαίνουν εἰς αὐτάς, διά νά ἀναπληροῦσι τά ἐλλείποντα τῆς κατὰ τόπον συνόδου, τό ὁποῖον, **ἀγκαλά καί νά ᾔναι παρά κανόνας, ὅμως διά τήν ἀνάγκην συνεχώρησεν ἡ Σύνοδος**»⁴⁹.

Ἡ ἔννοια τῆς «βαρβαρικῆς» σήμερα ἔχει ἀλλάξει περιεχόμενο καί προσεγγίζει αὐτό πού λέγεται καί ἀποτελεῖ τό περίπλοκο πρόβλημα τῆς Ὁρθοδόξου Διασπορᾶς.

1.7.4. Ὁ κη' κανῶν τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς.

Δεδομένων τῶν κανονικῶν αὐτῶν ρυθμίσεων ὑπό τοῦ β' τῆς Β' («φυλαττομένου δέ τοῦ προγεγραμμένου περί τῶν διοικήσεων κανόνος»), στίς ἀυτοκέφαλες Ἐκκλησίες (τίς μή ὑπαγόμενες δηλαδή στίς ὑπερμητροπολιτικές δικαιοδοσίες) ἡ διοίκηση καί κυρίως τό δικαίωμα τῶν χειροτονιῶν εἶχαν ἡ ἐπαρχιακή (τῆς μητροπόλεως ἢ τῆς διοικήσεως) σύνοδος καί ὁ μητροπολίτης της. «Ἀκλήτους δέ

ὑπερβαίνει τήν ἀρμοδιότητα τῆς ἀυτοκεφάλου Ἐκκλησίας: ἡ ἐκκλητος νά ἀπευθύνεται στήν καθόλου Ἐκκλησία. Γι' αὐτόν τόν λόγο καί ὁ Ἱεροσολύμων Δοσίθεος γράφει περί τῆς ἀποκαταστάσεως Παύλου καί Ἀθανασίου, ὅτι ὁ Ἰούλιος Ρώμης ζητοῦσε ἡ περί αὐτῶν κρίσις νά γίνῃ ἀπό ὅλη τήν Ἐκκλησία: «ὅτι ἔπρεπε τούς Ἀνατολικούς τοιαῦτα ἐνεργοῦντας γράψαι καί εἰς τούς Δυτικούς, ἵνα ὀρισθῆ παρά πάντων τό δίκαιον, ἐπειδή οἱ πάσχοντες ἦσαν Ἐπίσκοποι τῶν Ἐκκλησιῶν ἐκείνων, ὧν μόνοι οἱ Ἀπόστολοι γεγονάσι καθηγηταί» (Δωδεκάβιβλος, Β', ε', ι', ἔκδ. Ρηγοπούλου 1982, σελ. 344).

⁴⁹ Πηδάλιον, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 157.

έπισκόπους υπέρ διοικήσιν μή επιβαίνειν επί χειροτονία, ή τιοιν άλλαις οικονομίαις», έντέλλεται ό β' αυτός κανών τής Β', γεγονός που σημαίνει ότι οι τυχόν υπερόριες (έξω τών όρίων τής διοικήσεως τής Θράκης) ένέργειες του έπισκόπου τής Κων/πόλεως ήσαν κανονικές, μόνον έφ' όσον αυτός έκαλείτο από τούς έπιχωρίους τών Διοικήσεων εκείνων έπισκόπους. Άμεση υπερμητροπολιτική δικαιοδοσία (έξουσία), κανονικώς έπικυρωμένη, επί τών διοικήσεων Άσίας και Πόντου αποκτά ό Κων/πόλεως μέ τον κη' τής Δ'.

Ό κη' τής Δ' επανεβεβαίωσε τά ίσα «πρεσβεΐα τιμής» του Κων/πόλεως προς εκείνα του Ρώμης (πατριαρχική δηλαδή τιμή), έπειδή και ή Κων/πολις έτιμήθη μέ βασιλεία και σύγκλητο, προσέθεσε πατριαρχική έξουσία επί τών διοικήσεων Πόντου, Άσίας και Θράκης, τό να χειροτονή δηλαδή τούς μητροπολίτας τών διοικήσεων αυτών⁵⁰, και έπιπλέον τούς έπισκόπους τής «βαρβαρικής». Είμαι χαρακτηριστική ή φράση τής συνόδου: «τούς τής Ποντικής, και τής Άσιανής, και τής Θρακικής διοικήσεως Μητροπολίτας μόνους,...», ή όποία φράση προσδιορίζει τήν έκταση τής έξουσίας του Θρόνου τής Κων/πόλεως κατά τήν χρονική εκείνη περίοδο, κατά τήν όποία τό ανατολικό Ίλλυρικό δέν είχε άκόμη άποτελέσει έπαρχία του Κων/πόλεως αλλά μόνο τμήμα του ανατολικού Κράτους. Ό άγιος Νικόδημος ό Άγιορείτης σχολιάζει έκτενέστατα τον παρόντα κανόνα, έπειδή ή σημασία του είναι καταλυτική. Κατ' άρχήν, άφοϋ αναφέρει πέντε αίτίες, για τίς όποίες έπρεπε να κυρωθί στον Κων/πόλεως πατριαρχική έξουσία, συμπεραίνει: «Διά ταύτας λοιπόν όλας τάς αίτίας ή Σύνοδος διά του παρόντος κανόνος άνανεοϋσα τον γ' τής Β' έδωκεν εις τον Κωνσταντινουπόλεως και τά ίσα προνόμια τής τιμής του Ρώμης, όπερ έστί τό Πατριαρχικόν άξίωμα, και τά ίσα προνόμια τής έξουσίας του Ρώμης, άπερ εισίν αι τών ειρημένων τριών διοικήσεων τών Μητροπολιτών, οϋχι έκ του έθους μόνον, αλλά και διά κανόνος κυρωθεΐσαι χειροτονίαι, ως περί τήν Κωνσταντινουπόλιν όντων»⁵¹. Έπειτα, ό άγιος Νικόδημος έλέγχει τό παικτικό (και όποιοδήποτε παρόμοιο) πρωτεΐο έξουσίας ως έξής: «Όθεν ψεύδονται προφανώς οι παπολάτραι, λέγοντες· ότι τά πρωτεΐα του Ρώμης και πρεσβεΐα, και τό να μεγαλύνεται εις τά έκκλησιαστικά πράγματα, προσμαρτυροϋσιν εις αυτόν ιδικόν

⁵⁰ Οι μητροπόλεις Πόντου, Άσίας και Θράκης διά του κη' Κανόνος άπετέλεσαν κανονικό έδαφος του Θρόνου τής Κων/πόλεως. Η χειροτονία τών μητροπολιτών των από τον Κων/πόλεως άπετέλεσε τό κανονικό κριτήριο τής ύπαγωγής τους στην έξουσία του. Βάσει του ίδιου κριτηρίου, από τό 1686, όποτε ή μητρόπολις Κιέβου παρεχωρήθη στον πατριάρχη Μοσχοβίας και οι έπίσκοποι του Κιέβου έχειροτονοϋντο κανονικώς από αυτόν, ή μητρόπολις Κιέβου τελεί υπό τήν κανονική δικαιοδοσία του πατριαρχείου τής Μόσχας.

⁵¹ Πηδάλιον, ένθ' άνωτ., σελ. 207, ύποσημ. 1.

προνόμιον ἐξουσίας ἐν τῇ καθόλου Ἐκκλησίᾳ, ταυτὸν εἰπεῖν μοναρχικὸν καὶ ἀναμάρτητον ἀξίωμα [σ.σ. πρωτεῖον καὶ ἀλάθητον]. Εἰ γὰρ τοιοῦτό τι ταῦτα ἐφανέρωσαν, ἔπρεπε νὰ ἔχη τοῦτο καὶ ὁ Κωνσταντινουπόλεως, ἐπειδὴ ὁ Κωνσταντινουπόλεως, κατὰ τοὺς κανόνας, εἶναι μέτρον ἴσον καὶ ἀπαράλλακτον τῆς τιμῆς, τῆς ἐξουσίας καὶ τοῦ μεγαλείου τοῦ Ῥώμης. **Ἄλλὰ μὴν τοῦτο ὁ Κωνσταντινουπόλεως οὐκ ἔλαβεν ἀπὸ τοὺς κανόνας οὐδέποτε, ἄρα οὐδέ ὁ Ῥώμης**»⁵².

1.7.5. Λατινικές αἰτιάσεις κατὰ τοῦ κη' κανόνος.

Ὁ Δοσίθεος Ἱεροσολύμων ἐξ ἀφορμῆς τῶν λατινικῶν ἰσχυρισμῶν κατὰ τοῦ κη' κανόνος τῆς Δ', κάνει εὐστοχες παρατηρήσεις σχετικές μέ τό ἔκκλητον καί τήν ἔκτασή του, ἄξιες νὰ μνημονευθοῦν.

Πρῶτον, ὁ Ῥώμης ἰσχυρίζοταν ὅτι ὁ κη' κανὼν ἐναντιοῦται στόν ε' τῆς Α', ἐπειδὴ δῆθεν δίδει στόν Κων/πόλεως δικαίωμα νὰ ἐπανακρίνη μητροπολίτες πού εἶχαν κατακριθῆ ἀπό ἄλλους πατριάρχες καί νὰ τοὺς δικαιώνη. Ὁ ἱερός Δοσίθεος ἀπαντᾷ: «ὁ παρῶν κανῶν οὐκ ἔστιν ἐκείνω ἐναντίος, ἐπειδὴ τοὺς Μητροπολίτας τοὺς μή ὑποκειμένους Πατριάρχη τινί, ἔδωκεν ἵνα χειροτονῆ ὁ Κωνσταντινουπόλεως, καί καθ' ὄν τρόπον, ἦτοι διά τό ἔθος ἔδωκεν ἵνα χειροτονῶσι τοὺς Μητροπολίτας τῶν τάδε Ἐπαρχιῶν οἱ τέσσαρες Πατριάρχαι, ἔδωκε καί τῷ Κωνσταντινουπόλεως ἵνα χειροτονῆ διά τήν αὐτήν αἰτίαν τοὺς Μητροπολίτας τῶν εἰρημένων τῷ Κανόνι Ἐπαρχιῶν. καί καθὼς ἐν τῷ ἔκτω καί ἐβδόμῳ Κανόνι παρέχουσα ἡ πρώτη τά πρεσβεῖα τῷ Ῥώμης, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, καί Ἱεροσολύμων, οὐκ ἀθετεῖ τόν πέμπτον Κανόνα αὐτῆς, οὕτω δὴ καί ἡ τετάρτη παρέχουσα τά ἴσα πρεσβεῖα τῷ Κωνσταντινουπόλεως, οὐκ ἐναντιοῦται ἐκείνω τῷ Κανόνι»⁵³. Ἀπό τήν ἀπάντησιν τοῦ Δοσιθέου προκύπτει τό φανερό συμπέρασμα, ὅτι **τά πρεσβεῖα τιμῆς ὅλων τῶν πατριαρχῶν τῆς Πενταρχίας εἶναι ἴσα, καί ὄχι μόνο κατ' ἐξαιρετο τρόπο τοῦ Ῥώμης καί τοῦ Κων/πόλεως, ὅπως ἰσχυρίζονται κάποιοι ἱστορικοί, ἐπί μειώσει τῶν πρεσβείων τιμῆς τοῦ Ἱεροσολύμων**⁵⁴.

Δεύτερον, οἱ λατῖνοι ἰσχυρίζονταν ὅτι ὁ κη' κανὼν δέν συμφωνεῖ μέ τόν γ' τῆς Β', ἐπειδὴ ἐκεῖνος τάσσει δεύτερον τόν Κων/πόλεως μετά τόν Ῥώμης, ἐνῶ αὐτός

⁵² Πηδάλιον, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 208.

⁵³ Δωδεκάβιβλος, Δ', γ', ε', ἔκδ. Ρηγοπούλου 1982, σελ. 368-369).

⁵⁴ Βλ. παρὰ Μητροπολίτου Σάρδεων Μαξίμου, *Τό Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον...*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 104, ὅπου ἀντίθετα πρὸς τήν ἐρμηνεία τοῦ ἁγίου Νικοδήμου (Ἐρμηνεία στόν ζ' Κανόνα τῆς Α', Πηδάλιον, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 131-133) οἱ ξένοι ἱστορικοί ἀποδίδουν στόν Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης τήν διοικητική ἐξουσία καί στόν πατριάρχη Ἱεροσολύμων τήν ἀπλή τιμή (primatus honoris), ὄχι τά ἴσα πρεσβεῖα τιμῆς μέ τοὺς ἄλλους πατριάρχες.

ἀποδίδει τὰ ἴσα πρεσβεῖα. Προφανέστατα οἱ λατῖνοι συγχέουν τίς ἔννοιες «πρεσβεῖα τιμῆς» καί «τάξις τῆς τιμῆς». Ὁ Δοσίθεος ὀρθῶς ἀπαντᾷ στόν λατινικό ἰσχυρισμό ὡς ἐξῆς: «σύμφωνός ἐστιν ὁ Κανὼν μετὰ τοῦ τρίτου τῆς δευτέρας Συνόδου, ᾧ καί ἠκολούθησεν, ἐπειδή καί ἐκεῖνος καί οὗτος τόν Ρώμης εἶπον πρῶτον, τό δέ Κωνσταντινουπόλεως δεύτερον κατά τήν τάξιν καί μόνην. ἴσον δέ ἐτίμησε (μᾶλλον δέ οὐκ ἐτίμησεν, ἀλλ' ἐβεβαίωσε τήν κρίσιν τῆς δευτέρας Συνόδου, ὡς γράφει καί εἰς τήν πρὸς τόν Ρώμης Λέοντα ἐπιστολήν αὐτῆς) ἡ τετάρτη τόν Κωνσταντινουπόλεως τῷ Ρώμης ἐρμηνεύσασα ποῖον ἐστί τό πρεσβεῖον δηλονότι, οὐ τό ἀξίωμα τῆς Ἐπισκοπῆς, ἀλλά τό πατριαρχικόν, ἐπειδή τοῦ πατριαρχικοῦ ἀξιώματος οὐδέν ἐστιν ἕτερον μεῖζον εἰς τήν Ἐκκλησίαν. ὅπερ εἶχεν ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἀπό τῆς δευτέρας. ὅθεν ἐξίσου κατηγορεῖται εἰς τοὺς πέντε Πατριαρχικούς θρόνους»⁵⁵. Ὁ Δοσίθεος ἐννοεῖ ὅτι τὰ πρεσβεῖα τιμῆς τῶν πατριαρχῶν δέν συγκρίνονται μεταξύ τους, ὥστε νά κριθοῦν ἀνώτερα καί κατώτερα, ἀλλά τό πρεσβεῖον τιμῆς τοῦ καθενός τῶν πατριαρχῶν, ὡς τό μεῖζον ἀξίωμα στήν Ἐκκλησία, συγκρίνεται πρὸς τὰ κατώτερα ἀξιώματα τῶν «ὑποκειμένων τῷ Πατριάρχῃ» μητροπολιτῶν. Ὑπό τήν ἐννοια αὐτή σημειώνει ὅτι «οἱ πατέρες ὅλοι ὠμολόγησαν [σ.σ. κατά τήν Δ' Οἰκουμενική Σύνοδο], ὅτι οὐ βία, ἀλλά ἰδίῳ αὐτῶν θελήματι ἔδωκαν τὰ πρεσβεῖα τῷ Κωνσταντινουπόλεως»⁵⁶. «Πρεσβεῖον τιμῆς» τῶν πατριαρχῶν στό καθεστώς τῆς Πενταρχίας σημαίνει τό πατριαρχικό δικαίωμα νά χειρονοῆ καί νά κρίνη ὁ δεῖνα πατριάρχης τοὺς ὑποκειμένους στήν δική του δικαιοδοσία μητροπολίτες, τό ὅποιο εἶναι ἴσο καί στοὺς πέντε πατριάρχες.

Τρίτον, οἱ λατῖνοι ἰσχυρίζονταν ὅτι ὁ Ρώμης εἶναι μείζων τοῦ Κων/πόλεως, ἐκεῖνος τοῦ Ἀλεξανδρείας καί οὕτω καθεξῆς. Ὁ Δοσίθεος ἀπαντᾷ: «Τόν Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Ἀλεξανδρείας μείζονα λέγομεν ἡμεῖς μόνη τῇ τάξει, ὡς καί τόν Ρώμης τοῦ Κωνσταντινουπόλεως μείζονα μόνη τῇ τάξει, καί τόν Ἀλεξανδρείας τοῦ Ἀντιοχείας, καί τόν Ἀντιοχείας τοῦ Ἱεροσολύμων, καί τόν Ἱεροσολύμων τοῦ Μοσχοβίας... ὥστε ἐν τοῖς Πατριάρχεις κοινόν τό ἀξίωμα καί ἡ ἐξουσία, ἡ διαφορά δέ ἐστιν ἐν μόνη τῇ τάξει, καί τοῦτο διὰ μόνην ἐκκλησιαστικήν εὐταξίαν». Καί παραπέμπει στόν Βαλσαμῶνα, ὁ ὁποῖος χαριέντως γράφει: «ὡς αἰσθήσεις πέντε μιᾶς κεφαλῆς ἀριθμούμεναι, καί μή μεριζόμεναι, παρά τοῦ Χριστωνύμου λαοῦ λογιζόμεναι, ἰσοτιμίαν ἐν ἅπασιν ἔχουσι, καί Κάραϊ τῶν κατὰ πᾶσαν τήν Οἰκουμένην

⁵⁵ Δωδεκάβιβλος, Δ', γ', η', ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 366.

⁵⁶ Δωδεκάβιβλος, Δ', γ', ε', ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 364.

ἀγίων Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ δικαίως καλούμεναι, διαφορὰν ἀνθρωπίνην οὐ πάσχουσιν»⁵⁷.

Καί τέταρτον, οἱ λατῖνοι ἰσχυρίζονταν ὅτι τὸν κη' κανόνα ὑπέγραψαν μόνον διακόσιοι ἀπὸ τούς ἑξακοσίους τριάκοντα ἐπισκόπους τῆς Συνόδου, χαριζόμενοι στὸν ἐπίσκοπο Κων/πόλεως Ἀνατόλιο. Ὁ Δοσίθεος ἀπαντᾷ ὅτι «οὐδεὶς τῶν ἀξιολίπων, ἢ τῶν ἀρχαίων ἱστορικῶν τοῦ τοιοῦτου ἐμνήσθη, οὔτε μὴ ἐν τοῖς πρακτικοῖς τοιοῦτό τι σημειοῦται», καὶ ὅτι «ἡ Σύνοδος οὐκ εἶχε χρεῖαν ἵνα κολακεύσῃ τὸν Ἀνατόλιον, οὔσα Οἰκουμενική, καὶ ὑπὲρ τὸν Ἀνατόλιον. καὶ δείκνυται ἐκ τοῦ ἀθετῆσαι αὐτοῦ τὸ ζήτημα, δι' οὗ ἐβούλετο, ἵνα ἐν Κωνσταντινουπόλει γίνηται Σύνοδος καὶ κρίσις περὶ παντός βουλομένου, κἂν καὶ ἀπὸ ἐξωτέρας εἴῃ Ἐπαρχίας. ἀλλὰ δίκαια ἔπραξεν, ἵνα χειροτονῇ ὁ Κωνσταντινουπόλεως τούς μὴ ὑποκειμένους Πατριάρχη τινί»⁵⁸. Ἀπὸ τὴν ἀπάντησιν συμπεραίνεται ὅτι, ἂν καὶ ὁ ἅγιος Ἀνατόλιος εἶχε προτείνει νὰ ἐκδικάζωνται στὴν ἐνδημοῦσα σύνοδο τῆς Κων/πόλεως ὑποθέσεις καὶ ἀπὸ ἐπαρχίας ἄλλων δικαιοδοσιῶν, οἱ πατέρες τῆς Χαλκηδόνος ἀπέρριψαν τὴν πρότασιν καὶ τοῦ ἀπέδωσαν διὰ τοῦ κη' κανόνος τὸ δικαίωμα νὰ χειροτονεῖ τούς μητροπολίτες τῶν τριῶν μόνο διοικήσεων Θράκης, Ἀσίας καὶ Πόντου καὶ νὰ ἀνακρίνει ὑποθέσεις ἐπισκόπων μόνον τῆς δικαιοδοσίας του.

Γίνεται λοιπὸν ἀντιληπτὸ καὶ σαφές ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω ὅτι ὁ θρόνος τῆς Κων/πόλεως μὲ τὸν γ' κανόνα τῆς Β' ἀποκτᾷ πατριαρχικὸ ἀξίωμα («πρεσβεῖα τιμῆς») καὶ λαμβάνει τὴν δεύτην θέσιν στὴν «τάξιν τῆς τιμῆς» (στὴν σειρά) τῶν πρεσβεῖων τιμῆς τῶν μεγάλων ἐκκλησιαστικῶν ἐδρῶν μετὰ τὸν ἐπίσκοπο τῆς Ρώμης· μὲ τὸν κη' ὅμως ἀποκτᾷ ἐπιπλέον κανονικῶς καὶ πατριαρχικὴ ἐξουσία ἐπὶ τῶν συγκεκριμένων τριῶν διοικήσεων Θράκης, Ἀσίας καὶ Πόντου, καὶ ἐπὶ τῆς «βαρβαρικῆς» των προεκτάσεως.

1.7.6. Τὸ ἀνατολικὸ Ἰλλυρικόν.

Στὸ μεσοδιάστημα ἀπὸ τὸ 381 μέχρι τὸ 451 ὁ ἐπίσκοπος Κων/πόλεως κερδίζει «ἐθιμικῶς δικαίω» προνόμια διοικητικῆς ἐξουσίας στὶς γειτονικὲς διοικήσεις Ἀσίας καὶ Πόντου καὶ σὲ ὅλο τὸ ἀνατολικὸ Ἰλλυρικόν. Ἔτσι οἱ ἀρχιεπίσκοποι τῆς Κων/πόλεως Γεννάδιος, Ἀττικός, Σισίνιος, ὁ ἱερός Χρυσόστομος καὶ ὁ Πρόκλος, δημιουργώντας ἐθιμικὸ δίκαιο ὑπερμητροπολιτικῆς ἐξουσίας ἢ καὶ ἀξιοποιώντας το, ἐπενέβαιναν καὶ διόρθωναν τὰ κακῶς κείμενα στὶς ἐπαρχίες αὐτές ἀπὸ τὸ Ἰλλυρικόν μέχρι τὸν Πόντο. Ἐν τούτοις οἱ ἀντιδράσεις τῆς Ρώμης, τῆς Ἀλεξανδρείας

⁵⁷ Δωδεκάβιβλος, Δ', γ', ιε', ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 383.

⁵⁸ Δωδεκάβιβλος, Δ', γ', ε', ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 364.

καί ώρισμένων μητροπολιτών στην διογκούμενη υπερμητροπολιτική δραστηριότητα του Κων/πόλεως φανερώνουν την νόμιμη εύαισθησία τους για τους ισχύοντες κανόνες της Α΄ Οικουμενικής συνόδου, ή επίσης και την ζηλότυπη διάθεσή τους να περιορίσουν την αύξανόμενη ισχύ του επισκόπου της νέας πρωτεύουσας, όπως συνέβη στην σύνοδο της Δρυός με τις γνωστές αντικανονικές ενέργειες. Πρόκειται για μεταβατική περίοδο, της οποίας τά γεγονότα με προσεκτική αξιολόγηση αναδεικνύουν «τά δίκαια των ἐκκλησιῶν». Ἐν προκειμένω περιορίζονται τά δίκαια της Ρώμης, όχι όμως και της Ἀλεξανδρείας. Ἡ πολιτική μεταβολή του 379 στό ἀνατολικό Ἰλλυρικό ἦταν οὕτως ἢ ἄλλως ἀναγκαία, λόγω τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Γότθων, ἡ δέ ἐκκλησιαστική μεταβολή πού συνακολούθησε, κατέστη ἀναπόφευκτη, ἂν καί όχι ὀριστική μέχρι τά χρόνια τῶν Ἰσαύρων. Θά ἔλεγε κανείς ὅτι βάσει τῶν κανόνων της Νικαίας οἱ ὑπερόριες ενέργειες του Κων/πόλεως ἦσαν προφανῆς πρόκληση για τά δίκαια της Ἐκκλησίας της Ρώμης. Γι' αὐτό «τοῦ Ἀρσακίου καί Ἀττικοῦ, ζώντος τοῦ Χρυσοστόμου, χειροτονηθέντων Κωνσταντινουπόλεως, σὺν τῷ Πάπῃ Ἰννοκεντίῳ ὁ Ἀντιοχείας καί οἱ Παλαιστινοί καί Ἰλλυρικοί, οὐκ ἐκοινώνησαν Ἀρσακίῳ καί Ἀττικῷ», παρατηρεῖ ὁ Δοσίθεος⁵⁹. Ἐν τούτοις οἱ παρεμβάσεις του Κων/πόλεως στό ἀνατολικό Ἰλλυρικό (π.χ. ὑπόθεση Περιγένους Κορίνθου) δέν γίνονταν παρά κανόνας. Οἱ κανόνες της Νικαίας, ἀνανεωμένοι ἀπό τόν β΄ της Β΄, καθορίζουν τά ὅρια τῶν υπερμητροπολιτικῶν καί μητροπολιτικῶν διοικήσεων καί ἐπαρχιῶν. Ὁ γ΄ της Β΄ δημιουργεῖ νέα καί ἀπαραίτητα δίκαια για τόν Κων/πόλεως ἐπί τῶν μή ὑποκειμένων στίς υπερμητροπολιτικές διοικήσεις μητροπόλεων. Αὐτό εἶναι ἓνα χρήσιμο κανονικό δεδομένο για νά ἐρμηνευθοῦν πολλές μετέπειτα ἐκκλησιαστικές ἀλλαγές πού ἀκολούθησαν τίς πολιτικές μεταβολές. Οἱ προστριβές κατά τήν διάρκεια της μεταβατικῆς περιόδου (379-451), ἦσαν οἱ ὠδίνες ἐνός τοκετοῦ: τῆς ἀναδύσεως τῆς νέας κανονικῆς θέσεως του θρόνου της Κων/πόλεως στην Χαλκηδόνα. Δέν πρόκειται για ἀκύρωση τῶν κανόνων της Νικαίας, ἀλλά για συμπλήρωσή τους μέ τόν γ΄ κατ' ἀρχάς της Β΄ καί μέ τόν κη΄ της Δ΄ κατόπιν, ὅπως φαίνεται καί ἀπό τήν συνοδική ἐπιστολή τῶν ἐν Κων/πόλει ἀγίων Πατέρων τό 381 πρὸς τόν Ρώμης Δάμασο: «Περὶ δὲ τῶν οἰκονομιῶν τῶν κατὰ μέρος ἐν ταῖς ἐκκλησίαις παλαίος τε, ὡς ἴστε, θεσμός κεκράτηκε καί τῶν ἐν Νικαίᾳ ἀγίων πατέρων ὄρος, καθ' ἐκάστην ἐπαρχίαν τοὺς τῆς ἐπαρχίας καί, εἴπερ ἐκεῖνοι βούλοιντο, σὺν αὐτοῖς τοὺς ὁμόρους πρὸς τὸ συμφέρον ποιεῖσθαι τὰς χειροτονίας· οἷς ἀκολουθῶς

⁵⁹ Δωδεκάβιβλος, Δ΄, Θ΄, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 287.

τάς τε λοιπάς ἐκκλησίας παρ' ἡμῖν οἰκονομεῖσθαι γινώσκετε καί τῶν ἐπισημοτάτων ἐκκλησιῶν ἀναδεδεῖχθαι τοὺς ἱερεῖς»⁶⁰.

1.7.7. Ἡ κανονικὴ σημασία τοῦ κη' κανόνος.

Ἡ Ἐκκλησία ὄχι μόνο διασφαλίζει τὰ «δίκαια τῶν Ἐκκλησιῶν», ἀλλὰ καί δημιουργεῖ νέα, ὡςάκις τό ἀπαιτεῖ ἡ ἀνάγκη «εὐσταθείας τῶν ἀγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν καί τῆς τῶν πάντων ἐνώσεως», καί ἐπομένως ἡ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων. Τυπικά παραδείγματα ἀποτελοῦν οἱ κανόνες γ' τῆς Β' καί κη' τῆς Δ', περὶ τοὺς ὁποίους ὡς μὴ ὠφέλε πολλή ἢ δυσαρέσκεια τῶν θρόνων τῆς Ρώμης καί τῆς Ἀλεξανδρείας. Ὑπάρχει ἓνας οὐσιαστικός λόγος, γιὰ τὸν ὁποῖο οἱ πατέρες τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου «ὑπερέβησαν τὴν τάξιν» πού εἶχε θέσει ἡ Α' Οἰκουμενικὴ καί διατήρησε ἡ Β' Οἰκουμενικὴ, δηλαδή πού εἶχε ἀφήσει τίς Διοικήσεις Θράκης, Ἀσίας καί Πόντου ἔξω ἀπὸ τίς ὑπερμητροπολιτικὲς δικαιοδοσίες (Ρώμης, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καί Ἱεροσολύμων). Καί ὁ λόγος, γιὰ τὸν ὁποῖον ἡ Ἐκκλησία «ὑπερέβη τὴν τάξιν» καί δημιούργησε τὰ νέα δίκαια τῶν τριῶν διοικήσεων εἶναι τὸ «ἀσύγχυτον» τῶν χειροτονιῶν τῶν μητροπολιτῶν τους. Εἶχε συμβεῖ νὰ ἐμπλακοῦν οἱ θρόνοι τῆς Ρώμης καί τῆς Ἀλεξανδρείας στὴν χειροτονία τοῦ Ἐφέσου, καί αὐτὸ ἦταν ἓνα ἀπὸ τὰ γεγονότα πού δημιούργησαν τὴν ἀδήριτο ἀνάγκη νὰ χειροτονῆται αὐτὸς καί οἱ μητροπολίται τῶν ἄλλων μειζόνων θρόνων τῶν τριῶν διοικήσεων ἀπὸ ἓνα καί τὸν αὐτὸν πατριαρχικὸ θρόνο. Γράφει ὁ Δοσίθεος: «εἶναι δέ μετὰ τὸν Ρώμης τὸν Κωνσταντινουπόλεως ὠρισαν αἱ Σύνοδοι, οὐχ ὅτι ὁ Ρώμης ἔχει ἀξίωμα τι παρὰ τὸ πατριαρχικόν, ὥστε ἔχειν καί τὸν Κωνσταντινουπόλεως τοῦτο μετ' αὐτόν, ἀλλὰ κατὰ μὲν τὴν τάξιν εἶη δεῦτερος ὁ Κωνσταντινουπόλεως, πρῶτος δέ ὁ Ρώμης, κατὰ δέ τὸ ἀξίωμα τῆς Πατριαρχείας εἶη ἴσος αὐτῶ... οὐχ ὠρισε δέ ταῦτα ἡ Σύνοδος, ὡς εἴρηται, ἵνα προσάψῃ ἢ τῷ Ρώμης ἕτερόν τι ἀξίωμα παρὰ τὸ πατριαρχικόν, ἢ τῷ Κωνσταντινουπόλεως πρωτεῖόν τι ἄλλο παρὰ τὸ πατριαρχικόν, ἢ ἐξουσίαν γενικῆς Ἐκκλησίας, ἢ ἄλλης δυνάμεως, ἀλλὰ πρὸς ἀναίρεσιν συγχύσεων, ἃς πραγματικῶς ἔγνω ἡ Σύνοδος ἐν ἄλλοις, καί ἐπὶ τῆς Μητροπόλεως Ἐφέσου, μαχομένων τῶν Μητροπολιτῶν Βασσιανοῦ καί Στεφάνου, καί συμμαχομένων αὐτοῖς τῶν Βασιλέων, καί πάντων τῶν Πατριαρχῶν... σημείωσαι οὖν δύο τινά, ἐν μὲν, ὅτι σκοπὸς τῆς Συνόδου ἦν, ἵνα πρὸς ἀναίρεσιν τῶν κατὰ τὰς εἰρημένους Ἐπαρχίας συγχύσεων χειροτονῆ ὁ Κωνσταντινουπόλεως τοὺς ἐν αὐτῇ τῇ Ἐφέσῳ Μητροπολίτας. δεῦτερον δέ ἵνα ἦ ὁ Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχης μὲν, ἀλλὰ τῇ τάξει δεῦτερος. καί τρίτον, ὅτι οὐ διώρισε καινόν τι, ἀλλὰ καθὼς ἐλέγετο ἐν τῷ ἕκτῳ

⁶⁰ Θεοδωρήτου Κύρου, *Ἱστορία Ἐκκλησιαστικὴ*, 293.

Κανόνι τῆς πρώτης Συνόδου, ἵνα ὁ Ἀλεξανδρείας ἔχη τὴν ἐξουσίαν πάσης Αἰγύπτου (ὅπερ οὐ καινόν ἐστίν) ἐπειδὴ καὶ τῷ Ρώμης σύνηθές ἐστίν ἔχειν τὴν ἐξουσίαν πασῶν τῶν Δυτικῶν Ἐκκλησιῶν. οὕτω καὶ ἐνταῦθα. ἐπειδὴ γάρ καὶ ὁ Ρώμης καὶ οἱ Πατριάρχαι τῆς Ἀνατολῆς κατ' ὀλίγον παρά τοῦ ἔθους ἔλαβον χειροτονεῖν τοὺς ἐν ταῖς νυνὶ ἐνορίαις αὐτῶν Μητροπολίτας, ἔδει οὖν καὶ τοὺς λοιποὺς Μητροπολίτας, οἵτινες οὐκ ἦσαν ὑποκείμενοι τινὶ Πατριάρχει χειροτονεῖσθαι ὑπὸ τινος Πατριάρχου διὰ τὸ αὐτὸ αἶτον, ἥτοι διὰ τὸ ἀσύγχυτον, ἀλλ' ἐπειδὴ ἦσαν αἱ τοιαῦται Ἐπαρχίαι περὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἐν ταῖς ἐγκρίτοις αὐτῶν οἱ Πατριάρχαι Κωνσταντινουπόλεως πολλάκις καὶ κατὰ διαφόρους καιροὺς ἐχειροτόνησαν Μητροπολίτας, ἔδει τὸν Κωνσταντινουπόλεως τούτους χειροτονεῖν, καὶ οὐκ ἄλλον Πατριάρχην»⁶¹.

Ἡ σαφέστατη αὐτὴ παρατήρηση τοῦ Δοσιθέου ἐκφράζει πλήρως καὶ ἀκριβῶς τὸ πνεῦμα τῆς Συνόδου, τὸ ὁποῖο διατυπώνει στὴν ἐπιστολὴ τῆς πρὸς τὸν Ρώμης Λέοντα μέ τὰ ἐξῆς λόγια: «Τὸ γάρ ἐκ πολλοῦ κρατῆσαν ἔθος, ὅπερ ἔσχεν ἡ τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν ἀγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία εἰς τὸ χειροτονεῖν Μητροπολίτας τῶν Διοικήσεων, τῆς τε Ἀσιανῆς καὶ Ποντικῆς καὶ Θρακικῆς, καὶ νῦν κατὰ συνοδικὴν ἐκυρώσαμεν ψῆφον, οὐ τοσοῦτον τῷ θρόνῳ Κωνσταντινουπόλεως τι παρέχοντες, ὅσον ταῖς Μητροπόλεσι τὴν εὐταξίαν πρυτανεύοντες, διὰ τὸ πολλοὺς πολλάκις, τελευτώντων Ἐπισκόπων, ἀνακύπτειν θορύβους, ἀνηγεμονεύτων ὄντων τῶν ἐν αὐταῖς Κληρικῶν τε καὶ λαϊκῶν, καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν συγχεόντων, ὅπερ οὐδέ τὴν ὑμετέραν ἔλαθεν ἀγιότητα, μάλιστα τῶν Ἐφεσίων ἔνεκεν πλεονάκις ὑμῶν διενοχληθέντων»⁶².

Ἡ «τάξις» τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου δὲν ἀνετράπη μέ τοὺς κανόνες γ' τῆς Β' καὶ κη' τῆς Δ': «Ἡ ἐν Χαλκηδόνι Σύνοδος τὸν εἰρημένον Κανόνα [τὸν στ'] τῆς Πρώτης οὔτε ἐκύρωσεν, οὔτε ἀπεκύρωσε, ἀναγνοῦσα δὲ τὸν τῆς δευτέρας, καὶ τὸν ἑαυτῆς, ἐβεβαίωσε τὴν ἀπόφασιν αὐτῆς»⁶³, δημιούργησε δηλονότι ἀύθεντικῶς δίκαιον, μέ τὸ ὁποῖο ἐπετύγχανε τὴν εὐστάθεια καὶ τὴν εὐταξία τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ.

1.7.8. Ἀντιχαλκηδόνιες αἰτιάσεις κατὰ τοῦ γ' τῆς Β' καὶ τοῦ κη' τῆς Δ'.

Δέν θά εἶχε σημασία νά ἀναφερθοῦμε καὶ σέ αὐτές, ἐάν δέν προέκυπτε ἀπὸ τὸν σχολιασμό τους ὅτι σέ περίπτωσιν πού ὑπάρχουν διαφιλονικούμενα ἀπὸ τίς τοπικὲς Ἐκκλησίες ζητήματα, ἢ καθόλου Ἐκκλησία ἔχει τὴν ἀύθεντικὴ κρίση καὶ

⁶¹ Δωδεκάβιβλος, Δ', κη', ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 338-339.

⁶² ACO II, 1, 3, 118. Δοσιθέου Ἱεροσολύμων, Δωδεκάβιβλος, Δ', γ', γ', ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 62.

⁶³ Δωδεκάβιβλος, Δ', γ', ιγ', ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 377.

αυτή πρέπει να γίνεται αποδεκτή από τις Έκκλησίες. Διαφορετικά, τήν έμμογή κάποιας Έκκλησίας στις δικές της θέσεις παρά τήν καθολική απόφαση, ακολουθοῦν σχίσματα.

Προκαλεῖ λοιπόν έντύπωση μία δήλωση τοῦ άντιχαλκηδονίου μητροπολίτη Paulos Gregorios, κορυφαίου θεολόγου τῆς Μαλαμπαρινῆς μονοφυστικῆς ἐκκλησίας τῶν Ἰνδιῶν, σχετικά μέ τό ζήτημα τῶν κανονικῶν δικαίων τῆς Έκκλησίας τῆς Κων/πόλεως. Ἡ δήλωση περιλαμβάνεται σέ ἄρθρο⁶⁴, τό ὁποῖο ἐγράφη τό 1981 ἐξ ἀφορμῆς τῶν πανηγυρικῶν ἐκδηλώσεων τῆς Ὁρθόδοξου Έκκλησίας γιά τά 1600 χρόνια ἀπό τήν Β΄ Οἰκουμενική Σύνοδο καί ἀναδημοσιεύθηκε στό Διαδίκτυο στίς 25 Μαΐου 2017. Ἡ δήλωση ἀμφισβητεῖ τήν ισχύ τοῦ γ΄ κανόνος τῆς Β΄. Λέγεται: «Ἡ πλέον διαμφισβητούμενη ἀπόφαση [σ.σ. τῆς συνόδου τῆς Κων/πόλεως, τῆς Β΄ Οἰκουμενικῆς] βρίσκεται στόν γ΄ κανόνα, ὁ ὁποῖος εἶναι σύντομος ἀλλά ἐξαιρετικά σημαντικός, καί ἐπίσης συνιστᾷ μεῖζον οἰκουμενικό⁶⁵ πρόβλημα: “Τόν μέν τοι Κωνσταντινουπόλεως Ἐπίσκοπον ἔχειν τά πρεσβεῖα τῆς τιμῆς μετά τόν τῆς Ρώμης Ἐπίσκοπον, διά τό εἶναι αὐτήν Νέαν Ρώμην”. Ὁ γ΄ αὐτός κανόνας ἐξ ἐπόψεως οἰκουμενικῶν σχέσεων εἶναι διαμφισβητούμενος γιά πολλούς λόγους: 1. Σαφῶς ἀπέβλεπε σέ μία κάθετη μείωση τῶν Ἀλεξανδρινῶν καί τῶν Ἀντιοχειανῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχαν τήν δεύτερη καί τήν τρίτη θέση στό πρωτόκολλο [σ.σ. τά δικά μας Δίπτυχα] τῆς Έκκλησίας. Ἡ ἀνύψωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπεράνω τῆς Ἀλεξανδρείας καί τῆς Ἀντιοχείας ἦταν μία παραβίαση τοῦ πρωτοκόλλου [σ.σ. βλ. ἀνωτέρω, Δίπτυχα] τῆς Νικαίας, καί δέν ἔχει γίνει ἀκόμη [σ.σ. ὅταν ἐγράφη τό ἄρθρο, τό 1981.] ἀποδεκτή ἀπό τίς Ἀνατολικές Ὁρθόδοξες Έκκλησίες (Oriental Orthodox Churches). 2. ...»⁶⁶. Σέ αὐτήν τήν δήλωση τοῦ Paulos Gregorios ἔρχεται νά προστεθῆ καί μία ἀκόμη, ἐνός ἐπίσης άντιχαλκηδονίου θεολόγου, τοῦ μητροπολίτη τῶν Συροῖακωβιτῶν Mor Polycarpus Aydin, ὁ ὁποῖος ἔγραψε: «Οἱ 27 κανόνες τῆς Συνόδου τῆς Χαλκηδόνας ἔχουν γίνει ἀποδεκτοί ἀπό τήν Συριακή Ὁρθόδοξη Έκκλησία»⁶⁷. Ἡ

⁶⁴ *The Council of Constantinople and the Nicene Creed – Metropolitan Paulos Gregorios*, στό <http://theorthodoxchurch.info/blog/news/the-council-of-constantinople-and-the-nicene-creed-metropolitan-paulos-gregorios>. Τό ἀρχικό κείμενο δημοσιεύθηκε στό *The Star of the East*, Vol. 3, No. 3, July – Sept. 1981.

⁶⁵ Ὁ μητροπολίτης Paulos Mar Gregorios ἦταν στέλεχος τοῦ Π.Σ.Ε. καί γι΄ αὐτόν ὁ ὅρος «οἰκουμενικό πρόβλημα» εἶχε τήν έννοια ἐνός προβλήματος ποῦ δυσχεραίνει τήν παγχιριστιανική οὐγκλωση ποῦ ἐτιδιώκει τό Π.Σ.Ε.

⁶⁶ *The Council of Constantinople and the Nicene Creed – Metropolitan Paulos Gregorios*, ἐνθ΄ ἄνωτ.

⁶⁷ Mor Polycarpus Aydin, *Syrian Orthodox Christology and the Chalcedonian Definition of Faith*, ἐν Christine Chaillot, *The Dialogue between the Eastern Orthodox and Oriental Orthodox Churches*, (Volos Academy: Volos, 2016), σελ. 288.

δήλωση προφανώς σημαίνει ότι ο κη' κανών της Δ' Οικουμενικής, πέραν από την γνωστή άρνηση των Λατίνων (των Ρωμαιοκαθολικών σήμερα) να τον αποδεχθούν, δεν είναι αποδεκτός ούτε από τους Συροϊακωβίτας.

1.7.9. Άπαντήσεις στις αντιχαλκηδόνιες και λατινικές αιτιάσεις.

Ο Δοσίθεος Ίεροσολύμων αναπτύσσει ισχυρά αντεπιχειρήματα έναντι των αιτιάσεων των Μονοφυσιτών και των Λατίνων. Αντιγράφουμε μερικά από αυτά, για να φανή ότι ή καθ' όλου Έκκλησία έχει τους λόγους της να χειρίζεται τά κανονικά «δίκαια των Έκκλησιών», τά όποια, όπως χαρακτηριστικά λέγει ο Δοσίθεος, μόνο οι αίρετικοί και οι Λατίνι οι δέν δέχθηκαν. Γράφει λοιπόν: «Άνθυποφέρουσιν ένταυθα οι σοφοί των Ρωμάνων, και προς τοίς άλλους λέγουσιν ότι ή ρωμαϊκή Έκκλησία δέχεται μόνον τον περί πίστεως Κανόνα της Συνόδου ταύτης [της Β΄], ός έστιν ο πρώτος, άλλους δέ Κανόνας ού δέχεται. δεύτερον, ότι ο Κανών έξετέθη κατά της τιμής του Άλεξανδρείας Τιμοθέου, όθεν άπόντος αύτου έξεφωνήθη, όπερ ταυτόν έστιν ότι υποβολιμαίος, και ή απόδειξις πρόδηλος, ει γάρ παρόντος του Τιμοθέου έξεδόθη, ούκ αν έσιώπησεν, ούδέ παρεδέχθη αύτόν. τρίτον, ... τέταρτον, ... πέμπτον, ότι έστιν αντικείμενος τω άνωτέρω Κανόνι, ήτοι τω δευτέρω, διότι εκείνος μέν δίδωσι την έξουσίαν τη Συνόδω της Έπαρχίας, ούτος δέ δίδωσι τω Κωνσταντινουπόλεως προνόμια, και ταυτα μέν ούτοι. Άλλά ρητέον προς μέν τό πρώτον, ότι ή καθόλου Έκκλησία ούτε απέβλεψε ποτε, ούτε αποβλέπει προς την Ρωμαϊκήν, ή άλλην τινά μερικήν Έκκλησίαν⁶⁸, άλλ' εις την κοινότητα και την Οικουμενικήν Σύνοδον, όθεν ή Ρωμαϊκή Έκκλησία βουληθεΐσα πολλάκις ειπειν ή πρᾶξαι τι, όπερ ούκ έξήν, ποτέ μέν εκρίθη, ποτέ δέ ανεκρίθη... προς δέ τό δεύτερον, έπει οι Αιγύπτιοι Έπίσκοποι έχειροτόνησαν Μάξιμον τον Κυνικόν Έπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως, ή Σύνοδος ένεκεν πολλών δικαιωμάτων ως ρηθήσεται, αποβαλούσα την των Άλεξανδρέων προπέτεια, έξέθετο τον Κανόνα φανερώς, ει γάρ ως φησιν ο Θεοδώριτος οι Αιγύπτιοι Έπίσκοποι τοίς λοιποίς πατράσιν έφιλονείκησαν περί του μεγάλου Γρηγορίου, άλλ' ο Τιμόθεος μετά την φιλονεικίαν σωφρόνως ήκολούθησε, συνθέμενος τη κοινή κρίσει της κοινότητος των πατέρων, ούδεις γάρ ποτε Πατριάρχης άντεΐπέ τινι των Οικουμενικών Συνόδων, πλην των Αίρετικών και των υπερηφάνων και φθονερών Λατίνων, ειτα ως παρόντων των Αιγυπτίων καθαιρέσει και αναθέματι καθυπέβαλεν ή Σύνοδος τον Μάξιμον, ούτω

⁶⁸ Αυτή είναι μία πολύ σημαντική παρατήρηση και για σήμερα, έφ' όσον θέλουμε οι τυχόν εκκλησιαστικές αποφάσεις να σκοπεύουν στην ευταξία και την ένότητα των τοπικών Έκκλησιών και όχι οέ άλλους στόχους.

καί παρόντων αὐτῶν ἐξεφώνησε τόν κανόνα [...]. πρὸς δέ τὸ πέμπτον, ρητέον ὅτι οὐκ ἦν ἀντικείμενος ὁ Κανὼν τῷ πρὸ αὐτοῦ, ἐπειδὴ οἱ πατέρες οὐκ ἔδωκαν αὐτῷ ἐξουσίαν κατὰ Ἐπαρχιῶν, ἀλλὰ πρεσβεῖα τιμῆς καί μόνα, μεταταῦτα δέ ἡ ἐκκλησιαστικὴ διάφορος χρεῖα κατεπεῖγουσα, ἔδωκεν αὐτῷ καί τὴν χειροτονίαν τῶν τάδε καί τάδε Μητροπολιτῶν»⁶⁹.

Ἐξ ὧσων γνωρίζουμε, ἡ ἀμφισβήτηση τοῦ γ' κανόνος τῆς Β' ἀπὸ τοὺς Ἀντιχαλκηδονίους δέν ἐτέθη ὡς ζήτημα ἐπισήμως στὶς συζητήσεις κατὰ τὸν Θεολογικὸ Διάλογο Ὁρθοδόξων καί Ἀντιχαλκηδονίων (1964-1971 καί 1985-1993). Ὅπωςδὴποτε ὅμως ἀποτελεῖ θέμα ποὺ πρέπει νά λυθῆ, ἐάν οἱ Ἀντιχαλκηδόνιοι ὑπερβοῦν κατ' ἀρχὴν τὸν σεβηριανὸ μονοφυσισμὸ τους καί, ἀποδεχόμενοι τίς κανονικὲς ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων κατὰ τῶν ἡγετῶν τοῦ μονοφυσιτικοῦ σχίσματος, χωρήσουν σέ ἔνωση μὲ τὴν Ἐκκλησία.

1.8. Ἡ ἔννοια τῆς δικαστικῆς προσφυγῆς στὸν θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως (κανόνες θ' καί ιζ' τῆς Δ').

Ἡ προσφυγὴ ἐπισκόπων καί κληρικῶν σέ ἐκκλησιαστικὰ δικαστήρια, καί μάλιστα μὲ ἔκκλητο προσφυγὴ, εἶναι ζήτημα στό ὁποῖο ἀναφέρονται πολλοὶ ἰ. Κανόνες ἀμέσως ἢ ἐμμέσως. Εἰδικώτερα, στό δικαίωμα προσφυγῆς στὸν θρόνο τῆς Κων/πόλεως ἀναφέρονται οἱ κανόνες θ' καί ιζ' τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καί δημιουργοῦν τὸ πλαίσιο τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας τοῦ θρόνου τῆς Κων/πόλεως. Γύρω ἀπὸ τὴν ἐρμηνεία τῶν κανόνων αὐτῶν εἶχε γίνει κατὰ τὴν μέση καί ὕστερη βυζαντινὴ περίοδο πολὺς θόρυβος, ὅπως μαρτυρεῖ καί ὁ ἅγιος Νικόδημος, λόγω τῶν παρερμηνειῶν καί τῶν ἐσφαλμένων ἰσχυρισμῶν τῶν Λατίνων καί Λατινοφρόνων⁷⁰. Ἐπειδὴ ὁ «θόρυβος» δέν ἔχει παύσει καί στὴν νεώτερη βιβλιογραφία⁷¹, εἶναι ἀπολύτως ἀπαραίτητο νά διευκρινισθῆ ἡ ἔννοια τῆς δικαστικῆς προσφυγῆς, στὴν ὁποία ἀναφέρονται οἱ ἀνωτέρω δύο κανόνες. Ἡ ἔνταση ποὺ ἔχει δημιουργηθῆ ἀνάμεσα στὶς μερίδες ποὺ ἀκαδημαϊκῶς ὑποστηρίζουν ἢ ἀρνοῦνται τὸ δικαίωμα ὑπερορίου ἐκκλήτου στὸν θρόνο τῆς Κων/πόλεως, μπορεῖ νά ἀμβλυνοθῆ χάριν τῆς ὁμοφροσύνης καί τῆς ἐνότητος. Πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτὴ σημειώνουμε τὰ κατωτέρω, ἐκ τῶν ὁποίων συνάγεται ὅτι οἱ ὡς ἄνω Κανόνες δέν συνιστοῦν δικαίωμα ἀσκήσεως καί ἀποδοχῆς ὑπερορίου ἐκκλήτου προσφυγῆς.

⁶⁹ Δωδεκάβιβλος, Γ', α', ζ', ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 55.

⁷⁰ Ἐρμηνεία στὸν γ' τῆς Β', Πηδάλιον, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 157-158

⁷¹ Παρέλκει ἡ παράθεοσή της σέ αὐτὸ τὸ ἄρθρο.

1.8.1. 'Ο Θ' κανών τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

'Ο Θ' κανών τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου⁷² ὀρίζει ἐπί ποινῆ κανονικῶν ἐπιτιμιῶν νά ἀποφεύγεται ἡ προσφυγή κληρικῶν στά κοσμικά δικαστήρια προτοῦ οἱ ὑποθέσεις τους ἐκδικασθοῦν σέ ἐκκλησιαστικό δικαστήριο κατά τούς ἐξῆς τρόπους: πρῶτον, οἱ ὑποθέσεις μεταξύ κληρικῶν νά ἐκδικάζονται ἐνώπιον τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου ἢ καί παρουσία κοινῶς ἀποδεικτῶν αἰρετῶν δικαστῶν ἀπό τήν ἴδια ἐπισκοπική περιφέρεια· δεύτερον, οἱ διαφορές μεταξύ κληρικοῦ καί ἐπισκόπου νά ἐκδικάζονται ἐνώπιον τῆς συνόδου τῆς μητροπολιτικῆς περιφέρειας· καί τρίτον, οἱ ὑποθέσεις μεταξύ κληρικοῦ ἢ ἐπισκόπου καί τοῦ Μητροπολίτου τῶν νά ἐκδικάζονται ἐνώπιον ἢ τοῦ ἐξάρχου τῆς διοικήσεως ἢ τοῦ θρόνου τῆς βασιλευούσης Κωνσταντινουπόλεως.

Μέ τόν Κανόνα αὐτόν διευθετεῖται τό δικαστικό πλαίσιο, μέσα στό ὁποῖο θά ἔπρεπε πλέον νά κινοῦνται οἱ κληρικοί, οἱ ἐπίσκοποι καί οἱ μητροπολίτες τῶν ἐπαρχιῶν πού μέ τόν κη' Κανόνα περιεῖρχοντο στήν δικαιοδοσία τοῦ θρόνου τῆς Κων/πόλεως. Στήν πραγματικότητα μέ τόν Θ' Κανόνα τῆς Δ' ὁ θρόνος τῆς Κων/πόλεως ὀριστικά ἀπολαύει τοῦ ἴσου πρὸς τίς πρό αὐτοῦ πατριαρχικές ἔδρες κανονικοῦ δικαιώματος, νά δέχεται δικαστικές προσφυγές τῶν κληρικῶν, ἐπισκόπων καί μητροπολιτῶν τῆς νέας μεγάλης δικαιοδοσίας του καί νά τίς κρίνη καί ἀνακρίνη ἀνεκκλήτως.

Ἐρμηνεία, πιστή στό γράμμα τοῦ Κανόνος, κάνουν οἱ βυζαντινοί κανονολόγοι Ζωναρᾶς καί Βαλσαμῶν⁷³, ἐνῶ διαφορετική ἐρμηνευτική ἐκτίμηση κάνουν ὁ Ἀριστηνός⁷⁴ καί ὁ Ματθαῖος Βλάσταρης⁷⁵. Ἄν καί ἀπό τήν γραμματική διατύπωση

⁷² «Εἴ τις Κληρικός πρὸς Κληρικόν πρᾶγμα ἔχοι, μή ἐγκαταλιμπανέτω τόν οἰκεῖον Ἐπίσκοπον, καί ἐπί τά κοσμικά δικαστήρια κατατρεχέτω, ἀλλά πρότερον τήν ὑπόθεσιν γυμναζέτω παρά τῷ ἰδίῳ Ἐπισκόπῳ, ἢ γοῦν γνώμῃ αὐτοῦ τοῦ Ἐπισκόπου, παρ' οἷς ἂν τά ἀμφότερα μέρη βούλωνται, τά τῆς δίκης συγκροτεῖσθαι, εἰ δέ τις παρά ταῦτα ποιήσῃ, Κανονικοῖς ἐπιτιμίῳς ὑποκείσθω. Εἰ δέ καί Κληρικός πρᾶγμα ἔχοι πρὸς τόν ἴδιον, ἢ καί πρὸς ἕτερον Ἐπίσκοπον, παρά τῇ Συνόδῳ τῆς ἐπαρχίας δικαζέσθω. Εἰ δέ πρὸς τόν τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας Μητροπολίτην Ἐπίσκοπος, ἢ Κληρικός ἀμφισβητοίη, καταλαμβανέτω, ἢ τόν Ἐξάρχον τῆς διοικήσεως, ἢ τόν τῆς Βασιλευούσης Κωνσταντινουπόλεως θρόνον, καί ἐπ' αὐτῷ δικαζέσθω» (Κανών Θ' τῆς Δ', Πηδάλιον, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 191).

⁷³ Ράλλη-Ποτλῆ, *Σύνταγμα...*, Β', σελ. 237-240.

⁷⁴ Ράλλη-Ποτλῆ, *Σύνταγμα...*, Β', σελ. 240: «Ἐπίσκοπος, ἢ κληρικός, εἰ κατά μητροπολίτου ἔχει τινά ὑπόθεσιν, ἢ παρά τῷ ἐξάρχῳ τῆς διοικήσεως, ἢτοι τῷ πατριάρχῳ, ὑφ' ὃν τελοῦσιν οἱ τῶν ἐπαρχιῶν ἐκείνων μητροπολίται, δικάζεσθαι, ἢ παρά τῷ πατριάρχῳ Κωνσταντινουπόλεως· ὅπερ προνόμιον οὐδενί τῶν ἄλλων πατριαρχῶν ἐδόθη, οὔτε ἀπὸ τῶν κανόνων, οὔτε ἀπὸ τῶν νόμων, τό δικάζεσθαι μητροπολίτην τελοῦντα ὑφ' ἕτερον πατριάρχη παρά πατριάρχη ἐτέρῳ, εἰ μή μόνον τῷ Κωνσταντινουπόλεως». Ἡ Θεμελίωση ἑνὸς ὑπερορίου ἐκκλήτου στήν ἐρμηνεία τοῦ Ἀριστηνοῦ ἐπὶ τοῦ Θ' τῆς Δ' εἶναι κατά τόν Δοσίθεο Ἱεροσολύμων ἀπαράδεκτη: «ὁ Ἀριστηνός... παραλογίζεται,

τοῦ Κανόνος δέν συνάγεται ἔκκλητος προσφυγή, διαχρονικά οἱ ἐρμηνευταί ἀποδίδουν στόν παρόντα Κανόνα ἔννοια ἐκκλήτου προσφυγῆς. Εἶναι ἀπολύτως ὀρθή ἡ ἐρμηνευτική αὐτή ἐλευθερία, διότι στούς ἱεροῦς Κανόνες (ιβ΄ καί λβ΄ ἀποστολικούς, λσ΄ καί ρλδ΄ Καρθαγένης κ.λπ.) καί κατόπιν στούς ἐγκύρους πολιτικούς νόμους πού συμφωνοῦν μέ αὐτούς, κατοχυρώνεται ἡ ἔκκλητος προσφυγή Κληρικῶν καί Ἐπισκόπων πρός τόν Μητροπολίτη τῆς Διοικήσεως (ἢ ἀργότερα καί πρός τόν Πατριάρχη τους, ἐφ΄ ὅσον αὐτός ἔγινε κάποια στιγμή ἡ ἀνωτάτη ἐκκλησιαστική τους ἀρχή)⁷⁶. Δέν θά ἦταν δυνατόν νά ἀποστερηθοῦν τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐκκλήτου καί ὅσοι βάσει τοῦ παρόντος Θ΄ Κανόνος θά ἐκδικάζονταν πλέον στόν Θρόνο τῆς Κων/πόλεως ὡς εἰς ἀνώτατο δικαστήριο τῆς ἐκκλησιαστικῆς τους δικαιοδοσίας.

Ἐν τούτοις ἀπό τόν Θ΄ Κανόνα τῆς Δ΄, κατόπιν παρερμηνείας του, εἶχαν συναγάγει καί ὑπερόριο ἔκκλητο προσφυγή στόν Θρόνο τῆς Ρώμης ἢ τῆς Κων/πόλεως οἱ Λατῖνοι καί οἱ ἡμέτεροι Ὀρθόδοξοι ἀπό διαφορετικά κίνητρα κινούμενοι. Παρερμηνευμένος, πρῶτον, ὁ κανόνας ἀπό τούς Λατίνους θεωρήθηκε ὅτι ἀναφέρεται σέ ἔκκλητο προσφυγή στόν Θρόνο τῆς Ρώμης («ἔξαρχον τῆς Διοικήσεως») ἢ καί κατά συγκατάβασιν στόν Θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ ἅγιος Νικόδημος γνωρίζει τήν λατινική παρανόηση καί κακόβουλη χρήση τοῦ κανόνος καί γι΄ αὐτό σχολιάζει: «οἱ ὑποκείμενοι Κληρικοί καί Μητροπολίται τῷ Θρόνῳ Κωνσταντινουπόλεως, ἅς κριθοῦν, ἢ εἰς τόν Ἐξαρχον τῆς διοικήσεως, εἰς τήν ὁποίαν εὐρίσκονται, ἢ εἰς τόν Κωνσταντινουπόλεως, ὡς εἰς ἴδιον Πατριάρχην. Δέν εἶπεν ὅτι ὁποῖος Κληρικός διαφέρεται πρός ἄλλοτρίας διοικήσεως Μητροπολίτην, ἢ Μητροπολίτην πρός Μητροπολίτην τῆς οἰασδήποτε διοικήσεως καί ἐνορίας, ἅς κρίνονται

μαχόμενος τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς Κανόσι» (*Δωδεκάβιβλος*, Δ΄, δ΄, γ΄, ἐνθ΄ ἀνωτ., σελ. 393). Ἐχει σημασία νά διευκρινίζετα ἂν ἕνας πολιτικός νόμος ἢ μία ἐρμηνεία συμφωνοῦν μέ τούς ἱ. Κανόνες ἢ τούς ἀντιμάχωνται. Στήν δεύτερη περίπτωση οὔτε ὁ νόμος οὔτε ἡ ἐρμηνεία συντελοῦν στήν εἰρήνη τῆς Ἐκκλησίας, τήν ὁποία διακρατεῖ ἡ πιστότης στούς ἱ. Κανόνες καί ἡ ὀρθή ἐρμηνεία τους.

⁷⁵ «Ὁ Κων/πόλεως Θρόνος βασιλεία ἐπικοσμηθεῖς ταῖς συνοδικαῖς ψήφοις πρῶτος ἀνηγορεύθη· αἷς οἱ Θεοὶ κατακολουθοῦντες νόμοι, καί τὰς ὑπὸ τούς ἐτέρους Θρόνους γινομένας ἀμφισβητήσεις, ὑπὸ τήν ἐκείνου προστάττουσιν ἀναφέρεσθαι διάγνωσιν καί κρίσιν» (Ράλλη-Ποτλῆ, *Σύνταγμα...*, ΣΤ΄, σελ. 429). Εὐρυτάτη συζήτηση περὶ τοῦ ἐρμηνευτικοῦ σχολίου τοῦ Ματθαίου Βλάσταρη βλ., μεταξύ ἄλλων, καί στό ἔργο τοῦ μακαριστοῦ Μητροπολίτου Σάρδεων Μαξίμου, *Τό Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον ἐν τῇ Ὀρθόδοξῳ Ἐκκλησίᾳ. Ἱστορικοκανονική μελέτη*, Ἀνάλεκτα Βλατάδων 52, Θεσσαλονίκη 1989, σελ. 147-155, καί συνολικῶς περὶ τῆς ἐρμηνείας τοῦ Θ΄ καί τοῦ ιζ΄ τῆς Δ΄ στίς σελ. 138-211. Ἀπό τήν πραγμάτευση τοῦ θέματος συμπεραίνει κανεῖς ὅτι ἡ γνώμη τοῦ Βλάσταρη, θεμελιωμένη στήν *Ἐπαναγωγή* (ἀνεπίσημη συλλογή νόμων), δέν ἱκανοποιεῖ τόν στόχο τῆς κοινῆς εἰρήνης στήν Ἐκκλησία, τόν ὁποῖο ἐπιτυγχάνουν τά *Βασιλικά* (κεκαθαρμένη καί ὀριστικῶς ἐπικρατήσασα στό βυζαντινὸ πολιτικὸ Δίκαιο νομικὴ συλλογή).

⁷⁶ *Δωδεκάβιβλος*, Δ΄, δ΄, β΄, ἐνθ΄ ἀνωτ., σελ. 389 κ.ε.

πρός τόν Κωνσταντινουπόλεως. Ἄλλ' οὐδέ εἶπε, πρῶτον ἄς καταλαμβάνη τόν Ἐξαρχον τῆς διοικήσεως [σ.σ τόν Ρώμη], ἢ τόν Κωνσταντινουπόλεως, καθώς ἀνωτέρω ἀλλοιοῖ καί παρεξηγεῖ τόν Κανόνα ὁ Πάπας Νικόλαος, ἀλλ' ἀφήκεν εἰς τῶν κρινομένων τήν βούλησιν ἐξίσου νά πηγαίνουν, ἢ εἰς τόν Ἐξαρχον τῆς διοικήσεως, ἢ εἰς τόν Κωνσταντινουπόλεως, καί νά δικάζονται ἀπαραλλάκτως, ἢ εἰς τόν ἕνα, ἢ εἰς τόν ἄλλον»⁷⁷. Μέ αὐτή τήν ἐρμηνευτική ἀναφορά ὁ ἅγιος Νικόδημος ἀναιρεῖ τό ἐνδεχόμενο προσφυγῆς ἐπισκόπου ἀπό ἄλλη ἐκκλησιαστική δικαιοδοσία στόν θρόνο τῆς Κων/πόλεως καί βεβαίως τήν λατινική ἀπαίτηση ἐκκλήτου προσφυγῆς πάντων στόν θρόνο τῆς Ρώμης. Οἱ Λατῖνοι θέλησαν στόν κανόνα αὐτόν νά στηρίξουν τό παγκόσμιο πρωτεῖο τοῦ Ρώμης καί τό δικαίωμα νά δέχεται αὐτός τό ἔκκλητον ὅλης τῆς Ἐκκλησίας.

Οἱ Ὁρθόδοξοι, δεύτερον, παρεξήγησαν μετά ταῦτα τόν Κανόνα καί θέλησαν μέ αὐτόν νά τονίσουν τήν θέση τοῦ Κων/πόλεως γιά νά ἀντιπαρατεθοῦν στήν ρωμαϊκή παρερμηνεία. Παρερμηνεύθηκε ἔτσι καί ἀπό τίς δύο πλευρές ἡ ἔννοια τῆς προσφυγῆς στόν «Ἐξαρχο τῆς διοικήσεως» ἢ στόν Πατριάρχη. Ὁ ἅγιος Νικόδημος σημειώνει μέ ἔμφαση: «Ὅλοι ὁμως οὗτοι μακράν τῆς ἀληθείας ἀπεπιλανήθησαν». Ἀποκλείει κατ' ἀρχήν ὡς ἐσφαλμένη «ὑπερβολή» τήν ἄποψη τόσο τῶν ἡμετέρων ἀνατολικῶν ὅσο καί τῶν παπιστῶν περί τοῦ ὅτι ὁ κανόνας αὐτός δίνει στόν Ρώμη ἢ στόν Κων/πόλεως τό δικαίωμα νά δέχεται τήν ἔκκλητον τῆς καθόλου Ἐκκλησίας. Γράφει: «Ὡσεὶ μέλισσαι κηρίον, οὕτω διάφοροι γνῶμαι περιεκύκλωσαν τό μέρος τοῦ παρόντος κανόνος. Οἱ μέν γάρ ἡμέτεροι, ἐναντιούμενοι εἰς τήν τοῦ Πάπα ἀρχήν, καί θέλοντες νά τιμήσουν τόν Κωνσταντινουπόλεως, ἔκλιναν εἰς τήν ὑπερβολήν. Ὅθεν ὁ Ἀγκύρας Μακάριος ἐξάρχους μέν τῆς Διοικήσεως ἐννοεῖ τούς λοιπούς Πατριάρχας, εἰς δέ τόν Κωνσταντινουπόλεως δίδει τήν καθόλου Ἐκκλητον, καί τοῦτον θέλει νά ᾗναι ὁ πρῶτος καί ἀνώτερος κριτής ἐπάνω ἀπό ὅλους τούς Πατριάρχας... οἱ δέ Παπισταί πάλιν, θέλοντες νά συστήσουν τήν μοναρχίαν τοῦ Πάπα συνακολουθοῦσιν εἰς τούς ἡμετέρους καί στέργουσι νά ᾗναι πρῶτος ἐπί πάντων κριτής ὁ Κωνσταντινουπόλεως μέ σκοπόν νά δείξουν ὅτι, ἂν ὁ Κωνσταντινουπόλεως ᾗναι ἐπί πάντων κριτής, ἐπειδή ὁ Ρώμη εἶναι πρῶτος καί τοῦ Κωνσταντινουπόλεως κατά τούς κανόνας, λοιπόν ὁ Ρώμη εἶναι ὁ ἔσχατος καί κοινῶς ἐπάνω ἀπό ὅλους τούς Πατριάρχας κριτής, καί εἰς αὐτόν ἀκόμη τόν Κωνσταντινουπόλεως, καί εἰς αὐτόν ἀνάγεται τῶν τεσσάρων Πατριαρχῶν τῆς οἰκουμένης ἡ ἔκκλητος... Ὅλοι ὁμως οὗτοι μακράν τῆς ἀληθείας ἀπεπιλανήθησαν. Ὅτι μέν γάρ ὁ Κωνσταντινουπόλεως οὐκ ἔχει ἐξουσίαν ἐνεργεῖν εἰς τάς Διοικήσεις

⁷⁷ Πηδάλιον, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 193.

καί ένορίας τῶν ἄλλων Πατριαρχῶν, οὔτε εἰς αὐτόν ἐδόθη ἀπό τόν κανόνα τοῦτον ἡ ἔκκλητος ἐν τῇ καθόλου Ἐκκλησίᾳ (ἣτις ἐστίν ἀγωγή ἀπό οἰουδήποτε δικαστηρίου ἐφ' ἕτερον μεῖζον δικαστήριον, κατὰ τό θ' βιβλ. τῶν Βασιλικῶν τίτλ. α'), δῆλόν ἐστι α' [πρῶτον] διατί ἐν τῇ δ' πράξει τῆς ἐν Χαλκηδόνι ταύτης Συνόδου ὁ Κωνσταντινουπόλεως Ἀνατόλιος ἐνεργήσας ὑπερόρια, καί λαβών τήν Τύρον ἀπό τόν Ἐπίσκοπόν της Φώτιον, καί δούς αὐτήν εἰς τόν Βηρυτοῦ Εὐστάθιον, καί καθελὼν καί ἀφορίσας τόν Φώτιον, ἐμέμφθη καί ἀπό τούς ἄρχοντας, καί ἀπό ὅλην τήν Σύνοδον διά τοῦτο. Καί ἀγκαλά ἐπροφασίσθη πολλά, μέ ὅλον τοῦτο ὅσα ἐκεῖ ἐνήργησεν, ἀκυρώθησαν ὑπό τῆς Συνόδου, καί ὁ Φώτιος ἐδικαιώθη, καί τὰς ἐπίσκοπιάς τῆς Τύρου ἔλαβε⁷⁸. Διό καί ὁ Ἐφέσου Ἰσαάκ ἔλεγεν εἰς Μιχαήλ τόν πρῶτον τῶν Παλαιολόγων, ὅτι ὁ Κωνσταντινουπόλεως οὐκ ἐκτείνει τήν ἐξουσίαν αὐτοῦ ἐπί τά Πατριαρχεῖα τῆς Ἀνατολῆς. [...] β' [δεύτερον] ὅτι οἱ πολιτικοί καί βασιλικοί νόμοι δέν προσδιορίζουσιν ὅτι ἡ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως μόνον κρίσις καί ἀπόφαισις δέν δέχεται ἔκκλητον, ἀλλ' ἀορίστως ἐκάστου Πατριάρχου καί τῶν Πατριαρχῶν πληθυντικῶς... Λοιπόν ἀνίσως κατὰ τούς βασιλεῖς τούτους, οἵτινες συμφωνοῦσι μέ τούς ἱερούς κανόνας, οἱ ψῆφοι τῶν Πατριαρχῶν πάντων δέν δέχωνται ἔκκλητον, ἤτοι δέν ἀναβιβάζωνται εἰς ἄλλου Πατριάρχου κριτήριον, πῶς ὁ Κωνσταντινουπόλεως δύναται ταύτας νά ἀνακρίνη; [...] γ' [τρίτον] ὅτι, ἂν δώσωμεν κατὰ τούς ἀνωτέρω παπιστάς ὅτι ὁ Κωνσταντινουπόλεως κρίνει τούς Πατριάρχας, καί ἀνακρίνει τὰς κρίσεις αὐτῶν, ἐπειδή ὁ Κανὼν δέν κάμνει ἐξαίρεσιν τίνος καί

⁷⁸ Ἡ ἐπιχειρηματολογία, ἡ ὁποία ἀναπτύσσεται ἀπό τόν μακαριότῳ Σάρδεων Μάξιμο (*Τό Οἰκουμηνικόν Πατριαρχεῖον ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ. Ἱστορικοκανονική μελέτη*, Ἀνάλεκτα Βλατάδων 52, Θεσσαλονίκη 1989, σελ. 161-163) καί δῆθεν «ἀνατρέπει τόν ἰσχυρισμόν τοῦ συγγραφέως τοῦ *Πηδαλίου*, ἰσχυρισμόν καθ' ὃν ἐξεφράσθη μομφή ἐναντίον τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Ἀνατολίου», εἶναι ἀνίσχυρη. Ἡ Σύνοδος τῆς Χαλκηδόνος σαφέστατα μέ τήν ὑψηλήν δικαστικήν της ἐξουσίαν ἀκύρωσε τίς ἀποφάσεις τῆς ὑπό τόν ἅγιον Ἀνατόλιον Ἐνδημούσης Συνόδου. Κατέστησε ἀργά καί ἄπρακτα τὰ βασιλικά διατάγματα ποῦ εἶχε ἐκδόσει ὁ Θεοδοσίος Β', ἔθεσε ὡς κριτήριον στά ἐκκλησιαστικά πράγματα τούς ἱερούς Κανόνες, ἀπεκάλυψε τό ἔλλειμα στίς συνοδικές διαδικασίες (ὁ Μάξιμος Ἀντιοχείας ὑπέγραψε ἀπὼν, ἂν καί παρεπιδημοῦσε στήν Κων/πολιν), ἤρε τήν ἀκοινωνησία ποῦ ὁ ἅγιος Ἀνατόλιος εἶχε ἐπιβάλει στόν Φώτιον (ἀπόντα καί ἀναπολόγητο), ἀποκατέστησε στήν μητρόπολιν Τύρου τίς παρά Κανόνας ἀποσπασθεῖσες ἐπαρχίες καί ἀποκατέστησε τούς χειροτονημένους ἀπό αὐτόν ἐπίσκοπους ὡς ἀδίκως καθηρημένους ἀπό τόν Εὐστάθιον Βηρυτοῦ. Αὐτές οἱ ἀποφάσεις τῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου ἦταν πραγματική συνοδική μομφή, καί ὅπως ὅχι δέν ἦταν μομφή γιά λεπτομέρειες!, ὅπως ὑποστηρίχθηκε. Ὁ ἅγιος Νικόδημος ἔχει δίκαιον. Βλ. καί Βλασίου Φειδᾶ, *Προϋποθέσεις διαμορφώσεως τοῦ θεσμοῦ τῆς Πενταρχίας τῶν πατριαρχῶν*, ἐνθ' ἄνωγ., σελ. 199-202). Ἡ ἐπέκτασή μας καί στά ὑπόλοιπα τρία ἐπιχειρήματα ποῦ μειώνουν τήν ἀξιοπιστία τοῦ ἁγίου Νικοδήμου ὡς ἐγκρίτου ἐρμηνευτοῦ τῶν ἱερῶν Κανόνων, ἐκφεύγει τοῦ στόχου τοῦ παρόντος κετιμένου.

τίνος Πατριάρχου, ἄρα κρινεῖ ὁ αὐτός καί ἀνακρινεῖ καί τόν Ρώμη, καί οὕτως ἔσται ὁ Κωνσταντινουπόλεως καί πρῶτος καί ἔσχατος καί κοινός κριτής πάντων τῶν Πατριαρχῶν καί αὐτοῦ τοῦ Πάπα. Καί λοιπόν μέ τάς ἐπινοίας ὅπου αὐτοῖ ζητοῦσι νά συστήσουν τό μοναρχικόν τοῦ Ρώμης ἀξίωμα, μέ αὐτάς τάς ἰδίας καταράσσουσιν αὐτό καί κατακρημνίζουσι· [...] δ' [τέταρτον]... ε' [πέμπτον] ὅτι, ἂν ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἤθελε λάβει τό τοιοῦτον προνόμιον, πῶς οἱ Πατριάρχαι Κωνσταντινουπόλεως, διαφερόμενοι πολλάκις μετά τῶν Παπῶν, δέν εἶπον ὅτι ἔχουσι τοιοῦτον, ἀλλά μόνον τά ἴσα πρεσβεῖα; ἢ πῶς οὐδεὶς χριστιανός ἐν ταῖς τοιαύταις αὐτῶν διαφοραῖς εἶπέ ποτε τόν Κωνσταντινουπόλεως μείζονα τοῦ Ρώμης;»⁷⁹. Ὁ Δοσίθεος Ἱεροσολύμων σχολιάζοντας τήν ὑπόθεση τῶν ἐπισκόπων Τύρου Φωτίου καί Βηρυτοῦ Εὐσταθίου γράφει: «μάταιον ὄθεν τό θρυλλούμενον ὑπό τινων, ὅτι ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἔλαβε παρά τῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου Ἐκκλητικῶν ἐν τῇ καθόλου Ἐκκλησίᾳ, ἐπειδὴ ταύτην μάλιστα λαμπρότατα καί καθαρῶτα κατέστρεψε καί ἀνέτρεψεν ἡ ἐν Χαλκηδόνι Σύνοδος»⁸⁰.

1.8.2. Ἡ ἔννοια «ἔξαρχος τῆς Διοικήσεως».

Ὅταν ἡ ἔννοια «Ἐξαρχος τῆς Διοικήσεως» ἐρμηνευθῇ σωστά, τότε ἐρμηνεύεται σωστά καί ὁ θ' Κανὼν τῆς Δ'. Οἱ «Διοικήσεις» τῆς ἐποχῆς τοῦ μητροπολιτικοῦ συστήματος, σύμφωνα καί μέ τήν πολιτική διαίρεση τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ ρωμαϊκοῦ Κράτους, εἶναι ὑπερμητροπολιτικές περιφέρειες καί περιλαμβάνουν περισσότερες τῆς μιᾶς μητροπολιτικές ἐπαρχίες. Τέτοιες «Διοικήσεις», μνημονευόμενες ἀπό τοὺς ἰ. Κανόνες, εἶναι τῆς Θράκης, τῆς Ἀσίας καί τοῦ Πόντου (β' τῆς Β' καί κη' τῆς Δ'). Στίς Διοικήσεις αὐτές ἀναφέρεται καί ὁ θ' κανὼν τῆς Δ', ὅταν ὀρίζει τήν δυνατότητα προσφυγῆς κληρικῶν ἢ ἐπισκόπων τῶν στὸν ἔξαρχο τῆς Διοικήσεως ἢ στὸν θρόνο τῆς Κων/πόλεως. Ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης ἐρμηνεύοντας τὸν θ' τῆς Δ' ἀνασκοπεῖ τίς ἐρμηνεῖες τῶν βυζαντινῶν κανονολόγων περὶ τοῦ «ἔξαρχου τῆς Διοικήσεως» καί σημειώνει ὅτι «ἔξαρχος Διοικήσεως» δέν εἶναι οὔτε ὁ Ρώμης, ὅπως θέλουν οἱ Λατῖνοι· οὔτε ὁ κάθε Μητροπολίτης, ὅπως θέλει ὁ Ζωναρᾶς⁸¹, οὔτε ὁ καθένας ἐκ τῶν πατριαρχῶν, ὅπως θέλει ὁ Ἀριστηνός⁸², ἀλλὰ εἶναι ὁ Μητροπολίτης τῆς ἔδρας τῆς Διοικήσεως⁸³. Γράφει ἐπὶ λέξει: «Ἐξαρχος λοιπόν τῆς Διοικήσεως εἶναι

⁷⁹ Πηδάλιον, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 192-193.

⁸⁰ Δωδεκάβιβλος, Δ', ιοτ', ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 309.

⁸¹ Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα..., Β', σελ. 260.

⁸² Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα..., Β', σελ. 240.

⁸³ Ἀκολουθεῖ τήν γνώμη τοῦ Βαλοαμῶνος, ὁ ὁποῖος γράφει: «Ὁ μὲν τοι ἔξαρχος τῆς διοικήσεως ἐστίν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, οὐχ ὁ ἐκάστης ἐπαρχίας μητροπολίτης, ἀλλ' ὁ τῆς ὅλης διοικήσεως

ὁ τῆς Διοικήσεως Μητροπολίτης, ὁ προνόμιόν τι ἔχων ὑπέρ τούς ἄλλους τῆς αὐτῆς Διοικήσεως Μητροπολίτας»⁸⁴.

Λόγω τῆς γνώμης τοῦ Ματθαίου Βλάσταρη ὅτι «ὁ Κων/πόλεως θρόνος βασιλεία ἐπικοσμηθεὶς ταῖς συνοδικαῖς ψήφοις πρῶτος ἀνηγορεύθη· αἷς οἱ θεῖοι κατακολουθοῦντες νόμοι, καὶ τὰς ὑπὸ τούς ἐτέρους θρόνους γινομένας ἀμφισβητήσεις, ὑπὸ τὴν ἐκείνου προστάττουσιν ἀναφέρεσθαι διάγνωσιν καὶ κρίσιν», ἀμφισβητεῖται ἢ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ θέματος ἐρμηνευτικὴ ἀξιοπιστία τοῦ ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου⁸⁵. Ὁφείλουμε ὅμως νὰ παρατηρήσουμε ὅτι στό *Πηδάλιον* ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης ἔχει καταθέσει τό καταστάλαγμα τῆς μελέτης του ἐπὶ τῶν ἐρμηνευτικῶν γνωμῶν τῶν βυζαντινῶν κανονολόγων. Γνωρίζει καὶ τὴν ἐρμηνεία τοῦ Βλάσταρη. Ἐπιλέγει ὡς ὀρθὴ ἐρμηνεία ἐκείνη ποὺ προκύπτει ἀπὸ τούς ἰ. Κανόνες καὶ ὄχι ἀπὸ τούς πολιτικούς νόμους ποὺ δέν περιελήφθησαν στὰ *Βασιλικά*. Σέ νομικὲς συλλογὲς εἶχαν περιληφθῆ καὶ νομικὲς διατάξεις ποὺ δέν συνάδουν μὲ τό πνεῦμα τῶν ἰ. Κανόνων. Κλασικὸ παράδειγμα ἡ ψευδοκωνσταντίνειος δωρεά, τὴν ὁποία ὁ Ματθαῖος Βλάσταρης περιέλαβε στό *Σύνταγμα κατὰ στοιχεῖον*⁸⁶ καὶ ὁ Βαλαμών ἔχει σχολιάσει. Εἶναι σημαντικό ἐπίσης γιὰ τὴν ἐρμηνευτικὴ ἀξιοπιστία τοῦ ἁγίου Νικοδήμου νὰ λεχθῆ, ὅτι τό *Πηδάλιον* εἶχε διεξοδικὰ ἐλεγχῆ καὶ συνοδικὰ ἐγκριθῆ ἐπὶ πατριαρχείας Νεοφύτου Ζ', ἐγνώρισε ἐπανειλημμένες ἐκδόσεις στό παρελθόν ἐνόσω ὑπῆρχε ὁ κλύδων ποικίλων ἐκκλησιαστικῶν περιπετειῶν, δέν ἀμφισβητήθηκε ἡ ἐρμηνεία του ἐπὶ τῶν κρισίμων αὐτῶν κανόνων, ὅποτε παρέλκει ἡ ἀμφισβήτηση τῶν ἐρμηνειῶν τοῦ ἁγίου Νικοδήμου.

Ἡ ἐρμηνευτικὴ προσέγγιση τοῦ καθηγητοῦ Βλασίου Φειδᾶ ἐπὶ τοῦ θέματος εἶναι σημαντικὴ καὶ τονίζει τὴν ὀρθὴ ἐρμηνεία τοῦ ὅρου «ἔξαρχος» στὴν προκειμένη περίπτωση: «Υπὸ τὸν *ἔξαρχον* λοιπόν τῶν κανόνων θ' καὶ ἰζ' τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου δέον νὰ ἴδωμεν οὐχὶ τούς ἐπισκόπους τῶν πρώτων θρόνων πασῶν τῶν διοικήσεων τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλὰ μόνον τῶν πρώτων θρόνων τῶν διοικήσεων ἐκείνων, ἐν αἷς εἶχεν ἐπιβληθῆ κατ' ἔθος ἡ ἐξαιρετικὴ ἐξουσία τοῦ

μητροπολίτης. Τοῦτο δέ τό τῶν ἐξάρχων προνόμιον σήμερον οὐκ ἐνεργεῖ» (Ράλλη-Ποτλῆ, *Σύνταγμα...*, Β', σελ. 239).

⁸⁴ Ἐρμηνεία στὸν θ' τῆς Δ', *Πηδάλιον*, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 193, ὑποσημ. 1.

⁸⁵ Στό ἔργο τοῦ μακαριστοῦ Μητροπολίτου Σάρδεων Μαξίμου, *Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ...*, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 160-163).

⁸⁶ Ράλλη-Ποτλῆ, *Σύνταγμα...*, ΣΤ', 260-262.

θρόνου τῆς Νέας Ρώμης ἐν τῷ δικαίῳ τῶν χειροτονιῶν, ἤτοι τῶν θρόνων Ἐφέσου, Καισαρείας καὶ Ἡρακλείας»⁸⁷.

Σέ αὐτόν τόν ἔξαρχο τῆς Διοικήσεως ἢ ἐναλλακτικῶς στόν πατριαρχικό θρόνο τῆς Κων/πόλεως γίνεται ἡ προσφυγή τοῦ ἐπισκόπου ἢ τοῦ κληρικοῦ, πού ἀπαιτοῦν ἐκδίκαση τῆς διαφορᾶς τους πρός τόν Μητροπολίτη τῆς ἐπαρχίας, καί ἡ ὑπόθεση τελεσιδικεῖ ἐντός τῶν ὁρίων τῆς πατριαρχικῆς δικαιοδοσίας: «Διό καί ὁ Ζωναρᾶς οὐ πάντων λέγει τῶν Μητροπολιτῶν πάντως ὁ Κωνσταντινουπόλεως καθιεῖται δικαστής, ἀλλά τῶν ὑποκειμένων αὐτῷ (ἐρμηνεῖα τοῦ ιζ' τῆς παρούσης Δ'). Καί ἐν τῇ ἐρμηνεῖα τοῦ ε' τῆς Σαρδικῆς ὁ αὐτός λέγει "μόνον τῶν ὑποκειμένων τῷ Κωνσταντινουπόλεως ἔχει ὁ Κωνσταντινουπόλεως τάς ἐκκλήτους, ὡσπερ καί μόνων τῶν ὑποκειμένων τῷ Ρώμης ἔχει ὁ Ρώμης τάς ἐκκλήτους"». Καί ἔτσι μετὰ ἀπό τήν ἐκτενή καί πειστική ἐπιχειρηματολογία ὁ ἅγιος Νικόδημος καταλήγει: «Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐστὶ κριτὴς πρῶτος καί μόνος καί ἔσχατος τῶν ὑποκειμένων αὐτῷ μητροπολιτῶν, οὐ μὴν δέ καί τῶν ὑποκειμένων τοῖς λοιποῖς πατριάρχεις. Μόνη γάρ ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος εἶναι ὁ ἔσχατος καί κοινότατος κριτὴς πάντων τῶν Πατριαρχῶν, ὡς εἶπομεν, καί ἄλλος οὐδεὶς»⁸⁸.

1.8.3. Ὁ ιζ' τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς καί ἡ ἐνόριος ἔκκλητος.

Τό πνεῦμα τοῦ θ' τῆς Δ' διαπνέει καί τόν ιζ' τῆς ἰδίας αὐτῆς Συνόδου⁸⁹: οἱ δικαστικές ὑποθέσεις κληρικῶν καί ἐπισκόπων ὀφείλουν νά τελεσιδικοῦν ἐντός τῶν δικαιοδοσιακῶν ὁρίων τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας, στήν ὁποία ἀνήκουν. Ὁ ιζ' κανὼν ἀφορᾶ ἀμέσως στά δίκαια τῶν Ἐκκλησιῶν. Σύμφωνα μέ τήν ἀρχή νά «σώζωνται τά δίκαια τῶν Ἐκκλησιῶν», ὁ κανονολόγος καί ἐρμηνευτής Ζωναρᾶς ἀρχίζει τήν ἐρμηνεῖα του στόν ιζ' κανόνα μέ τά ἐξῆς χαρακτηριστικά: «Τό ἀλλοτριῶς ἐπεμβαίνειν δικαίοις, καί τούς πλησιάζοντας [σ.σ. γειτνιάζοντας, πλησιοχώρους] ἀδικεῖν,

⁸⁷ Βλασίου Φειδᾶ, *Προϋποθέσεις διαμορφώσεως τοῦ θεσμοῦ τῆς Πενταρχίας τῶν πατριαρχῶν*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 302.

⁸⁸ *Πηδάλιον*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 193.

⁸⁹ Ὁ ιζ' τῆς Δ': «Τάς καθ' ἐκάστην ἐπαρχίαν ἀγροικίας παροικίας, ἢ ἐγχωρίου, μένειν ἀπαρασαλεύτους παρά τοῖς κατέχουσιν αὐτάς ἐπισκόπους, καί μάλιστα ἢ τριακονταετῆ χρόνον ταύτας ἀβιάστως κατέχοντες ὠκονόμησαν. Εἰ δέ ἐντός τῶν τριάκοντα ἐτῶν γεγένηται τις, ἢ γένοιτο περί αὐτῶν ἀμφισβήτησις, ἐξεῖναι τοῖς λέγουσιν ἡδικῆσθαι, περί τούτων κινεῖν παρά τῇ Συνόδῳ τῆς Ἐπαρχίας. Εἰ δέ τις ἀδικοῖτο παρά τοῦ ἰδίου Μητροπολίτου, παρά τῷ Ἐξάρχῳ τῆς διοικήσεως, ἢ τῷ Κωνσταντινουπόλεως θρόνῳ δικαζέσθω, καθ' ἃ προεῖρηται. Εἰ δέ καί τις ἐκ βασιλικῆς ἐξουσίας ἐκαινίσθη πόλις, ἢ αὔθις καινισθεῖη, τοῖς πολιτικοῖς καί δημοσίοις τύποις, καί τῶν ἐκκλησιαστικῶν παροικιῶν ἢ τάξις ἀκολουθεῖτω».

καί ὑφαρπάζειν τά μή σφίσι προσήκοντα, ἅλασι κοινῶς ἀπηγόρευται· πολλῶ δέ μᾶλλον ἐπισκόποις»⁹⁰.

Οἱ ἀγροικικές καί οἱ ἐγχώριες παροικίες [σ.σ. οἱ σήμερα λεγόμενες ἐνορίες] κατά τόν ἰζ' Κανόνα πρέπει ἀναφαιρέτως νά ἀνήκουν στήν ἐπίσκοπή, στήν ὁποία ἔχουν περιέλθει χωρίς βία ἢ ἀδικία, ἰδίως μάλιστα ἂν ἔχουν περάσει ἤδη τριάντα χρόνια ἀπό τήν ὑπαγωγή τους σέ αὐτή τήν ἐπίσκοπή. Ἄν ὅμως ὑπάρχη ἡ ἔνσταση ἀπό κάποιον ἐπίσκοπο ὅτι ἡ ὑπαγωγή τῆς ἐνορίας στήν συγκεκριμένη ἐπίσκοπή εἶναι ἄδικη, πρέπει ἡ προσφυγή νά γίνεται στήν ἐπαρχιακή σύνοδο. Ἄν πάλι ὁ ἐπίσκοπος νομίζει ὅτι ἀδικεῖται ἀπό τήν κρίση τοῦ Μητροπολίτη τῆς ἐπαρχιακῆς συνόδου, προτρέπεται ἀπό τόν κανόνα νά ζητήσῃ ἀναψηλάφηση τοῦ ζητήματος ἀπό τόν Ἐξάρχο τῆς διοικήσεως ἢ ἀπό τόν Θρόνο τῆς Κων/πόλεως.

Φαίνεται ἀπό τόν παρόντα ἰζ' κανόνα τῆς Δ' ὅτι ἡ συγκεκριμένη προσφυγή στόν Ἐξάρχο τῆς διοικήσεως ἢ στόν Θρόνο τῆς Κων/πόλεως ἔχει χαρακτηῖρα «ἐκκλήτου προσφυγῆς», ἐφ' ὅσον ἡ ἐπαρχιακή σύνοδος δέν ἔδωσε λύση στήν υπόθεση τῆς διαμφισβητούμενης ἀγροικικῆς ἢ ἐγχωρίου παροικίας. Σέ αὐτό τό σημεῖο διαφέρει ὁ ἰζ' ἀπό τόν Θ' τῆς Δ'. Ἐν τούτοις εἶναι ἐπίσης σαφές, ὅτι **κατά τόν ἰζ' κανόνα ὁ Κων/πόλεως, ἀνακρίνοντας τήν υπόθεση μετά ἀπό τήν ἐκκλήτο προσφυγή, δέν ἀσκεῖ ὑπερόριο δράση ἀλλά «ἐνόριο» καθῆκον.** Γί' αὐτό ὁ Ζωναρᾶς σπεύδει νά σημειώσῃ: «Οὐ πάντων δέ τῶν μητροπολιτῶν πάντως ὁ Κωνσταντινουπόλεως καθιεῖται δικαστής, ἀλλά τῶν ὑποκειμένων αὐτῶ. Οὐ γάρ δὴ καί τούς τῆς Συρίας μητροπολίτας, ἢ τούς τῆς Παλαιστίνης καί Φοινίκης, ἢ τούς τῆς Αἰγύπτου, ἄκοντας ἐκλύσει δικάσασθαι παρ' αὐτῶ· ἀλλ' οἱ μὲν τῆς Συρίας, τῶ τῆς Ἀντιοχείας ὑπόκεινται φόρῳ· οἱ δέ τῆς Παλαιστίνης, τῶ τοῦ Ἱεροσολύμων· οἱ δέ τῆς Αἰγύπτου, παρά τῶ Ἀλεξανδρείας δικάσσονται, παρ' ὧν καί χειροτονοῦνται, καί οἷς περ ὑπόκεινται»⁹¹.

Ἡ γνώμη, ὅτι ἡ ἐρμηνεία τοῦ Ζωναρᾶ ἀπαγορεύει μὲν τήν ἐκδίκηση ὑπό τοῦ Κων/πόλεως ὑπερορίων ὑποθέσεων ἀκόντων τῶν μητροπολιτῶν ἄλλων δικαιοδοσιῶν (δι' εἰσπηδήσεως) ἀλλά δέν ἀποκλείει τήν ὑπ' αὐτοῦ ἐκδίκηση ὑποθέσεων ἐκόντων αὐτῶν⁹², δέν εἶναι πειστική. Καί τοῦτο, ἐπειδή ἡ δι' ἐκκλήτου προσφυγή

⁹⁰ Ράλλη-Ποτλή, *Σύνταγμα...*, Β', σελ. 259.

⁹¹ Ράλλη-Ποτλή, *Σύνταγμα...*, Β', σελ. 260.

⁹² Μητροπ. Σάρδεων Μαξίμου, *Τό Οἰκουμενικό Παιριαρχεῖο...*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 140. Εἶναι ὀπισθόροτο διαφορετικός ὁ χαρακτηῖρας τῶν ἐνεργειῶν τῶν ἀρχιεπισκόπων τῆς Κων/πόλεως στίς Διοικήσεις Ἀσίας καί Πόντου κατά τήν μεταβατική περίοδο 381-451, ὅπως προσελέχθη. Ἀλλά καί οἱ σχετικές ρυθμίσεις ποῦ προκύπτουν ἀπό τούς Τόμους τῶν νεωτέρων αὐτοκεφαλιῶν εἶναι διαφορετικές καί χρήζουν ἰδιαίτερου σχολιασμοῦ.

μητροπολίτου ξένης (πατριαρχικής) δικαιοδοσίας πρὸς τὸν Κων/πόλεως θά προσέ-
κρουε στοὺς Κανόνες τῆς Καρθαγένης (ἀναγνωρισμένους ἀπὸ τὴν Πενθέκτη) καὶ ὁ
οἰκεῖος πατριάρχης τοῦ ἐκκαλοῦντος θά εἶχε τὸ κανονικὸ δικαίωμα νά ἐπικαλεσθῆ
τούς Κανόνες αὐτοὺς καὶ νά ἀκύρωνε τὴν δυνατότητα ἀποκαταστάσεώς του, ὅπως ὁ
Αὐρήλιος Καρθαγένης ἔπραξε ἔναντι τῶν «περαματικῶν» δικαστηρίων τοῦ Ρώμης.

Συνοψίζοντας τὰ ἀνωτέρω περὶ τῶν θ' καὶ ιζ' Κανόνων τῆς Δ' παρατηροῦμε
ὅτι ἡ μὲν προσφυγὴ στὸν θρόνο τῆς Κων/πόλεως, ὅπως τὴν ὀρίζει ὁ θ' τῆς Δ', δέν
μπορεῖ νά εἶναι ὑπερόριος ἔκκλητος προσφυγὴ, ἡ δὲ προσφυγὴ κατὰ τὸν ιζ' εἶναι
ὀπωσδήποτε ἔκκλητος, ἀλλὰ ἡ ἀναψηλάφηση τῆς ὑποθέσεως εἶναι «ἐνόριο» καθή-
κον τοῦ κων/πόλεως καὶ ὄχι ὑπερόριος ἐνέργεια.

1.8.4. Οἱ κανόνες κε', λστ' καὶ λη' τῆς Πενθέκτης: ἡ Πενταρχία ὀριστικοποιεῖται.

Οἱ κανόνες κε' καὶ λη' τῆς Πενθέκτης ἀνανεώνουν τὸν ιζ' τῆς Δ' καὶ δείχνουν
τὴν σημασίαν πού ἔχει τὸ νά διαφυλάσσονται ἀπαραβίαστα τὰ «δίκαια τῶν
ἐκκλησιῶν». Καὶ οἱ ὡς ἄνω κανόνες ἀνακόπτουν τὴν διάθεση σφετερισμοῦ ἐνοριῶν
ἐκ μέρους τῶν γειτνιώντων ἐπισκόπων ἢ τῶν μητροπολιτῶν, ἐφ' ὅσον οἱ ἀγροικικές
καὶ ἐγχώριες παροικίες (ἐνορίες) ὀφείλουν νά ἀνήκουν στὴν ἐπίσκοπή, στὴν ὁποία ἡ
τριακονταετής ἄνευ βίας καὶ ἀδικίας παραμονὴ τίς ἔχει κατατάξει.

Τὴν ἔννοια τῆς διαφυλάξεως τῶν δικαίων τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπαυξάνει καὶ ἡ
ἀναφορὰ τῶν κανόνων ιζ' τῆς Δ' καὶ λη' τῆς Πενθέκτης στὸ ἐκκλησιαστικὸ καθεστῶς
τῶν πόλεων πού κτίζονται ἢ ἀνακαινίζονται ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς καὶ μέ βασιλικά
γράμματα λαμβάνουν τιμὴ μητροπόλεως. Ὁ Ζωναρᾶς καὶ ὁ Ἀριστηνός ἐρμηνεύουν
ἀνεπιφύλακτα, ὅτι πρέπει τὰ πραγματικὰ ἐκκλησιαστικὰ δίκαια (δηλαδή ἡ τιμὴ καὶ
ἡ ἐξουσία τοῦ χειροτονεῖν καὶ τοῦ δικάζειν) νά ἀποδίδονται στὸν ἐπίσκοπο τῆς
πόλεως πού τιμήθηκε μέ τὰ βασιλικά γράμματα⁹³. Ὁ Βαλσαμῶν μετριάζει τὴν
ἐρμηνείαν τοῦ Ζωναρᾶ, καθὼς μνημονεύει τὴν συνοδικὴ ἀπόφαση ἐπὶ Ἀλεξίου
Κομνηνοῦ περὶ τοῦ ὅτι τὰ δίκαια στὸν ἐπίσκοπο τῆς νέας ἢ ἀνακαινισμένης πόλεως
θά δίδονται ἀπὸ τὸν βασιλέα μετὰ ἀπὸ εἰσήγηση τοῦ πατριάρχου τῆς Κων/πόλεως,
ὁ ὁποῖος θά ἐρμηνεύει στὸν βασιλέα τὴν βούληση τῶν ι. Κανόνων. Ἡ συνοδικὴ αὐτὴ
ἀπόφαση εἶχε ληφθῆ μετὰ ἀπὸ διαμαρτυρία ἐπισκόπων γιὰ τὴν μετὰθεση τῆς
μητροπολιτικῆς ἐξουσίας στὸν ἐπίσκοπο τῆς νέας (ἰδρυθείσης ἢ ἀνακαινισμένης
ἀπὸ τὸν βασιλέα) πόλεως κατὰ παραβίασιν τοῦ ιβ' κανόνος τῆς Δ'. Ὁ δὲ ἅγιος
Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης ἐνισχύοντας τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Βαλσαμῶνος ὑποσημειώνει

⁹³ Ράλλη-Ποτλῆ, *Σύνταγμα...*, Β', σελ. 392, 395.

στήν έρμηνεία τοῦ ιζ' κανόνος τῆς Δ' ὅτι «συνεχώρησεν ἡ σύνοδος εἰς τόν βασιλέα νά διατάσῃ περί ἔνοριῶν εἰς μόνας τάς ὑπ' αὐτοῦ οἰκοδομουμένας πόλεις, καί ὄχι ἀπλῶς εἰς ὅλας, καθῶς συμπεραίνει ὁ Βαλσαμών. Διότι κατά τόν ιβ' τῆς παρουσίας Συνόδου [σ.σ. τῆς Δ'], αἱ διά γραμμάτων βασιλικῶν τιμηθεῖσαι μητροπόλεις, τήν τιμήν μόνον ἀπολαμβάνουσι αὐταί τε καί ὁ τούτων ἐπίσκοπος, τά δέ δίκαια καί προνόμια ἀπαραμείωτα σώζονται εἰς τήν κατά ἀλήθειαν [ένν. κατά τοῦς ἱερούς κανόνας] προϋπάρχουσαν Μητρόπολιν»⁹⁴. Ἡ διήκουσα ἔννοια τῶν ἐρμηνειῶν τῶν κανονολόγων εἶναι νά σώζονται τά «δίκαια τῶν Ἐκκλησιῶν» χάριν τῆς εὐταξίας καί τῆς εἰρήνης στήν Ἐκκλησία.

Εἶναι φανερό ὅτι μέ τόν κη' κανόνα τῆς Δ' τέθηκαν τά θεμέλια τοῦ συστήματος τῆς Πενταρχίας στήν διάρθρωση καί στήν διοίκηση τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν. Τά διοικητικά, ἐκκλησιαστικά (χειροτονίες) καί δικαστικά προνόμια, τά ὅποια οἱ ἱεροί Κανόνες γ' τῆς Β' καί θ', ιζ' καί κη' τῆς Δ' ἀπονέμουν στόν θρόνο τῆς Κων/πόλεως ἐν σχέσει πρός τοῦς «ὑποκειμένους αὐτῶ» μητροπολίτας, εἶναι ἐπίσης καί προνόμια τῶν πατριαρχικῶν θρόνων Ρώμης, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καί Ἱεροσολύμων, οἱ ὅποιοι οὕτως ἢ ἄλλως εἶχαν πατριαρχικό ἀξίωμα πρὶν ἀπό αὐτόν. Τό πλεονέκτημα τοῦ θρόνου τῆς Κων/πόλεως ἔναντι τῶν λοιπῶν ἔγκειται στό ὅτι, καθ' ὅλο τό μακρῦ διάστημα τῆς ζωῆς τῆς χριστιανικῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας καί κατόπιν τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, αὐτός ἦταν ὁ θρόνος τῆς βασιλευούσης πόλεως καί ἡ διαχείριση ὅλων τῶν μεγάλων ὑποθέσεων γινόταν στήν πρωτεύουσα τῆς αὐτοκρατορίας. Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι καί ὁ Σουλτάνος ἀπαιτοῦσε νά διεκπεραιώνωνται οἱ ἐκκλησιαστικές ὑποθέσεις τῶν ἀνατολικῶν πατριαρχείων ἐν γνώσει τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου· καί αὐτό εἶναι κατανοητό. Ἡ Ρώμη στά τέλη τοῦ 5^{ου} αἰῶνος περιέρχεται στήν κυριαρχία τῶν Γότθων καί χάνει τήν ιδιότητα τῆς βασιλευούσης πόλεως, ἀκόμη καί κατά τήν περίοδο πού ἡ Ἰταλία ἐλευθερώνεται ἀπό τόν Ἰουστινιανό καί ἀποτελεῖ τμήμα τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Ἀπό τά μέσα τοῦ 7^{ου} αἰῶνος οἱ τρεῖς θρόνοι τῆς Ἀνατολῆς περιέρχονται στήν κυριαρχία τῶν Ἀράβων (ἀργότερα τῶν Ὀθωμανῶν) καί μειονεκτοῦν σέ «πολιτική» ἰσχὺ ἐν σχέσει πρός τόν θρόνο τῆς Κων/πόλεως μέχρι καί τόν 19^{οῦ} αἰῶνα. Ἐντούτοις ἡ ἐκκλησιαστική ἰσχὺς τῶν θρόνων τῆς Πενταρχίας παρέμενε ἀκεραία, χάρις στήν δύναμη τῶν ἱερῶν Κανόνων πού τήν προσδιορίζουν καί τήν ἐγγυῶνται. Ὁ Δοσίθεος Ἱεροσολύμων σημειώνει ὅτι οἱ θρόνοι δέν χάνουν τήν κανονική τους θέση, ἔστω καί ἂν σμικρυνθοῦν ἀπό τίς ἱστορικές περιστάσεις: «ἴσοι οἱ Πατριάρχαι ἀλλήλοις... εἰ καί τό ὑποκείμενον [σ.σ. τό ποιμνιο, ἡ ἔκταση, ἡ

⁹⁴ Πηδάλιον, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 167, ὑποσημ. 2.

ισχύς] τινῶν ἡλλάττωται, καὶ οὐδεὶς τοῦ ἐτέρου μείζων ἔν τινι τό παράπαν, εἰ μὴ ἐν τῇ τῆς πρωτοκαθεδρίας τάξει, ὡς οἱ τῶν Συνόδων διώρισαν Κανόνες»⁹⁵.

Πράγματι, μὲ τὸν λστ' τῆς Πενθέκτης⁹⁶ ἐπιβεβαιώνονται τὰ «πρεσβεῖα τιμῆς» καὶ ἡ τάξις τῶν «ἴσων πρεσβείων τιμῆς» τῶν πατριαρχικῶν ἐδρῶν Ρώμης, Κων/πόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων, ὅπως καθορίσθηκαν ἀπὸ τὸν στ' καὶ ζ' τῆς Α', τὸν γ' τῆς Β' καὶ τὸν κη' τῆς Δ'. Δηλαδή οἱ πέντε πατριαρχικοὶ θρόνοι εἶναι ἰσότιμοι («ἴσα πρεσβεῖα τιμῆς») καὶ διαφέρουν «κατὰ μόνην τὴν τάξιν τῆς προαριθμήσεως καὶ τῆς ὑπαριθμήσεως», ὅπως σημειώνει ὁ ἅγιος Νικόδημος στὴν ἐρμηνεία του στὸν παρόντα κανόνα⁹⁷, μέχρις ὅτου ἡ αἰρετίζουσα Ρώμη ἐκπίπτει ἀπὸ τὴν κοινωνία τῆς Μιᾶς Ἀγίας καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ πρωτοκαθεδρία μεταξύ τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν μεταπίπτει στὸν θρόνο τῆς Κων/πόλεως. Οἱ δυτικὲς τοπικὲς Ἐκκλησίαι σταδιακὰ, ἀπὸ τὸν 5^{ov} αἰῶνα καὶ μετὰ, ἀπορροφῶνται ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία τῆς Ρώμης καὶ χάνουν τὴν διοικητικὴ καὶ πνευματικὴ τους αὐτοτέλεια. Ὁλη ἡ Εὐρώπη γίνεται μία τοπικὴ Ἐκκλησία, τὸ πατριαρχεῖο τῆς Δύσεως. Ἐξάιρεση ἀποτελεῖ τὸ ἀνατολικὸ Ἰλλυρικόν, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου (καὶ ἐπὶ τῆς «βαρβαρικῆς» ἐνδοχώρας του βορείως τοῦ Δουνάβεως) οἱ ἀξιώσεις τῆς Ρώμης δὲν ἔπαυσαν νὰ προκαλοῦν ἐντάσεις μὲ τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία διαχρονικῶς μέχρι τὴν ἐποχὴ μας. Πρῶτη ἀφορμὴ γιὰ τὴν γένεση τῶν ἀξιώσεων τοῦ θρόνου τῆς Ρώμης ἦταν βεβαίως ἡ προσάρτηση τοῦ ἀνατολικοῦ Ἰλλυρικοῦ στὸ ἀνατολικὸ κράτος ἐπὶ αὐτοκράτορος Γρατιανοῦ, τὸ ἔτος 379· δευτέρη ἀφορμὴ ἀπετέλεσε ἡ ἀνάδειξη τῶν «ἴσων πρεσβείων τιμῆς» τοῦ θρόνου τῆς Κων/πόλεως πρὸς ἐκεῖνα τῆς Ρώμης διὰ τοῦ γ' κανόνος τῆς Β' Οἰκουμενικῆς· καὶ τρίτη καὶ σημαντικώτερη ἀφορμὴ δόθηκε μὲ τὸν κη' κανόνα τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

Ἡ περίοδος μεταξύ τῆς Δ' (451) καὶ τῆς Ε' (553) Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἦταν ἐξαιρετικὰ ταραγμένη καὶ φανερῶναι μὲ πλῆθος ἐκκλησιαστικῶν ἀντιπαραθέσεων ἀφ' ἑνὸς τὴν προσπάθεια τῆς Ἐκκλησίας νὰ διασώσῃ τὰ «κανονικὰ δίκαια» ποῦ ἀπένειμε στίς πέντε πλέον «τοπικὲς» Ἐκκλησίες τῆς Πενταρχίας, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν τάση τῶν θρόνων τῆς Ρώμης καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας νὰ περιβληθοῦν ἀντικανονικὰ

⁹⁵ Δωδεκάβιβλος, Ι, ε', στ', ἔκδ. Ρηγοπούλου 1983, σελ. 591.

⁹⁶ «Ἀνανεούμενοι τὰ παρά τῶν ἑκατὸν πενήντα ἁγίων Πατέρων, τῶν ἐν τῇ Θεοφυλάκτῳ ταύτῃ καὶ βασιλίδι πόλει συνελθόντων, καὶ τῶν ἑξακοσίων τριάκοντα τῶν ἐν Χαλκηδόνι συναθροισθέντων νομοθετηθέντα, ὀρίζομεν, ὥστε τὸν Κωνσταντινουπόλεως Θρόνον τῶν ἴσων ἀπολαύειν πρεσβείων τοῦ τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης θρόνου, καὶ ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὡς ἐκεῖνον μεγαλύνεσθαι πράγμασιν, δεύτερον μετ' ἐκεῖνον ὑπάρχοντα, μεθ' ὃν ὁ τῆς Ἀλεξανδρέων μεγαλοπόλεως ἀριθμείσθω θρόνος, εἴτα ὁ Ἀντιοχείας, καὶ μετὰ τοῦτον ὁ τῆς τῶν Ἱεροσολυμιτῶν πόλεως».

⁹⁷ Πηγάλιον, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 208.

προνόμια. Ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης ἀναφέρεται στό πῶς κατά καιρούς παραβιάσθηκαν τά «δίκαια» τοῦ θρόνου τῆς Κων/πόλεως καί πῶς ἀποκαταστάθηκε ἡ κανονική τάξη τῆς Πενταρχίας: «Τά προνόμια τοῦ Κωνσταντινουπόλεως μέ τό νά ᾄναι ἐπίφθονα, ἀθετήθησαν ἀπό πολλούς κατά καιρούς. Μέ τό νά ᾄναι δέ καί κανονικά, ἀνεκαίνισθησαν ἀπό πολλούς κατά διαφόρους καιρούς. Οἶον ἔταξεν ὁ Διόσκορος πέμπτον τόν Κωνσταντινουπόλεως, καί τόν γ' τῆς Β' Κανόνα ἠθέτησεν. Ἀλλ' ἀνεκαίνισε πάλιν αὐτόν ἡ Δ' [Σύνοδος]. Βασιλίσκου δέ τοῦ τυράννου ἀθετήσαντος αὐτά μετά χρυσοβούλλου (εἰ καί αὐτός πάλιν ὁ ἴδιος ἐδιώρθωσεν αὐτά μέ τά ἀντεγκύκλια γράμματα), ὁ Ἰουστινιανός ἀνεκαίνισε ταῦτα. Μετά ταῦτα δέ τοῦ τυράννου Φωκᾶ πρωτεῖον δόντος εἰς τόν Ρώμης (ὅπερ εἰ καί Ἡράκλειος ἀνέτρεψεν) ἡ παροῦσα ἐν Τρούλλῳ Σύνοδος, ἀξίωμα ἔχουσα Συνόδου Οἰκουμενικῆς, ἀνεκαίνισε πάλιν αὐτά»⁹⁸.

Εἶναι γεγονός ὅτι ὁ θεσμός τῆς Πενταρχίας ἀναδύθηκε μέ τήν Σύνοδο τῆς Χαλκηδόνας, ἐδραιώθηκε ἀρκετές δεκαετίες μετά ἀπό αὐτήν, ἐπειδή τό ἀπήτησαν οἱ ἀνάγκες τῆς Ἐκκλησίας, καί λειτούργησε γιά νά πρυτανεύσουν τά «δίκαια τῶν Ἐκκλησιῶν» σέ ἐποχή ἔντονης συγχύσεως πού προεκάλεσε ἡ μονοφυσιτική αἵρεση καί κατόπιν ὁ ἡγεμονισμός τοῦ πάπα τῆς Ρώμης.

⁹⁸ Ἑρμηνεῖα λoτ' Κανόνος τῆς Πενθέκτης, Πηδάλιον, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 252, ὑποσημ. 1.

Κεφ. 2^ο.

ΤΟ «ΠΡΩΤΕΙΟΝ» ΚΑΙ ΤΟ «ΕΚΚΛΗΤΟΝ» ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ.

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

2.1. Από τήν μεταποστολική εποχή μέχρι καί τῆς ἐποχῆς τῆς Πενταρχίας.

Ὁ ἀγώνας τῶν ἀρχαίων Ἐκκλησιῶν νά διατηρήσουν τήν διοικητική αὐτοτέλεια πού ἔχει ἐξασφαλίσει σέ αὐτές ἡ ἀποστολική Παράδοση, ἦταν πολύπλευρος. Κλασική εἶναι ἡ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσα ἀπόφαση τῆς Ἐκκλησίας τῆς Καρθαγένης νά μή δεχθῆ ἐξαρχία («ἐκβιβαστάς κληρικούς») τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης στήν Βόρειο Ἀφρική, γιά νά ἀναψηλαφήσουν ὑποθέσεις κληρικῶν τῆς, ὅπως τοῦ Ἀπιαρίου τῆς ἐπαρχίας Σίκκης.

2.1.1. Ὁ σεβασμός στίς ἀποφάσεις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Σινώπης (ὁ αἵρεσι-ἀρχῆς Μαρκίων).

Ἐνα πολύ παλαιότερο περιστατικό μέ τόν αἵρεσιάρχη Μαρκίωνα δείχνει τήν ἐκκλησιολογική σημασία τοῦ σεβασμοῦ στά «δίκαια τῶν Ἐκκλησιῶν». Ἀνάμεσα σέ αὐτά τά «δίκαια» εἶναι καί τό νά γίνωνται σεβαστές οἱ ἀποφάσεις μιᾶς Ἐκκλησίας ἀπό τίς ὑπόλοιπες, π.χ. ἡ χειροτονία ἢ (κυρίως) ἡ καταδίκη ἑνός κληρικοῦ. Πρόκειται γιά ἀρχαία ἐκκλησιαστική τάξη, τήν ὁποία ἀποτυπώνει ὁ ἰβ' ἀποστολικός κανόνας ἐπιβάλλοντας ἀφορισμό σέ ἐκεῖνον τόν κληρικό πού τυχόν θά δεχθῆ σέ λειτουργική κοινωνία κάποιον λαϊκό ἢ κληρικό, τούς ὁποίους ὁ οἰκεῖος τους ἀρχιερεὺς ἔχει θέσει σέ ἀκοινωνησία (εἶναι «ἀδεκτος») ⁹⁹. Κατά τόν ἅγιο Ἐπιφάνιο Κύπρου ¹⁰⁰, ὁ Μαρκίων ἦταν υἱός τοῦ ἐπισκόπου τῆς Σινώπης, εἶχε δώσει ὑποσχέσεις στόν Θεό καί ἀσκοῦσε παρθενία. «Προσεφθάρη» ὅμως μέ μία παρθένο ἀφιερωμένη, καί γι' αὐτό ὁ πατέρας του τοῦ ἐπέβαλε ἀφορισμό. «Ἀδεκτος» ἀπό τόν ἐπίσκοπο πατέρα του ὁ Μαρκίων πῆγε στήν Ρώμη, ὅπου ζήτησε νά γίνει δεκτός στήν κοινωνία τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλά οἱ κληρικοί τῆς Ρώμης δέν τόν δέχθηκαν σεβόμενοι τήν ἐκκλησιαστική ἀπόφαση τοῦ ἐπισκόπου πού τόν ἀφόρισε. Τοῦ εἶπαν: «οὐ δυνάμεθα ἄνευ τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ τιμίου πατρός σου τοῦτο ποιῆσαι· μία γάρ ἐστίν ἡ πίστις καί μία ἡ ὁμόνοια καί οὐ δυνάμεθα ἐναντιωθῆναι τῷ καλῷ

⁹⁹ «Εἴ τις Πρεσβύτερος, ἢ Διάκονος ὑπό Ἐπισκόπου γένηται ἐν ἀφορισμῷ, τοῦτον μή ἐξεῖναι παρ' ἑτέρου δεχθῆναι, ἀλλ' ἢ παρά τοῦ ἀφορίσαντος αὐτόν· εἰ μή ἂν κατά συγκυρίαν τελευτήσῃ ὁ ἀφορίσας αὐτόν Ἐπίσκοπος» (λβ' ἀποστολικός Κανών). Ἐπαναβεβαιώθηκε ἡ κανονική αὐτή ἀρχή καί ἀπό τόν α' Κανόνα τῆς ἐπί Φωτίου Σύνοδο τοῦ 879.

¹⁰⁰ Πανάριον, 2, 94, 1-2.

συλλειτουργῶ, πατρί δὲ σῶ». Τό περιστατικό αὐτό συνέβη μετὰ τὴν κοίμηση τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης Ὑγίνου, ἐνάτου μετὰ τό μαρτύριο τῶν ἀποστόλων Πέτρου καί Παύλου. Κατόπιν τούτου ὁ Μαρκίων μέ θυμό καί πολλή ὑπερηφάνεια δημιούργησε τὴν γνωστική αἵρεση τῶν Μαρκιωνιστῶν.

Τό περιστατικό αὐτό ἔδωσε ἀργότερα ἀφορμή στοὺς ἀλαζονικούς ὑπερμάχους τοῦ παπικοῦ πρωτείου νά εἰποῦν ὅτι ὁ Μαρκίων κατέφυγε στήν Ρώμη, ἐπειδὴ ἐγνώριζε ὅτι ὁ Ρώμης εἶχε «γενική ἐξουσία ἐπὶ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας». Ἀλλά ὁ ἱερός Δοσίθεος Ἱεροσολύμων στηριζόμενος στήν ἀνωτέρω μαρτυρία τοῦ ἁγίου Ἐπιφανίου τοῦ ἀποστομῶνι, καί ἐπιπλέον βρίσκει εὐκαιρία νά σχολιάση τὴν ὑπεροπτική συμπεριφορά τῶν παπῶν Ἀδριανοῦ καί Ἰωάννου (9ος αἰώνας) ἐναντι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κων/πόλεως καί νά συμπεράνη: «ἡμαρτεν ἄρα ὁ Ρώμης Ἀδριανός γράφων πρὸς Βασίλειον Μακεδόνα, ὅτι ἡ καθέδρα τῆς Ρώμης δύναται ἰατρεύειν τὰ ἔλκη τὰ γενόμενα εἰς Κωνσταντινούπολιν, καί γάρ οὐ δύναται ἄνευ τῆς κοινότητος, ἦτοι οἰκουμενικῆς συνόδου· καί ὅταν μόνος βούλεται ἰατρεύειν, οὐδὲν τελειοῖ, καί τὴν μίαν πίστιν διαιρεῖ, καί τὴν ὁμόνοιαν τῆς Ἐκκλησίας λύει. Κακῶς εἶπε καί ὁ Πάπας Ἰωάννης, γράφων Λέοντι καί Ἀλεξάνδρῳ τοῖς βασιλεῦσιν, ὅτι ὁ Πέτρου θρόνος ἔχει ἐξουσίαν τὰ ὑπὸ Ἀρχιερέων δεσμευθέντα, ὅποιά τινα ἂν ᾖ, λύειν εὐλόγῳ διαγνώσει, ἀντίκειται γάρ καί πολλοῖς κανόσιν ὡς εἴρηται καί ρηθήσεται, καί τῇ Ἐκκλησιαστικῇ παραδόσει, καί τῇ ἐνταῦθα τῶν ἀποστολικῶν πρεσβυτέρων κρίσει καί ἀποφάσει [...] πρὸς τούτοις τὰ παρά κανόνας οὐ δύναται λύειν· γράφει γάρ ὁ ἅγιος Πάπας Μαρτῖνος Παντολέοντι, κανόνα γάρ ἐκκλησιαστικόν οὐ δυνάμεθα λύειν, ἐκδικηταί ἢ διοικηταί καί φύλακες, ἀλλά οὐ παραβάται τῶν κανόνων ὑπάρχοντες»¹⁰¹.

2.1.2. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Γαλλίας ἐπικρίνει τόν Πάπα τῆς Ρώμης (ἅγιος Εἰρηναῖος Λουγδούνου).

Κατὰ τόν δεύτερον αἰῶνα ὁ ἅγιος Εἰρηναῖος, ἐπίσκοπος Λουγδούνου, διατηρεῖ ἐναντι τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης διοικητική αὐτοτέλεια καί ἀδελφική παρρησία, ἡ ὁποία τοῦ ἐπιτρέπει νά ἐπικρίνη τὴν πράξη ἀκοινωνησίας τοῦ Ρώμης Βίκτωρος κατὰ τοῦ Πολυκράτους Σμύρνης γιὰ τό ζήτημα τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα. Ὁ Δοσίθεος Ἱεροσολύμων γράφει: «Ὁ Λουγδούνων ἐπίσκοπος Εἰρηναῖος μετὰ τῶν περὶ αὐτόν ἀδελφῶν παραινῶσι τόν τοῦ Πέτρου διάδοχον καί ἀναμάρτητον Πάπαν, τόν καί ἐγκαυχόμενον μονάρχην εἶναι, μὴ ἀσχημονεῖν καί θρασύνεσθαι, καί τέως μὴ ἁμαρτάνειν, τὴν διαφορὰν τῆς ἡμέρας τοῦ Πάσχα ἑτεροδοξίαν ἡγούμενον, καί

¹⁰¹ Δωδεκάβιβλος, Λ', ι', θ', ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 99.

ἀφορίζοντα τὰς Ἐκκλησίας»¹⁰². Ἡ πράξη τοῦ Βίκτορος ἦταν μία ὑπερβολή, μέ τήν ὁποία διαφώνησαν καί ἄλλοι ἐπίσκοποι, ὅπως γράφει ὁ Δοσίθεος: «ἀλλ' οὐ πᾶσι γε τοῖς ἐπισκόποις ταῦτα ἠρέσκετο· ἀντιπαρακελεύονται δῆτα αὐτῶ τὰ τῆς εἰρήνης καί τῆς πρὸς τοὺς πλησίον ἐνώσεως καί ἀγάπης φρονεῖν, φέρονται δέ αἱ τούτων φωναί πληκτικώτερον καθαπτομένων τοῦ Βίκτορος»¹⁰³.

2.1.3. Ἡ Ἀλεξάνδρεια προσβάλλει τὰ δίκαια τῆς Κων/πόλεως στήν σύνοδο τῆς Δρυός (ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος).

Ἡ καθαίρεση τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ἀπό τήν σύνοδο τῆς Δρυός ἀποτελεῖ τυπικό παράδειγμα παραβιάσεως τῶν δικαίων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Θεόφιλος Ἀλεξανδρείας ἦταν ὁ πρωτουργός τῆς ἀδίκου καί παρά τούς ἐκκλησιαστικούς κανόνες καθαιρέσεως. Ἡ σύνοδος τῆς Δρυός κατά τήν σύνθεσή της ἦταν ἓνα ἀντικανονικό δικαστήριο: ἐπίσκοποι μιᾶς ἄλλης τοπικῆς Ἐκκλησίας (τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀλεξανδρείας) μαζί μέ τούς ἐχθρικά διακειμένους πρὸς τόν Χρυσόστομο ἐπισκόπους τῆς Κων/πόλεως καί ἄλλων γειτονικῶν μητροπολιτικῶν ἐπαρχιῶν¹⁰⁴ ἀποφάσισαν νά καθαιρέσουν τόν Χρυσόστομο. Οἱ ὑπόλοιπες τοπικές Ἐκκλησίες ἦσαν ἀποῦσες ἢ μή συνηγοροῦσες. **Ἐνας θρόνος ἐνήργησε μονομερῶς καί ἀδίκως.** Οἱ κανόνες τῆς Νικαίας παραβιάσθηκαν, διότι ἡ διοικητική αὐτοτέλεια πού κυρώθηκε στίς τοπικές Ἐκκλησίες ἀπό τόν στ' καί ζ' κανόνα δέν ἀφοροῦσε μόνο τίς ὑπερμητροπολιτικές ἐπαρχίες Ρώμης, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καί Ἱεροσολύμων, ἀλλά ἐπίσης καί τίς ὑπόλοιπες μητροπολιτικές περιφέρειες: «Ὁμοίως... καί ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις, τὰ πρεσβεῖα σώζεσθαι ταῖς Ἐκκλησίαις». Ἐπρεπε ὁ Θεόφιλος νά συγκαλέσῃ ὅλους τούς προκαθημένους τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν. Ἐπιπλέον καί ὁ β' κανὼν τῆς Β'(381) ὠριζε «τούς ὑπὲρ διοίκησιν ἐπισκόπους ταῖς ὑπερορίοις ἐκκλησίαις μή ἐπιέναι, μηδέ συγγέειν τὰς ἐκκλησίας» καί «ἀκλήτους δέ ἐπισκόπους ὑπὲρ διοίκησιν μή ἐπιβαίνειν ἐπὶ χειροτονία, ἢ τισιν ἄλλαις οἰκονομίαις». Ἄν καί ἡ σύνοδος αὐτή (τοῦ 381) δέν εἶχε ἀκόμη ἀναγνωρισθῆ ὡς οἰκουμενική ὅταν ἐνεργοῦσε ὁ Θεόφιλος τὰ τῆς Δρυός, ἀλλά πάντως ἦταν σύνοδος πού ἐξέφραζε ὅλη τήν Ἀνατολή καί εἶχε ἤδη καταδικάσει τίς ὑπερόριες

¹⁰² Δωδεκάβιβλος, Λ', ια', δ', ἔκδ. Ρηγοπούλου 198..., σελ. 107.

¹⁰³ Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 106.

¹⁰⁴ Σωζομενοῦ, Ἱστορία Ἐκκλησιαστική, 8, 16: «Θεόφιλος παρῆν εἰς Χαλκηδόνα τήν Βιθυνῶν καί ἄλλοι πολλῶν πόλεων ἐπίσκοποι, οἱ μὲν ὑπὸ Θεοφίλου προτραπέντες, οἱ δέ βασιλέως προσταγμάτων μετακληθέντες. σπουδῆ δέ μάλιστα συνήεσαν, ὅσοι τε τῶν ἐν Ἀσίᾳ τῆς ἐπισκοπῆς ἀφήρητο παρὰ Ἰωάννου καί ὅσοι ἄλλοθεν ἄλλοι αὐτῶ ἀπηχθάνοντο. ἤδη δέ καί ἐξ Αἰγύπτου νῆες, ἃς Θεόφιλος περιέμενεν, εἰς Χαλκηδόνα ἀφίκοντο».

ένεργειες τῶν Ἀλεξανδρινῶν μέ τόν δ' κανόνα τῆς περὶ τοῦ Κυνικοῦ Μαξίμου. Ἡ μονομερής πράξη τοῦ Θεοφίλου ἦταν «εἰσπήδηση» στὰ ἐσωτερικά τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κων/πόλεως. Ἡ πολιτική ἐξουσία (ἡ βασίλισσα Εὐδοξία) ὑποστήριζε καί ὑποδαύλιζε τό ἐπιχειρούμενο ἐκκλησιαστικό ἔγκλημα. Ὁ ταπεινός Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος δεχόταν νά παραστῆ καί νά ἀπολογηθῆ στήν σύνοδο τῆς Δρυός, ἀλλά ζητοῦσε ὡς προϋπόθεση τήν κανονικότητα στήν σύνθεση τοῦ δικαστηρίου καί στήν δικαστική διαδικασία. Δέν δεχόταν τήν παρουσία τῶν ἰδίων τῶν ἐχθρῶν του ὡς δικαστῶν καί τήν μή ἀπαγγελία κατηγορητηρίου¹⁰⁵.

Ὅταν κατόπιν σύνοδος ἐξήντα ἐπισκόπων τῆς ἐπαρχίας τῆς Κων/πόλεως ἀκύρωσε τά πεπραγμένα τῆς Δρυός καί ἔδωσε στόν Χρυσόστομο τό δικαίωμα νά ἱερουργῆ καί χειροτονῆ¹⁰⁶, οἱ ἐχθροί του δέν σταμάτησαν νά βυσσοδομοῦν, ἀλλά συνῆλθαν καί πάλι ἐπικαλούμενοι κανόνες ἀρειανοφρόνων, ὡσάν ἐκείνων πού καθήρεσαν τόν ἅγιο Ἀθανάσιο ἐνωρίτερα¹⁰⁷, καί ἐπαναβεβαίωσαν τίς ἀποφάσεις τῆς Δρυός. Ὅφειλουμε ὁμως νά παρατηρήσουμε, ἀκολουθώντας τόν ἅγιο Νικόδημο τόν Ἀγιορείτη¹⁰⁸, ὅτι ὁ Χρυσόστομος ἦταν πρωθιεράρχης μιᾶς τοπικῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία συνοδικῶς εἶχε ἀκυρώσει τά τῆς Δρυός καί τόν εἶχε δικαιώσει, καί ἐπομένως ἡ ὁποιαδήποτε περαιτέρω ἐξέλιξη τῆς ὑποθέσεως ὠφείλε νά κριθῆ ἀπό οἰκουμενική σύνοδο, ὅπως πολύ σωστά καί κατά κανόνας ἔγραψε ὁ Ρώμης Ἰννοκέντιος: «ἀλλά τί κατὰ τῶν τοιούτων νῦν ἐν τῷ παρόντι ποιήσωμεν; ἀναγκαία ἐστὶ διάγνωσις συνοδική, ἦν καί πάλαι ἔφημεν συναθροιστέαν. μόνη γάρ ἐστὶν ἣτις δύναται τὰς κινήσεις τῶν τοσούτων καταστεῖλαι καταιγίδων· [...] καί γάρ καί ἡμεῖς πολλὰ σκεπτόμεθα, ὃν τρόπον ἡ οἰκουμενική σύνοδος συναχθεῖη, ὅπως τῇ βουλήσει τοῦ θεοῦ αἱ ταραχώδεις κινήσεις παύσωνται»¹⁰⁹.

¹⁰⁵ Σωζομενοῦ, *Ἱστορία Ἐκκλησιαστική*, 8, 17. «Ὁ δὲ Ἰωάννης ἄλλους τέ τινες τῶν ἐπιτηδείων αὐτῷ κληρικῶν καὶ Δημήτριον τὸν Πισινοῦντος ἐπίσκοπον πέμψας πρὸς αὐτοὺς ἔλεγε μὴ ἀποφεύγειν τὴν κρίσιν· ἔτοιμος δὲ εἶναι, εἰ πρότερον μάθοι τοὺς κατηγοροὺς καὶ τὴν γραφὴν ἐπισκεψαίτο, ἐπὶ μείζονος ἀπολογεῖσθαι συνόδου· μὴ γὰρ αἰρεῖσθαι ἀνόητόν τι ὑπομένειν καὶ περιφανῶν ἐχθρῶν ἀνέχεσθαι δικαστῶν».

¹⁰⁶ Σωζομενοῦ, *Ἱστορία Ἐκκλησιαστική*, 8, 19: «Συνεληλυθότων δὲ τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀμφὶ ἐξήκοντα ἐπισκόπων ἄκυρά τε τὰ ἐν τῇ Δρυϊ πεπραγμένα καὶ αὐτὸν ἔχειν τὴν ἐπισκοπικὴν ψηφισαμένων διετέλεσεν ἱερώμενος καὶ χειροτονῶν καὶ τᾶλλα περὶ τὴν ἐκκλησίαν ἣ θέμις τοῖς προεστώσι διέπειν· ἠνίκα καὶ Σαραπίωνα τῆς ἐν Θράκῃ Ἡρακλείας ἐπίσκοπον κατέστησεν».

¹⁰⁷ Σωζομενοῦ, *Ἱστορία Ἐκκλησιαστική*, 8, 20.

¹⁰⁸ Ἀγ. Νικοδήμου, *Πηδάλιον*, 1884, σελ. 138, ὑπόσημ. 2.

¹⁰⁹ Σωζομενοῦ, *Ἱστορία Ἐκκλησιαστική*, 8, 16. Μὲ τὸν ὀρθό αὐτὸν τρόπο, δηλαδή μέ τὴν σύγκληση οἰκουμενικῆς συνόδου, ἀντιμετωπίσθηκε ἀργότερα ἡ ὑπόθεση τοῦ ἁγίου Φλαβιανοῦ Κων/πόλεως, ὁ ὁποῖος ὡς προκαθήμενος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κων/πόλεως εἶχε καθαιρέσει στήν Ἐνδημοῦσα Σύνοδο

2.1.4. Τά στοιχεῖα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑπεροψίας. Λύση ἡ οἰκουμενικὴ σύνοδος.

Ὁ Θεόφιλος Ἀλεξανδρείας συμπεριφέρθηκε ὑπεροπτικὰ καὶ ἐνήργησε μονομερῶς, ὅπως ἀργότερα οἱ πάπαι τῆς Ρώμης, οἱ ὁποῖοι ἐπενέβαιναν σέ ἄλλες ἐκκλησιαστικὲς περιφέρειες ἐπικαλούμενοι ἀποστολικὲς δῆθεν διαταγές καὶ ἀποστολικούς κανόνες. Ὁ Δοσίθεος Ἱεροσολύμων ἐλέγχει τὴν νοστοροπία τῶν παπῶν (καὶ ἐν προκειμένῳ ἐλέγχεται καὶ ἡ παρά κανόνας συμπεριφορά τοῦ Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας) βάσει τοῦ λδ' καὶ τοῦ λε' ἀποστολικοῦ κανόνος, γράφων: «καθαιροῦσιν πᾶσαν μοναρχικὴν ἐξουσίαν οἱ ἀποστολικοὶ κανόνες· αὐτίκα γάρ λέγει ὁ τριακοστός τέταρτος κανὼν, ἐκάστου ἔθνους εἶναι πρῶτόν τινα Ἐπίσκοπον, δι' οὗ δείκνυσιν ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν εἷς Ἐπίσκοπος κεφαλὴ, ἀλλὰ πολλὰ ἔθνη, καὶ πολλοὶ Ἐπίσκοποι κεφαλαί. καὶ οὐ λέγει τούτων τῶν κεφαλῶν εἶναι τινα ἐτέραν κεφαλὴν μείζονα· καὶ ὁ τριακοστός πέμπτος λέγει, μηδένα Ἐπίσκοπον ἔξω τῶν ὁρίων αὐτοῦ χειροτονίας ποιεῖσθαι εἰς τὰς μὴ ὑποκειμένας αὐτῷ πόλεις. καὶ οὐ ἐξαιρεῖ τινά. ἀλλὰ πάντας κωλύει τούς Ἐπισκόπους ἐξίσου»¹¹⁰.

Ἡ ἀπαίτηση ἐπίσης τοῦ Ρώμης, νά εἶναι ὁ τελικός κριτὴς ὑποθέσεων ἀπὸ ὅλες τὶς τοπικὲς Ἐκκλησίες καὶ ἡ κρίσις του νά μὴ ὑπόκειται σέ ἀναίρεση, εἶναι στοιχεῖα τοῦ παπικοῦ πρωτείου τὰ ὁποῖα χαρακτηρίσθηκαν ἀπὸ τὶς Ἐκκλησίες ὡς προσβολὴ τῶν κανονικῶν τους δικαίων. Κατὰ τὴν πρῶτην χριστιανικὴ ἐποχὴ τὸ ζήτημα τοῦ ἀναβαπτισμοῦ τῶν ἐξ αἱρέσεων ἐπανερχομένων στὴν Ἐκκλησία ἀπασχολοῦσε σοβαρὰ τὶς Ἐκκλησίες, καὶ ἡ μὲν Ρώμη ἠρνεῖτο κατηγορηματικὰ τὸν ἀναβαπτισμό ἐνῶ οἱ Ἐκκλησίες τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Καρθαγένης τὸν εἶχαν ὡς γενικό κανόνα. Ὁ Ἀλεξανδρείας Διονύσιος συμφωνοῦσε μὲ τὸν Ρώμης ὡς πρὸς τὸ νά μὴ ἀναβαπτίζονται οἱ ἐπιστρέφοντες αἰρετικοί, ἀλλὰ διαφωνοῦσε μὲ τὴν ἐπιβολὴ τῆς ἀκοινωνησίας ἀπὸ τὸν Ρώμης Στέφανο στοὺς ἐπισκόπους τῆς Ἀσίας Φιρμιλιανό καὶ Ἐλενο γιὰ τὸν ἀναβαπτισμό, διότι ἡ ἀκοινωνησία σχίζει τὴν Ἐκκλησία. Ἐγραφε λοιπὸν σχετικὰ ὁ Διονύσιος πρὸς κάποιον Φιλήμονα, πρεσβύτερο στὴν Ρώμη: «μεμάθηκα καὶ τοῦτο, ὅτι μὴ νῦν οἱ ἐν Ἀφρικῇ μόνον τοῦτο [σ.σ. τὸν ἀναβαπτισμό] ἐπεισήγαγον, ἀλλὰ καὶ πρό πολλοῦ κατὰ τοὺς πρό ἡμῶν Ἐπισκόπους ἐν ταῖς πολυανθρωποτάτοις Ἐκκλησίαις καὶ Συνόδοις τῶν ἀδελφῶν ἐν Ἰκονίῳ· καὶ Συνόδοις, καὶ παρά πολλοῖς τοῦτο ἔδοξεν, ὧν τὰς βουλὰς ἀνατρέπων, εἰς ἔριν καὶ φιλονεικίαν

τοῦ 448 τὸν ἀρχιμανδρίτη Εὐτυχῆ (αἰρεσιάρχη) καὶ ζητήθηκε στὴν συνέχεια ἀναψηλάφηση τῆς ὑποθέσεως.

¹¹⁰ Δωδεκάβιβλος, Λ', ια', στ', ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 116.

αυτούς ἐμβαλεῖν οὐχ ὑπομένω»¹¹¹. Ἐρμηνεύοντας τὸ πνεῦμα τοῦ Διονυσίου ὁ Δοσίθεος Ἱεροσολύμων παρατηρεῖ: «ὁ Καρθαγένης Κυπριανός καί οἱ περί αὐτόν λέγουσι [σ.σ. ὑποστηρίζουν] τὸν ἀναβαπτισμόν, οὐκ ἔστι δέ κριτῆς αὐτῶν ὁ Στέφανος, ἀλλὰ σύμβουλος· κριτῆς δέ θέλων εἶναι, καταφρονεῖται. ὅτι ὁ Φιρμιλιανός καί ὁ Ἐλενος τοῦτο παρέλαβον παρά τῶν πρό αὐτῶν... καί γάρ οὐ πείθονται τῷ Στεφάνῳ, καθότι οὐκ οἶδασιν αὐτόν ἢ μείζονα, ἢ κριτὴν, ἢ ἀναμάρτητον, ἢ τινα ἔχοντα ἐξουσίαν ἐπ' αὐτῶν· οὐ δεῖ ψέγειν τὸ ἔργον, ἐπειδὴ παρά πολλοῖς ἐνεργεῖται καί πάτριόν ἐστι, καί ψεγόμενον ὕβριν προξενεῖ τοσαύταις Ἐκκλησίαις, ἣν περ ὕβριν τῶν Ἐκκλησιῶν ἐκείνων ἀποδιοπομπουμένων, καί τῆς ἐπιταγῆς καταφρονουσῶν, σχίσμα προξενεῖται... εἰ δέ καί διορθώσεως χρεία, πολλῶν Ἐπισκόπων καί μάλιστα Συνόδου Οἰκουμενικῆς ἐστὶν ἔργον. ὅπερ μόνῳ βουλομένῳ ποιεῖν τῷ Πάπᾳ ἔξεστιν ἀντιλέγειν κατὰ τὴν ἀγιωτάτην κρίσιν τοῦ ἀγιωτάτου Αὐγουστίνου· ἀντεῖπε λοιπόν καί λόγοις καί γράμμασιν ὁ Διονύσιος ταῖς ἐπιταγαῖς τοῦ Πάπα, διότι οὐκ οἶδεν αὐτόν ἡγούμενον εἶναι κοινόν καί κριτὴν ἐπὶ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας»¹¹².

Οἱ ὑπέρμαχοι τοῦ παπικοῦ μοναρχικοῦ πρωτείου εἶχαν χρησιμοποιήσει ὡς ἐπιχείρημα καί τὴν ἐπιστολή τοῦ Μεγ. Ἀθανασίου, στήν ὁποία φέρεται **δῆθεν** ὅτι ὁ **Ρώμης εἶναι ὁ βεβαιωτής τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως**. Ὁμως πλῆθος ἀναφορῶν τοῦ Μεγ. Ἀθανασίου περὶ τῶν ἐπισκόπων τῆς ταραγμένης περιόδου τῆς ἐξορίας του στὰ Τρέβειρα τῆς Γαλλίας, φανερώνουν ὅτι ἡ δικαίωση τῆς Ὁρθοδοξίας του δέν ἦταν ἔργο τοῦ Ρώμης ἀλλὰ τῶν ἐπισκόπων τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ὅπως γράφει ὁ Δοσίθεος Ἱεροσολύμων ὡς συμπέρασμα τῆς ἀναλύσεως τῶν τότε γεγονότων: «καί λοιπόν ἰδοὺ ὁ μέγας Ἀθανάσιος οὐκ ἀπὸ μόνης τῆς ρωμαϊκῆς, ἢ ἄλλης μερικῆς Ἐκκλησίας, ἢ ἀπὸ τοῦ Πάπα συνίστησι τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς κοινότητος πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν»¹¹³, καί ποῦ ὅτι ὁ Ρώμης κατ' ἐξοχὴν τῆς Ἐκκλησίας Διδάσκαλος; ἢ κατὰ μοναρχικὸν ἀξίωμα κεφαλὴ πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν; ἢ μόνος τῆς γραφῆς ἐξηγητῆς ἀναμάρτητος; ἢ αὐτοκράτωρ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ;»¹¹⁴.

2.1.5. Συνόδους συγκαλεῖ μόνο ὁ Ρώμης;

Μία ἀκόμη πτυχή τοῦ παπικοῦ πρωτείου, στήν ὁποία ἐπέμεναν οἱ παπολάτραι, ἦταν καί τὸ **δῆθεν ἀποκλειστικὸ δικαίωμα τοῦ Ρώμης νά συγκαλεῖ τίς**

¹¹¹ Εὐσεβίου Καισαρείας, *Ἱστορία Ἐκκλησιαστικῆ*, 7, 7. Δωδεκάβιβλος, Α', ιζ', α', ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 192.

¹¹² Δωδεκάβιβλος, Α', ιζ', α', ἔκδ. Ρηγοπούλου 198..., σελ. 192.

¹¹³ Μεγ. Ἀθανασίου, *Πρὸς τοὺς ἐν τῇ Ἀφρικῇ τιμιωτάτους ἐπισκόπους*, PG 26, 1029.

¹¹⁴ Δωδεκάβιβλος, Α', ιζ', β', ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 201.

συνόδους. Ἡ περίπτωση τῆς κατά Παύλου τοῦ Σαμοσατέως συνόδου τῆς Ἀντιοχείας (κατά τὰ ἔτη 265-270) φέρεται ἀπό τόν Δοσίθεο Ἱεροσολύμων ὡς ἓνα ἀπό τὰ πολλά παραδείγματα, ποῦ δείχνουν ὅτι σύνοδος στήν Ἐκκλησία συγκαλεῖται καί χωρίς τήν ἔγκριση τοῦ Πάπα. Γράφει: «πρῶτον, χωρίς ἐρωτήσεως, ἢ ἐπιταγῆς τοῦ Πάπα ἠθροίσθη· δεύτερον, ὅτι μᾶλλον τοῦ Πάπα ἠγωνίσθησαν οἱ τοσοῦτοι πατέρες, τοσαῦτα ἔτη κοιπιῶντες, ὁδοιποροῦντες, χρήματα καταδαπανῶντες καί σπουδάζοντες ὑπέρ τῆς εὐσεβείας· τρίτον, ὅτι ἐκάθηραν τόν Ἀντιοχείας, καί ἐχειροτόνησαν ἕτερον χωρίς γνώμης τοῦ Πάπα· τέταρτον, ὅτι ὠρισαν καί ἔκριναν περί πίστεως ὀρθοδόξως ἄνευ τῆς δι' ἐμπνεύσεως θείας κρίσεως τοῦ Πάπα· πέμπτον, ὅτι οὐκ ἐζήτησαν βεβαίωσιν τῶν πράξεων αὐτῶν παρά τοῦ Πάπα· ἕκτον, ὅτι τόν Φιρμιλιανόν, ὄν οἱ Ρωμαῖοι εἶχον ἑτερόδοξον, ἐκείνον τόν Φιρμιλιανόν τόν ἰδίως καί κοινῶς ἀντειπόντα τῇ Ἐκκλησίᾳ Ρωμαίων, ἐκείνον, ὄν τῆς κοινωνίας αὐτοῦ ὁ Πάπας Στέφανος ἀπέκοπτεν, ἡ Σύνοδος ἐπαινεῖ ἄκρως καί μακαρίζει, καί ὡς ζηλωτήν καί ὀρθόδοξον αὐτόν ἐγκωμιάζει»¹¹⁵.

Μέ ἀφορμή τήν σύγκληση τῶν τοπικῶν συνόδων Ἀγκύρας, Νεοκαισαρείας καί Λαοδικείας κατά τούς πρώτους χρόνους τῆς βασιλείας τοῦ Μεγ. Κωνσταντίνου, οἱ παρατηρήσεις τοῦ Δοσιθέου Ἱεροσολύμων εἶναι ἐπίσης σημαντικές περί τοῦ θρυλλομένου δικαιώματος τοῦ Ρώμης νά συγκαλῆ ὁ μόνος αὐτός τις συνόδους τῆς Ἐκκλησίας. Γράφει: «ψεῦδος ἄρα ὅτι ὁ Ρώμης ἀγείρει, ἢ βεβαιοῖ τὰς Συνόδους· **βλασφημία ἐστὶ τὸ τὰς Συνόδους, αἵτινες οὐκ ἀγείρονται τῇ προσταγῇ τοῦ Πάπα, καί οὐ βεβαιοῦνται τῇ αὐτοῦ κρίσει, μὴ εἶναι Συνόδους· ὁ δέ τεσσαρακοστός Κανὼν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ προφανέστατα καθαιρεῖ τοῦτο τὸ πομπηϊκὸν ἀξίωμα, φησὶ γάρ, ὅτι οὐ δεῖν Ἐπισκόπους καλουμένους εἰς Σύνοδον, καταφρονεῖν, ἀλλ' ἀπιέναι, καί διδάσκειν, καί διδάσκεσθαι· εἰς κατόρθωσιν τῆς Ἐκκλησίας, καί τῶν λοιπῶν, εἰ δέ καταφρονήσειεν ὁ τοιοῦτος, ἑαυτόν αἰτιάσεται· καί σημείωσαι, ὅτι ὁ Κανὼν οὗτος οὐδένα Ἐπίσκοπον ἐξαιρεῖ, ἀλλὰ πάντας συμπεριλαμβάνει, ἐν οἷς καί ὁ Ρώμης ἐστίν»¹¹⁶.**

Μέ ἓνα ἐξίσου χαρακτηριστικὸ παράδειγμα ἀπὸ τήν ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία ὁ Δοσίθεος ἐξαιρεῖ τήν ἰσοτιμία τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν ὡς τήν μόνη ἐκκλησιολογικὰ ὀρθή (ἀντίθετη πρὸς τήν παποκεντρική) σχέση μεταξύ τους. Τὸ παράδειγμα σχετίζεται μέ τὸ ποιὸς στήν Ἐκκλησία συγκροτεῖ τις συνόδους: Κάποιοι ὑπέρμαχοι τοῦ παπικοῦ πρωτείου τοῦ Ρώμης ὑποστήριζαν ὅτι ὁ Θεόφιλος Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης (2^{ος} αἰῶνας) ἔλαβε προσταγή ἀπὸ τόν Ρώμης Βίκτορα νά συγκαλέσῃ

¹¹⁵ Δωδεκάβιβλος, Λ', ιθ', γ', ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 206.

¹¹⁶ Δωδεκάβιβλος, Λ', κδ', α', ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 242.

σύνοδο περί τοῦ ζητήματος τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα, διότι «ὁ Πάπας Βίκτωρ Ἐπίσκοπος τῆς πόλεως Ρώμης ἔθυνε τὴν ἐξουσιαστικὴν αὐτοῦ ὑπεροχὴν πρὸς τὸν Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης Ἐπίσκοπον Θεόφιλον, ὅπως ἂν ἐν ἐκείνῃ τῇ χώρᾳ διδαχθεῖν ποίῳ τρόπῳ παρά πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν πανηγυρισθεῖν τὸ Πάσχα κανονικῶς»¹¹⁷. Ὑποστήριζαν δηλαδή, ὅτι ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ρώμης εἶχε ἐξουσία νὰ ρυθμίξῃ τί θὰ κάνουν οἱ Ἐκκλησίαι τῆς Παλαιστίνης!

Ἐν τούτοις δὲν ἦταν αὐτὴ ἡ ἱστορικὴ παραγματικότητα. Αὐτὸ ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ πλῆθος ἱστορικῶν, λογικῶν καὶ ἐκκλησιολογικῶν ἀποδείξεων. Ἀπὸ αὐτές ἀναφέρουμε τὴν ἐξῆς: Κατὰ τὸν ἱστορικὸ Εὐσέβιο Καισαρείας, στὴν Ἀνατολὴ καὶ στὴν Δύση εἶχαν συγκροτηθῆ πολλὲς σύνοδοι: «Σύνοδοι δὴ καὶ συγκροτήσεις Ἐπισκόπων ἐπιταυτὸν ἐγένοντο [...] φέρεται δ' εἰσέτι νῦν τῶν κατὰ τὴν Παλαιστίνην τηνικάδε συγκεκριμένων γραφῆ, ὧν προϋτέτακτο Θεόφιλος τῆς ἐν Καισαρεία παροικίας Ἐπίσκοπος, καὶ Νάρκισσος τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις, καὶ τῶν ἐπὶ Ρώμης δ' ὁμοίως ἄλλη, περὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος Ἐπίσκοπον Βίκτορα δηλοῦσα, τῶν τε κατὰ Πόντον Ἐπισκόπων, ὧν Πάλμας ὡς ἀρχαιότατος προϋτέτακτο. καὶ τῶν κατὰ Γαλλίαν δὲ παροικιῶν, ἃς Εἰρηναῖος ἐπεσκόπει, ἔτι τε τῶν κατὰ τὴν Ὀρσοηνήν, καὶ τὰς ἐκεῖσε πόλεις, καὶ ἰδίως Βακχύλου τῶν Κορινθίων Ἐκκλησίας Ἐπισκόπου, καὶ πλείστων ἄλλων ὄσων»¹¹⁸. «Ὅλες αὐτές οἱ Ἐκκλησίαι τότε εἶχαν συνείδηση τῆς 'αὐτοκεφαλίας', δηλαδή τῆς ἐλευθερίας νὰ ἐκφράσουν συνοδικὴ ἄποψη καὶ νὰ τὴν καταθέσουν σὲ μείζονα σύνοδο. Σὲ καμμία ἀπὸ αὐτές τίς Ἐκκλησίαι δὲν εἶχε σταλῆ ἀπὸ τὸν Ρώμης προστακτικὴ ἐπιστολὴ γιὰ σύγκληση συνόδου. Συμπεραίνει περὶ αὐτοῦ ὁ Δοσίθεος Ἱεροσολύμων: «ὄν τρόπον αἱ λοιπαὶ πᾶσαι τῶν ἀπανταχοῦ Ἐπισκόπων Σύνοδοι ἄνευ τῆς ἐπιταγῆς καὶ ἐπιστολῆς τοῦ Βίκτορος συνῆλθον, οὕτως ἡθροίσθη καὶ ἡ ἐν Καισαρεία ὑπὸ Θεοφίλου· ταῦτα δὲ πάντα καταστροφή ἐστὶ λαμπρὰ παντός μοναρχικοῦ ἀξιώματος»¹¹⁹. **Ἡ δυνατότητα δηλαδή συγκροτήσεως τοπικῶν συνόδων καὶ ἀποφάνσεως ἐπὶ σημαντικῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων δὲν ἐξηρτᾶτο ἀπὸ μίᾶ ἐκκλησιαστικὴ καθέδρα μέ ρόλο δῆθεν ἡγετικὸ ἢ συντονιστικὸ.**

2.1.6. Τὸ ἡγετικὸ κέντρο στὴν Ἐκκλησία.

Ἡ ἔννοια τοῦ ἡγετικοῦ κέντρου τέθηκε ἔντονα ἀπὸ τοὺς ὑπερμάχους τοῦ παπικοῦ πρωτείου βάσει ἐνός σχολίου τοῦ ἱστορικοῦ Σωκράτους πού ἔλεγε: «τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ Κανόνος κελεύοντος μὴ δεῖν παρά γνώμην τοῦ Ρώμης Ἐπισκόπου

¹¹⁷ Δωδεκάβιβλος, Α', ια', στ', ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 112-113.

¹¹⁸ Εὐσεβίου Καισαρείας, Ἱστορία Ἐκκλησιαστικὴ, 5, 23. Δωδεκάβιβλος, Α', ια', ζ', ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 121.

¹¹⁹ Δωδεκάβιβλος, Α', ια', στ', ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 122.

κανονίζει την Έκκλησίαν». Αλλά ο Δοσίθεος στο έπιχείρημα αυτό, μετά από πολλαπλή ανάφραση, αντιπαραθέτει καταλυτικά την Ζ' Οικουμενική Σύνοδο, η οποία τον αναγκαίω συντονιστικό ρόλο για την σύγκληση των συνόδων αναφέρει όχι σε μία καθέδρα αλλά στην συμφωνία των προκαθημένων των Έκκλησιών: «ήτις [Ζ' Οικουμενική] καί πολλαπλασίως αξιοπιστοτέρα ἐστί των περί τον Σωκράτην λέγει, ως άνευ των Πατριαρχών ου γίνεται Σύνοδος, τό δέ παρά γνώμην του Ρώμης Έπισκόπου ου δεῖ κανονίζει την Έκκλησίαν, ταυτόν ἐστί τῷ ἄτερ των Πατριαρχών ου γίνεται Σύνοδος· ἀποδέδεικται τοίνυν καί ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης του Ίουλίου προφανέστατα ου μοναρχικόν, ἀλλά ἀριστοκρατικόν ἀξίωμα, καί ου γενική τις ἐξουσία, ἀλλά κοινή τις ἰσοτιμία καί ποιμανσις ἰσοδύναμος, οἰκονομία τε καί σύμπνοια καί ἀδελφική συμπάθεια καί συμφωνία»¹²⁰.

2.1.7. Ὁ θρόνος τῆς Ρώμης ἐνοποιεῖ τίς Έκκλησίες;

Στήν αντίληψη των παιπιστων τό ἡγετικό ἐκκλησιαστικό κέντρο εἶχε ἐπίσης τήν ιδιότητα νά εἶναι καί κέντρο ἐνότητος στήν Έκκλησία, ὡστε χωρίς αὐτό νά μή μπορεῖ νά συγκροτῆται ἡ Μία Ἁγία Καθολική καί Ἀποστολική Έκκλησία. Ὁ οὐμανιστής τῆς ὕστερης παλαιολόγειας ἐποχῆς, ὁ Γεώργιος Τραπεζούντιος (1395-1472/3), ὁ ὁποῖος ἀσπιάσθηκε τόν λατινισμό καί διετέλεσε γραμματέας τῆς παπικῆς κουρίας¹²¹, ἔγραφε ὅτι «πᾶσαι αἱ Έκκλησῖαι τῆ τῆς Ρώμης ἐνίζονται [σ.σ. διά τῆς Έκκλησίας τῆς Ρώμης ἐνοποιοῦνται, ἀποκτοῦν ἐνότητα¹²²], αὕτη δέ τῷ Πάπῃ [σ.σ. ἐνίζεται]». Ἐνα τέτοιο παποκεντρικό ἐπιχείρημα εἶναι προφανῆς ἀσέβεια, γράφει ὁ πολυίστωρ Δοσίθεος, καί θεμελιώνει τήν κρίση του στό ἀκόλουθο ἀπόσπασμα του ἁγίου Ἐπιφανίου Κύπρου: «διὸ οὐκ ἐνι ἀῖρεσις οὐδὲ ἐκκλησία εἰς ὄνομα ἀποστόλων ἀνηγορευμένη. οὐδέποτε γάρ ἠκούσαμεν ἢ Πετρίους ἢ Παυλίους ἢ Βαρθολομαίους ἢ Θαδδαίους, ἀλλά ἀπ' ἀρχῆς ἐν κήρυγμα πάντων των ἀποστόλων, οὐκ αὐτοὺς κηρύσσον ἀλλὰ Χριστὸν Ἰησοῦν Κύριον. διὸ καί ὄνομα τῆς ἐκκλησίας οἱ πάντες ἐν ἐπέθεντο, οὐχ ἑαυτῶν ἀλλὰ του Κυρίου αὐτῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ Ἀντιοχείας ἀρξαμένων Χριστιανῶν καλεῖσθαι· ὅπερ ἐστὶν ἡ μόνη καθολική ἐκκλησία»¹²³. Καί συμπεραίνει στήν συνέχεια: «Ἰδοὺ γάρ φησὶν ὁ Ἐπιφάνιος ὅτι οἱ Ἀπόστολοι οὐκ ἔθεντο ἕτερον ἐνώσεως ὄνομα ταῖς Έκκλησίαις, ἀλλὰ μόνον τό του Κυρίου, εἷς γάρ Κύριος, μία πίστις ἐν βάπτισμα καί μία Έκκλησία ἡ καθολική ἐνιζομένη τῷ Χριστῷ,

¹²⁰ Δωδεκάβιβλος, Β', ζ', ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 399.

¹²¹ *The Oxford Dictionary of Byzantium*, Oxford University Press 1991, volume 3, σελ. 839.

¹²² G. W. H. Lampe, *A Patristic Greek Lexicon*, Oxford at the Clarendon Press 1961, σελ. 476, λῆμμα ἐνίζω.

¹²³ Πανάριον, 2, 174.

ὄν καί μόνον ἔχει κεφαλὴν· οἱ δὲ τὸν Πάπαν ἔνωσιν λέγοντες καί τὸν Πέτρον, Πετριανοὶ καλοῦνται καὶ παπισταί, ὅθεν καὶ ἔξωθέν εἰσι τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας»¹²⁴. καὶ ἐπίσης παραπέμποντας στό ρητό τοῦ ἁγίου Ἐπιφανίου «Ἐκκλησία γάρ ἐστὶν ἀπὸ μιᾶς πίστεως γεγεννημένη, τεχθεῖσα δὲ διὰ Πνεύματος Ἁγίου»¹²⁵, σχολιάζει συμπληρωματικά: «οὐ λέγει δὲ μία ἐστίν, ὅτι ἐνίζεται ὑπὸ τοῦ Πέτρου ἢ τοῦ Πάπα, ἀλλ' ἀπὸ τῆς μιᾶς πίστεως»¹²⁶.

2.1.8. Ἡ ὑπερόριος ἔκκλητος ἀντίκειται στὸν ε' τῆς Α'.

Ἡ παποκεντρικὴ νοοτροπία περιελάμβανε, ὅπως ἐλέχθη, καὶ τὴν τάση τῶν ἐπισκόπων τῆς Ρώμης νὰ δέχωνται ὑπερόριες ἐκκλήτους προσφυγές, νὰ ἀναψηλαφοῦν ὑποθέσεις ἀπὸ ἄλλες Ἐκκλησίες καὶ ἔτσι νὰ προσβάλουν τὰ δίκαια ἐκείνων τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἐν τούτοις ὁ ε' κανὼν τῆς ἐν Νικαίᾳ Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου περὶ τῶν «ἀκοινωνήτων γενομένων» ἦταν σαφής: «τούς ὑφ' ἐτέρων ἀποβληθέντας ὑφ' ἐτέρων μὴ προσίεσθαι»¹²⁷. Ὁ ἱ. Δουσίθεος Ἱεροσολύμων καταφέρει κατὰ τῆς πτυχῆς αὐτῆς τοῦ παπικοῦ πρωτείου μὲ ἀφορμὴ τὴν φράση ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἀλεξανδρείας Ἀλεξάνδρου πρὸς τὸν Κων/πόλεως Ἀλέξανδρον περὶ τῶν καθαιρεθέντων Ἀρειανῶν: «τούτους οὖν (τούς περὶ τὸν Ἄρειον) ἀναθεματισθέντας ὑπὸ τῆς ἀδελφότητος [σ.σ. τῆς συνόδου τῆς Νικαίας], μηδεὶς ὑμῶν δεχέσθω»¹²⁸. Καὶ γράφει: «Ὁ δὲ Πάπας τῆς Ρώμης τούς ὑπὸ τῶν λοιπῶν Ἐκκλησιῶν ἀναθεματιζομένους δεχόμενος καὶ συγχωρῶν, παρανομία καὶ ἀκοινωνησία ὑποπίπτει». Καὶ στὴν συνέχεια, μὲ ἀφορμὴ τὰ περὶ τῆς ἐπλημένης δυτικῆς ὀφρῦος τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, παρατηρεῖ συμπερασματικῶς: «ὥστε ἐκ τούτων πάντων φαίνεται ὅτι ὁ Πάπας τῆς Ρώμης... μέμφεται ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου μικρᾶς παροικίας τῆς Καππαδοκίας ὡς κοινωνῶν Αἰρετικοῖς, καὶ βεβαιῶν Αἵρεσιν, βουλόμενος κατεξουσιάζειν τῶν ἀδελφῶν κατὰ τοῦ Παύλου [σ.σ. κατὰ τὸν Παῦλον], καὶ σπουδάζων ἀξίωμα λαβεῖν ἐν ταῖς μὴ προσηκούσαις αὐτῷ Ἐκκλησίαις, ὅπερ ἐστὶν ἀξίωμα ὑπερηφανίας»¹²⁹. καὶ ἐρμηνεύοντας τὴν πρὸς τούς Δυτικούς Ἐπισκόπους ἐπιστολὴ τῶν Μελετίου, Εὐσεβίου καὶ Βασιλείου παρατηρεῖ: «Ἐν τῇ ἐπιστολῇ τῇ πρὸς Δυτικούς τοῦ Βασιλείου σημειωτέον ὅτι γράφουσιν οἱ Ἀνατολικοί, Τοῖς Θεοφιλεστάτοις καὶ ὀσιωτάτοις ἀδελφοῖς τοῖς κατὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ Γαλλίαν· καὶ λοιπὸν ποῦ τό τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Ἰγνατίου πρὸς

¹²⁴ Δωδεκάβιβλος, Β', ιη', ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 496.

¹²⁵ Πανάριον, 3, 501.

¹²⁶ Δωδεκάβιβλος, Β', ιη', ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 498.

¹²⁷ Πηδάλιον, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 128.

¹²⁸ Θεοδωρήτου Κύρου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, 23.

¹²⁹ Δωδεκάβιβλος, Β', ιζ', στ', ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 477.

τόν Ρώμης, τῷ δεσπότη ἡμῶν τῷ ἀγιωτάτῳ καί μακαριωτάτῳ προέδρῳ καί Πατριάρχη πάντων τῶν θρόνων, καί τοῦ κορυφαίου διαδόχῳ καί Οἰκουμενικῷ Νικολάῳ Πάπα; ποῦ ἡ ἐπιγραφή ἦν γράφει τῷ Πάπα Μιχαήλ ὁ Παλαιολόγος; οὐκοῦν ὑστερογενές ἐστὶ, καί ἐπὶ Βασιλείου οὐδέ εἰς νοῦν ἦλθε τινός Χριστιανοῦ τό διαβολικόν ἀξίωμα τῆς μοναρχίας τοῦ Πάπα»¹³⁰.

2.2. Οἱ παραβιάσεις τῆς ἰσοτιμίας τῶν θρόνων τῆς Πενταρχίας.

Εἶναι χρήσιμο στήν συνέχεια νά ἀναφερθοῦν μερικά παραδείγματα παραβιάσεων τῶν κανονικῶν «δικαίων τῶν Ἐκκλησιῶν» τῆς Πενταρχίας, χάριν τῆς συναγωγῆς τῶν ἀπαραιτήτων συμπερασμάτων ὡς πρὸς τόν τρόπο θεραπείας των.

2.2.1. Προσβάλλονται τὰ δίκαια τῆς Κων/πόλεως στήν Ληστρική (Διόσκορος Ἀλεξανδρείας).

Πρῶτο ἐπίσῳδειο, τό ὁποῖο συνέβη στό μεταίχμιο μεταξύ τῆς μητροπολιτικῆς -ὑπερμητροπολιτικῆς περιόδου καί τῆς πατριαρχικῆς περιόδου, εἶναι ἡ ἀντικανονική ἐνέργεια τοῦ Διοσκόρου Ἀλεξανδρείας, ὅπως προαναφέρθηκε, νά τοποθετήσῃ τόν Κων/πόλεως ἀρχιεπίσκοπο Φλαβιανό πέμπτο στήν σειρά τῶν προεστώτων ἐπισκόπων κατὰ τήν Ληστρική Σύνοδο. Ἡ ἀντικανονικότητα ἔγκειται στήν παραβίαση τοῦ γ' κανόνος τῆς ἐν Κων/πόλει συνόδου τοῦ 381, ὁ ὁποῖος δίδει στόν Κων/πόλεως τήν δεύτερη θέση στήν τάξη τῶν πρεσβείων τιμῆς μετὰ τόν Ρώμη. Στήν ἴδια σύνοδο ὁ Διόσκορος ἀπένευμε 'πατριαρχική' ἀξία στήν Μητρόπολη τῆς Ἐφέσου.

2.2.2. Ἡ δεύτερη προσβολή ἀπό τόν Τιμόθεο Αἴλουρο.

Σημαντική πρῳιμη ἀπόπειρα ἀνατροπῆς τῆς κανονικῆς τάξεως τοῦ κη' Κανόνος ὑπῆρξε ἡ ἐνέργεια τοῦ Τιμοθέου Αἰλούρου τό ἔτος 475 νά ἀποδώσῃ γιά δεύτερη φορά στόν θρόνο τῆς Ἐφέσου 'πατριαρχική' ἀξία μέ τό *Ἐγκύκλιον* τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλίσκου, τό ὁποῖο ὑπέγραψαν 500 ἐπίσκοποι μετὰ ἀπό πιέσεις¹³¹.

¹³⁰ Δωδεκάβιβλος, Β', ιζ', θ', ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 479.

¹³¹ Βλασίου Φειδᾶ, *Ἱστορικοκανονικά προβλήματα περί τήν λειτουργίαν τοῦ θεομοῦ τῆς πενταρχίας τῶν πατριαρχῶν*, Ἀθῆναι 1970, σελ. 106-112. Ὑπάρχει λίβελλος πενήντα ἐπισκόπων τῆς Ἀσιανῆς Διοικήσεως (Σπ. Μήλια, *Τῶν Ἱερῶν Συνόδων νέα καί δαψιλεστάτη συλλογή*, Παρίσιοι 1761, τόμ. II, σελ. 244), μέ τόν ὁποῖο αὐτοί καταγγέλλουν στόν αὐτοκράτορα Βασιλίσκο(!) ὅτι «καταφεύδονται» ὅσοι τούς κατηγοροῦν ὅτι ὑπέγραψαν κατόπιν πολιτικῆς πιέσεως. Ἀλλά πρέπει νά λεχθῆ ὅτι ἡ πολιτική ἀκαταστασία (διαμάχη Ζήνωνος καί Βασιλίσκου γιά τόν βασιλικό θρόνο) καί ἡ δογματική διχοστασία (Ὁρθοδόξων καί εὐτυχιανιστῶν) δικαιολογοῦν ἕνα τέτοιο λίβελλο ἀπό πενήντα τυχόν

Πέραν τῆς δογματικῆς πλευρᾶς τοῦ ζητήματος, πού συνίσταται στήν ὑποστήριξη τοῦ μονοφυσιτισμοῦ καί τόν ἀναθεματισμό τῆς Συνόδου τῆς Χαλκηδόνος, τό κανονικό παράπτωμα τῆς συνόδου ἦταν ἡ ἀπόδοση πατριαρχικῆς ἀξίας στήν ἐκκλησιαστική καθέδρα τῆς Ἐφέσου. Ἡ πατριαρχική ἀξία στήν περίπτωση αὐτή δέν σημαίνει πατριαρχικά δίκαια, ὅπως ἐννοῦνται ἀπό τόν κη' κανόνα μέχρι σήμερα, ἀλλά σημαίνει ἐκκλησιαστική ἀνεξαρτησία τῆς μητροπόλεως τῆς Ἐφέσου, τό «μή ὑποκεῖσθαι πατριάρχη τινί», ὅπως πρὶν ἀπό τήν ἐφαρμογή τοῦ κανόνος κη' τῆς Δ'. Στήν πραγματικότητα ὁ Τιμόθεος ὁ Αἴλουρος δέν ἀνεγνώριζε τούς δύο ἀνωτέρω κανόνες, πού ἀφοροῦσαν τόν θρόνο τῆς Κων/πόλεως. Στήν σύνοδο ὅμως τῆς Ἐφέσου ὑπό τόν Αἴλουρο δέν ἐκπροσωπήθηκε ἡ καθέδρα τῆς Ρώμης. Ἐπομένως δέν ὑπῆρχε ἡ καθολική συμφωνία τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν γιά τήν ἀναγνώριση πατριαρχικῆς ἀξίας σέ μία μητροπολιτική, ἤδη διά τῆς ἰσχύος τοῦ κη' τῆς Δ', ἔδρα τοῦ πατριαρχείου τῆς Κων/πόλεως. Καί τό σπουδαιότερο εἶναι ὅτι ἡ παραβίαση ἀφοροῦσε κανόνα Οἰκουμενικῆς συνόδου (τῆς Δ') πού ἐξέφραζε τήν συμφωνία ὅλης τῆς Ἐκκλησίας.

2.2.3. Ἡ τρίτη προσβολή (τό ἀκακιανό σχίσμα). Ἡ οἰκουμενική λύση του.

Μονομερῶς, χωρίς συμφωνία τῆς καθόλου Ἐκκλησίας, ἐνήργησε ἀργότερα ὁ Ρώμης Φῆλιξ κατά τοῦ Κων/πόλεως Ἀκακίου καί τοῦ Ἀλεξανδρείας Πέτρου τοῦ Μογγοῦ, ὅταν στήν Ἀνατολή εἶχε ἐπιβληθῆ ἡ πολιτική τοῦ Ἐνωτικοῦ τοῦ Ζήνωνος. Μέ τό Ἐνωτικόν εἶχε βεβαίως παρακαμφθῆ ἡ ἐν Χαλκηδόνι ἀγία Δ' Οἰκουμενική Σύνοδος καί ἡ Χριστολογική τῆς διδασκαλία, καί ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρώμης δικαίως διαφώνησε μέ τήν παράκαμψή της καί ἀντέδρασε ποικιλοτρόπως. Ἐν τούτοις ὁ τρόπος ἐνεργείας τοῦ Ρώμης ἦταν ἀντικανονικός καί γι' αὐτό ἐπέφερε σχίσμα μεταξύ Ρώμης καί Κων/πόλεως. «Ὁ δέ Πάπας τῆς Ρώμης Φίλιξ οὐκ ἔγραψεν εἰρηνικά τῷ Ἀκακίῳ, καί εἰ οὐκ εἰσήκουεν αὐτοῦ, ἵνα γράψῃ καί τῶν Ἱεροσολύμων [σ.σ. Ἀναστασίῳ] ὄντι ὀρθοδοξοτάτῳ, καί τισιν ἄλλοις ἐγκρίτοις καί Ἀρχιερεῦσι καί ὀσίοις κατά τήν ἀρχαίαν συνήθειαν, οἷοι ἦσαν ὁ Δαμασκοῦ Πέτρος, Ἐπιφάνιος Τύρου, οἱ τῆς δευτέρας Συρίας Ἐπίσκοποι, καί τῆς Ἑλλάδος καί Θράκης πολλοί, ἀλλά φερόμενος παρά Κανόνας, ἦτοι μόνος κατά Ἀκακίου, κρίνει αὐτόν μόνος ὡς ἐξ ἰδίας ἀύθεντίας, ἀλογήσας δέ καί ὁ Ἀκάκιος τῶν ἐπιτιμήσεων τοῦ Φίληκος,

ἐπισκόπους, τῶν ὁποίων τό φιλομονοφυσιτικό φρόνημα μποροῦμε νά εἰκάσουμε, καί ἐξ αὐτοῦ δέν ἀλλάζει τό γεγονός ὅτι ἡ προσυπογραφή τοῦ Ἐγκυκλίου δέν ἐξέφραζε τήν οὐνυτυτική πλειονότητα τοῦ λαοῦ καί τῶν ἐπισκόπων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὅπως δείχνει ἡ συνέχεια τῶν γεγονότων μέ τήν ἔκδοσι τοῦ Ἀντεγκυκλίου ἀπό τόν ἴδιο αὐτοκράτορα Βασιλίσκο, λόγω τῆς διαμαρτυρίας τοῦ πατριάρχου Ἀκακίου καί τῆς λαϊκῆς ὀργῆς.

καταφρονεῖ τῶν ἀφορισμῶν αὐτοῦ, καί διώκει τοὺς ἀνθρώπους αὐτοῦ ἀπράκτους, καί τέλος πάντων ἐκβάλλει αὐτόν καί ἀπό τῶν Διπτύχων»¹³².

Τό σχίσμα κράτησε σχεδόν τριάντα χρόνια. Ἀποκαταστάθηκε, ὅταν στήν Ρώμη ἦταν πάπας ὁ Ὁρμίσδας καί στήν Κων/πολη πατριάρχης ὁ Ἐπιφάνιος. Σέ ἀντίθεση πρὸς τήν τακτική τῆς ρωμαϊκῆς καθέδρας, ἡ ὁποία ἐκινεῖτο «ἐξ ἰδίας αὐθεντίας», ὁ πατριάρχης Κων/πόλεως Ἰωάννης ὁ Καϊταδόκης, καί μετὰ τήν κοίμηση αὐτοῦ ὁ Ἐπιφάνιος, καί ἄλλοι ἐπίσκοποι στήν Ἀνατολή ἐνήργησαν κατά κανόνας, συνοδικῶς, καί ἀποκαταστάθηκε ἡ ἔνωση τῶν Ἐκκλησιῶν μέ τρόπο ἄριστο: «[Ὁ Κων/πόλεως Ἰωάννης] εἰδῶς τήν κυβέρνησιν τῆς Ἐκκλησίας μὴ εἶναι μοναρχικήν, ἀλλά κοινήν καί ἀδελφικήν, καί εἰς τόν Ἱεροσολύμων Ἰωάννην γράφει, ἵνα βεβαιώσῃ τὰ γενόμενα, καί εἰς τόν Τύρου Ἐπιφάνιον, ἵνα ᾧσι μόνιμα τὰ διορισθέντα, ὡς ἀπό κοινῆς γνώμης προηγμένα, ὅθεν καί ὁ Ἱεροσολύμων συνοδικῶς ἀποκρίνεται αὐτῷ». Ἡ ἀπαίτηση τοῦ Ρώμης Ὁρμίσδα νά ἀναγνωρισθῇ ἡ αὐθεντία τῆς ρωμαϊκῆς καθέδρας, ἐκφραζομένη διὰ τῶν ἀπεσταλμένων του¹³³, δέν ὑπερίσχυσε τῆς αὐθεντίας τῆς συνόδου, διότι «ἐλθόντων τῶν πρέσβειων τοῦ Πάπα εἰς τήν Κωνσταντινούπολιν, καί παρόντων εἰς τήν Σύνοδον, τό ἐναντίον τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου ὠρίσθη, καθότι ὅσα οἱ Πάπαι κατά Ἀκακίου πεποιήκασιν, ἐσιωπήθησαν, ὅσα δέ κατά Εὐθυμίου καί Μακεδονίου διεπράξαντο, ὡς παράλογα ἀπεβλήθησαν, οἱ καθαιρεθέντες ὑπό τῶν Συνόδων ἐδικαιώθησαν, εἰς τὰ Δίπτυχα ἐτέθησαν, τὰ λείψανα αὐτῶν ἀνεκομίσθησαν, μετὰ τῶν ἐγκρίτων ἀγίων συνετάχθησαν»¹³⁴.

2.2.4. Οἱ ὄψιμοι μονοφυσίτες ἡγέτες.

Οἱ ὑπέρμαχοι τοῦ παπικοῦ πρωτείου προφανέστατα διέστρεφαν τήν ἐκκλησιαστική ἱστορία. Στρεβλώνοντας τὰ πεπραγμένα τῆς ἐνδημούσης ὑπό τόν Ἀγαπητό πάπα Ρώμης καί κατόπιν τῶν ἐπί Μηνᾶ Κων/πόλεως ἐνδημουσῶν συνόδων κατά Ἀνθίμου, Σεβήρου, Πέτρου Ἀπαμείας καί Ζωόρα, προέβαλλαν τήν αὐθεντία τοῦ ρωμαϊκοῦ θρόνου. Ἐν τούτοις τὰ κείμενα μαρτυροῦν γιά τήν αὐθεντία τῶν συνόδων. Ὁ Δοσίθεος ἐρμηνεύοντας τήν διαλαλιά τοῦ Κων/πόλεως Μηνᾶ συνάγει τό συμπέρασμα ὅτι «οὐκ ἦν ὁ μόνος ὁ Πάπας ἰκανός πρὸς παντελεῖ τῶν ἀσεβῶν κατάκρισιν, ἀλλ' ἀναγκαίως ἐγένετο χρεία καί τῆς κοινῆς συναινέσεως τῶν Ἐκκλησιῶν καί τουλάχιστον τῶν πρώτων, ἥτοι τῶν Πατριαρχικῶν, ἐπειδή πρὸς ἐκείνας

¹³² Δωδεκάβιβλος, Ε', α', η', ἐκδ. Ρηγοπούλου 1982, σελ. 17)

¹³³ Βασ. Στεφανίδου, Ἐκκλησιαστική ἱστορία, Ἀθήναι 1978, σελ. 230. Θεοφάνους, Χρονογραφία, 165.

¹³⁴ Δωδεκάβιβλος, Ε', β', γ', ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 23.

ἀνάγονται αἱ λουταί»¹³⁵. Ἡ αὐθεντία δὲν μποροῦσε νὰ ἀποδοθῆ οὔτε καὶ στὸν πατριάρχη Μηνᾶ προσωπικῶς, διότι «ὁ Μηνᾶς τὰ αἴτια, ὧν ἔνεκεν καθαιρέσεως ἄξιος ἦν ὁ Ἄνθιμος, προβαλὼν τῇ Συνόδῳ, ἦται τὴν γνώμην αὐτῆς, ἡ δὲ Σύνοδος δι' Ὑπατίου Ἐφέσου ἀπεκρίθη καθαιρεθῆναι αὐτόν καὶ μηδέ καθολικόν προσαγορεύεσθαι, ἠκολούθησε δὲ ὁ Μηνᾶς τῇ ψήφῳ τῆς Συνόδου, ὥστε μείζων ἡ Σύνοδος τοῦ Πατριάρχου»¹³⁶.

Στὴν ἐνότητα τῶν Ἐκκλησιῶν στόχευαν οἱ ἅγιοι ἐκεῖνοι πατέρες, οἱ ὁποῖοι συνοδικῶς κατεδίκασαν τὴν μονοφυσικὴ αἵρεση στὰ πρόσωπα τῶν Ἀνθίμου, Σεβήρου, Πέτρου καὶ Ζωόρα, καθὼς καὶ στὴν εἰρήνευση καὶ ἐνότητα τοῦ εὐσεβοῦς λαοῦ πού τοὺς περιεστοίχιζε καὶ τοὺς ἐνίσχυε. Ὁ Κων/πόλεως Ἰωάννης ὁ Καππαδόκης ἔχοντας καταδικάσει στὴν ἐνδημοῦσα σύνοδο τοῦ ἔτους 518 τοὺς αἰρετικούς ἐπὶ παρουσία τῶν τοποτηρητῶν τοῦ πάπα Ὁρμίσδα καὶ τῶν κληρικῶν καὶ τοῦ λαοῦ τῆς Κων/πόλεως, στέλνει τὰ συνοδικὰ γράμματα στὸν Ἱεροσολύμων Ἰωάννη ζητώντας του νὰ βεβαιώσῃ τίς ἀποφάσεις, δηλαδὴ νὰ συμφωνήσῃ καὶ νὰ τίς ἀποδεχθῆ, «ἐπειδὴ τὰ πλήθη τῶν ὀρθοδόξων ἀπέβλεπον πρὸς τὴν ἐνότητα τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ μάλιστα τῶν καθολικῶν θρόνων. ἦσαν δὲ ἐν τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνόδῳ πρέσβεις τοῦ Ῥώμης Ὁρμίσδου, ὅθεν ἡ συμφωνία Ῥώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως ἦν φανερά, ἐζήτει δὲ ὁ Ἰωάννης [σ.σ. ὁ Καππαδόκης], ἵνα ἡ συμφωνία τῆς Ἱερουσαλὴμ μετὰ Ῥώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως ἦ καὶ αὕτη προφανὴς διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν»¹³⁷. Καὶ βεβαίως στὴν ἐνότητα τῶν Ἐκκλησιῶν ἐντάσσεται καὶ ἡ ἀπαντητικὴ πρὸς τὸν Ἰωάννη Κων/πόλεως ἐπιστολὴ τοῦ Ἐπιφανίου Τύρου, ἐπαρχίας τοῦ κλίματος τῆς Ἀντιοχείας πιστῆς στὴν Σύνοδο τῆς Χαλκηδόνας τὴν ἐποχὴ τοῦ αἰρεσιάρχου Σεβήρου. Εἶναι χαρακτηριστικὸ τὸ αἶτημα τοῦ Ἐπιφανίου Τύρου νὰ ἀνακομισθῆ στὴν Ἀντιόχεια τὸ ἱερό λείψανο τοῦ ἐξορισθέντος Φλαβιανοῦ Ἀντιοχείας, ὅπως εἶχαν ἀνακομισθῆ καὶ τὰ ἱερά λείψανα τῶν Εὐθυμίου καὶ Μακεδονίου στὴν Κων/πολη, διότι δείχνει τὴν ἐνότητα πού ἐπιθυμοῦσε ὁ Ὁρθόδοξος λαὸς σὲ ὅλες τίς κατὰ τόπους Ἐκκλησίες.

Ἡ μοναρχία τοῦ Πάπα σαφέστατα καταλίπτει καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ψῆφο τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κων/πόλεως Μηνᾶ, ἡ ὁποία ἀναφέρει τὴν καταφρόνηση τῶν αἰρετικῶν ἐξίσου σὲ ὅλους τοὺς πατριαρχικούς θρόνους: «καταφρόνησαντες μὲν τῆς ἐν τῇ Ῥωμαίων ἀγιωτάτῃ Ἐκκλησίᾳ τῶν Ἀποστόλων διαδοχῆς, τὴν κατ' αὐτῶν ἀπόφασιν ποιησαμένης (ἦτοι τοῦ Πάπα Ὁρμίσδου), εἰς οὐδὲν δὲ λογισάμενοι καὶ

¹³⁵ Δωδεκάβιβλος, Ε', ια', δ', ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 66.

¹³⁶ Δωδεκάβιβλος, Ε', ια', η', ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 68-69.

¹³⁷ Δωδεκάβιβλος, Ε', ια', ιδ', ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 76.

τοῦ τῆσδε τῆς βασιλευούσης Πατριαρχικοῦ Θρόνου (τόν Ἰωάννην δηλονότι καί Ἐπιφάνιον) τοῦς Πατριάρχας, καί πᾶσαν τήν ὑφ' αὐτῶν ἁγίαν Σύνοδον, τήν τε αὐτοῦ τοῦ Δεσιπότου καί Σωτήρος τῶν ὅλων ἐν τοῖς ἁγίοις τόποις ἀποστολικήν διαδοχήν (τόν Πατριάρχην δηλαδή Ἱεροσολύμων Ἰωάννην) καί πρὸς πᾶσι τούτοις τήν πάσης Ἀνατολικῆς Διοικήσεως κατ' αὐτῶν ψῆφον γεγενημένην [σ.σ. τῆς ἐπί Μηναῖ ἐνδημούσης συνόδου]»¹³⁸.

Συμπεραίνεται ὁμως ἐπιπλέον ἀπό τό Ἰδικτον τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὅτι οἱ Πατριαρχικοί Θρόνοι δέν κρίνουν καί ἀνακρίνουν ἀπό μόνοι τους θέματα κοινοῦ γιά τήν Ἐκκλησία ἐνδιαφέροντος, ἀλλά ὅλοι μαζί ἐν συνόδῳ, καί μάλιστα μέ τήν συναίνεση τοῦ πληρώματος τῶν Ἐκκλησιῶν των. Ὁ αὐτοκράτωρ ἔγραφε ὅτι «Ἀνθιμον ἴσμεν ἀπελαθέντα μὲν τοῦ τῆς βασιλίδος ταύτης πόλεως Θρόνου παρὰ Ἀγαπητοῦ τοῦ τῆς ὁσίας καί ἀοιδίμου μνήμης προέδρου γεγονότος τῆς κατὰ τήν πρεσβυτέραν Ῥώμην ἀγιωτάτης ἐκκλησίας οἷα τῷ κατὰ μηδένα τρόπον αὐτῷ προσήκοντι παρὰ πάντας τοὺς εὐαγεῖς κανόνας ἐπεισηδησαντα Θρόνω, κοινῇ δέ ψήφῳ τοῦ τε αὐτοῦ τῆς ἁγίας μνήμης ἀνδρὸς πρότερον καί μὴν καί τῆς ἐνταῦθα γενομένης ἱερᾶς συνόδου καταδεδικασμένον τε καί καθηρημένον, διότι τῶν ὀρθῶν ἀπεφοίτα δογμάτων»¹³⁹. Καί ὁ Ἱεροσολύμων Δοσίθεος σχολιάζει: «Σημειῶσαι πρῶτον, ὅτι οὐχ ὁ Ῥώμης μόνος, ἀλλ' ἡ ψῆφος τῶν Πατριαρχικῶν καί Ἀρχιερατικῶν Θρόνων κατέκρινε τοὺς Αἰρετικούς. δεύτερον, ὅτι πρῶτον εἶπε Ἀρχιερατικούς καί ὕστερον Πατριαρχικούς¹⁴⁰, δεικνύων ὅτι πάντες οἱ Πατριαρχικοί Θρόνοι ἰσοτίμως καί ἰσοδυνάμως εἰσὶν ἀναγκαῖοι ἐν ταῖς κοιναῖς συνελεύσεσι, καθ' ἑαυτοὺς δέ θεωρούμενοι, πρῶτα καί ἔσχατα κριτήρια εἰσὶν ἐν ταῖς ὑφ' ἑαυτοῦς Ἐκκλησίαις, ὥστε παραλογίζονται ἑαυτοὺς οἱ παπισταί, λέγοντες πρῶτον κριτήριον τὸν Κωνσταντινουπόλεως καί ἔσχατον τὸν Ῥώμης»¹⁴¹, διότι ὁ Ἱεροσολύμων Πέτρος κατὰ τήν ἐν Ἱεροσολύμοις τοπική σύνοδο, «οὐκ ἐδέξατο τὰς ἀλοφάσεις τοῦ Ἀγαπητοῦ καί Μηναῖ ἀπλῶς, ἀλλὰ πρῶτον ἐδοκίμασε καταλειπτῶς τὰ ὑπ' αὐτῶν πεπρεγμένα, καί οὕτως ἐψηφίσατο, ἥτοι ἐτύπωσε, τουτέστιν, ὠρισε καί αὐτός συνοδικῶς, ἅπερ ἰσότητα, ὁμοφωνίαν, ὁμοψυχίαν, συμφωνίαν καί συμπάθειαν ἐκκλησιαστικὴν

¹³⁸ Δωδεκάβιβλος, Ε', β', κ', ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 80-81.

¹³⁹ Ἰουστινιανοῦ βασιλείας, Διάταξις κατὰ Ἀνθίμου, Σεβήρου, Πέτρου καί Ζωόρα, ACO III, 120.

¹⁴⁰ Βλ. ACO III, 120: «οὐ μὴν οὐδὲ τήν δικαίως ἐξενεχθεῖσαν κατὰ Σεβήρου ψῆφον τήν ἐκ πάντων ὡς εἰπεῖν τῶν ἀρχιερατικῶν τε καί πατριαρχικῶν μετὰ τῆς μοναχικῆς συναινέσεως προσελθοῦσαν Θρόνων τήν τὸν ἀναθεματισμὸν ἐπάγουσαν αὐτῷ βασιλικῆς ἕξω καταλιμπάνομεν ἐπικυρώσεως».

¹⁴¹ Δωδεκάβιβλος, Ε', β', κα', ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 81.

παρίστησι, πᾶσαν δέ ἐξουσίαν ὑπεροχικήν, ἢ ἰδικήν ὑπεροχήν, ἢ αὐθεντίαν καί μεγαλειότητα ἰδικήν, καί τέως μοναρχίαν ἐς κόρακας καταπέμπει»¹⁴².

2.2.5. Ὁ τύραννος Φωκᾶς προσβάλλει τὰ δίκαια τῆς Κων/πόλεως.

Ὅπως παρατηρεῖ ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης, ὁ τύραννος Φωκᾶς (διάδοχος τοῦ αὐτοκράτορος Μαυρικίου) ἀνέτρεψε τὴν κανονικὴ τάξη τῆς Πενταρχίας, ἡ ὁποία ἀπαιτεῖ ἴσα πρεσβεῖα τῶν πατριαρχῶν καί ἀπλῶς πρωτοκαθεδρία (κατὰ τὴν τάξιν τῆς τιμῆς) τοῦ Ρώμης, καί ἔδωσε ἐξαιρετὰ προνόμια ὑπεροχῆς καί ἐξουσίας στὸν Ρώμη. Ἀλλὰ τὴν ἀταξία ἐπανώρθωσε ὁ Ἡράκλειος ἐπαναφέροντας στὴν κανονικὴ σειρὰ τὰ πρεσβεῖα τιμῆς τῶν Ἐκκλησιῶν. «Ὁ οὖν Φωκᾶς ἐλεγχόμενος ὑπὸ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Κυριακοῦ μετὰ τὸ στεφθῆναι διὰ τὸ πρὸς τὸν Μαυρίκιον ἀσέβημα¹⁴³, καί περιποιοῦμενος ὑπὸ τῆς Ρώμης¹⁴⁴, ἔγραψε κατὰ τῶν πρεσβείων τοῦ θρόνου Κωνσταντινουπόλεως, καί ἐκ τοῦ ἐναντίου ἐπήνεσε τὸ πρωτεῖον τοῦ Ρώμης παρανομώτατα, ἐπειδὴ παρεῖδε τὸ κανονικὸν πρωτεῖον, καί διώρισε καινὸν καί ἐξωτερικόν, τουτέστι τυραννικόν. ὅθεν χαριέντως λέγουσιν οἱ Λατῖνοι, ὅτι τὸ παπᾶτον ἐβεβαιώθη ὑπὸ τοῦ Φωκᾶ, ὅστις εἶπε τὸν Ρώμης κεφαλὴν καί ἀρχὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πάντων, καί ἐμακαρίσθη ὑπὸ τῶν μακαριωτάτων Παπῶν»¹⁴⁵.

2.2.6. Ὁ πάπας Νικόλαος Α΄. Ὁ πάπας Ἀδριανός Β΄. Ἡ κατά Φωτίου σύνοδος.

Ἡ πιὸ σημαντικὴ ὅμως περίπτωση προβολῆς τοῦ παπικοῦ ἡγεμονισμοῦ (πρωτείου ἐφ' ὅλης τῆς Ἐκκλησίας), εἶναι ἐκείνη τοῦ πάπα Νικολάου τοῦ Α΄, συγχρόνου τοῦ Μεγάλου Φωτίου. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κων/πόλεως ἀντιστάθηκε στὸν παπικὸ ἡγεμονισμό γιὰ νὰ προστατεύσῃ τὰ κανονικὰ τῆς δίκαια. Μερικὰ στιγμιότυπα δείχνουν μὲ ἐνάργεια τὴν σύμφωνη μὲ τοὺς ἱερούς κανόνες ἀντίστασή της. Ἡ πολιτικὴ ἀυθαιρεσία εἶχε προκαλέσει στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κων/πόλεως τὸ σχίσμα μεταξὺ Ἰγνατιανῶν καί Φωτιανῶν.

¹⁴² Δωδεκάβιβλος, Ε΄, β΄, κδ΄, ἐνθ΄ ἄνωτ., σελ. 84.

¹⁴³ «Ὁ Κεδρηνός καί Θεοφάνης καί ἄλλοι ἱστορικοὶ βεβαιοῦσιν, ὅτι ἐδεήθη τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν ἀμαρτίαν ἣν ἐποίησεν ὁ Μαυρίκιος, μὴ ἐξαγοράσας τοὺς αἰχμαλώτους ὀλίγου ἔνεκεν ἀργυρίου..., ἵνα ἐν τῷ παρόντι καιρῷ ἔχη τὴν ἀνταπόδωσιν καί τὴν παιδείαν, ὧν ἡμαρτε» καί «τῷ πέμπτῳ ἔτει τῆς αὐταρχίας αὐτοῦ ὁ Φωκᾶς ἀπεκεφάλισε [αὐτόν] καί Κωνσταντῖναν τὴν Βασίλισσαν σὺν ταῖς τριοῖς θυγατράσιν αὐτῆς» (Δωδεκάβιβλος, ΣΤ΄, δ΄, α΄, ἐνθ΄ ἄνωτ., σελ. 225).

¹⁴⁴ Κολακευόμενος ἀπὸ τὴν Ρώμη.

¹⁴⁵ Δωδεκάβιβλος, ΣΤ΄, δ΄, γ΄, ἐνθ΄ ἄνωτ., σελ. 229.

Ἡ ἱστορία συνοπτικά περιγράφεται ὡς ἑξῆς: «Μεταλλάττει τὸν βίον ὁ θεῖος Μεθόδιος, καὶ προχειρίζεται κανονικῶς εἰς τὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως ὁ ἱερός Ἰγνάτιος ἐν ἔτει ὀκτακοσιοστῶ τεσσαρακοστῶ ἐβδόμῳ. ἐπειδὴ δέ ὁ ἀπὸ μητρός θεῖος τοῦ τότε βασιλεύοντος Μιχαήλ Βάρδας ὁ Καῖσαρ ἀπολύσας τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, ὑπωπτεύετο ὅτι ἐπόρνευε τὴν νύμφην αὐτοῦ, ὁ Ἰγνάτιος παρακούσαντα τῶν νουθεσιῶν αὐτοῦ, καὶ θέλοντα μεταλαβεῖν τῇ ἡμέρᾳ τῶν Θεοφανείων, ἀπέβαλεν αὐτὸν παρρησίᾳ. ὁ δὲ Βάρδας, μὴ πεισθέντος τοῦ Ἰγνατίου μὴ ἐλέγχειν αὐτόν, πείθει τὸν βασιλέα ὅτι ἐστὶν ἐπίβουλος αὐτοῦ ὁ Ἰγνάτιος, ὃν καὶ ἐκβάλλει τοῦ θρόνου ὁ Βασιλεὺς τῶν ὀκτακοσιοστῶ πεντηκοστῶ πέμπτῳ ἔτει, Φώτιον δὲ Πατριάρχην βίᾳ καὶ δυναστείᾳ προβάλλει ἀντ' αὐτοῦ, Πρωτασηκρητίν ὄντα κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, λογιώτατον πάνυ, λέγει ὁ γραμματικὸς Λέων, τὸν δὲ Ἰγνάτιον ἐγκλείει εἰς τὸν τάφον τοῦ Κοπρωνύμου, καὶ λιμοκτονεῖ, κακεῖθεν ἐξορίζει αὐτόν εἰς τὴν νῆσον Τερέβινθον, ὅπου ἀπαιτηθεὶς τὴν παραίτησιν αὐτοῦ, καὶ μὴ διδοὺς αὐτήν, ἐξορίζεται εἰς τὴν Μυτιλήνην. ἔγραψε δὲ ὁ Φώτιος τὰς συνήθεις ἐνθρονιαστικὰς ἐπιστολάς εἰς τοὺς Πατριάρχας καὶ εἰς τὸν Πάπαν»¹⁴⁶.

Ἡ καθ'αυτὸ αἰτία τοῦ σχίσματος εἶναι ἡ παράλογη καθαίρεση τοῦ Ἰγνατίου, ὅπως ἀναφέρει στὴν συνέχεια ὁ Δοσίθεος: «Ἐπειδὴ δὲ παρῆσαν Τοποτηρηταί τοῦ Πάπα Ρώμης, σταλέντες κατὰ τῶν Εἰκονομάχων, πείθουσιν οἱ περὶ τὸν Βάρδαν καὶ αὐτούς, καὶ ἀθροίσαντες Σύνοδον ἐν ἔτει ὀκτακοσιοστῶ ἐξηκοστῶ πρώτῳ εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, τὴν πέμπτῃν (sic) καὶ δευτέραν καλουμένην [σ.σ. ἐννοεῖ τὴν πρώτην καὶ δευτέραν, τὴν Πρωτοδευτέρα τοῦ 861] τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτῶ πατέρων, ἀγαγόντες ἀπὸ Μυτιλήνης τὸν Ἰγνάτιον, καθαιροῦσιν αὐτόν παρρησίᾳ... πλὴν οὗτος ὁ παραλογισμὸς ὁ κατεργασθεὶς κατὰ τοῦ Ἰγνατίου, ἐγένετο αἰτία κατακρίνεσθαι τὸν Φώτιον καὶ ἐφ' οἷς μῆτε ἔπραξε μῆτε κἂν διενόηθη»¹⁴⁷.

Ὁ πάπας Νικόλαος, ἔχοντας καὶ ἄλλους λόγους νὰ κινηθῆ κατὰ τοῦ Φωτίου καὶ νὰ ἀναπτύξῃ τὰ φιλόδοξα σχέδια τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης στὴ Ἀνατολή (βουλγαρικὸ ζήτημα κυρίως), βρῆκε τὴν εὐκαιρία νὰ ἐπέμβῃ στὰ ἐσωτερικὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέ τὴν συνοδική του ἀπόφαση νὰ μὴ ἀποδεχθῆ τὴν καθαίρεση τοῦ Ἰγνατίου καὶ ἐπὶ πλέον νὰ καθαιρέσῃ τὸν Φώτιο: «ἀθροίζει σύνοδον ἰδικὴν εἰς τὴν Ρώμην, ἡγουν τῶν δυτικῶν Ἐπισκόπων, καὶ καθαιρεῖ τὸν Φώτιον περὶ ἄλλων αἰτιῶν, πρῶτον, ὅτι δῆθεν ἀπὸ κοσμικοῦ ἐγένετο Πατριάρχης, καὶ ὅτι ζῶντος τοῦ Ἰγνατίου ἐγένετο, καὶ ὅτι ἀδίκως ἐκάθηρε τὸν Ἰγνάτιον, καὶ ὅτι ἐχειροτονήθη ὑπὸ τοῦ Συρακούσης Γρηγορίου, ὃν προεκάθηραν Λέων καὶ Βενέδι-

¹⁴⁶ Δωδεκάβιβλος, Ζ', ιγ', α', ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 164.

¹⁴⁷ Αὐτόθι.

κτος οἱ Ῥωμαίων Ἐπίσκοποι καί ὁ Ἰγνάτιος Κωνσταντινουπόλεως, καί τελευταῖον τό κυρίως αἷτιον, ὅτι οὐ παρεχώρει τήν Βουλγαρίαν τῷ Ῥώμης, καί πέμπει εἰς Κωνσταντινούπολιν τήν καθαίρεσιν, καί ἔτι τήν καθαίρεσιν ἐκείνων οὓς ἐχειροτόνησεν ὁ Φώτιος. οἱ δέ Κωνσταντινουπολίται ἀλογίστου ὀφθέντος αὐτοῖς τοῦ καθαιρεθῆναι ὑπ' αὐτοῦ τόν Κωνσταντινουπόλεως χωρίς Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἀποβάλλουσι τήν καθαίρεσιν καί τούς ἐκείνην κομίσαντας ἀπεδίωξαν. γράφει ὁ Βασιλεύς Μιχαήλ πρὸς τόν Νικόλαον, καί ψέγει αὐτόν, καί ὀνειδίζει ἔνεκεν τῆς ἀποτομίας καί τῆς πλεονεξίας αὐτοῦ. [...] ὁ Νικόλαος οὖν ἐπὶ πᾶσι τούτοις μή αἰσχυνθεὶς προσέθηκε τό μέγα αὔθαδες, καί ἔγραψε καί ἐζήτηε ἀπὸ τοῦ Βασιλέως πέμψαι εἰς Ῥώμην καί τόν Φώτιον καί τόν Ἰγνάτιον, ἵνα αὐτούς κρίνη ἐκεῖνος [...] Ἐν τούτοις, ὁ Φώτιος παροξυνθεὶς, γράφει ἐγκυκλίους ἐπιστολάς πρὸς τούς Πατριάρχας τῆς Ἀνατολῆς, καί ζητεῖ ἵνα στείλωσι Τοποτηρητάς κατὰ τοῦ Ῥώμης, ὅτι τούς Βουλγάρους οἱ παρ' ἐκείνου ἀποσταλέντες ἐκ δευτέρου ἔχρισαν Μύρω, καί ὅτι ἐδίδαξαν αὐτούς τήν νηστείαν τοῦ Σαββάτου, καί ὅτι τήν Δευτέραν καί τήν Τρίτην τῆς πρώτης ἐβδομάδος τῶν νηστειῶν ἐδίδαξαν αὐτούς γεύεσθαι γάλακτος καί τυροῦ, καί ὅτι τούς ἱερεῖς αὐτῶν βιάζουσιν εἶναι ἀγάμους, καί ὅτι τό Πνεῦμα τό ἅγιον ἔλεγον ἐκπορεύεσθαι καί ἐκ τοῦ Υἱοῦ. πρὶν ἢ ἐλθεῖν ὁμως τούς Τοποτηρητάς τῶν Πατριαρχῶν εἰς σύστασιν Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὁ Φώτιος βιαζόμενος ὑπὸ τῆς τοῦ Ῥώμης ἀποτομίας, ἀθροίσας Σύνοδον, καί ἀγαγὼν εἰς τό μέσον τοῦ Ῥώμης Νικολάου ἐγκλήματα τά ἄνωθεν καί ἄλλα, καθαιρεῖ τόν Νικόλαον Πάπαν, καί πέμπει τήν καθαίρεσιν εἰς τήν Ῥώμην. ὁ δέ Νικόλαος ἀθροίζει Σύνοδον εἰς τήν Ῥώμην, καί καθαιρεῖ τόν Φώτιον δεύτερον»¹⁴⁸.

Τίς ἀλληλοκαθαιρέσεις ἀκολούθησαν ὁμως τά ἐξῆς γεγονότα: φονεύεται ὁ Βάρδας· δολοφονεῖται ὁ Μιχαήλ καί ἀνέρχεται στόν αὐτοκρατορικό θρόνον Βασίλειος ὁ Μακεδών· ἐλέγχει ὁ Φώτιος τόν Βασίλειον γιά τόν φόνον τοῦ αὐτοκράτορα Μιχαήλ καί ἀρνεῖται νά τοῦ μεταδώσῃ τήν θεία κοινωνία· ὀργίζεται ὁ Βασίλειος καί συγκαλεῖ τοπική σύνοδο, ἡ ὁποία ἐκθρονίζει τόν Φώτιον καί ἐπανακαλεῖται στόν πατριαρχικό θρόνον τόν Ἰγνάτιον· πεθαίνει ὁ Ῥώμης Νικόλαος καί ἐκλέγεται ὁ Ἀδριανός Β΄· καλοῦνται ἀπὸ τόν αὐτοκράτορα τοποτηρηταί τοῦ Ῥώμης Ἀδριανοῦ καί τῶν ἀνατολικῶν Πατριαρχῶν καί συγκαλεῖται ἡ κατὰ Φωτίου λεγομένη σύνοδος τό ἔτος 869, ἡ ὁποία ἀναθεματίζει τόν Φώτιον· ταυτοχρόνως ὁ αὐτοκράτορας Βασίλειος ἐξοργίζεται ἀπὸ τήν ὑπεροπτική συμπεριφορά τῶν Ῥωμαίων καί ἀπὸ τίς ἀξιώσεις τους ἐπὶ τῆς Βουλγαρίας· πεθαίνει καί ὁ πάπας Ἀδριανός Β΄ καί στόν θρόνον του ἀνέρχεται ὁ Ἰωάννης Η΄· πεθαίνει καί ὁ πατριάρχης Ἰγνάτιος καί στόν θρόνον

¹⁴⁸ Δωδεκάβιβλος, Ζ', ιγ', β', ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 166-167.

αναβιβάζεται πάλιν ὁ Φώτιος, ὅποτε συγκαλεῖται ἡ ἐπί Φωτίου Σύνοδος τό ἔτος 879.

Ἡ κατά τοῦ ἱεροῦ Φωτίου σύνοδος, προηγηθεῖσα κατά μία δεκαετία τῆς ἐπί Φωτίου, ἃν καί εἶχε συγκληθῆ ὡς Οἰκουμενική καί ἀπό τούς Λατίνους ἀριθμεῖται ὡς Η΄, ἀπό τά ἀνατολικά πατριαρχεῖα θεωρήθηκε ληστρική λόγω τῶν ἀυθαιρεσιῶν τῆς¹⁴⁹ καί διεγράφη ἀπό τήν σειρά τῶν Ὁρθοδόξων συνόδων. «Τά ἐν ἐκείνῃ πραχθέντα τόσον ἀκυρώθησαν, ὥστε ὁποῦ ὠρίσθη νά ᾗναι ἐξωστρακισμένη, ἀποκεκηρυγμένη, καί μήτε ὅλως νά λέγεται Σύνοδος, ἢ μετὰ τῶν Συνόδων νά συγκαταριθμῆται», γράφει ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης¹⁵⁰.

Ἡ ἐπί Φωτίου ὁμως σύνοδος καί συνεκλήθη ἐπίσης ὡς Οἰκουμενική καί πληροῖ τίς προϋποθέσεις μιᾶς κατά πάντα Ὁρθοδόξου συνόδου. Σέ αὐτήν τήν σύνοδο ἀποδείχθηκε γιά πολλοστή φορά ἀλλά καί πολλές φορές ἡ ὑπεροψία τῆς ρωμαϊκῆς καθέδρας καί τῶν παπῶν τῆς Ρώμης, τῶν ὁποίων στόχος ἦταν νά ἀσκήσουν ἕνα πρωτεῖο ἐξουσίας ἐπί τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς.

Ὁ πάπας Νικόλαος Α΄, ὅπως ἐλέχθη, δέν δέχθηκε τήν καθαίρεση τοῦ Ἰγνατίου πού ἐπέβαλε ἡ σύνοδος τοῦ 861. Ἡ ἄρνησή του νά δεχθῆ τήν ἀπόφαση τῆς συνόδου ἦταν μία λογική καί νόμιμη ἐνέργεια, ἀλλά στήν συνέχεια ἡ ἀπόφασή του νά καθαιρέση τόν Φώτιο μονομερῶς, μέ συνοδική δηλαδή ἀπόφαση μόνο τῆς δικῆς του (δυτικῆς) ἱεραρχίας, ἦταν παράλογη καί κανονικῶς παράνομη. Ἡ συνήθεια τῶν

¹⁴⁹ Αναφέρεται καί ἄσκησις πιέσεων γιά τήν προσυπογραφή λιβέλλου κατά τοῦ ἁγίου Φωτίου: «Διά νά γένωσι τά πάντα εἰς βεβαίαν καθαίρεσιν καί κατάκρισιν τοῦ Φωτίου, εἰς χάριν δέ καί κατά γνώμην ὀλοτελῆ τῶν ἀντικειμένων αὐτῷ πάπιδων, τινάς δέν εἶχεν ἄδειαν νά εἰσέβῃ εἰς ἐκείνην τήν σύνοδον, ἃν πρῶτα δέν ἤθελεν ὑπογράψῃ ἰδιοχείρως καί διά μαρτύρων τόν λίβελλον, ὁποῦ ἤφερον ἐκ Ρώμης οἱ λεγαῖτοι τοῦ πάπα. εἶχε δέ οὕτω (μετ' ὀλίγα) "Ἐπιόμεθα δέ τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ ἣν ὁ μακαρίας μνήμης Νικόλαος ἐτέλεσεν, ἐν ἣ καί αὐτός, δέοισα ἰσάγγελε ἱεράρχα Ἀδριανέ, ἔγραψας, ἀποδεχόμενος οὓς ἐκείνη ἀποδέχεται καί κατακρίνων τούς ἐν αὐτῇ κατακριθέντας, κατ' ἐξάριτον Φώτιον καί Γρηγόριον Συρακούσης καί τούς ἐμμένοντας ἐν τῷ σχίσματι ὀπαδούς αὐτῶν... περὶ δέ τοῦ τιμιωτάτου Ἰγνατίου τοῦ πατριάρχου καί περὶ τῶν ὑπέρ αὐτοῦ φρονούντων, ὅπερ ἡ αὐθεντία τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου θρόνου ἐξέθετο, ὅλη διανοίᾳ ἀκολουθοῦμεν..." [...] καί αὐτός ὁ ἴδιος βασιλεὺς καί ὁ πατριάρχης Ἰγνάτιος εἶπον, πῶς τοῦ λιβέλλου τούτου ἡ ὑπογραφή εἶναι πρᾶγμα νέον, καί ὁποῦ δέν ἠκούσθη ποτέ ὁμως ἔγινε. Θεόδουλος Ἀγκύρας καί Νικηφόρος Νικαίας, μὴ στέργοντες νά ὑπογράψωσι τόν λίβελλον, δέν ἔλαβον ἄδειαν νά εἰσέβωσιν εἰς τήν σύνοδον. μά τό περισσότερο Θεόδωρος μητροπολίτης Καρίας, ἀγκαλά καί νά εἶχεν ὑπογράψει, ὁμως ἐπειδὴ καί εὐρέθη πῶς αὐτός ἦτον εἰς τήν Σύνοδον τοῦ Φωτίου, ὁποῦ ἀνεθεματίσθη ὁ Νικόλαος, ἐδιώχθη ἀπό τήν συνέλευσιν ἐκείνην. τόση ὀργή ἦτον κατά τῶν τοῦ Φωτίου ὀπαδῶν, ὁποῦ καί μετανοοῦντες δέν ἐσυγχωροῦντο» (Δοσιθέου Ἱεροσολύμων, *Τόμος Χαράς*, Προλεγόμενα, ἔκδ. Ρηγοπούλου 1985, σελ. 175-176).

¹⁵⁰ Πηδάλιον, Προλεγόμενα εἰς τήν Πρώτην καί Δευτέραν, ὑποσημ. 2, σελ. 344.

Ἐκκλησιῶν στίς περιπτώσεις αὐτές ἦταν νά συγκαληται οἰκουμενική σύνοδος καί σέ αὐτήν νά ἀνακρίνεται ἡ συνοδική ἀπόφαση μιᾶς τοπικῆς Ἐκκλησίας. Ἐν προκειμένῳ ἡ ἀταξία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κων/πόλεως ἦταν ἐσωτερικό της ζήτημα, ἡ δέ λύση του εἶχε δρομολογηθῆ ἀπό τόν Φώτιο μέ τήν ἀποστολή γραμμάτων πρὸς τοὺς πατριάρχες Ἀνατολῆς καί Δύσεως γιά τήν σύγκληση συνόδου οἰκουμενικῆς. Ἦταν ἡ νόμιμη καί κανονική ὁδός. Ὁ φιλόδοξος πάπας Νικόλαος καθήρεσε τόν Φώτιο μονομερῶς, ἀντικανονικῶς, καί τήν ἐνέργεια αὐτή ὁ Δοσίθεος Ἱεροσολύμων χαρακτηρίζει **ιεροσυλία**, ἡ ὁποία ἐγκείται στήν ἀντιποίηση τῆς ἐξουσίας **Οἰκουμενικῆς συνόδου**¹⁵¹: «Εἰς τήν Νικολάου πρὸς Ἰγνατίου ἐπιστολήν, σημείωσαι πρῶτον, πῶς λέγει, ὅτι λαλεῖ μετά γραφικῶν καί κανονικῶς ἀποδείξεων, εἶτα ἴδε κατωτέρω ὅπου λέγει, ὅτι τήν καθάρισιν Ἰγνατίου οὐ δέχεται, τίνι κανονικῇ ἀποδείξει τοῦτο λέγει, ὁ γάρ Διόσκορος διὰ τό τόν Εὐτυχέα καθαιρεθέντα ὑπό τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνόδου χωρίς τοῦ θεωρηθῆναι πρῶτον τά κατ' αὐτόν ὑπό τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου δέξασθαι εἰς κοινωνίαν, κατεδικάσθη, καί τόν Νικόλαον ἔδει εἰπεῖν ὅτι χωρίς συνοδικῆς κρίσεως [σ.σ. ἐνν. οἰκουμενικῆς] οὐ δέχεται τήν καθάρισιν τοῦ Ἰγνατίου, καί οὐχ [σ.σ. ὀρθότερον μὴ] ἱεροσυλεῖν, καί νομίζειν ἴδιον τῆς καθόλου Ἐκκλησίας τό ἀξίωμα»¹⁵². Καί ἐπειδὴ δέν ἐπρόκειτο γιά ἀπόφαση τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης, ἡ ὁποία ἐλήφθη σέ κατάσταση ἀνάγκης (ὅπως ἦταν ἡ περίπτωση πού μόνη ἡ Ρώμη ἔμεινε ὀρθοδοξοῦσα καί ἐπελαμβάνετο τοῦ δογματικοῦ ζητήματος τῶν μονοθελητῶν πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς ἐπί πάπα Μαρτίνου, ὅποτε ἡ συνοδική καθάριση τῶν ἀνατολικῶν πατριαρχῶν ἦταν κανονική καί νόμιμη), ὁ Δοσίθεος ἐλέγχει τήν ἀντικανονικότητα τῆς συνοδικῆς ἀποφάσεως τοῦ πάπα Νικολάου μέ τό ἐρώτημα: «ἀλλά πῶς ᾧ ἄνθρωπε, εἶποι τίς ἄν, Σύνοδος μερικῆ περί τῶν ἀλλοτρῶν διορίζει [σ.σ. ἐπεμβαίνοντας στά ἐσωτερικά ἄλλης Ἐκκλησίας], μὴ οὔσης ἀνάγκης;»¹⁵³.

¹⁵¹ Καί ὁ ἱερός Φώτιος ἐπίσης μονομερῶς καθήρεσε τόν πάπα Νικόλαο, καί καθαυτὴν ἡ πράξη του δέν ἦταν κανονικῶς ὀρθή. Ὅμως ὁ Δοσίθεος Ἱεροσολύμων δικαιολογεῖ τήν πράξη λέγοντας: «ὁ Φώτιος καθήρας διὰ μόνης τῆς κατ' αὐτόν Συνόδου τόν Πάπαν Νικόλαον, οὐχ ἡμαρτεν, ἐπειδὴ τοῦτο τολμήσας ἐποίησε πρότερον ὁ Νικόλαος, ὁ δέ Φώτιος καθήρας τόν Νικόλαον, ἐσπούδασε τοῦτο βεβαιῶσαι διὰ Οἰκουμενικῆς Συνόδου» (*Δωδεκάβιβλος*, Ζ', ιγ', ιβ', ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 184). Ἡ ἐνταση τῆς στιγμῆς ἔφερε τίς ἀλληλοκαθαιρέσεις, ἀλλά τό κριτήριον τῆς ὀρθότητος τῶν πράξεων ἦταν ἡ οἰκουμενική τους ἐπιβεβαίωση. Ἡ κατὰ Φωτίου ληστρική σύνοδος ἔδωσε τήν δῆθεν οἰκουμενική της βεβαίωση γιά τήν καθάριση τοῦ Φωτίου, ἀλλά ἡ ἐπί Φωτίου πραγματικά οἰκουμενική σύνοδος τήν παρέπεμψε στήν λήθη μέ τήν συναίνεση τῶν λεγάτων τοῦ πάπα Ἰωάννου τοῦ Η'.

¹⁵² *Δωδεκάβιβλος*, Ζ', ιγ', η', ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 176.

¹⁵³ *Δωδεκάβιβλος*, Ζ', ιγ', η', ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 177.

2.2.7. Ἡ ρωμαϊκή καθέδρα πηγή ἐκκλησιαστικότητας;

Οἱ ἐπιστολές τῶν παπῶν Ἀδριανοῦ Β΄ καί Ἰωάννου Η΄ προβάλλουν ὑπερβολικά τήν ρωμαϊκή καθέδρα ὡς ἐκκλησιαστικό κέντρο, ἀπό τό ὁποῖο ἐπιδρασιεύεται στίς ἄλλες τοπικές Ἐκκλησίες ἡ εἰρήνη, ἡ εὐταξία, ἡ κανονικότητα. Ἡ αὐτοπροβολή τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης θεμελιώνεται στό ψευδέστατο πετρίνιο ἀξίωμα, στήν ἰδέα δηλαδή ὅτι ὁ ἀπόστολος Πέτρος ἔλαβε ἀπό τόν Χριστό τό μοναδικό προνόμιο νά ἡγεμονεύη καί νά φροντίζη τούς ἀδελφούς του συναποστόλους, τό ὁποῖο κληρονόμησαν δῆθεν οἱ διάδοχοί του πᾶσαι τῆς Ρώμης καί μεριμνοῦν διακονικῶς γιά τίς λοιπές Ἐκκλησίες. Στό πνεῦμα αὐτό στοιχεῖ τό κατωτέρω ἀπόσπασμα ἀπό τήν ἐπιστολή τοῦ Ἰωάννου Η΄ πρός τόν Φώτιο, ἕνα πραγματικά προκλητικό «πατρονάρισμα»:

«Τήν σὴν ἀδελφότητα ἀξιοῦμεν, χριστομίμητον ἀναλαμβάνουσιν τρόπον καί τήν αὐτοῦ ταπεινῶσιν, ἣν ὑπέστη διὰ τήν σωτηρίαν τοῦ γένους ἡμῶν, μή ἀπαξιῶσαι ἐπὶ τῇ Συνόδῳ ἀνακηρῦσαι τό εἰς σέ τοῦ Θεοῦ ἔλεος καί τήν βοήθειαν, καί τῆς ἀγιωτάτης τῶν Ρωμαίων ἐκκλησίας τόν ὑπερασπισμόν καί τόν κόπον, ὄν ὑπέρ τῆς σῆς ἀγαπητικῆς διαθέσεως καί φίλτρου κατεβάλετο, πληροφορῶν ἅπαντας ἐν τῇ ὁμοιοῖα τῇ καθ' ἡμᾶς καί τῇ ἡμετέρα συγκαταθέσει, ὅτι καθὼς ἠτήσω παρ' αὐτῆς, καί ἔλαβες· καί ὡς ἔστιν ἔθος αὐτῇ βοηθεῖν πᾶσι τοῖς ἀδίκως τι πάσχουσιν, οὐδ' αὐτός τῆς παρ' αὐτῆς βοηθείας ἡμοίρησας, ἀλλά τῇ συνεργείᾳ τοῦ Θεοῦ καί τῷ ταύτης μόχθῳ καί ἀγῶνι εἰς τόν θρόνον σου ἀποκατέστης»¹⁵⁴.

Ἡ ἰσοτιμία τῶν θρόνων τῆς Πενταρχίας καί τῶν πρεσβείων τιμῆς τῶν προκαθημένων της ἀπαιτοῦσε γλῶσσα ταπεινότερη καί ὕψος μέτριο!

Τήν ἀπό μακροῦ χρόνου ἐδραιωμένη πλέον ρωμαϊκή ὑπεροπτική διάθεση φανερώνουν τά λόγια τοῦ κατὰ τά ἄλλα συμπαθοῦς καί ὀρθοδόξου φρονήματος πάπα Ἰωάννου Η΄, τήν ὁποία ὑπεροπτική διάθεση, χάριν τῆς ἀληθείας καί τῶν δικαίων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κων/πόλεως, ἀντιμετώπισε ἡ Σύνοδος καί ὁ ἴδιος ὁ Φώτιος μέ εὐγένεια, λεπτότητα, ἀξιοπρέπεια καί ἀποφασιστικότητα. Μετά τήν ἀνάγνωση τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἰωάννου τοῦ Η΄ ἐπὶ συνόδῳ, ὁ καρδινάλιος Πέτρος ἐρωτᾷ ἂν ὁ Φώτιος συμφωνῇ μέ αὐτήν, καί ἐκεῖνος ἀπαντᾷ ἀξιοπρεπέστατα: «[Ὁ καρδινάλιος ἐρώτησε:] Στέργεις πάντα τά γεγραμμένα ἐν τῇ ἐπιστολῇ καί ἀποδέχη; Φώτιος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπεν· Ὅσα τῷ αἰσίῳ καί ἐνθέσμῳ λόγῳ περιέχεται καί εἰς τήν ἡμετέραν ἀνήκει μετριότητα, τό ἔργον αὐτῶν καί τό τέλος στοργῆς καί ἀποδοχῆς ἄξια νομίζομεν»¹⁵⁵.

¹⁵⁴ Δοσιθέου Ἱεροσολύμων, *Τόμος Χαράς*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 291.

¹⁵⁵ Δοσιθέου Ἱεροσολύμων, *Τόμος Χαράς*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 292-293.

Ὁ Δοσίθεος Ἱεροσολύμων ἐρμηνεύει: «Δέχεται [ὁ Φώτιος] ὅσα τῷ αἰσίῳ καὶ ἐνθέςμῳ λόγῳ περιέχεται, ἥτοι περὶ τῆς ἀποκαταστάσεως αὐτοῦ, καὶ περὶ τῆς συγχωρήσεως τῶν ἀποσχιστῶν, εἴ γε μετανοήσωσιν, οὐ μὴν καὶ περὶ τῆς Βουλγαρίας, καὶ τοῦ ἀπὸ λαϊκοῦ μὴ χειροτονεῖσθαι»¹⁵⁶. Πράγματι, στό ζήτημα τῆς Βουλγαρίας ἡ σκληρὴ ἀπαίτηση τῶν ρωμαίων λεγάτων «μῆτε ὠμόφορον ἀποστείλητε, μῆτε χειροτονίαν ποιήσητε» βρῆκε τὴν διπλωματικὰ ἔξυπνη καὶ ἐκκλησιαστικὰ κανονικὴ ἀπάντηση ἀπὸ τὸν Φώτιο καὶ τοὺς ἀνατολικούς συνοδικούς: «Ἦδη τρίτον χρόνον ἐν τῷ ἀρχιερατικῷ θρόνῳ διανύοντες, οὔτε ὠμόφορον χειροτονίας ἀπεστείλαμεν, οὐ μὴν ἀλλ' οὐδέ χειροτονίας τινὰς ἐποιήσαμεν [...] καὶ πάλαι τῷ μακαριωτάτῳ πάπῃ Νικολάῳ, Θρόνους τινὰς καὶ ἐνορίας αἰτησαμένῳ [σ.σ. ἐννοεῖ τὴν Βουλγαρία], οὕτως ἀντεῖπον τῷ γράμματι, ὅτι *Τοὺς θρόνους οὓς ἐπιζητεῖ σου ἡ ἀγιωσύνη τῇ τῆς Ἀνατολῆς βασιλικῆ συμπεριέχονται ἀρχῇ* [σ.σ. εἶναι θέμα τοῦ βασιλέως]. εἰ δέ τό τῆς ἐμῆς ἐν Κυρίῳ ἀγάπης πλάτος μὴ ταῖς βασιλικαῖς ἐστενοχωρεῖτο ἀνάγκαις, μηδέ τις ἄλλη με κανονικὴ ἀνεχαίτιζε δίκη, εἶχον δέ καὶ τό ὑποτελοῦν ἱερατικόν συμπνέον ἐπὶ τούτῳ, οὐχ οὔστινας λέγεις ὑπὸ τὸν Ρώμης θρόνον τελέσαι ποτέ, ἀλλὰ καὶ οἱ μηδέποτε ὑπ' ἐκείνῳ γεγόνασι, καὶ τούτους ἔτοιμος ἂν κατέστην, ὅσον εἰς φιλίας ἀνήκει διάθεσιν, αἰτουμένου σου παρασχεῖν»¹⁵⁷. Εἶναι προφανὴς ἡ ταπεινὴ καὶ ἀπαθὴς διάθεση τοῦ Φωτίου ἀπέναντι στὴν παπικὴ ὑπεροψία!

Ἀλλὰ καὶ οἱ συνοδικοὶ ἔδωσαν ρεαλιστικὴ ἀπάντηση στό ρωμαϊκὸ αἶτημα γιὰ παραχώρηση τῆς Βουλγαρίας στὴν δικαιοδοσίαν τῆς Ρώμης: «Προκόπιος ὁ Θεοφιλέστατος ἀρχιεπίσκοπος Καισαρείας Καππαδοκίας εἶπεν· Ἐλπίζομεν εἰς τὴν εὐσπλαχνίαν τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τὴν ἀγίαν εὐχὴν τοῦ δεσπότη καὶ ἀρχιερέως ἡμῶν, ὅτι πάντα τὰ ἔθνη ὑποταγῆναι ἔχουσι τῷ εὐσεβεῖ κράτει τῶν θεοπροβλήτων καὶ μεγάλων βασιλέων ἡμῶν, καὶ τούτου γενομένου, τότε, ὡς κελεύει ἡ κραταιότης αὐτῶν βασιλεία, ποιεῖ τακτικὰ τινα καὶ ἀποδίδωσιν ἐκάστῳ τὰς οἰκείας ἐνορίας ἀκαινοτομήτους, τῆς κατὰ καιροῦς συνεπιψηφιζομένης Συνόδου, καθὼς ἂν ἡ θεία αὐτοῦς καθοδηγήσῃ βουλή. Γρηγόριος ὁ Θεοφιλέστατος ἀρχιεπίσκοπος Ἐφέσου εἶπεν· Ὁ περὶ ἐνοριῶν λόγος οὐκ ἔχει νῦν χώραν, μὴ συγκεφαλαιουμένων εἰς μίαν βασιλείαν ὁμοιοτρόπως πάντων τῶν ἀρχιερατικῶν θρόνων. τῆς θείας δέ νεύσεως τοῦτο τελειούσης, ὅπερ ἐλπίζομεν ἐπὶ τοῦ μεγάλου καὶ ὑψηλοῦ βασιλέως ἡμῶν γενέσθαι, τότε καὶ ἡ περὶ ἐνορίας δικαιολογία χώραν ἔξει, καὶ δωρεῖσθαι καὶ ἀντιδωρεῖσθαι ἐκάστῳ ἀρχιερατικῷ θρόνῳ ἔξεστι βουλομένῳ τῷ πλησίον. ἡ ἀγία

¹⁵⁶ Δωδεκάβιβλος, Ζ', ιδ', ι', ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 203.

¹⁵⁷ Δοσιθέου Ἱεροσολύμων, *Τόμος Χαράς*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 295.

Σύνοδος εἶπε· Πάντες οὕτω λέγομεν. οὐκ ἐπὶ τό διαστέλλειν ἐνορίας ἢ ἀγία αὐτή Σύνοδος συνηθροίσθη. ταῦτα καιρός ἕτερος δοκιμάσει»¹⁵⁸. "Ὅταν ὅλες οἱ χῶρες θά ἐτίθεντο ὑπό τήν ἐξουσία τοῦ βασιλέως, τότε θά μπορούσε νά γίνῃ ρύθμιση τῶν δικαιοδοσιῶν κατά τήν κρίση τῆς τότε συνόδου! Ἡ ἀπόδοση τῆς Βουλγαρίας στήν δικαιοδοσία τοῦ Ρώμης εἶχε πολιτικές καί κανονικές παραμέτρους. Ἀπό τῆς ἐποχῆς τῶν Ἰσαύρων τό ἀνατολικό Ἰλλυρικό ἦταν ἐντεταγμένο στό ἀνατολικό κράτος καί πολιτικά καί ἐκκλησιαστικά. Χάριν τῆς ἐνότητος τῶν Ἐκκλησιῶν δέν ἔπρεπε νά δοθῇ συνέχεια. Οἱ λεγαῖτοι τό συνειδητοποίησαν.

Καί στό ζήτημα τῆς ἀθρόον ἀπό λαϊκοῦ χειροτονίας τοῦ Φωτίου, τήν ὁποία δέν ἀποδέχονταν οἱ ρωμαῖοι λεγαῖτοι βάσει τοῦ κομμωνιτορίου (ἐνταλτηρίου γράμματος) τοῦ πάπα Ἰωάννου Η' καί ζητοῦσαν τήν κανονική της καταδίκη, δόθηκε ἡ δέουσα κανονική ἀπάντηση στους ρωμαίους λεγάτους. Ἡ Ρώμη ἄς κρατήσῃ τήν συνήθειά της, καί ἡ Κων/πολις τήν δική της: «Ἡ ἀγία Σύνοδος εἶπεν· Ἐκαστος θρόνος ἔσχεν ἀρχαῖά τινα παραδεδομένα ἔθνη, καί οὐ χρεῖ περί τούτων πρὸς ἀλλήλους διαφιλονεικεῖν καί ἐρίζειν. φυλάττει μὲν γάρ ἡ τῶν Ρωμαίων ἐκκλησία τά ἔθνη αὐτῆς· καί προσήκόν ἐστι. φυλάττει δέ καί ἡ Κωνσταντινουπολιτῶν Ἐκκλησία ἰδιά τινα ἔθνη ἄνωθεν παραλαβοῦσα· ὡσαύτως καί οἱ τῆς Ἀνατολῆς θρόνοι. εἰ μὲν οὖν ἡ τῶν Ρωμαίων ἐκκλησία οὐδέποτε ἀπό λαϊκῶν παρεδέξατο εἰς ἀρχιερέα, φυλαττέτω τοῦτο. προσήκον γάρ ἐστίν ὅρια πατέρων μὴ παραβαίνειν. ἐπεὶ δέ οὔτε οἱ ἀνατολικοὶ τοῦτο παρεφυλάξαντο οὔτε ἡ καθ' ἡμᾶς ἀγία τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν ἐκκλησία, εὐχόμεθα μὲν αἰεὶ ἀπὸ τῶν κληρικῶν καί λαϊκῶν τούτους ἀναδείκνυσθαι, ὥστε τήν ψῆφον τῆς ἀρχιερωσύνης ἐπ' αὐτούς ἔρχεσθαι. ἂν δέ ἐν αὐτοῖς μὴ ᾤσι τοιοῦτοι, ἐν δέ τῷ λαϊκῷ τάγματι ἐπιτηδειότεροι φανῶσιν, οὐδεὶς τούς ἐπιτηδειότερους καταλιμπάνων οὐδέ τούς ἀξιωτέρους εἰς τούς ἀνεπιτηδείους καί ἐλάττους κατά τήν ἀξίαν τήν αὐτοῦ παρελκύσῃ ψῆφον»¹⁵⁹.

Ἡ ἀξιοπρεπὴς ἀντίδραση τῶν ἀνατολικῶν πατριαρχείων στήν παπική ἀπαίτηση ἦταν μία σαφὴς ἀπόδειξη τῆς ἰσότητος τῶν πατριαρχικῶν θρόνων, ὅπως πρὶν ἀπὸ αἰῶνες ἡ ἀντίδραση τῶν συνόδων τῆς Ἀσίας στήν ἀπαίτηση τῆς Ρώμης στὰ θέματα τοῦ Πάσχα καί τοῦ ἀναβαπτισμοῦ ἦταν ἀπόδειξη τῆς ἰσότητος τῶν ἀποστολικῶν Ἐκκλησιῶν καί τῶν συνόδων τους. Γι' αὐτό καί ὁ Δοσίθεος σχολιάζοντας τίς ἐπιστολές τῶν ἀνατολικῶν πατριαρχῶν πρὸς τούς βασιλεῖς κατά τήν ἐπὶ Φωτίου Σύνοδο παρατηρεῖ: «ἐν οἷς σημείωσαι πρῶτον, ὅτι πᾶσα μοναρχική ἐξουσία διὰ τούτων ἀποβάλλεται ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας, καί οὔτε ἐνταῦθα οὔτε ἐν τοῖς

¹⁵⁸ Δοσιθέου Ἱεροσολύμων, *Τόμος Χαρθᾶς*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 295-296.

¹⁵⁹ Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 360.

μετά ταῦτα πράξει ποιῶσι μείαν τοῦ Πάπα, ἀλλ' ὡς εἴρηται, ὡς πάντοτε οἱ Ρωμᾶνοι ἐπαίροντες τὰ ἴδια, λέγουσι δι' αὐτῶν γεγονέναι τήν κοινήν εἰρήνην, καί τῃ ρωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ ἀκολουθησάντων τῶν λοιπῶν Ἐπισκόπων προξενηθῆναι τήν εἰρήνην, οὕτως ἀπαραλλάκτως λέγουσι περί ἑαυτῶν καί οἱ Ἀνατολικοὶ θρόνοι»¹⁶⁰.

Στήν ἐπί Φωτίου Σύνοδο τοῦ 879 πρυτάνευσαν τὰ «δίκαια τῶν Ἐκκλησιῶν» τῆς Πενταρχίας καί ταπεινώθηκαν οἱ ἡγεμονικές τάσεις τῆς παπικῆς καθέδρας! Ἡ ἀρχή τοῦ ἐνός, ἀκόμη καί ὅταν προβάλλεται ὡς καθῆκον διακονίας ἐπί τῆς καθόλου Ἐκκλησίας ἀλλά συνίσταται στήν ἐπιβολή τῶν ἀπόψεών του ἐπί ὅλων τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν, καταδικάζεται στήν ἐπί Φωτίου Σύνοδο ἀπό τήν ἴδια τήν συνοδική διαδικασία. Πρόκειται γιά θεμελιῶδες στοιχεῖο τῆς ἐκκλησιολογίας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας στήν Ἀνατολή. Αὐτό ἐπιβεβαιώθηκε ἀργότερα καί ἀπό τίς συζητήσεις κατὰ τήν σύνοδο τῆς Φερράρας-Φλωρεντίας καί ἀπό τίς ἀπαντήσεις τοῦ ἁγίου Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ στίς φιλοπαπικές καί φιλομονοκρατορικές ἐρμηνεῖες καί προτάσεις τῶν λατινοφρόνων τῆς παλαιολόγειας ἐκκλησιαστικῆς πολιτικῆς.

¹⁶⁰ Δωδεκάβιβλος, Ζ', ιδ', ια', ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 205.

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

(τοῦ α' Μέρους)

Ἡ οὐκρανική ἐκκλησιαστική κρίση θά ξεπερασθῆ μέ τήν δύναμη τοῦ Παρακλητοῦ. Πάντοτε τά προβλήματα εὕρισκαν τήν συνοδική τους λύση, ἐπειδή τό Πνεῦμα τό Ἅγιο ἐπιστατεῖ στήν Ἐκκλησία.

Τό αὐτοκέφαλο εἶναι ἓνα προνόμιο πού προσφέρθηκε σέ ὠρισμένες ἐκκλησιαστικές περιφέρειες, ἐπειδή αὐτό ἐπέβαλε ἡ ἀνάγκη νά συνεχίσουν τό ἁγιαστικό τους ἔργο μέσα σέ συνθηκικές διαφορετικές ἀπό ἐκεῖνες τῆς ρωμαϊκῆς (βυζαντινῆς) οἰκουμένης καί τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

Τό αὐτοκέφαλο προσφέρεται ἀπό τήν καθόλου Ἐκκλησία, πανορθόδοξως, ὅταν συντρέχουν οἱ ἀπαραίτητες προϋποθέσεις.

Τίς προϋποθέσεις καί τίς βασικές ἀρχές περί τοῦ τρόπου χορηγήσεως τοῦ Αὐτοκεφάλου στίς ἡμέρες μας διαμόρφωσε μέσω πανορθόδοξων προσυνοδικῶν διαδικασιῶν ἡ βούληση τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἡ ὁποία ἐκφράσθηκε μέ τίς «συμβολές» τους, δηλαδή συνοδικά κείμενα πού ὑποβλήθηκαν τό 1993 στήν Γραμματεία ἐπί τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Μεγάλης Συνόδου καί συγκεκριμενοποιήθηκαν στήν συνέχεια μέ σειρά Διασκέψεων καί Συνάξεων τῶν Προκαθημένων ὡς μία ὠριμη πανορθόδοξη πρόταση¹⁶¹. Ἡ βούληση τῶν Ἐκκλησιῶν συνοψίζεται ὡς ἑξῆς: Ἡ τοπική Ἐκκλησία πού ἐπιθυμεῖ καθεστῶς αὐτοκεφαλίας, ὑποβάλλει τό αἶτημα στήν Ἐκκλησία-Μητέρα· ἐκείνη ζητεῖ ἀπό τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο, πού λειτουργεῖ ὡς συντονιστικό κέντρο, τήν διερεύνηση τῆς συμφωνίας ὅλων τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν· καί ὅταν ἡ συμφωνία ἐξασφαλισθῆ, τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο ἐκδίδει τόν σχετικό τόμο αὐτοκεφαλίας¹⁶². Ἡ διαφωνία ὡς πρός τόν τρόπο ὑπογραφῆς τοῦ τόμου τῆς χορηγουμένης αὐτοκεφαλίας δέν θεραπεύθηκε δυστυχῶς μέχρι σήμερα. Ἐάν εἶχε ἐπιτευχθῆ ἡ συμφωνία καί στό σημεῖο αὐτό, τό οὐκρανικό πρόβλημα δέν θά εἶχε δημιουργηθῆ.

Ἐχοντας ὑπ' ὄψιν τά ἀνωτέρω ἡ παροῦσα μελέτη στό Α' αὐτό μέρος της θέλησε κυρίως νά δείξῃ ὅτι ἡ ἐνότις τῆς Ἐκκλησίας ἐξασφαλίζεται, ὅταν ἐρμηνεύωνται ὀρθά καί κοινῶς ἀποδεκτά οἱ ἱεροί Κανόνες πού ἀναφέρονται στό «πρωτεῖον» καί τό «ἐκκλητον». Ἡ ἱστορία τῶν αὐτοκεφαλιῶν τοῦ προσφάτου παρελθόντος εἶναι

¹⁶¹ Δημητρίου Νικολακάκη, *Τό Αὐτοκέφαλον καί τό Αὐτόνομον στήν πορεία πρὸς τήν Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδο τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, περιοδ. Θεολογία 4/2015, ὅπου σημαντική βιβλιογραφία.

¹⁶² Βλ. Νικολάου Σ. Τσιρέλη, *Τό Αὐτοκέφαλο καί ὁ τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ (διπλωματική ἐργασία)*, Α.Π.Θ., Θεσ/νίκη 2013, σελ. 122-130, ὅπου καί βιβλιογραφία. Αὐτά ὅμως τά θέματα θά ἀναπτυχθοῦν Θεοῦ θέλοντος στό Β' μέρος τῆς μελέτης.

άρκούντως διδακτική¹⁶³, διότι συντείνει στην παραδοχή ότι μόνον η συναίνεση τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν ἐξασφαλίζει τήν ἐνότητα. Αὐτονοήτως τό αὐτοκέφαλο χορηγεῖται σέ κανονικά τμήματα τῆς Ἐκκλησίας. Ὅσα τμήματα εἶναι σέ σχίσμα ἢ σέ ἄλλη μορφή ἀντικανονικότητος¹⁶⁴, πρῶτα ἀποκαθιστοῦν τήν ἐνότητα ἢ διορθώνουν τήν ἀντικανονικότητα, ὅπως ὀρίζουν οἱ ἰ. Κανόνες (π.χ. περί τῶν Μελιτιανῶν τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου), καί μετὰ ζητοῦν τήν τυχόν ἀναγκαία γι' αὐτούς αὐτοκεφαλία.

Ὅπως πάντως τονίσθηκε κατά τήν μέχρι τώρα ἀνάπτυξη τοῦ θέματος, τά σοβαρά αὐτά θέματα δέν ἔχουν στενό νομικό χαρακτήρα ἀλλά πνευματικό, Χριστολογικό, ἐκκλησιολογικό, δηλαδή ἀφοροῦν στήν φύση τῆς Ἐκκλησίας πού εἶναι Σῶμα Χριστοῦ καί κοινωνία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Μπροστά στό Μυστήριό αὐτό στεκόμαστε εὐλαβῶς καί τό προσεγγίζουμε ἔχοντας λύσει τόν «ἰμάντα τῶν ὑποδημάτων» μας.

(Ἀκολουθεῖ σύν Θεῷ τό Β΄ μέρος)

Ἱερομ. Λουκάς Γρηγοριάτης

¹⁶³ Καί αὐτό τό θέμα θά ἀποτελέσει, ἂν θελήσῃ ὁ Κύριος, τό ἀντικείμενο τοῦ Β΄μέρους τῆς μελέτης.

¹⁶⁴ Ἀρχιμανδρίτου Μεθοδίου Φούγια, *Ἐκκλησία αὐτοχειροτονήτων ἐν Οὐκρανίᾳ (Ἐκκλησία Ληπκώβ)*, Ἀλεξάνδρεια 1955.